

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

E. BRIAND DE CRÈVECOEUR

PEDER SKRAM

DANMARKS VOVEHALS

PEDER SKRAM

E. BRIAND DE CREVECOEUR

PEDER SKRAM

DANMARKS VOVEHALS

KØBENHAVN

GYLDENDALSKE BOGHANDEL

NORDISK FORLAG

1950

COPYRIGHT 1950 BY GYLDENDALSKE
BOGHANDEL NORDISK FORLAG - COPENHAGEN

—
OPLAG: 3000 EKSEMPLARER

—
KLICHEERNE UDFØRT AF
NORDISK REPRODUKTIONSANSTALT

—
PRINTED IN DENMARK
GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN

INDHOLDSFORTEGNELSE

I. Forord	I
II. Peder Skrams Slægt	4
<i>Slægtsgaarden Urup</i>	7
III. Peder Skrams Ungdom	10
<i>Peder Skram som Landkrieger</i>	14
<i>Peder Skram som Hovedsmand til Søs</i>	23
<i>Peder Skrams Giftermaal</i>	38
IV. Peder Skram under Grevens Fejde	49
<i>Peder Skram bliver Flaadefører</i>	63
<i>Grevefejdens Flaader</i>	76
<i>Hansaens Sømagt slaas ned</i>	86
<i>Krigens Fortsættelse, Peder Skram i Bælt og Sund</i>	96
<i>Hansestædernes Undsætningsekspedition til Køben-</i>	
<i>havn</i>	104
<i>Krigens Slutning — Københavns Indtagelse</i>	111
V. Peder Skram som Øverste Admiral, Lensmand, Rid-	
der og Rigsraad mellem de to Krige	117
VI. Peder Skram under Syvaarskrigen	132
<i>Peder Skram atter Admiral</i>	139
<i>Slaget ved Gotska Sandøen og dets Virkninger</i> . .	148
<i>Peder Skrams Forsvar af Laholms Slot</i>	161
VII. Peder Skrams sidste Aar og Død	174
VIII. Peder Skrams Eftermæle	179
Kildeangivelse	197
Personregister	199

BILLEDFORTEGNELSE

Peder Skrams Segl paa Titelblad	
Peder Skram 1571	2
Peder Skrams Vaaben	3
Skrammernes Slægtsgaard „Urup“	10
Interieur fra Slægtsgaarden „Urup“	11
Christian den Anden under Landflygtigheden	26
Aggershus gamle Fæstning	27
Knud Gyldenstjernes og Hustrus Ligsten	42
Johan Rantzau	43
Grev Kristoffer af Oldenburg	53
Jørgen Wullenweber	58
Kong Christian den Tredie under Københavns Belejring	59
Firmastet Kravel fra Grevefejdens Tid. — Bagladekanoner fra ca. 1500	79
Københavns Belejring 1536. — Bagladekanon fra ca. 1500	90
Gustav Vasa	91
Gustav Vasas Flaade. — Træfningen ved Bornholm 1563	106
Helsingborg. — Landskrone	107
Peder Skrams og Elsebe Krabbes Ligsten	186
Mindesten over Peder Skram ved Jægerspris. — Mindesten over Peder Skram paa Østbirk Kirkegaard	187

I

FORORD

LIGESOM Niels Juel staar nævnt som Løbe Nr. 1 paa den af H. G. Garde i „*Efterretninger om den danske og norske Sømagt*“ opførte Generalliste over de i fast Søkrigstjeneste staaende Officerer fra 1700—1829 incl., hvilken Liste har dannet Grundlaget for Søofficerernes nuværende Anciennitetsliste, der gaar tilbage til Tordenskiolds Tid, saaledes staar Peder Skram til Urup øverst paa H. D. Linds Fortegnelse over Skibshovedsmændenes Levnedsløb i hans „*Bidrag til den Dansk-Norske Sømagts Historie fra 1559—1588*“, hvori Hovedsmændene er opført i den Orden, som deres formodede Tjenesteadlder kunde anvise.

Disse to store Navne blandt vore Sølhelte staar saaledes som Mærkestøtter for Indledningen til hver sin af de to berømmeligste Perioder af vor lange hæderkronede Søkrigshistorie. Men medens Niels Juel havde sit Virke paa et Tidspunkt, hvor den dansk-norske Sømagt stod paa sit højeste Udviklingstrin, og hvor Besætningerne, saavel Officerer som Mandskab, var Søfolk, kom Peder Skram til at øve sin Gerning til Søs i Sejllkrigsskibstidens første Barndom, hvor de Skibe, som af Kongerne benyttedes til Orlogs, hovedsagelig var omdannede Koffardiskibe af ringe Størrelse, og hvor Kampene til Søs paa Grund af Skibsskytsets Ufuldkommenhed og ringe Kaliber endnu hovedsagelig fandt deres Afgørelse ved Entring og som paa Landjorden ved Nærkamp mellem det med Haandvaaben, Sværd, Spyd, Bue og Armbrøst bevæbnede Krigsfolk.

Det var under disse Forhold, at Peder Skram som Admiral gjorde sit Navn berømt og vandt sit stolte Tilnavn: „*Danmarks Vovehals*“. Grunden hertil havde han imidlertid allerede lagt i sin tidligste Ungdom, hvor han havde deltaget i mangen en drabelig Kamp saavel i sine egne Kongers Tjeneste mod indvortes og udvortes Fjender som udenlands i fremmede Fyrsters Sold. Han var altid i første Række,

naar der skulde kæmpes, og de mange Saar, han hentede sig i Slagene. vidnede om, at han ikke sparede sit Skind.

Som Datidens øvrige Herremænd var han blevet uddannet til Kri-gerhaandværket fra Barnsben af; men i de første 30 Aar af sin Levetid kæmpede han kun til Lands, hvor hans Styrke og Mod, Kraft og Udholdenhed kom til sin fulde Ret i Kamp Mand imod Mand, og hvor det Eksempel, han i Kampen udviste, opflammede hans Folk og bevirkede, at man tidligt i ham saa den fødte Fører.

Det faldt i hans Lod, i Krig og i Fred, at tjene 4 Konger, de 3 som Admiral. Han var, som Odin Wolff siger i sin Levnedbeskrivelse over ham: *„lige vaabengæv saavel i standende Strid, med Fodfæste paa Landjorden, Fjenden under Øjne med Sabelhug, som inden Skibsborde, under Kanontorden og Entring paa den af Vindbøjer oprørte Sø.“*

Størst Ry vandt Peder Skram dog som Søkriger, da han i Grevens Fejde sammen med Svenskerne var med til for bestandigt at knække Hansestædernes Herredømme i Østersøen, og hvor Flaaden under hans Kommando i Forbindelse med Hæren under Johan Rantzaus medvirkede til, at Riget blev samlet og Herredømmet over det befæstet for Kong Christian III.

Man kunde imidlertid have ønsket, at hans Kræfter og Krigertalent i hans Manddoms bedste Aar i højere Grad, end Tilfældet var, havde faaet Anvendelse mod Landets ydre Fjender; thi Størstedelen af hans Krigerfærd kom til at foregaa i en opslidende Borgerkrig, hvor Kræfterne splittedes, og hvor, som Wolff siger: *„Danmarks Sønner rasede i Fædrelandets Indvolde og Freden ikke kunde tilvejebringe frydeligere Fordel end Betyggelse for Frændedrab inden egne Landemærker og Fordrivelsen af en Horde Fremmede, som lagde alting i Blod og Brand.“*

Indirekte rakte Virkningen af Peder Skrams Indsats dog langt videre; thi med Afslutningen af Grevens Fejde var Hansaens Magt for evigt brudt og Herredømmet i Østersøen for lange Tider erhvervet for Danmark og dets Sømmagt. Deri ligger Peder Skrams store Betydning og Fortjenester for hans Fædreland; og det Ridderslag, han tillige med sin Vaabenfælle til Lands, Johan Rantzau, efter Kri-gen modtog af sin Konge paa dennes Kroningsdag, i Forbindelse med hans Ansættelse i Rigets Raad og det ikke ubetydelige Antal Forle-ninger og Jordegods han modtog og erhvervede i Løbet af sit lange Liv, var derfor kun en rimelig og naturlig Belønning.

At den gamle Admiral efter den følgende Krigs første Aar maatte

PEDER SKRAM

Originalmaleri malet paa Træ i 1571 af en ukendt Maler. Maleriet blev fundet paa Borreby ved et Ejerskifte og hænger nu paa Frederiksborgmuseet. I det øverste Hjørne tilv. findes Skrammernes Vaaben og tilh. Krabbernes.

Peder Skrams Vaaben med den halve Enhjørning i Sølv el. sort i blaat
f'elt og med de 13 blaa og hvide Faner vajende fra Hjelmen.

gaa i Land og overlevere Kommandoen over Flaaden til den yngre ligesaa berømte Søhelt, Herluf Trolle, kom imidlertid ikke til at forklejne hans Navn; thi under den resterende Del af den nordiske Syvaarskrig forsvarede han sit Len Lagholm, der som Følge af sin frem-skudte og udsatte Beliggenhed i Nærheden af den svenske Grænses gentagne Gange blev angrebet og belejret af fjendtlige Troppestykker, med den samme personlige Tapperhed og Uforfærdethed, som i hans yngre Dage havde skaffet ham hans stolte Tilnavn.

II

PEDER SKRAMS SLÆGT

Peder Skram tilhørte en kendt gammel Adelslægt fra Sønderjylland, der antages at kunne føres tilbage til Begyndelsen af det 14. Aarhundrede og formenes at have taget Navn efter eller givet Navn til Schramisgaard ved Arnbøl.

Den Peder Skram, der Aar 1315 nævnes blandt Hertug Erik af Sønderjyllands Forlovere ved Forliget med den danske Konge i Nyborg, og som var gift med Edel Saltensee, Peder Lauridsens Datter, anses for at være Stamfader til Slægten, idet han antages at være Fader til Erik Skram, Admiralens Tipoldefader, til hvem Slægten i alle Tilfælde kan føres tilbage.

Erik Skrams Søn, Ridderen Christen Skram til Mattrup, der var gift med Kirsten Jespersdatter Raasted til Nørholm, var Fader til Ridderen Peder Skram (den ældre) til Voldbjerg, Urup, Skovgaard, Hammersgaard og Riisager, en Mand, siger Odin Wolff i sin Levnedbeskrivelse over Søhelten Peder Skram: „*værd at arte paa — drabelig i Ordets egentlige Bemærkelse — ligesom Sønesønnen ganske hentagen i Sværdeklang, aldrig gladere i Hu end naar han bød en Fjende Spidsen.*“ Han var en mægtig og anset Mand, der bl. a. sammen med sin Hustru fik pavelig Bevilling paa at have Rejsealter og i Aaret 1439 deltog i Opsigelsen til Kong Erik af Pommern, der træt af de evindelige Kampe med Holstenerne og sine egne Undersaatter, forlod Landet og drog til Gotland, hvorefter han blev afsat saavel i Danmark—Norge som i Sverige.

Det maa omtrent have været paa denne Tid, at Peder Skram den Ældre, efter hvad man kan læse i gamle haandskrevne Bøger, fik en Trætte med en anden Adelsmand, Hr. Ebbe Mogensen (Galt) af Tiele, der undsagde ham paa Livet. Dengang, hvor Manddrab og Blodhævn var almindeligt, afgjordes slige Trætter ikke ved Dueller, men ved at de paagældende med deres Følge passede hinanden op og udkæmpede hele smaa private Træfninger, der som Regel blev kæmpet til

Ende, indtil den ene Part laa paa Valpladsen. Saaledes blev Peder Skram den Ældre passet op af sin Uven og Efterstræber, da han engang var paa Vej fra Horsens til sin Gaard Urup; han var efter den Tids Skik ledsaget af nogle bevæbnede Borgstuekarle, dog ikke saa mange som sin Modstander, der havde beredt sig paa Overfaldet. Kampen endte imidlertid med, at Ebbe Mogensen blev dræbt paa Stedet; og Peder Skram maatte da efter Tidens Skik søge Frelse for Hævn fra den Dræbtes Familie ved at gaa i Landflygtighed, efter at have betroet sit Gods til sin Broder Hr. Jens Skram. I Henhold til Landskabslovene blev den, der havde gjort sig skyldig i Drab eller andre grove Lovbrud nemlig erklæret for fredløs og kunde kun købe sin Fred af Kongen, naar den fornærmede Part gik ind paa Forlig.

Da Erik af Pommerns Søstersøn, Christoffer III. af Bayern i 1440 blev indkaldt til Landet og hyldet, først som Konge i Danmark og senere i de to andre skandinaviske Riger, fik Peder Skram Lejlighed til som Fører for nogle af hans Landsknægte ukendt at vende tilbage til Landet; og han vandt hurtigt Christoffers særlige Naade og Ven-skab; thi da Kongen under Landingen ved Gedser vilde træde fra Skibet over paa Broen, faldt han i Vandet og vilde udentvivl være druknet, hvis han ikke var blevet reddet af Peder Skram. Da de bayerske Herremænd, der var i Kongens Følge, var bange for det vaade Element, sprang Peder Skram uden at betænke sig i Vandet, der naaede ham til Skuldrene, fik fat i Kongens Kjortel og trak ham uskadt op. Kongen forhørte sig da nærmere om sin Redningsmand, fik ham udsonet med den dræbte Ebbe Mogensens Familie og skænkede ham sin Fred og Frelse. Det siges, at Kongen ærede og elskede ham for bestandig, belønnede ham rigeligt med Gods og Len, ja ud-nævnte ham endog senere til Rigets Marsk, hvilken Stilling Peder Skram skal have beklædt i 1463 og beholdt til sin Død omkring Aar 1473.

Peder Skram den Ældre var gift 1. Gang med Ellen Iversdatter Krag — deres Vaaben staar i Hee Kirke — 2. Gang med Anne Nielsdatter Banner. Hans 3 Børn vare: Datteren Ellen Skram til Voldbjerg, der ægtede Erik Christiensen Fasti, hvis Efterkommere optog Navnet Skram efter Moderen og uddøde i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede, Sønnen Ove Skram til Hammersgaard, hvis Efterkommere levede til 1722 og Sønnen Christiern Skram til Urup, der var Admiral Peder Skrams Fader.

Man ved med Bestemthed, at Christiern Skram endnu levede i Begyndelsen af 1511, hvor han sammen med nogle andre Adelsmænd

besejlede et Dokument, udstedt af Erik Tymessen til Engelsholm; men naar det et andet Sted nævnes, at han blev saaret i Laaret i Slaget ved Brænde Kirke i Sverige, og at han herefter var lam Resten af sin Levetid, samt at han den 24. Marts 1519 gjorde sit Testamente, maa det sikkert bero paa en Misforstaaelse, da det ikke stemmer overens med de forskellige iøvrigt ret samstemmende Beretninger om Sønnen Peder Skrams Levned. Der foreligger m. H. t. Beretningen om Christiern Skrams Deltagelse i Slaget ved Brænde Kirke, der fandt Sted i 1518, snarere en Forveksling med hans ældste Søn Knud, der faldt i dette Slag.

Christiern Skram blev tillige med sine to Hustruer stedt til Hvile i Korsbrødre-Klosterkirken i Horsens; men efter at denne under Kri-gen var blevet ødelagt, lod Peder Skram Ligene optage og føre til sin Sognekirke Østbirk ved Urup.

Christiern Skram havde i sit Ægteskab med Anna Reventlow 4 Børn: Sønnerne Knud og Peder, af hvilke den ældste Knud, som nævnt, faldt i Slaget ved Brænde Kirke under Kong Christian II.s Indfald i Sverige i Aaret 1518, i hvilket Felttog og Slag Peder Skram ogsaa deltog, samt Døtrene Johanne og Mette, der var gift henholdsvis med Hr. Iver Dyre til Aalegaard og Hr. Corfits Hardenberg til Skjoldemose.

Den yngste Søn, Peder Skram, der nævnes som den 6. Ridder i Danmark af det Navn, blev født paa Slægtsgaarden Urup. Hans Fødselsaar, der af de fleste Historieskrivere angives til 1491, kan imidlertid ikke nøjagtigt fastslås; men forskelligt tyder paa, at det nærmere skal ligge omkring Aar 1500. Det oplyses saaledes, at Moderen døde, da Sønnen Peder var 4 Aar gammel — at hun endnu levede i Oktober 1504 og angives at være død ca. 1507 — at Faderen døde, da Sønnen var i sit 12. eller 15. Aar — Faderen levede, som tidligere nævnt, endnu i Begyndelsen af 1511 — og endelig oplyses det, at Peder Skram selv blev gjort væragslig paa et Tidspunkt mellem Christian II.s to Tog til Sverige henholdsvis i 1518 og 1520.

Herimod staar hans Datters Udsagn, der iøvrigt paa visse andre Punkter synes at være noget upaalidelige. Hun nævner, at Faderen fødtes i 1491 og døde i en Alder af 90 Aar, 4 Maanedeg og 10 Dage den 11. Juli 1581. Her kan imidlertid kun Tidspunktet for hans Død, som Alle iøvrigt er enige om, være rigtigt.

Iøvrigt siges Peder Skram i 1566 at have været „*senex major sexagenario*“ (Scriptorum publici propositorum in Academia Witebergensi Tom. sept. p. 50); og endelig, at han 1571, da hans Portræt blev malet, skulde have været i sit 68. Aar (Hielmstiernes Medaille- og

Mønt- samt Skilderi- og Kobber-Samling, Side 377), hvilket stemmer med Biografisk Leksikons Opgivelse af hans Fødselsaar til 1503.

I alle Tilfælde kan det med ret stor Bestemthed fastslaas, at hans Fødselsaar ikke har været 1491, men langt senere. Sandsynligheden taler for, at det har ligget mellem Aar 1500 og 1503, maaske nærmere sidstnævnte Aarstal.

Slægtsgaarden Urup.

Peder Skrams Fødested „*Urup-Gaard*“ er et navnkundigt gammelt Herresæde i Nørrejylland i Aarhus Stift, beliggende godt 1 Mil Nordvest for Horsens. Gaarden var kommet i Slægtens Besiddelse Aar 1450, hvor Peder Skrams Bedstefader, den rige og mægtige Ridder og Rigsmarsk, Hr. Peder Skram den Ældre, overtog den efter Henrik Madsen, der nævnes som dens første Ejer.

Gaarden forblev igennem 5 Slægtled i Skrammernes Besiddelse. Efter Rigsmarskens Død ejedes den 1487 af Sønnen Christiern Skram, derefter af dennes Søn, Admiral Peder Skram, og efter denne Død i 1581 overgik den til hans Søn Niels Skram og tilsidst til dennes Datter Elsebe, der var gift med Eske Bilde til Svanholm. Da hun faa Aar efter sin Mands Død i 1603 satte alt sit Gods over Styr, maatte hun afstaa Urup til Jacob Ulfeldt, der var gift med hendes Søskendebarn Birgitte Brockenhus; og efter at Gaarden en Række Aar havde været i Ulfeldternes Besiddelse, og bl. a. knapt 1 Aar været ejet af Korfits Ulfeldt inden hans Fald, blev den i 1680 skødet til Baron Vilh. Guldencrone til Vilhelmsborg, i hvis Slægt den atter, efter en omtumlet Tilværelse i Mellemtiden, kom tilbage fra 1683—1898, hvorefter den igen gik over i fri Handel.

Hvorledes den oprindelige Hovedbygning har set ud vides ikke; den er formentlig som saa mange andre Herregaarde i Jylland blevet ødelagt og afbrændt under Grevens Fejde, thi Fru Anne Krabbe siger i sine Optegnelser, at Hr. Peder Skram til Urup med sin Hustru — Anne Krabbes Datter — arvede Skedal i Halland, „*og de opbyggede baade i deres Tid Urup, hans Gaard her i Jylland og Skedal, som de Datumer der samme Steder udviser.*“

Den nuværende Hovedbygning, der er en grundmuret trefløjet Bygning i et Stokværk med Kælder, er imidlertid kun en Rest af den i det 16. Aarhundredes Slutning opførte Bygning, der i Følge en Inskription over den nyere Indgangsdør skal være opført i 1595 af Pe-

der Skrams Søn Niels og dennes Hustru Kirstine Rosenkrands, og hvortil Kongen laante dem 50 Vogne til at age Kalk. Det er imidlertid ikke usandsynligt, at Peder Skram har paabegyndt Opførelsen, og at den er blevet fuldført af hans Søn, hvilket kan sluttes af de to Sten med Peder Skrams og hans Hustrus Vaaben, der er indmurede i den sydlige af de to Sidefløje; og desuden skriver Erik Pontoppidan i Aaret 1745, at Peder Skram efter sin Hustrus Død Aar 1578 „forlod Laughholm og begav sig til sin Fædrene Gaard Urup i Jylland, hvilken han med statelig Bygning havde ladet forbedre, som den og ses endnu at være et af de skønneste Herresæder i Danmark.“

Urup maa ogsaa i sin oprindelige Skikkelse have været en stolt Borg at skue; det nævnes saaledes, at der over den høje Kælder, hvis mægtige murede Hvælvinger endnu er bevarede under Hovedfløjens søndre Del, skal have været 3 Stokværk, af hvilke det øverste er revet ned før 1768. Bygningen, der havde mindst 3 Fløje, et stort firkantet Taarn med kobberdækket Etagespir og et eller flere runde Taarne, laa dels omgivet af den nu udtørrede Urup Sø, dels af Grave, der hentede deres Vand derfra. Urup maa saaledes have været en stolt og værdig Bolig for en Riddersmand og Rigens Admiral som Peder Skram. Foruden Hovedfløjens flere Alen tykke Mure i Husets nordlige Del er der fra hin Tid bevaret en Række Hvælvinger, der bæres af smukke imponerende Granitsøjler — efter Sigende Gaardens Kappel —, og nedenunder findes hvælvede Kældere.

I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede blev andet Stokværk og Taarnene imidlertid nedbrudt og Sidefløjene forkortede. Stenene blev, efter hvad der fortælles, benyttet til Opbygning af den daværende Ejers Apotek i Horsens. Senere er en rigt udskaaet Renæssancedør fra Niels Skrams Tid samt en Række store Gobeliner fra det 17. Aarhundrede kommet til Brattingsborg paa Samsø. Disse Eksempler og andre viser, hvorledes man ofte igennem Tiderne har handlet ilde med vore gamle stolte Ridderborge, hvoraf mange nu kun staar som Skygger af deres fordums Herlighed.

Kirken, der hørte til Urup Gods, Østbirk Kirke, der i 1339 kaldtes Bierke og i 1461 Østerbircke, stammer fra det 13. Aarhundrede, sandsynligvis fra Begyndelsen af Valdemar Sejrs Tid, men er iøvrigt, som de fleste af vore gamle Sognekirker paa Landet, undergaaet mange Forandringer, hvilket de forskellige Byggematerialer og Stilarter der møder Ens Øje, bærer tydelige Spor af. Saaledes er Østbirk Kirkes Skib, den ældste Del af Kirken, opført af raa Granit og Fraadsten i romansk Stil, og til Koret, der er ombygget i 1585, er

anvendt røde Munkesten fra den nedbrudte Vrold Kirke. Taarn og Vaabenhus er, i Henhold til Olive Skrams Beretning, i Aaret 1598 opført af Peder Skrams Søn Niels; men hertil siger Bibliotekar Ejler Haugsted i sin Beskrivelse af Kirken:

„En nu forsvunden Stentavle fortalte, at Taarn og Vaabenhus var opbyggt og forbedret af Niels Skram og Kirsten Rosenkrantz 1598. Om Vaabenhuset kan jeg ikke sige noget, da det er forsvundet og afløst af det nuværende, som er opført af smaa Mursten ca. 1800. Det usædvanlig høje og smukke Taarn er næppe opbygget af Niels Skram, det maa stamme fra det 15. Aarhundrede, da det er opført i Munkeskifte, og dets Døre og Vinduer har gotisk Præg. . . . Men det er meget muligt, at Niels Skram har forbedret det“.

Det maa meget beklages, at den ene Korsarm, der tjente til Gravkapel for Peder Skram og hans Familie, i 1856 blev nedbrudt og Kisterne flyttet ud paa Kirkegaarden. En saadan Mangel paa Pietetsfølelse og Hensynstagen overfor Mindet om Danmarks store Søhelt og hans Slægt kan vanskeligt undskyldes. Først 30 Aar senere i Gyldenkrønernes Tid oprejstes et Monument over Peder Skrams og Elsebe Krabbes Grave.

Kirken er indvendig hvælvet, og man har i Skibet fundet Rester af Kalkmalerier fra før Peder Skrams Tid, hvoraf nogle er restaureret i 1901. Altertavlen — et smukt gammelt Alterskab fra samme Tid — menes at have tilhørt Ring Kloster, og Alterstagerne er skænket af Peder Skram og hans Hustru Aaret forinden hendes Død.

Med sin Hustru, Elsebe Krabbe, fik Peder Skram Gaarden „Skeddal“ i Halland; men ogsaa i København havde han ligesom andre store Herremænd en Gaard, beliggende i „Leerstedt (*Læderstræde*), *tuertt offuer fra Kompeniet, hvoraf en Part ligger ud mod Stranden*“; men det er sandsynligt, at den er blevet et Bytte for Flammerne under den store Ildebrand, der i 1728 hærgede København.

Slægtens Vaabenmærke, der sammen med dens Stamtavler findes opført i „*Danmarks Adelsaarbog XXXIII 1916*“, er en halv Enhjørning, i Sølv (stundom angives sort) i blaat Felt, paa Hjelman 13 blaa og hvide Faner.

Det nævnes, at Slægten i det 17. Aarhundrede tillægges det smukke Tilnavn: „*de højsindede Skram'er*“.

III

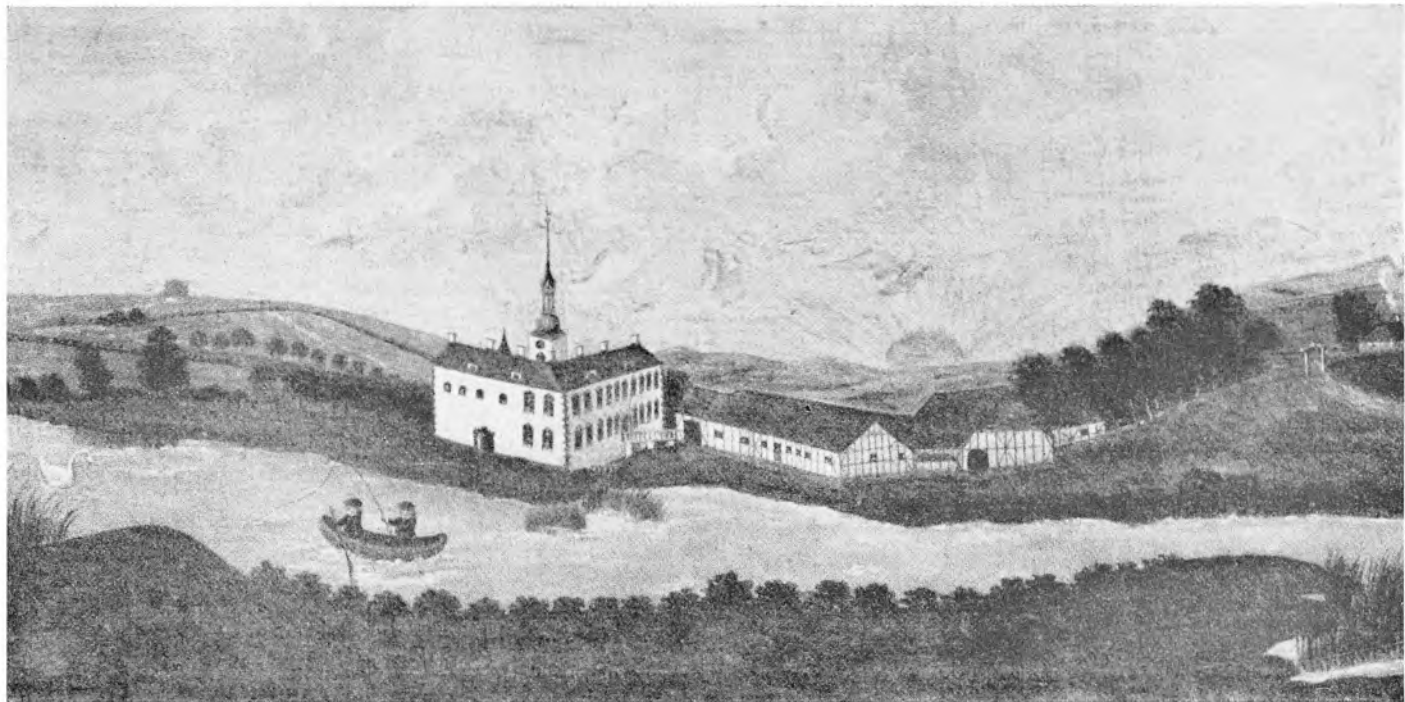
PEDER SKRAMS UNGDOM

Som man har set af det foregaaende, tilhørte Peder Skram en rig og anset Adels- og Herremandsslægt, hvis enkelte Medlemmer havde tjent deres Konger tro som Riddere eller Riddermænds-Mænd, og hvis Liv havde været præget af de urolige Tider med Opstande og Oprør, Broderstrid med Svensken og Kampe mod de Vendiske Stæder, Ditmarsken og de holstenske Grever, som Unionstiden var saa rig paa, og som i det 16. Aarhundrede blev efterfulgt af bitre Stridigheder mellem Protestanter og Katoliker, hvilket satte Sindene i Bevægelse ikke alene i Danmark, men i hele Europa. Intet Under at Peder Skram, som den 6. Ridder i Danmark af det Navn, kom til at slægte sine Forfædre paa, ja endog kom til at overgaa dem i Vaabendaad og Berømmelse.

For ret at forstaa hans mærkelige Levnedsløb skal der, forinden dette beskrives, kastes et Strejflys over de Forhold og Vilkaar, som den Stand han tilhørte var underkastet, og som dannede Baggrund for dens Liv og Virke.

Næst efter Kongen og hans nære Slægt, der tilhørte den saakaldte „Herrestand“, var Adelen, hvortil ogsaa Bisperne og Landets øvrige fremstaaende Prælater hørte, den fornemste Stand i Riget. Af den udvalgte Kongen Rigets øverste Embedsmænd og Raad, sine Lens- og Hovedsmænd, Hofmænd og Tjenere. Til denne Stand hørte først og fremmest Herremændene, hvorved man fra de ældste Tider betegnede de Mænd, som i Henhold til Valdemars jydsk Lov „*vovede deres Hals for Kongens og Landsens Fred*“ ved at forpligte sig til paa egen Bekostning at gøre Leding med deres egen Person, Vaaben og Rustning samt med flere eller færre Krigsmænd, naar Kongen bød det, og som til Gengæld herfor nød forskellige Særrettigheder og bl. a. havde deres Jordegods fri for Skat og andre Byrder. Herremændene var altsaa Krigere, den Tids Officerer, og i Stedet for direkte Løn fik de af Kongen eller Fyrsten overladt Jordegods til Nytte og Brug, de saakaldte Len. Forleningen blev tilstaaet de Paa-

Skrammernes Slægtsgaard „Urup“ beliggende i Østbirk Nord for Horsens.

Efter et Maleri i Horsens Museum, malet af V. A. C. Abel i 1783.

Interieur fra Slægtsgaarden „Urup“, visende de hundreaarige, endnu velbevarede, af massive Granitsøjler baarne Hvælvinger i den nordlige Hovedfløjs Kælder.

gældende, enten for et vist Antal Aar eller saalænge vedkommende beklædte et bestemt Embede f. Ex. som Øverste Admiral e.l.; men et Len kunde ogsaa gives paa Livstid eller som Arvelen til Vedkommendes Efterkommere.

Efter at Riddervæsenet paa Valdemarernes Tid ogsaa havde vundet Indpas her i Landet, begyndte man at skelne mellem Herremænd og Riddere, hvilke sidste blev „*slagne og creerede*“ af Kongen og betragtet som hørende til „*Herrestanden*“, omend til en lavere Grad af denne. Ridderne kunde saaledes ligesom Fyrsterne tage Herremænd, fra hvis Kreds de selv var udgaaet, i deres Tjeneste som deres Vaaben- eller Skjolddragere — Svende eller Væbnere — som de kaldtes hos os, og som derfor blev de almindelige Betegnelser for Herremænd, der endnu ikke var blevet Riddere. De havde imidlertid samme Friheder og Fordele som disse, tilhørte samme riddermæssige Stand. Da de var Riddernes Tjenestemænd, indtil de selv kunde opnaa at faa Ridderslaget og de dermed følgende gyldne Sporer, kaldtes de almindeligvis „*Riddermænds-Mænd*“; og senere fra Kong Christian III.s Tid bruges denne Betegnelse for den hele Herremands- eller Adelsstand, idet Forpligtelsen til personligt at deltage i Krigstjeneste efterhaanden indskrænkedes til at omfatte det færre Antal Adelsmænd, der havde modtaget Len og Slotte af Kongen; og Forpligtelsen bortfaldt tilsidst helt ved Indførelsen af de staaende Hære og Krigsflaader, der tilhørte og blev udrustet af Staten.

Herremændenes Sønner fik, hvad man kan kalde en standsmæssig Opdragelse, der forberedte dem til deres fremtidige Kald. Indtil de naaede, hvad vi nu forstaar ved den skolepligtige Alder, voksede de op i Fædreborgens Kvindegemak; men derefter begyndte deres Opdragelse i mandlige Idrætter som Ridning, Svømning og Fægtning, foruden at Drengene blev undervist i Læsning og Skrivning samt oplært i Tugt og Lydighed saavel som „*udi al Guds frygt af deres Barndom*“, som Peder Skrams Datter udtrykker det i sin Beskrivelse af Faderens Barndomstid. Det Tidspunkt, der omhandles var jo endnu Katolicismens Stormagtsdage, hvor Kirken var en Stat i Staten, og dens Interesser blev overvaaget af de paa deres Omraader egenmægtige Kirkefyrster og Bisper, der i H. t. Jydske Lov inden for deres Bispedømmer kunde tiltage sig visse Rettigheder, som ellers kun tilkom Kongen i hans Rige samt Hertugerne og Kongens Slægt i deres respektive Hertugdømmer og Len. De skrev sig saaledes „*af Guds Naade*“ og kaldte sig „*Vi*“ og „*Os*“; men dette ophørte iøvrigt efter Reformationens Indførelse i Landet.

Omkring 12-Aars-Alderen sendtes den unge Herremands søn som Regel fra Hjemmet og anbragtes enten paa en af de Dom- eller Klosterskoler, der allerede paa et tidligt Tidspunkt var blevet oprettet ved henholdsvis Domkapitlerne og Klostrene — den første Domskole blev stiftet i Lund af Knud den Hellige — eller ogsaa ansattes han som „*Dreng*“ i en anset og mægtig Ridders Hus eller ved et eller andet Fyrstehof som Page, for der at fortsætte Uddannelsen i Vaabenbrug og andre ridderlige Sysler samt lære Høviskhed og gode Sæder; men ikke sjældent blev denne Uddannelse suppleret med Studieophold ved et udenlandsk Universitet, da den Undervisning, som Læreanstalterne i Hjemlandet dengang kunde byde paa, ikke strakte til for dem, der stræbte efter andet end den rene Krigerfærd, men som Fremtidsmaal satte sig Statsmandens, Videnskabsmandens eller den gejstlige Stands Liv. Ganske vist var Universitetet i København allerede blevet oprettet af Christian I og indviet den 1. Juni 1479, men det vandt bl. a. paa Grund af daarlige Lærerkrafter og Mangel paa gode og tidsvarende Lærebøger og Metoder først Kraft og Anseelse efter Reformationen.

Naar den unge Herremands søn havde afsluttet sin Uddannelse som Dreng eller Page eller ved et Universitet og var blevet „*gjort væragtig*“ (var blevet myndig), antoges han ofte som Væbner — fik Sølvsporerne — hos sin Lensherre eller hos en anden Fyrste eller Ridder, som han derefter fulgte i Leding med Hest, Vaaben og Følgesvende, hvilken Udrustning han stadigt paa egen Bekostning maatte holde vedlige. En særlig Udmærkelse nød de Væbnere, der som „*Hofsindere*“ forrettede Tjeneste hos Kongen ved Hoffet, og som blev udvalgt hertil blandt de ældste og fornemste Adelslægter. De benyttedes til forskellig Slags Opvartning hos Kongen, var beredne og dannede sammen med deres Svende et særligt militært Korps kaldet „*Hoffanen*“ eller „*Livfanen*“, der sammen med Kongens eller Fyrstens egentlige Livvagt, „*Drabanterne*“, ogsaa tjente til Kongens Beskyttelse samt til at sprede Glans og Anseelse over Hoffet. Ved de store og glimrende Hoffester viste Herremændene eller Riddermændene deres Vaabenfærdigheder ved Deltagelse i Turneringer og Vaabenlege; og kunde de med deres Lanse kaste deres Modstandere, vandt de baade Ære og Berømmelse.

Naar en Væbner — en Riddermands-Mand — senere ved Arv eller Køb kom i Besiddelse af Gods eller som Embedsmand, Høvedsmand eller lignende fik et saadant i Forlening af sin Herre, Konge eller Fyrste, steg han selvsagt i Anseelse og Værdighed; men da det var

forbundet med store Omkostninger at blive optaget i Ridderstanden, foruden at det krævede, at den Paagældende særligt havde udmærket sig, maatte de fleste Adelige nøjes med at forblive Væbnere, og kun et Faatal af disse opnaaede derfor at faa Ridderslaget og Retten til at bære Guldsporerne, der var de ydre Attributioner paa Ridderværdigheden. Med denne fulgte iøvrigt som Regel Optagelse i Kongens eller Rigens Raad og Udnævnelse til et af Statens øverste Embeder f. Ex. som „*Øverste Admiral*“, Marsk, Feltherre, Høvedsmand paa en af de større Fæstninger e. l.

Det var i dette traditionsbundne og glimrende Millieu, der her er beskrevet, at Peder Skram blev opdraget og voksede op; selvom hele hans Levnedsløb ikke afviger meget fra mange af hans berømte Standsfællers paa den Tid, ragede han dog sammen med den noget ældre Johan Rantzau og den noget yngre Herluf Trolle, et Hoved op over disse, saavist som dette Trekløver til evige Tider vil mindes i Danmarks Historie som nogle af dens ædleste Skikkelser og tapreste Helte.

Da Peder Skram var 4 Aar gammel, mistede han sin Moder, hvorefter Faderen sendte ham til hans Mormoder, Fru Margrethe Urne paa Søbo, hvor han hos sine Bedsteforældre fandt et godt og kærligt Hjem og opdroges i Guds frygt fra sit 4. til sit 8. Aar.

Derefter satte Faderen ham i Huset hos Ridder Ove Lunge til Tirsbæk, for at han sammen med dennes Børn kunde faa den første Skolelærdom, særligt i Læsning og Skrivning; og der var Peder Skram indtil han i sit 12. Aar blev sat i Huset hos Hr. Henrik Giøe til Skjørringe paa Falster, hvem han tjente som „*Dreng*“. Hos ham blev den unge Peder Skram efter Tidens Skik oplært og øvet i „*Hofmandsværk*“, hvormed man i de Dage ikke forstod „*Hof Reverentzer og Complimenter*“, men „*at ride Dyst og bryde Glavind*“. Han siges her „*at have skikket sig med al Troskab og Flittighed som en oprigtig Adelsperson*“, og Odin Wolff siger om ham, „*at han allerede fra Gut af havde vist Mod og Mands Hjerte; hans legemlige Anlæg til Højde og Førlighed, til Udholdenhed i de haardeste Strabadser og hans Forstandsfærdighed i at rede sig ud af overhængende Vanskeligheder, dannede ham ligesom til Soldat af Naturen.*“

Hans boglige Lærdom var i hans unge Dage ikke særlig stor, saaledes siger Erik Pontoppidan i sin Levnedsbekrivelse over ham:

„Udi boglige Kunster havde hand vel ikke fordybet sig, thi Naturen drev ham til en anden Side. Alt det jeg finder om hans Viden-

skab er, at hand havde lært at læse og skrive, hvilket var nok for en Helt i de Dage, da mange som holtes for boglærde, vidste lidet mere“.

Peder Skram ses heller ikke senere, i Modsætning til den noget yngre Herluf Trolle, at have faaet nogen akademisk Uddannelse ved udenlandske Universiteter e.l.; men han har sikkert paa anden Maade fuldstændiggjort sin boglige Lærdom, som han i de høje Statsemeder, som Lensmand og Rigsraad, han senere kom til at indtage, næppe kunde have været foruden.

Selvom der ikke i Tidsrummet indtil 1518 i de forskellige Levnedsbeskrivelser over Peder Skram nævnes noget om hans Færden, er der dog Grund til at antage, at han har fulgt sin Herre, Henrik Giøe, paa nogle af de diplomatiske Sendelser, som denne jævnligt blev benyttet til; og helt udelukket er det maaske heller ikke, at han, sin Ungdom til Trods, endog har været med paa Togtet til Nederlandene, hvor hans Herre førte Kommandoen over Flaaden, der afhentede Christian II.s Brud, Prinsesse Elisabeth. I alle Tilfælde har Peder Skram bl. a. fra sin Plasken paa Søen som Dreng i Farvandet udfor Tirsbæk, næppe været helt uden Sømandskundskab, da han senere hen i Livet pludselig af Kongen blev udset til og anvendt som Høvedsmand til Søs og som Admiral; men forinden havde han, som tidligere anført, vundet et Navn som en drabelig Landkriger.

Peder Skram som Landkriger.

Peder Skrams Ungdom faldt sammen med en af de uroligste Perioder af Danmarks Historie, hvor Kampe med Hansestæderne, evige Stridigheder med Sverige, Oprør i Norge og indre Strid mellem de højere og lavere Stænder i Danmark uafadeligt vekslede og endte med den store Borgerkrig under Grevens Fejde, hvori Sverige og Hansestæderne deltog paa hver sin Side. Hertil kom de store religiøse Rørelser, der rystede hele Europa og selvsagt ogsaa satte mærkbare Spor i de skandinaviske Lande, hvor Modsætningerne mellem den gamle Kirke, Katolicismen, og den unge fremtrængende Protestantisme efterhaanden skærpedes mere og mere og tilsidst endte med den sidstes Sejr i 1536.

Uvejret brød løs, efter at Christian II i 1513 havde fulgt sin Fader Kong Hans paa Danmarks Trone. I den indre Kamp mellem Adelen og Gejstligheden paa den ene Side og Borger- og Bondestanden paa den anden, tog Christian II Parti for Almuen og den nye religiøse

Bevægelse, som særligt havde faaet Indpas hos denne; men derved kom han i et stærkt Modsætningsforhold til Landets Stormænd i Rigsraadet, der ved Tronbestigelsen havde bundet Kongen ved en streng Haandfæstning, hvis Bestemmelser denne iøvrigt paa enhver Maade satte sig udover.

Christian II havde inden sin Tronbestigelse fra 1506 været Statholder i Norge, hvor han paa Grund af sin velvillige Indstilling, særligt overfor de lavere Klasser, var blevet meget afholdt; og da han tillige her havde indført flere gode og fornuftige Reforme, bevarede Befolkningen deres Hengivenhed for ham, ogsaa efter at han var blevet Konge. Norge blev da ogsaa det Land af de tre nordiske Riger, som sidst slap ud af hans Hænder.

Sverige, med hvilket Land Unionsforbindelsen under Kong Hans havde været meget løs og afbrudt af idelige Oprør mod det danske Herredømme, efterfulgt af Straffeekspeditioner til Stockholm i Forbindelse med frugtesløse Underhandlinger, vilde ikke anerkende Christian II som deres Konge og afbrød, efter at Steen Sture den Yngre var blevet Rigsforstander, alle Underhandlinger med ham; men indre Strid i Sverige, hvor der ogsaa var et mægtigt dansk Parti under Ærkebiskop Gustav Trolle, hindrede Steen Sture i at foretage sig noget alvorligt i de første Aar. I 1517 foretog en dansk Flaade under Søren Norby et mislykket Forsøg paa at undsætte Gustav Trolle, der i sit stærkt befæstede Slot Ståke havde udholdt en langvarig og haardnakket Belejring. Ærkebispnen maatte dog tilsidst overgive sig til Rigsforstanderen, hvorefter han blev afsat fra sit Embede, indespærret i et Kloster og hans Borg jævnet med Jorden. Det følgende Aar udrustede Christian II en Flaade, hvormed han selv sejlede til Stockholm for at gøre sin Ret til den svenske Trone gældende.

Paa dette Flaadetog fulgte Peder Skram sin Husbond Henrik Giøe med de Tropper, der var indskibede ombord; og under de efterfølgende Kampe fik han Ilddaaben, idet Beretningerne ikke nævner noget om hans Deltagelse i krigerisk Færd før dette Aar; men han var da ogsaa dengang kun ca. 15 Aar gammel.

De danske Tropper blev landsat ved Södermalm udenfor Stockholm for at indtage denne Stad og derved tvinge det svenske Rige til Lydighed mod Unionskongen. Tropperne rettede straks efter Landsætningen Angreb mod en af den svenske Hovedstads Porte og begyndte en Belejring af Byen, men led kort efter et blodigt Nederlag i Slaget ved Brende Kirke, hvor de mødte den svenske Hær under Rigsforstanderen Steen Sture. Om Peder Skrams Deltagelse heri udtales:

„Peder Skram blev i dette Slag af Hr. Henrik Giøe betroet og befalet at vare paa hans eget Liv, hvilket han gjorde, og derudi skikkede sig oprigtig og ærlig baade mod hans Husbonde og mod hans Fædreneriges Fjender, saa fornævnte Hr. Giøe ikke noksom hannem derfor kunde love.“

Mange danske Adelsmænd, som kæmpede i de forreste Geledder, maatte lade Livet i dette blodige Slag, og blandt dem var Peder Skrams ældre Broder Knud.

Medens Christian II endnu laa med sin Flaade udenfor Stockholm, foreslog han Rigsforstanderen Underhandlinger, og der blev, som Skik ofte var den Gang ved slige Lejligheder, udvekslet Gidsler. Blandt de svenske Gidsler, der blev sendt om Bord i den danske Flaade, var Biskop Hemming Gad til Linkøbing, der paa virksom Maade havde taget Del i Propagandaen mod de Danske, samt Gustav Vasa, der senere blev Sveriges Konge som Gustav I; men Christian II afbrød Forhandlingerne med de Svenske, lettede med Flaaden og sejlede tilbage til Danmark, medtagende de svenske Gidsler. Af disse blev Gustav Vasa indsat som Fange paa Kalø Slot, hvorfra han dog senere undslap for i 1520 at vende tilbage til Sverige, hvor han rejste Modstanden mod den danske Konge.

Efter dette første og mislykkede Forsøg fra Christian II.s Side paa at faa Svenskerne til at falde til Føje, vendte Peder Skram hjem med Levningerne af den i det ulykkelige Slag ved Brende Kirke adsplittede danske Hær og benyttede nu den paafølgende Tids korte Vaabenhvile til at ordne sine egne Sager. Ved hans ældre Broders Død skulde Slægtsgaarden Urup overgaa i hans Eje, hvorfor han ved Hjemkomsten af Hr. Henrik Giøe fik nogen Tids Orlov for at drage hjem og holde Skifte med sine to Svogre, Iver Dyre til Aalegaard og Corfits Hardenberg til Skjoldemose. Da dette var gjort, vendte han tilbage til Hr. Henrik Giøe *„og tjente ham, til han gjorde hannem væragtig, og blev saa fremdeles i hans Tjeneste med 2 Heste“*.

Imidlertid havde Steen Sture ved sin voldsomme Fremfærd mod en saa høj gejstlig Person som Sveriges Ærkebiskop Gustav Trolle paa-draget sig Pavestolens Vrede. Ved en pavelig Bulle blev han og hans Tilhængere derfor sat i Band og hele Sverige belagt med Interdikt. Det blev endvidere overdraget Christian II at fuldbyrde Pavens Straffedom, og store Forberedelser blev gennem et helt Aar truffet i dette Øjemed. En stor Hær blev udrustet, hvortil ikke alene de verdslige og gejstlige Lensmænd fra Danmark og Norge samt Købstæderne

i de to Lande stillede Tropper, men hvori ogsaa betydelige Mængder fremmede Lejetropper tog Del. Det var et helt Korstog, der nu skulde foretages mod Sverige; men Christian II havde selvfølgelig ogsaa sit private Formaal med Toget, at hævne Nederlaget fra 1518 og tvinge Sverige til at anerkende ham som Konge. Hæren kommanderedes af Otto Krumpen til Trudsholm, og Peder Skram var atter med og tjente under Henrik Giøes Banner; men denne Gang som Herremand med sine to paa egen Bekostning udrustede Væbnere.

Indfaldet i Sverige var planlagt som et Vinterfelttog som det gunstigste for Hærens Fremrykning gennem de af talrige Søer og Vande opfyldte Landstrækninger. Otto Krumpen rykkede derfor ind i Sverige i de første Dage af Aaret 1520 og blev mødt af Steen Sture i Spidsen for den svenske Hær ved Bogesund, hvor det første Slag blev udkæmpet St. Sebastians Aften den 19. Januar. Den svenske Rigsforstander blev slaet og maatte dødeligt saaret trække sig tilbage med Resterne af sin Hær og afgik faa Dage efter Slaget ved Døden.

„I dette Slag holdt Peder Skram sig som en Mand,“ udtales det i det gamle Manuskript. Ligeledes indlagde Peder Skram sig Ære i det derpaa følgende Slag ved Tyvede Skov (Tiveden), hvor Svenskerne havde forskanset sig ved de saakaldte „Braader“, som alt i tidligere Krige med Held havde været anvendt paa Fjendens Ruter i de vanskeligt tilgængelige skovrige Egne. En Braade var en Slags Fælde — en ad kunstig Vej af fældede Træer anlagt Hulvej — som Fjenden paa Grund af det omgivende Terræns Ufremkommelighed var tvunget til at passere, og hvor han blev beskudt af de langs Vejens Sider barrikaderede Snigskytter samt af forskanset Skyts i dennes modsatte Ende. Mange Danske maatte her lade Livet under Stormen paa de svenske Stillinger; flere Gange blev de slaet tilbage; men tilsidst lykkedes det dem dog ved at omgaa Braaderne at slaa Fjenden paa Flugt. Under Stormangrebene blev Peder Skram alvorligt saaret i sin venstre Skulder af en Pil, og Arret deraf var meget kendeligt indtil hans Dødsdag.

Danskerne maatte imidlertid Skridt for Skridt kæmpe sig videre frem gennem Sverige, idet hver Fodsbred Jord, der blev vundet, maattes købes dyrt. Saaledes skriver Odin Wolff, at *„der paa dette Tog fremfor nogensinde er blevet kæmpet paa gammel nordisk Vis, da man ikke rømmede Valpladsen, førend den, efter Kampen Mand imod Mand, Bringe mod Bringe, Spyd og Glavind løftede mod hinanden, laa bedækket med Døde“*, og fortsætter han:

— — —

„have de Svenske værget sig som det egnede en af Verdens tapreste Nationer, saa kan man heller ikke nægte, at den danske Krigshær — hvoraf mangan Mand tog sig Peder Skrams Mod og Drabelighed til Eksempel — jo har faret vældigen frem, da den erobrede Sverige i en Tid af otte Uger, og det om Vinterdag.“

Kort Tid efter Slaget ved Tyvede Skov mødtes de to Hære igen, denne Gang ved Upsala, hvor der paa Langfredagen udkæmpedes et Slag, hvis Voldsomhed og Bitterhed den nordiske Historie sjældent har set Mage til. Slaget bølgede i Begyndelsen frem og tilbage med skiftende Held; men efter et voldsomt Mandefald paa begge Sider — der nævnes 10000 faldne Svenskere — fik de Danske Overtaget og vandt en fuldkommen, men kostbar Sejr, hvor mange navnkundige danske Adelsmænd satte Livet til. Det nævnes fejlagtigt af Erik Pontoppidan, at den danske Feltherre Otto Krumpen ogsaa skulde være blevet dræbt her, hvilket imidlertid maa bero paa en Misforstaaelse, da han senere blev Rigsraad under Frederik I, udnævntes til Marsk i 1554 og som ældgammel i en kortere Tid havde Overkommandoen under Syvaarskrigen; han døde i 1569.

I Slaget ved Upsala udmærkede Peder Skram sig særligt, idet han kom Mogens Gyldenstjerne, der førte det danske Hovedbanner, til Undsætning og frelste hans Liv. Mogens Gyldenstjerne var under Slaget blevet haardt saaret af en Pil i Laaret og blev i halvt besvimet Tilstand, hængende paa sin Hest, bortført af 3 Svenskere. Peder Skram, der blev dette vaer, ilede ham til Hjælp, idet han gennem-borede den ene af hans Angribere med sit Sværd og jog de to andre paa Flugt. Han tog da Hesten ved Tøjlen og førte Gyldenstjerne frelst tilbage til sine Folk, hvor den danske Bannerfører, efter at hans Harnisk var blevet løst, kom til sig selv igen.

Christian II fulgte ikke Hæren paa dette Tog, men begav sig til Sverige ad Søvejen med en Flaade under Søren Norby for at angribe og indtage Stockholm og dermed fuldbyrde Erobringen af hele Landet. Han landede i Pinsedagene i Nærheden af den svenske Hovedstad, der imidlertid var blevet tappert forsvaret af Steen Stures Enke, Christine Gyldenstjerne, og forenede sig her med den Del af Hæren, som Otto Krumpen saa sejrrikt havde ført gennem Sverige. Nu paa-begyndtes den anden Belejring af Stockholm, hvori Peder Skram, som det sagdes ogsaa „*mandhaftigen var til Stede*“.

Til sidst maatte Svenskerne give tabt, og efter at Christian II havde lovet Amnesti, bevægedes Christine Gyldenstjerne af sine Raad-

givere til at aabne Stockholms Porte for ham. Den 4. November 1520 kronedes Christian II derpaa som Sveriges Konge, og dermed var de tre nordiske Riger atter samlet under en Hersker; men denne Forbindelse blev som bekendt sat over Styr ved Blodbadet i Stockholm, hvor henimod et Hundrede af Sveriges fornemste Mænd, hvoriblandt 2 Biskopper samt flere andre Gejstlige, den 8. November 1520 maatte strække Hals paa Stockholms Torv. Denne grusomme og afskyelige Handling blev fordømt baade af svenske og danske. Det siges saaledes, at Otto Krumpen nedlagde sin Kommando; og Søren Norby, der heller ikke skjulte sin Harme over Kongens Udaad, frelste mange Svenske, der søgte Tilflugt i hans Skibe i Stockholms Havn.

Peder Skram, der ogsaa havde været til Stede i Stockholm under de uhyggelige Begivenheder, synes ogsaa, ligesom de fleste øvrige danske Adelsmænd, at have haft Afsky herfor; thi efter Hjemkomsten til Danmark tog han Afsked fra sin Tjeneste hos Kongens Lensmand og Hofmester, Henrik Giøe, hvem han havde tjent i saa mange Aar. Han nøjedes end ikke med at træde ud af Christian II.s Tjeneste, men blev, ligesom den øvrige jydsk Adel, der opsagde Kongen Huldskab og Troskab, en af hans ivrigste Modstandere. Han kæmpede saaledes, saavel til Lands som til Vands, mod hans Tilhængere her i Riget og disses vendiske Hjælpere for at sikre først Frederik I og siden Christian III den danske Trone.

Efter det stockholmske Blodbad, der ogsaa i Danmark havde vakt Afsky overfor Kongen, begyndte de indre Stridigheder, der længe havde ulmet, ogsaa at blusse op. Stridigheder med Adel og Gejstlighed og deres Repræsentanter i Rigsraadet, overfor hvem Kongen Gang paa Gang havde brudt sin Haandfæstning og givne Løfter, samt det daarlige Forhold til Farbroderen. Hertug Frederik, den senere Frederik I, der gjorde Krav gældende paa visse Dele af Riget, undergravede Kongens Stilling og gjorde denne mere og mere uholdbar. Hans Forhold til Dyveke samt Peder Oxes Domfældelse og Halshugning i Anledning af hendes Død i Forbindelse med Kritiken, der rejste sig i Landet overfor Valget af hans Raadgivere, tjente altsammen til at nære Ilden; og da Lübeckerne i 1522 erklærede Danmark Krig, var Uvejret for Alvor kommet over Christian II.s Hoved og truede ham med Fald og Undergang, og det til Trods for de mange gode og humane Foranstaltninger, som han havde indført til Folkets, særligt de lavere Stænders Bedste. Borger- og Bondestand holdt da ogsaa trofast ved ham; men de var paa det Tidspunkt for svage og for uorganiserede til at kunne gøre sig gældende over-

for de højere Stænder, Adel og Gejstlighed, som i Aarhundreder havde været Eneherrer i Landet.

De jydsk Adelsmænd og Gejstlige, som ved et Møde i Viborg var blevet enige om at afsætte Christian II som Konge og henvende sig til hans Farbroder, Hertug Frederik af Holsten, om at overtage Kronen, tilstillede Kongen et Klageskrift efterfulgt af et Opsigelsesbrev, som denne under sin hvileløse Omflakken mellem Øerne og Jylland modtog i Vejle. Efter forgæves at have søgt Underhandlinger med sine Modstandere, bestemte han sig tilsidst til at tage til København. Men da Oprøret efterhaanden bredte sig ud over den største Del af Landet, og Kongen tillige var truet af Gustav Vasa fra Sverige samt af Lübeckerne, der udrustede en Flaade for at angribe København, tabte han helt Hovedet og forlod Landet med sin Familie for at søge Hjælp hos sine indflydelsesrige Slægtninge i Udlandet. Forinden havde han indsat Peder Skrams tidligere Herre og Husbond, Henrik Giøe, som Befalingsmand i København.

Hertug Frederik modtog Tilbudet om Danmarks Trone, og efter at være blevet hyldet i Viborg som Kong Frederik I, sluttede han Forbund med Lübeckerne for ved deres Hjælp at erobre de Dele af Landet, og særligt de vigtige Fæstninger København, Malmø og Kalundborg, som var blevet Christian II tro. Han drog derfor over til Sjælland med en Hær, hvortil den jydsk Adel og særligt Biskopperne havde sendt Tropper. Blandt disse var Peder Skram, der efter i 1524 at have forladt Henrik Giøe, var traadt i Tjeneste hos Biskop over Aarhus Stift, Ove Bilde, hvem han tjente med 4 Heste. Kalundborg faldt hurtigt ved Forræderi i Frederik I.s Hænder, hvorimod Borger-skaberne i København og Malmø satte sig tappert til Modværge og udholdt en langvarig Belejring.

Under Belejringen af København kom Peder Skram til at staa som Modstander overfor sin forhenværende Herre og Ven, Henrik Giøe, hos hvem han havde lært sin første Vaabenkunst, og hvem han havde fulgt i saa mangen en Kamp mod fælles Fjender. Dette Skæbnespil var en af de ulykkelige Følger, som en Borgerkrig bl. a. fører med sig, at gode Venner og nære Frænder ofte skilles og kommer til at staa paa hver sin Side med Vaabnene løftet mod hverandre. Det siges iøvrigt, at Peder Skram af al sin Evne hjalp med til Hovedstadens Indtagelse; men hans Tapperhed og Vovemod kostede ham 2 alvorlige Saar, det ene i højre Arm ved et Stik af en Glavind, og det andet tilføjet af et tveægget Sværd igennem den højre Haand ovenover to af hans Fingre; men den som gav ham dette Saar, hvoraf han

bar Mærker indtil sin Dødsdag, stødte han straks igennem med sin Glavind.

Til Trods for Opfordring om Overgivelse holdt Henrik Giøe Byen i 8 Maaneder. Først efter at Levnedsmidlerne var sluppet op og alt Haab om Undsætning udelukket, overgav han Staden til Frederik I.s Hærfører Johan Rantzau. Henrik Giøe maatte bøde haardt for sin Troskab mod Christian II, idet alt hans Gods blev konfiskeret, og han selv maatte gaa i Landflygtighed, hvorunder han døde i Lübeck i 1533. Kort Tid efter at København havde overgivet sig faldt Malmø, ligesom Norge, hvor Christian II havde mange Tilhængere, ogsaa maatte underkaste sig Frederik I. Den landflygtige Konge var nu uden Land og flakkede i hele 9 Aar omkring i Europas Lande under Forsøg paa at skaffe Hjælp til at erobre sine tabte Riger tilbage. I disse havde han stadig mange tro Tilhængere, blandt hvilke hans prøvede og erfarne Høvedsmænd til Søs, Søren Norby og Skipper Clement, virkede for hans Sag og særligt foruroligede Hansestædernes og Svenskernes Handel i Østersøen. Dette muliggjordes ved, at Flaaden sammen med dem var forblevet paa Kong Christians Side.

Efter Københavns Indtagelse og Frederik I.s Krøning den 7. August 1524 drog Peder Skram, der var født og opvokset til Vaabenfærd, sammen med de lejede Hjælpetropper udenlands, da Forholdene i Danmark i en Række Aar herefter var rolige og fredelige, fraset et Indfald i Skaane i 1525 af Søren Norby. Peder Skram traadte i Ærkebiskop Christopher af Bremens Tjeneste, da denne Prælat søgte Krigsfolk til at dæmpe sine urolige Undersaatters Oprør, hvilket ogsaa lykkedes. Peder Skram var her som sædvanligt i Spidsen, hvor Kampen var haardest, hvilket et svært Saar af et Spyd, der blev stukket ind i hans Lænder, bar Vidne om.

Efter at være vendt hjem til Danmark, hvor han i nogen Tid blev genantaget i sin forrige Herre, Biskop Ove Bildes Tjeneste, fik han igen Lyst til Kamp og Eventyr og drog atter udenlands, denne Gang til Landet Franken, hvor et Oprør, som kaldtes den sorte Bønderkrig, var brudt ud i Churfyrsten, Ærkebiskop Albert af Mainz's Lande. Peder Skram og en anden dansk Herremand, Knud Henriksøn Sparre af Klogerup, der havde gjort ham Følgeskab i denne Krig, indlagde sig megen Fortjeneste hos deres nye Herre, Ærkebispnen, der paa det Tidspunkt var det romerske Riges Kansler. Han belønnede dem med 2 Maaneders ekstra Besoldning og lod dem siden, da de drog hjem, ledsage gennem sit Land. Hvor lang Tid Peder Skram tjente denne Fyrste, vides ikke; men naar hans Datter i sin Beskri-

velse af hans Levnedsløb nævner Aaret 1524 som det Tidspunkt, hvor han afsluttede den nævnte Tjeneste og vendte tilbage til Danmark, er det i alle Tilfælde forkert; thi paa dette Tidspunkt var han i Biskop Bildes Tjeneste og deltog under Frederik I i Belejringen og Indtagelsen af København. Tidspunktet for Hjemkomsten maa snarere have været i 1528—29; thi efter hans Datters Beretning tjente han efter Hjemkomsten Kong Frederik i 3 Aar som Hofsinde „*med stor Hyld og Yndest*“, indtil han af Kongen i 1532 forlenedes med Bradsbjergs Len i Norge og derpaa fik Brev for 10 Aar; og dette er i Overensstemmelse med en Registrant over Frederik I.s norske Breve (i Geh. Archivet).

Peder Skram, der i Drabelighed og Heftighed siges at have været sin Farfader, Peder Skram den Ældre, lig, blev i 1531, ligesom han, indviklet i en Drabssag, „*hvorover han er kommet i Skade og Ulykke*“, som hans Datter udtrykker det i sin Skildring af Faderen. De nærmere Omstændigheder ved denne Sag, hvorom Oplysninger findes i Diplomatariet i Gehejme-Archivet, var i Hovedtrækkene følgende:

Den 14. Maj 1531 gjorde Jørgen Lauritsen til Teell og Jens Gersty, Foged til Ring Kloster, vitterligt, at de var nærværende for Aars-Domkirkedør, da Peder Skram og hans Svend Pael tog Skrifte for Anders Vinter, som de ihjelslog. Da spurgte Hr. Per Kaa, som den Dag sad i „*Officiales*“ Sted, Peder Skram ud om hvorledes det forholdt sig med den Sag og Trætte med Anders Vinter. Da svarede Peder Skram, at det var „*af første Begyndelse hannem langt at sige af*“. Da spurgte Hr. Per Kaa, hvad Trætte de fik da han blev dræbt. Da sagde Peder Skram: „*at han havde rejst nogen Dele af ham og hans Tjenere og han talte til ham derom, at han skulde opgive slig Trætte og Dele*“. Da sagde Peder Skram, at han saa gav ham spotske Svar. Saa greb Peder Skram en Kniv og slog ham med den „*hvis han rakte hannem eller ej*“, det vidste han ikke. Saa løb hans Svend Anders Friis i hans Favn og slog Daggerten af Haanden paa ham. Saa bad han sin Svend Pol, som sad nøgen for Kirkedøren og tog Skrifte sammen med ham, stikke sit Sværd i ham. Saa undløb han for ham udenfor Kirkegaarden, og der naaede han ham og stødte et Sværd i ham, hvorved han blev dræbt. Af samme Aar og Dag var følgende Dokument:

„Jeg Per Kaa, Præst, skikket inden Officialis Sæde den Dag, kendes med dette mit aabne Brev, at dette Brev viser Ærlig og Vel-

byrdig Svend Per Skram, finge Skrifte her i Dag, for han ihjelslog Anders Vinter i Bercke, og kendes al den Gjerning at være sin Gjerning, og ikke hans Svends, Pouel, som samtidig var med ham. At dette er sandt, trykker jeg mit Signet forneden paa dette mit aabne Brev“.

Det næste Dokument er et Tingsvidne af Vor-Herreds Ting den 5. November 1532 om et venskabeligt Møde, som Dagen i Forvejen havde fundet Sted i Freden-Kirke mellem Peder Skram og Anders Vinters Slægt, hvoraf Resultatet var frugtesløst, og Anders Vinters Slægt red bort.

Endelig er der det fjerde og sidste Dokument, dateret Birks Kirkegaard Skærtorsdag 1534, ved hvilket Jes Wynther paa Urienshoff (Ørskov i Vor-Herred, Ørritslev-Sogn) „udkaaret af Slægt og Venner til Eftermaalsmand“ efter sin Broder, Anders Vinter, gør vitterligt, at han har oppebaaret med sine Venners og Slægts Vilje og Samtykke halvfjerdssindstve Mark rede Penning af Mourits Hansen paa Velbyrdig Svend Per Skrams Vegne og „giver Per Skram quit og kærløs for fornævnte Penning og Gods for alle Slægts og Venners Tiltale“.

Saaledes endte denne Strid, efter at Sagen havde staaet paa i 3 $\frac{1}{2}$ Aar.

Peder Skram som Hovedsmand til Søs.

Peder Skram, der hidtil havde fundet Afløb for sin Lyst og Trang til krigeriske Gerninger paa Landjorden, hvor han i sine Ungdomsaar havde hærdet og øvet sig i al Slags Mandomsfærd og øvet store Bedrifter, blev i Aaret 1532 stillet overfor et nyt Afsnit af sit Liv, der skulde danne Indledningen til hans ærerige og berømmelige Krigerfærd paa Søn. Anledningen hertil var Christian II.s Indfald i Norge i 1531.

Efter 9 Aars Landflygtighed og Omflakken var det endelig lykkedes den fordrevne Konge i Nederlandene at samle en Flaade paa 25—30 Skibe, med hvilken han den 26. Oktober 1531 forlod Holland med Norge som Maal. Med Flaaden fulgte 6—7000 Landsknægte, deriblandt en Del Ryttere samt noget Skyts og Belejningsmateriel. Men stærke Storme splittede Flaaden, idet nogle af Skibene drev ind mod den skotske Kyst og gik under, andre landede forskellige Ste-

der paa Norges Kyst, og atter andre maatte søge ind i Kattegat. Christian II selv kom den 5. November med en Del Skibe ind til Hesnæs paa Norges Sydkyst og fortsatte herfra med 4 Skibe og ca. 2000 Mand til Oslo Fjord, hvortil Ankomst fandt Sted den 8. November. En ny Storm havde imidlertid spredt Resterne af hans Flaade langs Norges og Båhuslens Kyster, og 5 Skibe var løbet ind til Marstrand.

Norge gav sig hurtigt ind under sin gamle Konge undtagen Akershus, Bergenhus og Båhus. Lensmanden paa Akershus, Mogens Gyldenstjerne, afslog bestemt Kongens gentagne Opfordringer om Overgivelse, til Trods for Fæstningens slette Forsyninger og meget forfaldne Tilstand med en kun yderst ringe Besætning. Fæstningen blev da indesluttet, men forinden havde Gyldenstjerne set sit Snit til at sende Bud om Undsætning til Frederik I.

Efter at Akershus havde været indesluttet i 10 Dage, og Christian II stadig ikke havde kunnet formaa Gyldenstjerne til at give sig med det Gode, ligesom Kongen heller ikke vovede at foretage en Storm, da han manglede Skyts, indgik han en Vaabenstilstand med Gyldenstjerne, der forpligtede sig til at overgive Fæstningen, hvis han ikke inden Midfaste havde faaet Hjælp fra Danmark.

Efter at Christian II i Oslo havde foretaget forskellige Regerings-handlinger og bl. a. afholdt Rigmøder med de norske Rigsraader, der den 5. Januar 1532 tilsagde ham Huldskab og Troskab og lovede at tage hans Søn til Arveherre og Konge efter hans Død, brød han op fra Oslo og ilede til Kongshelle, hvortil han allerede havde dirigeret sine resterende Tropper, ialt ca. 4500 Mand, for herfra at angribe Båhuslen og Halland, idet han kun efterlod en beskeden Observationstyrke ved Akershus.

Imidlertid havde Frederik I ved Modtagelsen af Mogens Gyldenstjernes Budskab om Christian II.s Indfald i Norge, som man bestemt havde ventet rettet mod Danmark, givet Ordre til at sende Akershus en foreløbig Undsætning. Den 10. Januar afsejlede en Jagt med 40 Knægte ombord under Mikkel Bliks Svend, Franke; men da Isen forhindrede den i at komme helt op til Oslo, sneg Franke sig med sine Folk Natten mellem den 20. og 21. Januar langs med Fjeldet og videre igennem Byen uden at blive opdaget og kom over Isen op til Akershus, der herved fik en foreløbig og haardt tiltrængt Undsætning. Mogens Gyldenstjerne opsagde straks Vaabenstilstanden med Christian II, der imidlertid kun havde haft ringe Fremgang i Båhuslen og Halland og som, saaledes som Sagerne nu stod ved Akershus, vendte tilbage til Oslo den 10. Marts for at paabegynde en regulær Belejring af Fæst-

ningen og forsøge at tage den, inden yderlige Undsætning kunde faas fra Danmark. Sygdom blandt Tropperne og Mangel paa Skyts forhindrede ham imidlertid i at erobre den ved Storm. 12 af de største Skibe havde han maattet sende tilbage til Holland, de 5 Skibe fra Marstrand mødte snart deres Skæbne, og Resten af den tidligere saa store Flaade var enten forlist eller splittet langs Kysterne.

I Danmark tog man nu for Alvor fat paa Udrustningen af en Flaade, som dog først kunde være klar ved Paasketid. En mindre Styrke, bestaaende af en Kravel ved Navn „Michael“ og 2 Smaaskibe samt 6 lübske Skibe, blev imidlertid sendt i Forvejen, dels for at bringe Mogens Gyldenstjerne de haardt tiltrængte Forsyninger af Mandskab og Krudt m. m., som han havde anmodet om, og dels for at opsøge og tage Christian II.s 5 Skibe i Marstrand „at de ey kunde udrette deres Ærende, hvilket var at belegge Aggershuus til Vands, ligesom det til Lands allerede var beleyret af den undvigte Konge.“, som Erik Pontoppidan udtrykker det.

Det var til denne Ekspedition at Frederik I ligesom ved tidligere Lejligheder havde Brug for Peder Skrams Evner og Kræfter, men denne Gang til Søs. Sagen var nemlig den, at de gamle Flaadeførere fra Kong Hans' Tid, hvoriblandt de berømte Søkrigere Søren Norby og Skipper Clement, der var gaaet i Overlevering til Christian II, var blevet denne Konge tro og hengivne, saaledes at Frederik I hovedsagelig maatte søge og udvælge sine Befalingsmænd til Søs, Admiraler og Skibshøvedsmænd, blandt de Mænd, der i Landkrigene havde udmærket sig; men disse havde selvsagt ingen særlig Uddannelse paa Søn. Peder Skram, som Kongen kendte for hans Tapperhed og Forstand, fik saaledes sammen med Tile Giseler, en af Kong Hans' tidligere Skibshøvedsmænd, der ogsaa havde tjent Christian II, men som efter Københavns Overgivelse i 1524 var traadt i Frederik I.s Tjeneste, Kommandoen over den lille Flaadeekspedition, medens de lübske Skibe, der nærmest optraadte som en Auxiliærstyrke, kommanderedes af Frederik Brun som Admiral.

Kommandoforholdene i den lille Flaadestyrke synes saaledes at have været ret indviklede. Erik Pontoppidan nævner i Overensstemmelse med Fru Elsebe Krabbe i hendes Optegnelser om sin Mand Peder Skrams Levned denne som Øverstkommanderende over de udsendte Skibe, saaledes skriver han:

„Det som jeg herved finder mærkeligst er, at Skram nu forlod Landjorden og gav sig til Søs. Kongen som kiendte hans Tapperhed og

Forstand, betroede ham, uden Tvivl i Mangel af nogen bedre Admiral et Antall Orlogsskibe“;

og Fru Elsebe Skram siger:

„... i det samme Aar, den første hellige Uge i Fasten, der blev forskrevne Hr. Peder Skram til Urup højbelodte og salige Kong Frederiks Admiral, og den samme Uge udløb han med Michelen (Merkellen), et Rigens Skib, som saa hed, og havde han da flere Orlogsskibe i Flaade under sig“.

H. D. Lind derimod udtaler i sin Bog „*Fra Kong Frederik II.s Tid*“, hvis Tillæg indeholder en Beskrivelse af Skibshovedsmændenes Levnedsløb, hvori Peder Skram nævnes først, at denne, da en lybsk-dansk Flaade i 1532 sendtes til Oslo, blev beordret til Hovedsmand over Krigsfolket paa „*Mikael*“ under Tile Giseler som Admiral; men han tilføjer, at Peder Skram i den officielle Brevveksling dog altid underskriver før Tile Giseler. Mærkeligt nok nævner de førstnævnte Kilder imidlertid hverken Lübeckerne eller Tile Giseler.

Forholdet har sandsynligst været det, at Peder Skram, Herremanden og Kongens Hofsinde og prøvede Kriger, som Hovedsmand paa Hovedskibet har været Hovedleder af Togtet, der var en kombineret Ekspedition, hvor baade Skibe paa Søen og Tropper i Land skulde angribes, medens Tile Giseler som den gamle erfarne Søulk, der i Begyndelsen af Aarhundredet sammen med Jens Holgersen Ulfstand, Søren Norby og Otto Rud (den Ældre) havde kæmpet i Kong Hans' Flaader mod Svenskerne og Lübeckerne, skulde tage sig af det rent sømandsmæssige og med Raad og Daad staa den langt yngre Peder Skram bi i disse Affærer. Det er da ogsaa til Peder Skram, Kongens Hovedsmand paa Karavelen „*Michael*“ og ikke til Tile Giseler, at Lübeckerne udsteder Kvittering for deres Andel i Brandskatten efter Togtet. Denne Dobbeltthed i Kommandoen om Bord i tidligere Tidens Flaader er imidlertid ikke nogen ualmindelig Foreteelse, og man træffer den i endnu mere udpræget Grad indenfor Hovedflaaden, der samme Foraar fulgte efter, samt senere i den forenede svensk-dansk-preussiske Flaade under Grevens Fejde.

Ved Ankomsten til Marstrand den 14. Marts erfarede Peder Skram, at Christian II.s 5 Skibe 8 Dage i Forvejen havde forladt dette Sted med Kurs mod Oslo Fjord. Han fulgte efter dem og fandt dem Palmesøndag til Ankers bag en Klippe ved Jersøen udfør Tønsberg, hvor deres Hovedskipper, Joachim Wandemann, var i Land for at pro-

Christian den Anden under Landflygtigheden.
Efter Maleri af Lucas Crauch 1523.

Aggershus gamle Fæstning 1567. Gengivelse af et af de seks Felter fra Kong Frederik II's Mausoleum.

Fra Den danske Vitruvius.

viantere. Skibene blev overrumplet og taget, navnlig ved den lübske Admirals Raskhed. Krigsbyttet var imidlertid ikke stort, da Skibene var slet forsynede og kun havde lidt Skyts om Bord. Derimod fandt man en Del af Christian II.s Arkiv, der gav værdifulde Oplysninger om hans Forhandlinger med de hollandske Stæder. Skærtorsdag den 27. Marts forlod den lille Eskadre Jersøen og kom den følgende Dag Akershus 2 Sømil nær; men den „*over en halv Mand dybe Is*“ vanskeliggjorde den videre Fremtrængen, der ved en besværlig Isning og under fjendtlig Beskydning fra Klipperne fortsattes Skridt for Skridt i de følgende 7 Dage. Men intet kunde standse Peder Skram, der den 1. April ved et kraftigt Angreb over Isen og med stort Mandefald paa begge Sider jagede Fjenderne bort fra Klipperne. Den følgende Nat fik Gyldenstjerne ved en Mand, der iført hvid Skjorte sneg sig forbi den af Christian II besatte Hovedø, Forbindelse med Eskadren, fra hvilken han udbad sig Knægte, Krudt og en Trommeslager. Den 2. April genoptoges det besværlige Isningsarbejde paa begge Sider af Hovedøen, idet Skibsfolkene blev kraftigt beskydt af Christian II.s Hagebøsseskytter. Skibene var i en farefuld Situation, idet de laa saa tæt pakkede paa hinanden i den tykke og næsten ufremkommelige Is, at man efter Lübeckernes Udsagn kunde gaa fra det ene til det andet; af en mere dristig og energisk Modstander kunde Undsætningen af Fæstningen let have været hindret, ja Skibene eller en Del af dem kunde muligvis i den maanelyse Nat være blevet taget ved et dristigt Angreb; men et saadant udeblev.

Da Fjenden efter en heftig Beskydning fra Skibene den 3. og 4. April atter var blevet fordrevet fra Klipperne, afsendtes den følgende Nat 30 Landsknægte og 6 danske Karle, hver med en Sæk Krudt paa Nakken, samt medbringende en Tromme over Isen til Fæstningen, hvor de med stort Besvær slap op gennem et Skydehul. Mogens Gyldenstjerne fik samtidigt Løfte om snarlig Undsætning fra den store Flaade; og den følgende Morgen gjorde han et Udfald mod den fjendtlige Lejr, samtidig med at man fra Skibene landsatte en Afdeling Tropper paa Hovedøen og brændte det derværende Kloster, hvis Munke i Forvejen var taget af Gyldenstjerne og sad paa Akershus som Fanger.

Da Peder Skram og Tile Giseler havde udført deres Hverv ved Akershus og givet den betrængte Fæstning Undsætning, vendte de med deres Skibe tilbage til Tønsberg, idet al Tale om Angreb paa Christian II.s befæstede Lejr mellem Akershus og Oslo By selvsagt var udelukket med de ringe Styrker, de raadede over paa den lille

Eskadre. Efter at have brandskattet Kysterne af de norske Len søndenfelds og opsnappet nogle hollandske Skibe vendte Eskadren den 14. April hjem til Danmark med de tagne Priser og Fanger samt et rigt Bytte, hvoraf Lübeckerne fik deres Part og Kongen sin. For denne sidste gjorde Peder Skram nøjagtigt Regnskab overfor Rentemesteren Anders Glob, fra hvem der findes „klare Kvittancer“.

Det maa antages, at Kongen af Peder Skram og Tile Giseler har faaet nøje Underretning om Ekspeditionens Forløb og om Forholdene i Norge, og det var derfor kun naturligt, at disse to Mænd blev udkommanderet med den store Flaade, der var under Udrustning. Peder Skram, der kom til at spille en fremtrædende Rolle paa den forestaaende Ekspedition, hvor han med sin Person kom til at gribe ind i de historiske Begivenheder, der angik Christian II.s Overgivelse og det ham tilstaaede frie Lejde, blev atter paa dette Togt Høvedsmand paa „Michael“. Tile Giseler hører man derimod ikke mere om; kun ved man, at han var med paa Togtet, da han var Medunderskriver af Kontrakten med Christian II. Kort Tid efter Togtet menes han at være død.

Kongen havde imidlertid allerede, efter at have modtaget Underretning om Ødelæggelsen af Christian II.s Skibe samt om de vanskelige Isforhold i Oslo Fjord, sendt et Skib med Proviant til Akershus. Samtidigt fik Mogens Gyldenstjerne i et Brev fra Kongen, hvori denne anerkender hans Kækhed ved Forsvaret af Fæstningen, Meddelelse om Afsendelsen af den store Flaade „med Krigsfolk for at nedlægge Kong Kristierns Folk og Landsknægte“ og Kongen tilføjer: „Dog, paa det at Guds Fortørnelse med saadan en ynkelig kristen Menneskeligheds Blodstyrtning maa og kan blive afstillet, og vi ikke skulle agtes og regnes og lægges os et saadant Rygte paa, at vi vare saa blodgjerrige at stande efter saa mange Menneskers Blodsudgydelse, da saa vi gjerne, at der kunde blive sluttet en Handel med Kong Kristierns Landsknægte“, som Kongen bemyndiger ham til at tilsige fri March gennem Danmark til Tyskland. Dette maatte bibringe Mogens Gyldenstjerne det Indtryk, at Kongen ønskede en fredelig Løsning fremfor Kamp med sin Brodersøn, hvilket ikke kunde andet end øve Indflydelse paa Gyldenstjernes Standpunkt under de senere Forhandlinger med Christian II.

Samtidig med Flaadens Udrustning blev der i København ført Forhandlinger med Lübeckerne, der som Betingelse for Deltagelse i Ekspeditionen stillede Krav om Sundets Spærring for Hollænderne samt om et Forsvarsforbund mellem Danmark og Lübeck, hvilken

Stat den Gang i Forbindelse med de øvrige Hansestæder spillede en dominerende Rolle i Østersøen, hvorfra de for enhver Pris vilde udelukke deres Konkurrenter, Hollænderne. Endelig den 2. Maj 1532 gik det danske Rigsraad ind paa et Traktatudkast med Lübeckerne om Sundets Spærring for Hollænderne i 10 Aar.

Samme Dag forlod den store Flaade København. Den bestod af 25 Skibe ialt, hvoraf 11 danske, 8 lübske, 3 fra Rostock og 3 fra Stralsund, med 6—7000 Landsknægte om Bord. Ledelsen af Ekspeditionen var overdraget en Kommission, bestaaende af Knud Henriksen Gyldenstjerne til Bustrup, som var udvalgt, men endnu ikke viet Biskop af Odense, den norske Rigsraad Niels Lykke og „*Rigens Øverste*“, Reinwald von Heidersdorf. Desuden skulde Knud Gyldenstjernes Broder, Mogens Gyldenstjerne, ved Flaadens Ankomst til Norge tiltræde Kommissionen. Selv om Kommissærerne med Hensyn til de politiske Forhandlinger i Norge var ligestillede og maatte dele Ansvar for de trufne Afgørelser, var Knud Gyldenstjerne, som den fornemste og mest ansete af de fire, dog Flaadens eller Ekspeditionens egentlige Chef og betragtedes som dens Admiral. Odin Wolff siger herom:

„Man maae, i de Tider, ikke have seet synderligen paa øvede Admiraler; her finde vi nu Admiralsflaget vaie paa en Biskops Skib. Sømandskabet maae altsaa være bleven anset som en Styrmandssag; kun den egentlige Orlogs-Commando, naar Slag gik for sig, vedkom Admiralen. Dog, Gyldenstjerne havde jo en Peder Skram med sig, som, stod han end under ham — ventelig formedelst hans yngre Alder og ringere Post i Tiensten — dog kunde gaa ham forsvarligen tilhaande.“

Det kan maaske ogsaa se mærkeligt ud, at Overbefalingen over en saa stor og efter Datidens Forhold saa pragtfuld Flaade blev givet til en høj gejstlig Person, en Biskop, og ikke til en Admiral, eller i Mangel heraf, til en i Krigerhaandværket øvet Mand; men dette maa ses paa Baggrund af de særlige Forhold, hvorunder den var udrustet. Paa det foreliggende Togt skulde der ikke kæmpes mod andre Skibe; det var hovedsagelig en politisk og diplomatisk Sendelse, det drejede sig om, understøttet af væbnet Magt, hvis Hovedbestanddel var en Hærstyrke, der stod under Kommando af „*Rigens Øverste*“; Flaadens Skibe tjente nærmest kun til Transport af Tropper, Krigsmateriel og Forsyninger. Til Ledelse af dette Togt krævedes derfor først og fremmest diplomatisk Kunst og Snilde samt et nøje Kendskab til

Tidens indviklede Politik og Rørelser. Derfor var den øverste Ledelse overdraget nogle af Rigens Raader og fornemste Mænd, som dog paa Grund af deres Byrd og hele Opdragelse ikke var ukendt med Kriegerhaandværket. Til den rent sømandmæssige Haandtering af de danske Skibe havde de Folk som Tile Giseler og hans Skippere; og Besætningerne paa Hansestædernes Skibe var ogsaa vant til at tumle sig paa Søen. Men indrømmes maa det, at det var en broget og uhomogen sammensat Forsamling, der fandtes om Bord paa denne stolte Flaade, som Kong Frederik fra Krogen Slot saa staa Sundet ud til Løsning af en Opgave, der gjaldt Besiddelsen af hans Riger og Lande samt Krig eller Fred i Norden.

Forinden Afsejlingen var der allerede den 28. April blevet udstedt en Fuldmagt til Kommissærerne:

„... At drage heraf med vore Orlogsskibe og Krigsfolk og ind i vort Rige Norge og der gøre deres yderste Flid til, at de enten med Minde, Dagtingen eller med Magt kunde komme samme Rige og dets Indbyggere under vor Haand igen, hvilke som os frafaldne ere, og som vor og Rigens Fjende Kong Kristiern nu med Vold og Magt har trængt fra os. ...“

Fuldmagten gav iøvrigt Kommissærerne fuldstændig Handlefrihed med Hensyn til deres særlige Hverv; saaledes skulde deres Beslutninger staa ved Magt, som om Kongen selv havde truffet dem, og det kongelige Segl var medgivet til yderligere Bekræftelse heraf.

Den 7. Maj ankom Flaaden til Oslo Fjord til stor Forfærdelse for Kong Christian, hvis Landsknægte stak Ild paa deres Lejr og flygtede over Broen ved Akerselven for ikke at blive afskaaret fra Byen. Derved befriedes Akershus.

Den 8. Maj landsattes Tropperne, der slog Lejr samt tog Broen over Elven i Besiddelse. Den 9. om Aftenen angreb Knud Gyldenstjerne med Fartøjer fra Skibene Søboderne og stak dem i Brand tilligemed de derværende Skibe. Derved gik de resterende Skibe af Kong Christians en Gang saa stolte Flaade, hvormed han var kommet til Norge, tabt, dog med Undtagelse af et enkelt Skib, hvormed han senere sejlede til Danmark.

Den 12. Maj indledede Christian II Underhandlinger, som Kommissærerne i Henhold til deres frie Fuldmagt og Kong Frederiks førømtalte Brev til Mogens Gyldenstjerne ikke tog i Betænkning at indlade sig paa, dog ikke uden en vis Modstand fra de mere krigslystne Lü-

beckeres Side; men Kong Christians Fordringer var saa vidtgaende, at de blev pure afvist. I sin Tvivlraadighed og Modløshed bad han derefter Kommissærerne, der alle var hans gamle Rigsraader eller Lensmænd, om at hjælpe sig med Raad; og fra dansk Side fremsattes da for første Gang den Tanke, som dog først paa et senere Tidspunkt blev realiseret, at Kong Christian skulde afstaa fra sine Fordringer og paa Ære, Tro og Love begive sig med de Danske til Kong Frederik, som nok vilde forsørge ham med, som de sagde „*et naadigt og ærligt Underhold, som det anstaar for en saadan Herre og Konge*“; men da de af Kong Christian for et saadant Forlig klogeligt stillede Garantier og Vilkaar afvistes af Kommissærerne, blev Underhandlingerne afbrudt og Kampen genoptaget.

Dagen efter, den 17. Maj, afsendtes Peder Skram tillige med Junker Wilken Steding, hvilken sidste havde overværet alle Underhandlingerne, til Kong Frederik, ikke saaledes som bl. a. senere paastaet af Fru Elsebe Krabbe i hendes Optegnelser om sin Ægtefælle „*Hr. Peder Skrams Levned*“ for at indhente Kong Frederiks Sanktion paa de stedfundne Underhandlinger med Christian II, men for at fremstille hele Sagen for Kongen samt bede om Undsætning bl. a. af Skibe med Proviant, Ryttere samt Penge til Lønninger „*at de kunne nedlægge Kong Kristierns Magt, thi al hans Agt er her i Riget at blive*“.

Alt imedens begge de stridende Parter afventede Forstærkninger, de Allierede fra Danmark og Christian II fra Holland, fortsattes Kampen; men det blev kun til mindre Skærmydsler, idet ingen af Parterne følte sig stærk nok til at vove et afgørende Angreb mod den andens befæstede Stillinger, der begge var meget stærke og adskilt fra hinanden ved Akerselven.

Den 1. Juni indledede Christian II atter Underhandlinger, idet hans Stilling havde forværret sig. Nød og Sygdom hærgede hans Tropper, og hertil kom Pengemangel; desuden svandt Haabet om Hjælp udefra mere og mere; men ogsaa de Danskes Stilling var efterhaanden blevet mislig. Fra den 8. til den 20. Juni førtes skriftlige Forhandlinger, hvori Kong Christian efterhaanden nedstemte sine Fordringer, saaledes at man derefter kunde overgaa til mundtlige Forhandlinger, der den 28. endte med et Forlig paa Grundlag af de af Kommissærerne oprindelig foreslaaede Betingelser.

Kong Christian skulde i Henhold til et af Kommissærerne samt de danske og lübske Befalingsmænd paa Kong Frederiks Vegne underskrevet og beseglet „*Lejdebrev*“ fri og sikker føres til København eller et andet Sted i Riget for personlig at forhandle med sin Far-

broder, Kong Frederik og Rigsraadet, med Udsigt til et fyrsteligt Underhold om Enighed iøvrigt kunde opnaas, og i modsat Fald føres fri og sikker tilbage til Norge eller til Tyskland.

Samtidigt oprettedes en „Kontrakt“, der nærmest paa Grundlag af Kong Christians Forslag af 14. Maj fastsatte de nærmere Betingelser og Vilkaar for Kongens Afrejse, Indlogering om Bord, Underhold og Betjening samt hans Samkvem med Omverdenen m. v.; men Hovedpunktet i Kontrakten var, i Modsætning til Forslaget af 14. Maj, at Kong Christian skulde afstaa fra sine Fordringer paa Norge, hvilket Land skulde holdes til Kong Frederiks Haand. Og dermed mente Kommissærerne at have opfyldt Hovedbestemmelsen i deres Instruks samt Kong Frederiks tidligere udtrykte Ønske om, at alt helst skulde ende fredeligt og uden Blodsudgydelse.

Hansestædernes Udsendinge, der kun havde deltaget i Underhandlingerne som Øjenvidner, og som helst vilde Kamp og ikke Forhandling, gik dog først med efter at have gjort store Vanskeligheder.

Den 28. Juni blev Løjdebrevet endelig underskrevet og beseglet af saavel de danske som de tyske tilstedeværende Landsknægtførere og Hovedsmænd.

Den 30. Juni, 2 Dage efter at denne vigtige Overenskomst var blevet sluttet, kom Peder Skram og Junker Wilken Steding tilbage til Lejren. De havde efter et Ridt igennem Sverige til Sjælland truffet Kong Frederik paa Rigshofmesteren, Mogens Giøes Herresæde, Gunderslevholm, hvorfra Kongen den 2. Juni havde medgivet dem sit Svar til Knud Gyldenstjerne og de øvrige Kommissærer.

I dette tilkendegav Kongen, at han fandt, man var gaaet for vidt med de først førte Underhandlinger, som han gennem Kommissærernes Brev og Wilken Stedings mundtlige Beretning havde faaet Meddelelse om „*da tykkes kgl. Maj. ikke raadeligt være, at de paa en anden Tid give dem saa vidt ind i Handel med ham, om de oftere komme med ham i nogen Samtale; thi kgl. Maj. giver dem selv at betænke, at den Tid han (Kristiern II) havde deres Fuldmagtsbrev inde i Byen, da haver han det vist sit Folk og givet dem til Kende, at han kan komme Handling, naar han vil.*“.

Op videre udtales i Kongens Svar, at Peder Skram og W. Steding af Kongen har faaet Ordre til, naar første menige Forsamling holdes, at give til Kende, at ingen, hverken dansk eller tysk Befalingsmand, Feltherre eller anden, under Lovens Straf maa give sig i Samtale med Fjenden uden de menige Befalingsmænds og Hovedsmænds Samtykke

og Vilje, og han indskærper derefter, at man ikke maa holde ham saa længe i Uvished om Begivenhederne som hidtil.

Endelig lover Kongen dem de ønskede Forstærkninger af Skibe med Proviant samt Ryttere m. m., og han slutter med at sige, at de forøvrigt bedst selv paa Stedet vil kunne skønne, hvad der er at gøre: *„derfor sætter kgl. Maj. sligt og andet udi deres eget gode Raad“*.

I Kongens Svarskrivelse findes der saaledes ikke nogen Tilbagekaldelse af den een Gang udstedte frie Fuldmagt, heller ikke noget Forbud mod Underhandlinger overhovedet; men det fremgaar af Skrivelsen, at de to Udsendinge ogsaa har faaet mundtlige Ordre, som dog paa det Tidspunkt de er udstedt næppe kan have været i Uoverensstemmelse med de samtidigt givne skriftlige.

Paa Tilbagerejsen til Norge blev Peder Skram og Wilken Steding imidlertid i Helsingør indhentet af Kongens Sekretær Axel Juel, som fremvisende *„et Kredensbrev“* overbragte dem videre Ordre fra Kongen. Om disses Ordlyd samt om, hvorvidt de var skriftlige eller mundtlige, hersker der imidlertid Uklarhed, idet de Optegnelser, man har haft herom, og som paa et vist Tidspunkt har været opbevaret i Gehejmearkivet, er bortkommet.

Udelukket er det imidlertid ikke, at Kongen, efter at de to Udsendinge har forladt ham, har faaet Skrupler med Hensyn til sine nys givne Ordre og Direktiver og har ønsket dem korrigeret eller skærpet; thi hvorfor sender han ellers Ilbud efter de to Mænd, som han lige har talt med; det er vel næppe for at gentage det samme for dem, som han een Gang har sagt og skrevet.

Det Spørgsmaal rejser sig derfor, om Fru Elsebe Krabbes Optegnelser, som ogsaa er benyttet af Arild Hvitfeldt, men som nyere Historieforskere, deriblandt A. Heise, har forkastet, ikke alligevel skulde være rigtige for dette Punkts Vedkommende. Fru Elsebe Krabbe, hvis Optegnelser er nedskrevet i 1560, 30 Aar efter at de Begivenheder de omhandler har fundet Sted, men paa et Tidspunkt hvor hendes Mand, Peder Skram, endnu lever i bedste Velgaaende, siger herom:

„Item endda siden forskrevne Eders kjære Fader Hr. Peder Skram og Junker Wilkenstede vare af højlovlige gode Kong Frederik af-færdede med samme Hans Majestæts Brev og Skrivelse til forskrevne Knud Gyldenstjern, da forskikkede Hans Kongel. Majestæt ærlig og velbyrdig Mand Axel Juel til Villestrup med sin Naades Brev og Skrivelse efter dennem igen, hvilken forskrevne Axel Juel forne gode

Mænd ikke naade, førend de vare komne til Helsingør, og højbe-
meldte salig Kong Frederiks Brev og Skrivelse, som forne Axel Juel
have med sig, lød ikke andet, end at forskrevne Hr. Peder Skram og
Junker Wilkenstede skulde fortro forne Axel Juel, hvis han dennem
paa Hans Kongel. Majestæts Vegne sagde, som højbeholdte Hans
Naade selv personlig hos dennem var. Og da befalede forskrevne Axel
Juel dennem paa denne højlovlige Konges Vegne, at de og mundtligen
skulde forbyde forskrevne Knud Gyldenstjern paa Hans Kongel. Maje-
stæts Vegne nogen Handel og Kontrakt at skulle gøre eller indgaa
med Kong Christiern, uden han vilde give sig selv personligen paa
Naade og Unaade i Hans Kongel. Majestæts Hænder, og hans Krigs-
folk at have en fri Lejde igjennem Landet; og med den Afsked skiltes
de fra forskrevne Axel Juel, og de da ilendes løbe til Norge igen“.

Ganske vist maa det indrømmes, at meget i Fru Elsebe Krabbes Op-
tegnelser er ukorrekt, saaledes bl. a. hendes Fremstilling af Indholdet
af Kongens Svarskrivelse til Kommissærerne, som hun vel iøvrigt hel-
ler ikke kan have haft nogen klar Forestilling om; men dette udeluk-
ker ikke, at hendes Beretning kan være rigtig paa andre Punkter og
da særligt m. H. t. det, der direkte angik hendes Mand og hans Sen-
delse, og hvor det særligt drejer sig om, hvorvidt han og hans Ledsa-
ger havde haft Kontraordre fra Kongen til Kommissærerne eller ikke.
Den Omstændighed, at Peder Skram ene af Alle ikke har underskrevet
og beseglet Kong Christians Lejdebrev, kunde i alle Tilfælde tyde paa,
at han af Axel Juel virkelig har faaet en saadan Kontraordre, selv
om Knud Gyldenstjerne til sit Selvforsvar i sine senere „Bekendelser“
for Rigsraadet paastaar det modsatte.

I alle Tilfælde fik hverken Kongens skriftlige Svar eller de ved ham
af Axel Juel til Udsendingene i Helsingør givne Ordre — af hvad
Art de nu end kunde have været — nogen Indflydelse paa de i Oslo
af Kommissærerne i Mellemtiden tagne Beslutninger. Den med Chri-
stian II sluttede Overenskomst kom til at staa ved Magt. Ved de to
Udsendinges Tilbagekomst til Oslo den 30. Juni var Kong Kristians
Lejdebrev allerede udfærdiget og vistnok beseglet og den omtalte Kon-
trakt renskrevet og godkendt af begge Parter; kun Lübeckerne gjorde
som tidligere Indvendinger og sagde, at de var kommet for at slaas;
men ogsaa denne Gang blev de tilsidst overtalt af de snu og for Tun-
gebaandet velskaarne Kommissærer til at gaa med; og den 2. Juli blev
Kontrakten med Kong Christian beseglet af de danske Kommissærer
og samtlige danske og lübske Befalingsmænd paa Flaaden, for de sidst-

nævntes Vedkommende dog kun til Vitterlighed. Kun Peder Skrams Navn og Segl mangler saavel i Lejdebrevet som i Kontrakten.

A. Heise skriver i sin indgaaende historiske Undersøgelse af hele denne Sag i sin Bog „*Kristiern den anden i Norge og hans Fængsling*“, der iøvrigt nærmest formen sig som et Forsvar for Knud Gyldenstjerne og de øvrige Kommissærer, om Peder Skrams formentlige Motiver for ikke at ville sætte sit Navn og Segl under de nævnte Overenskomstdokumenter, følgende:

„Men man forstaar ogsaa, at en aaben og hæderlig Karakter som Peder Skram kan have haft Betænkeligheder ved at sætte sit Segl under Kontrakten, han, der selv var Overbringer af Ordren og havde et friskere Indtryk af, at Kong Frederik ikke ønskede Underhandlinger“.

At Peder Skram, som den Krigernatur og Handlingens Mand han var, hellere har ønsket aaben og ærlig Kamp end at gaa med til de Fiksfakserier og Spidsfindigheder, som, trods alt, havde ligget til Grund for Overenskomstens Tilblivelse, og som ogsaa senere skulde vise sig i dens Konsekvenser, er derfor kun naturligt. Han har sikkert med sin klare og sunde Dømmekraft og sit Kendskab til de i Sagen implicerede Personers Karakter haft en Forudfølelse af, at Kong Christians Kontrakt ikke vilde blive holdt. At dette kom til at holde Stik, skulde ogsaa snart vise sig.

I de nærmest følgende Dage efter Overenskomstens Indgaaelse ordnedes Forholdene i Norge i Overensstemmelse med det indgaaede Forlig. Kong Christian takkede Nordmændene for deres Troskab og bad dem om at være Kong Frederik tro og hørige „*indtil vi kunne snarligen anderledes med Kong Frederik og Rigens Raad fordrages og komme med Guds Hjælp til eder igjen*“. Kommissærerne gav Kong Christians Tilhængere Meddelelse om Forliget og at Kongen „*dermed har fratraadt og forladt dette Rige, saa det nu herefter skal være og blive til Kong Frederiks Haand i alle Maader i samme Stand som før Kong Kristierns Ankomst*“.

Den 5. Juli gik Kong Christian om Bord i sit gamle Skib „*Enkhuy-sener Kravelen*“, som ses at være undsluppet Ødelæggelse fra Søbo-dernes Brand; og den 9. Juli lettede Flaaden Anker og gik med sit kostbare Bytte til Danmark; men ved Ankomsten til København den 24. Juli vilde hverken Kongen eller Rigsraadet anerkende det givne Lejde, og der blev lagt en djævelsk og underfundig Plan, som Peder Skrams Svigerfader, Tyge Krabbe, siges at have gjort sig til Tals-

mand for i det berygtede Møde i Helliggejsts Kirke tidlig om Morgen den 24. Juli, hvor Knud Gyldenstjerne med sin Fange om Bord endnu sejlede i Sundet. Under intetsigende og løgnagtige Paaskud blev der, med stiltiende Tilslutning fra de hanseatiske Raader og svenske Sendebud, af de tilstedeværende Rigsraader og med Kongens senere Billigelse truffet Beslutning om at sætte Kong Christian i midlertidig Forvaring paa Sønderborg Slot, hvortil han derefter førtes. Men da Sønderborgs Fængselsporte blev smækket i efter ham, havde Kong Frederik og hans Søn Christian med de 8 danske og holstenske Rigsraader, til hvis Bevogtning den fangne Konge var overgivet, allerede indgaaet en edelig gensidig Forpligtelse om aldrig at slippe ham løs igen. Dette var ganske vist kun Løn som forskyldt, thi 13 Aar tidligere havde Christian II selv begaaet et lige saa groft Lejdebrud overfor den unge Gustav Vasa; men det fritager dog ikke Kong Frederik I for Skyld og udvisker ikke den Plet, der i Historien er sat paa dette sidste Afsnit af hans Regering.

For senere overfor Verden at undskylde denne Fremfærd væltede man Hovedansvaret for det indgaaede Forlig, som man paastod var sket stik imod Kong Frederiks udtrykkelige Befaling, over paa Knud Gyldenstjerne. Kong Frederik fortæller saaledes i et Brev til Hertug Henrik af Mecklenborg, dat. Gottorp den 6. Nov. 1532, om et Brev Kong Christiern II havde tilskrevet ham:

„vnd denselbigen bej Wilkenn Stedyngk, Oberstenn lutynandtt der Ko. W. knechte, vnnd peter Schrammen, eynem Denischen Edelman, dieweil sich zugetragen, das dieselbigenn ahnn dhas vonn dem Oberstenn Velthauptman ahn die Ko. W. gefertigett, mith vberschickt vnd angezeigt, Das ehr auff alle gnnade sich ahn Ko. W. ergeben, nicht also ein konig oder Erbe der reiche, auch nicht also ein Vetter oder Vheindtt szunder allein als ein verloren Kindtt vnd szonn zu seinem Vatter komen woltt. Vnnd als nuhn solcher brieff die Ko. W., Welcher yrer Maytt. von yrem Oberstenn Vhelthauptman, dem bisschoff vonn Odenshee, durch obgemelte zwene eddeleuth zugeschicketh wordenn, geleszen vnt seinen Inhalt vormercktt, haben sie solch sein freundlich anbiethen, ergeben vnnd zugefallen ynn gantz keinem wege annehmen, zustehen noch bewilligen, sunder sich widderumb vornemen lassen, Szie woltenn gegem yme als eynem Vheindtt, darfhur sie ynn hieltenn vnnd kenntten, mith gantzem vermogen handelnn vndvordttfarenn; Es solte auch Konig chistiernn sich nichts guets zu yrer Maytt., szunder souil ein vheindt gegen dem andern, vorszehenn. . . . Vnnd als nuhn der bischoff Oberster Vhelthauptman nach solcher

seiner eignen vffgerichten handlung mit König Christiern vnd der floth Orlages schiffen vor Koppenhagen gekomenn, Ist ehr vonn Ko. W. Inn legennwart der reichs rethe vff die vulmacht, das ehr so gantz vnnd ghar wider yrer Ko. W. beuelh glebtt, ernstlich zu redhe gesatzet vnnd angesprochenn wordenn, Mit errynerung, wes Ko. W. Ime bej Wilchen steding vnd peter schrammen, so vonn yme vnd dem gantzen hauffen ahn sein Ko. W. gefertigt, ynn antwortt, Muntlich vnd schriftlich, beholenn vnt hette anzeigenn lassen.“

Under den paafølgende 10-aarige Pennefejde, som var opstaaet i Anledning af denne Sag, gik Bølgerne højt. To Gange blev Knud Gyldenstjerne taget i Forhør af Kongen og Rigsraadet, første Gang den 25. August 1532, hvor ogsaa Peder Skram og Wilken Steding blev afæsket Erklæringer, uden at det dog gav nogen Opklaring, da Mening stod mod Mening, og anden Gang 10 Aar senere (den 11. Juni 1542), hvor Knud Gyldenstjerne i Modstrid med Fru Elsebe Krabbes i 1560 skrevne og af Arild Hvitfeldt i hans Krøniker benyttede Optegnelser, bl. a. fastholdt, at han ingen Kontraordre havde modtaget af de to Sendebud. Men Knud Gyldenstjerne havde under det første Forhør begaaet den Dumhed at lade sig lokke til mod Sandheden at erklære, at man ikke behøvede at holde det givne Lejde „*thi Kong Kristiern har selv allerede brudt det udover sit Tilsagn*“. Denne Erklæring i Forbindelse med Paastanden om, at Knud Gyldenstjerne havde overskredet sin Kompetence ved i det hele taget at have givet Kong Christian frit Lejde, benyttede man sig af; og Knud Gyldenstjerne blev saaledes Syndebuk for den trufne Afgørelse. Jens Nørregaard skriver herom i sin Levnedsskildring af Peder Skram og Elsebe Krabbe:

„Knud Gyldenstjernes Brøde bestod mindre i, at han gav Kong Kristiern frit Lejde til Danmark, end deri, at han ikke bestemt overfor Rigsraadets og Kongens Uvilje og Modstand hævdede, at det skulde holdes redelig og ærlig.“ „*Havde han det gjort vilde det uden tvivl være blevet holdt siger den samtidige Forfatter, Poul Helgesen*.“

Peder Skrams Person gled dermed ud af denne Sag, men Pennefejden fortsattes, uden at det nogensinde lykkedes at bringe fuld Klarhed over dens indviklede Traade.

Til Belønning for sin Handlemaade samt for de paa hans 2 første Togter til Søs som Hovedsmand gjorde Ydelser fik Peder Skram Brev paa Skye-Syssel i Norge for 10 Aar, hvilket kan ses i følgende Antegnelser, der findes i en Registrant over Frederik I.s norske Breve:

„1) Peder Skram, Hofsinder, fik K. M. Brev, at, dersom Mikkel Blik ikke kommer igen i Hans Naades Gunst, da har Kongen forlenet ham med Skyden og Skyden-Syssel. Hafniæ Tirsdagen næst efter S. Petri ad vincala Dag (den 6. August 1532).

2) Peder Skram, K. M. Hofsinder, fik 10 Aar Brev paa Skye-Syssel. Gottorp Søndagen næst efter S. Martini Dag (den 17. November) 1532.“

Peder Skrams Giftermaal.

Efter at Peder Skram var vendt hjem til Danmark fra Togterne til Norge, drog han til sin Gaard Urup; og da han nu havde et lille Pusterum i sin Krigerfærd, bestemte han sig til at træde ind i Ægtestanden.

En Herremand som Peder Skram, der tilhørte en ældgammel anset Ridderslægt, og som allerede havde gjort sig berømt i sin Konges Tjeneste saavel til Lands som til Vands, maatte selvsagt søge sin tilkommende Hustru blandt Landets ypperste Ridderslægter; og efter at have hørt sin Slægts og sine Venners Raad, kastede han sine Øjne paa Jomfru Elsebe Krabbe, der var Datter af Hr. Tyge Krabbe til Bustrup og Fru Anne Rosenkrantz. Tyge Krabbe, der var Ridder, Medlem af Rigsraadet og Danmarks Riges Marsk, var kendt som en af Tidens tapreste og snildeste Mænd, der havde tjent sine Konger, lige fra Kong Hans til Kong Christian III baade som Statsmand og som Kriger. Som ung havde han særligt udmærket sig under en Opstand Aar 1510 i Halland og Skaane, hvor han i Spidsen for 400 Ryttere og noget Fodfolk angreb og slog en Oprørshær i Tante Hule med en saadan Kraft og Uforfærdethed, at den saa at sige blev helt nedslæbt, og dens Fører Åke Hanssen Thott dræbt. Senere i 1523 stillede Tyge Krabbe sig i Spidsen for Oprøret mod Christian II og blev derved hans bitreste Fjende, og i 1524 slog han med haard Haand det skaanske Bondeoprør ned, men maatte det følgende Foraar efter Søren Norbys Indfald i Skaane vige for denne. Først da Johan Rantzau med sine Landsknægte og Ryttere var kommet til Undsætning og i de blodige Slag ved Lund og Bunketofte-Lund, hvor Tyge Krabbe iøvrigt med stor Dygtighed førte Rytteriet, havde slaaet Bondehæren, faldt Søren Norby til Føje.

I nedenstaaende Kvad, hvori Forfatteren lader Tyge Krabbes Hustru, Anne Rosenkrantz være Talsmand, gives noget ufortjent Tyge Krabbe Æren herfor:

„Mig samlede Gud med en Ridder god
 Hr. Tyge han hedte af Krabbers Blod
 De Danske ham hørte med Ære
 Han var Rigens Raad og Marsk den Mand
 som mægtigt forsvarte sit Fødeland
 Udi Søren Norbys Fejde
 Da Danmark ej kunde tvinge hans Mod
 Han lærte Norby at falde til Fod
 Og bede om Fred og Lejde.“

Tyge Krabbes Hovedandel i den skæbnesvangre Beslutning i Hel-
 liggejst Kirken den 24. August 1532 om at bryde Kong Christians
 Lejde og tage ham i Forvaring for Livstid, tjener imidlertid ikke til
 hans Ære og har muligt, i Forbindelse med hans høje Alder og mid-
 lertidige Tilslutning til Grev Kristoffer under Grevefejden, bidraget
 til, at han kort Tid efter Krigens Afslutning maatte afstaa det betyd-
 ningsfulde Helsingborg Len, som imidlertid blev i Familien, idet det
 i 1536 overdroges til hans Svigersøn Peder Skram.

Til denne mægtige Mand lod Peder Skram imidlertid efter Datidens
 Skik sin Slægt og sine Venner henvende sig, for paa sine Vegne at
 anholde om hans Datters Haand; og det har sikkert været med Glæde,
 at Tyge Krabbe gav sit Minde til en Forening ved Ægteskabets Baand
 mellem de to gamle og højtansete Slægter. Den højtidelige Trolovelse
 fandt Sted i Frue Kirke i København Aar 1533 i Nærværelse af en
 glimrende Forsamling. Saaledes skriver Peder Skrams og Fru Else-
 bes Datter Olive Skram, der var Hoffrøken (Jomfru) hos Dronning
 Sofie, indtil Kong Frederik II den 25. Februar 1582, Aaret efter
 Peder Skrams Død, holdt hendes Bryllup paa Københavns Slot, føl-
 gende herom:

„Jomfru Elsebe Krabbe blev hannem (Peder Skram) trogivet udi
 vor Frue Kapitel udi vor Frue Kirke i Kjøbenhavn Anno 1533 den
 næste Onsdag for St. Hans Baptistæ Dag og den hæderlige og vel-
 byrdige Mand, Biskop Ove Bilde, han lagde deres Hænder sammen
 udi 7 Bispers og 22 Ridderes og mange andre Velbyrdige af Adel,
 deres Nærværelse, hvilke salig Fru Elsebe Krabbe med sin egen
 Haand hun særdeles haver beskrevet.

Den 2. Februar 1535 holdtes Peder Skrams og Elsebe Krabbes
 Bryllup i Helsingborg, hvor Tyge Krabbe var Lensmand.“

Brylluppet kom saaledes til at staa midt under den blodige Krig
 „Grevens Fejde“, som der senere skal berettes om; men der er iøvrigt

stærkt divergerende Meninger blandt Historikerne om det nøjagtige Tidspunkt for dette, som af flere regnes tilbage fra den Dag, Peder Skram i April Maaned 1535 red af Sted til Stockholm for at overtage sit Hverv om Bord i de Allieredes Flaade.

Saaledes udtaler Arild Huitfeldt i sin Danmarks Riges Krønike: *„Aar 1535, Fredagen i Paaskeugen, drog Hr. Peder Skram fra Helsingborg Slot fra Hr. Tyge Krabbe, 14 Dage efter sit Bryllup, for efter den udvalgte Konges Skrivelse at være Admiral paa den svenske Flaade.“* Efter det skulde hans Bryllup altsaa have staaet omkring den 20. Marts s. A.

Denne Antagelse deles bl. a. af flere senere Historieskrivere. Saaledes udtaler Paludan-Müller i sin Bog om Grevens Fejde: *„I Marts 1535 holdt han sit Bryllup paa Helsingborg Slot ... den 2. April, efter 14 Dages Ophold paa Helsingborg, forlod Peder Skram sin unge Frue ...“*

I et Haandskrift fra omkr. Aar 1700 i Ny Kgl. Samling, der skønnes at have ligget til Grund for E. Pontoppidans Fremstilling af Peder Skrams Levned, udtales: *„gjorde Hr. Tyge Krabbe forne Hr. Peder Skrams Fæstensøl paa Helsingborg med hans Datter Jomfru Elsebe, om Søndagen efter det Slag var staaet om Onsdagen tilforn imellem Hr. Tyge Krabbe og Hr. Søren Norby (!), og 8 Uger derefter hans Bryllup.“* Det her omtalte Slag er formentlig Slaget ved Helsingborg, hvor Tyge Krabbe var Slotsherre, og hvor Forf. formentlig forveksler Markus Mejer med Søren Norby, som paa det Tidspunkt forlængst var død. Da Slaget ved Helsingborg stod Onsdag den 13. Januar 1535, maa det omtalte Fæstensøl saaledes have fundet Sted Søndag den 17. Januar og Brylluppet, hvis det er rigtigt med de 8 Ugers Mellemlum, omkring Midten af Marts s. A.

Imod disse Paastande staar Grundkilderne, der tillægges Peder Skrams Hustru og Datter samt Hustruens Levnedsskildrer Rerarius. Hustruen siger saaledes i sine Optegnelser om sin Mands Levned: *„Anno M D xxxv Fredagen i Paaskeugen efter Kongl. Majestæts vor allernaadigste Herres, salige højlowlig Konning Christians Begjæring og Skrivelse, da forskrevne Hr. Peder Skram af Helsingborg foer, 10 Uger efter hans Bryllup var der sammested standendes, og red til Stockholm ...“.* Paaskedag 1535 faldt den 28. Marts. Fredagen i Paaskeugen, hvis der hermed forstaas Fredagen i samme Uge som 1. og 2. Paaskedag og ikke Langfredag, derfor den 2. April; og dette stemmer med den alm. antagne Dato for Peder Skrams Afrejse til Sverige. Regner man 10 Uger tilbage fra denne Dato, skulde Bryl-

luppet efter Elsebe Skrams Opgivelser have fundet Sted omkring den 22. Januar. Dette stemmer iøvrigt ikke helt med hendes Datters Opgivelser, der udtrykkelig nævner den 2. Februar som Bryllupsdagen. Ingen af dem nævner Fæstensøllet.

Datterens Opgivelser bekræftes derimod af Præsten Rerarius, der i sit 1581 udgivne Skrift „*Om salige Fru Elsebe Krabbes herkomst oc Oprindelse, Christelige Leffnet, oc salige Endeligt*“, udtaler: „*Oc det Aar, MDxxxv, der hun var xxj Aar gammel, stod deres Bryllup paa Helsingborg Slot, Kyndelmisse dag, som da falt paa en Søndag*“. Kyndelmisse dag er som bekendt den 2. Februar, men i 1535 faldt denne Dag paa en Tirsdag og ikke som af Rerarius nævnt paa en Søndag.

Forfatteren Dr. Holger Rørdam, der har restitueret Fru Elsebes egne Optegnelser i „*Monumenta Historiæ Danica*“ 1853, fastslaaer i Overensstemmelse med ovennævnte Grundkilder, at hun „*21 Aar gl. 2. Februar 1535 havde Bryllup med Peder Skram til Urup*“. Dette maa vistnok derfor betragtes som det rigtige, ligeledes at Peder Skrams Afrejse til Sverige har fundet Sted Fredagen efter Paaske den 2. April 1535.

I Elsebe Krabbe fik Peder Skram en Hustru, der i alle Maader, ikke alene i Byrd men ogsaa i Klogskab og Dyd, var ham værdig. Saaledes skriver Odin Wolff i Datidens noget højstemte og teatraliske Sprog om Forbindelsen mellem de to, følgende:

„Denne Helts Værdighed, som Mand af Hoved betragtet, stadfæstes ydermere ved det Valg han gjorde af en Hustru, der var en af Landets sindrigste Døttre, og hvis Gienkierlighed altsaa des mere geraadede ham til Pris,“ og han tilføjer:

„Dog man maatte jo formode, at der lod sig anvende paa Peder Skram, ligesom paa enhver giev Mand, ihenseende til Gienstanden for hans Kierlighed, hiint Horazianske Vers, hvis Yttring, skjønndt stilet paa en flygtigere Elskov, vel tør anses som gieldende for enhver Beiler af Forstand:

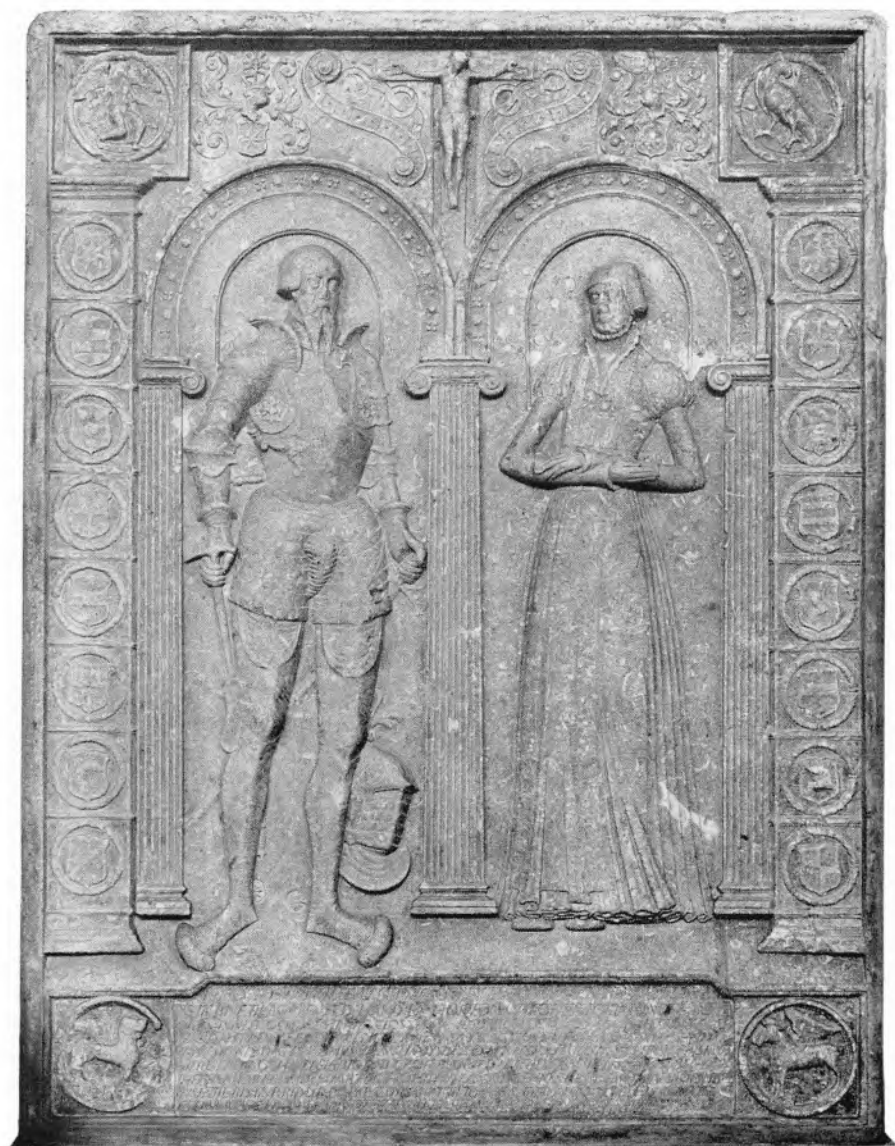
— — — qvæ te cunque domat Venus
Non erubescendis aduvit
Ignibus — — — —.“

der kan oversættes ved:

„Hvilken Elskov der end betvinger Dig,
vil den ikke optænde Dig med en Ild,
Du behøver at rødme ved“.

Der skal nu gives en Skildring af disse to Personligheder, der ved deres Ægteskab, hvori de fik 18 Børn, blev Stamforældre til en stor og anset Slægt, hvoraf endnu Grene findes blandt nulevende danske Adelslægter, omend de ikke bærer Stamforældrenes Navn. Der findes udmærkede Karakteristikker af dem begge, for Peder Skrams Vedkommende saavel en Portrætskildring, der beskriver hans Udseende og fysiske Egenskaber, som en Karakterskildring, begge forfattede af hans Datter Olive Skram; og for Elsebe Krabbes Vedkommende en meget udtømmende Karakterskildring forfattet af Albert Thura i hans Gynæceum 1732, hovedsagelig baseret paa en haandskrevet Bog „*De scriptoribus Danicis*“. Dertil kommer, at der fra dem begge, dog særligt fra Elsebe Krabbe, i forskellige Brevsamlinger forefindes Breve, der paa udmærket og fyldestgørende Maade supplerer de ovennævnte Karakterskildringer, saaledes at deres Personligheder i langt højere Grad, end man er vant til fra det Tidspunkt, træder frem og staar lyslevende for Een.

Olive Skram beskriver sin Fader som en stærk og før Mand, hærdebred, maadelig høj, med stærke Armkræfter, føre Hænder, hvidgult Haar og Skæg i sine unge Dage, langt Haar, noget langt og kløftet Skæg. Han var en duelig og brugelig Mand, saavel i krigerisk Færd, hvilket hans Historie viser, som i Ridderleg med Løb og Kast, der i hans Tid var yndede Idrætter. Medens han tjente som Hofsinde under Kong Frederik den Første, kunde ingen maales med ham i Sten- og Spydcast, som den Gang brugtes ved Hove; han var berømt som en af de bedste Løbere, man kendte; han blev aldrig „*rendt ledet*“ (indhentet) af nogen uden engang af Kong Christian III. Een Gang i Viborg løb han to Riddermænds-Mænd „ledige“, nemlig Arved Ulfsstand til Lyngby og Axel Giøe til Klausholm, som begge havde broutet af, at de kunde løbe fra ham. Han var en stor Selskabsmand, var vellidt af Alle og havde den lykkelige Evne at kunne forlige dem, der var uenige. Han turde dristigt udtale sig om, hvad han mente var ret, og havde derfor mange Misundere; men de turde ikke sige ham det op i hans aabne Øjne. Han var ogsaa frygtelig hastig, hvorved han engang kom for Skade og i Ulykke. Han var en „haardhjertig“ Mand og lod sig ikke røre af Smaating. Da han engang om Bord havde stærk Tandpine, tog han sin Kniv i den ene Haand og sin Pren i den anden og trak dermed sin daarlige Tand ud med Rode og kastede den i Havet i en stor Del af Skibsbesætningens Paasyn. Han kunde tage saa haardt med sin Haand, at han med denne fuld af Hasselnødder, kunde knuse disse i Stykker, saaledes at der ikke var mer end 3 eller 4 af dem hele.

Knud Gyldenstjernes og Hustrus Ligsten i Aarhus Domkirke.

Foto fra Nationalmuseet.

Johan Rantzau, Grevefejdens store Hærfører.

Foto fra Det kgl. Biblioteks Billedsamling.

Datteren slutter sin Karakteristik med følgende Ord, der i al deres Enfoldighed og Gudsfrygt aander en dybtfølt Kærlighed, Beundring og Ærefrygt for Faderen, der ogsaa af sin Samtid var anset som en af Landets største Mænd:

„Dog, jeg vil det altsammen bekende, at saadan Lykke og Fremgang, som han har haft til sin Alderdom, er intet Menneskes Gerning, men er alene af den gode Guds synderlige Naade og Gave, som han giver hvem han vil af sine Børn, hvilket vi, som er hans Børn og Efterkommere, bør love og takke den almægtige Gud for, at Ingen, hvadenten han er Ven eller Uven, kan sige andet end, at han har ført et ærligt, oprigtigt Riddernavn i sin Grav, hvilket er os Alle kærere end meget Guld eller liggendes Penning, og det er mit Haab og visse Tro, at jeg med Guds Hjælp vil finde ham med alle Guds Børn i den evige Glæde, som der aldrig er Ende paa, thi være Gud Lov og Ære fra Evighed og til evig Fred, Amen.“

Ved denne Beskrivelse løftes en Flig af det Dække, som ellers ofte skjuler historiske Personers sande Karakter og menneskelige Egen-skaber, thi det er ofte Smaatræk af Dagliglivet, der aabenbarer Men-sket, som det i Virkeligheden er. Men Olive Skram giver i sin Beret-ning samtidigt et interessant lille Tidsbillede fra den Tid for ca. 400 Aar siden, hvoraf man bl. a. ser, at Dyrkelse af Fri Idræt, Løb og Kast m. m., ikke den Gang blot var noget for den gemene Mand, men betragtedes som en ædel Fritidsbeskæftigelse for Landets ypperste Mænd, ikke alene Krigsmænd, men ogsaa Rigsraader, Lensbesiddere og andre store Herremænd, ja endog dyrkedes ved Hove. Vi ser saa-ledes vor store Søhelt for os, løbe om Kap med sine Standsfæller, ja med Kongen selv, samt hvorledes han i Venne- og Familie kredsen deltager i spøgefulde Lege og knuser Hasselnødder inden i sin Haand.

Albert Thura skildrer Peder Skrams Ægtefælle med følgende Ord:

„Elisabeth Krabbe til Urup, en adelig Dame, Datter af Tyge Krabbe etc., etc., Peder Skrams Gemalinde, er højlig hændret af vore Lands-mænd formedelst sin store Erridition. Claudius Lyscander giver hende i sin haandskrevne Bog: De Scriptoribus Danicis, denne Berømmelse:

Elisabeth Krabbe . . . blev fra sin spæde Alder af opdragen i adelige Frøkenklostre, og dannedes der til Gudelighed og anstændige Sysler. Hun var af et ypperligt Naturel, af et sjældent Nemme, skarpsindig i Dømmekraft, veltalende, hændig i Fruentimmerarbejde. I de Gamles Læsning og i Hukommelse, veeg hun ingen af sin Tidsalders Mænd;

hun samtalede endog ofte med de Lærdeste af dem om de vigtigste Religions- og Statsanliggender, og det med Sindighed og Eleganz, og i Historie og Oldsager var hendes Kundskab saa stor, at hun, til Alles Forundring, kunde, udaf Hukommelsen, opregne Fædrelandets Tildragelser og de adelige Familiers Herkomst og Stamtavler efter Orden. — I Levned og Sæder var hun venlig og af gudeligt Sind.“

„Sit Modersmaal dyrkede hun med særdeles Flid, derom vidne hendes danske Ordsprog, samlede af hende med megen Skjønsomhed, og tilegnede Frederik II.s Oversekretær Johan Skougaard; de blev forud forvarede iblandt det Resenske Bibliotheks sieldne Manuskripter (ifølge Cataloget p. 175 N. 29). Formedelst dette herlige Værk roses hun vedbørligen af den berømte Peder Syv, det danske Sprogs store Giennemgrandsker i Fortalen til hans danske Ordsprog (udgiven i Kbhvn. 1668), ogsaa har jeg for en god Stund siden anført hende iblandt den Danske Philologies Dyrkere i min Idea Historiæ Littr. Danarum. Dog, hun var ikke blot bevandret i Modersmaalets Ynde og Tækkeligheder, men anvendte sine Fritimer paa at berige det med gudelige Sange, som findes i adskillige Psalmebøger: mig er kun den ene bleven bekendt: En christelig Taksigelse af den CXV Psalme for Guds gode Befrielse fra Legemlige Fiender og Uvenner, digtet af Fru Elsebe Krabbe til Urup (som en Takkesang til Freden efter at Grevens Fejde var til Ende); den findes i Casenbens Danske Psalmebog, trykt i Kbhvn. 1681, og lyder saaledes:

„Icke oss, icke oss, min Gud oc Herre,
Men dit Naffn skee Loff, Priss oc Ære.
Din Naade oc Miskund hjalp oss her
Fra vore Fienders grumme Begær,
At vore Uvenner skal icke sige nu:
De haffue intet aff deris Herre oc Gud.

Dog det siuntis langt at vende Bod,
Vort Haab til Gud allene stod,
Huilken øffuerst udi Himmelen boer,
Haffuer Herredom offuer alle Englechor,
Regerer oc gjør alt hves hand vil
Paa Jorden, som vi maa høre til.

Vi din Godhed i Naaden fand
Hoss oss met din frimodige Aand,
Der Fienderne allesteds trengde oss paa,
Anden Undsætning kunde vi icke faa,
De komme paa hoyre oc venstre Side,
Du allene oss hialpst aff den Quide.

Huilcken der setter sit Haab til Gud,
 I hans Fryct leffuer effter hans Bud,
 Forlader sig paa vor Herre Christ,
 Som Guds Lov for oss opfylte vist,
 Hand er deris Hielp oc Frelser god,
 Som for oss udstyrte sit Rosens Blod.

Dem glemmer Du icke i deris Nød,
 O Gud er det Liff eller Død.
 Du velsignet Aaron, den Tiener god,
 Og Israel sig paa Dig forloed:
 Saa hialpst du oss fattige Synder alle,
 Der vi i Nøden monne paa Dig kalle.

Det bekiende vi nu foruden Suig
 I denne Forsamling fattig oc rig,
 Du beteede oss din Villie god,
 Vende all Ulycke vore Fiender imod,
 Paa huilcken Side de til oss komme,
 Da stridde du mod dem oss til Fromme.

Dermet beviste din Guddoms Krafft
 Met din veldige Styrckis Mact,
 Saa vi maatte paa vore Fiender see,
 At de kunde oss ey mere giøre Vee,
 Paa det siste vigte de oss fra,
 For Din Mact kunde de icke bestaa.

Som du hialpst oss i den ringe Nød,
 Saa fri oss fra den evige Død,
 Fra Sathan, Vellyst oc sligt mere,
 Onde Forargelse oc Legems Begære,
 At de Fiender oss icke forblinder
 Oc vilder fra vor enist Frelser kier.

Vi raade alle i Nød huer oc en
 At forlade sig paa Gud allen.
 Icke paa Afguder af Stock og Sten,
 Egen Mact, som ey kand hielpe aff Meen,
 Icke heller paa Menniskens Børn i Nød,
 Idag de leffue, imorgen ere døde.

Vi tacke Gud oc vor Frelser kier,
 Loffue dem, for de all Ære er verd,
 Met den hellig Aand vor Trøstermand,
 Som vi her i Nøden hoss oss fand,
 Vi prise dem nu oc til evig Tid
 For vor eniste Gud oc Herre blid.“

Claudius Lyscander nævner ogsaa Elsebe Krabbe i sin før omtalte Bog som Forfatterinde til: Adskillige Bønner til Gud, Levnedsbekrielse og Gravskrift over Johan Skougaard til Gunstrup og Peder Skrams Bedrifter til Lands og Vands.

Pastor Rasmus Johan Rerav holdt hendes Ligpræken, som er trykt i København 1581.

Schactius siger i sin Schediasm de doctis Dan. Mudlierib i Nov. Liter 1700 p. 216, til hendes Eftermæle følgende Ord:

„*Ad Exemplum laudatarum Heroinarum Scientiis bonarum literarum sese delectavit*“, hvilket betyder: Efter berømte Daners Exempel fandt hun sin Fornøjelse i Videnskaberne og Literaturen.

Som man ser, har Elsebe Krabbe i Forbindelse med sine øvrige Dyder været en klog, højtbegavet og kundskabsrig Kvinde, der i intellektuel Henseende maaske nok har været sin Mand overlegen; men paa den anden Side har disse hendes Egenskaber dannet et værdifuldt Supplement til hendes Ægtefælles mandige, aabne og reelle Karakter og til Tider maaske endog tjent til at lægge en Dæmper paa hans hastige Sind og voldsomme Temperament, som vi har set ved flere Lejligheder har løbet af med ham og bragt ham i Vanskeligheder. At hun har været ham en god Advokat og som en Løvinde taget ham i Forsvar, naar hun har ment ham angrebet af sine Fjender og Misundere, giver hendes Optegnelser over hans Levned klare Beviser for; men indrømmes maa det ogsaa, at hun i sin blinde Iver for at tale sin Mands Sag til Tider har overdrevet noget og er gaaet for vidt i sin Besmykkelse af hans Bedrifter, samt har udtalt sig om Begivenheder og Foreteelser, som hun paa Grund af Forholdenes Natur ikke har kunnet have haft fuld Klarhed over eller et nøjere Kendskab til; og derved er det i nogen Grad gaaet ud over den historiske Korrekthed. Hendes Optegnelser, som tildels har været benyttet som Grundkilde af senere Forfattere, bl. a. af Arild Hvitfeldt, betragtes derfor ogsaa af flere nyere Forfattere, som har haft Adgang til senere fremkomne Dokumenter o. l., som værende af polemisk Natur og derfor maa benyttes med Varsomhed. Men hvor det drejer sig om mere konkrete Begivenheder i hendes Mands Liv samt saadanne, hvori han selv personlig har været Deltager eller Vidne, er der vist næppe Grund til ikke at fæste Lid til deres korrekte Gengivelse hos hende. Her sigtes bl. a. til hendes Paastand om, at Peder Skram af Kongens Sendebud Axel Juel fik mundtlige Ordre, der til en vis Grad kan have genkaldt eller indskrænket Knud Gyldenstjernes Fuldmagt samt de først af Kong Frederik i hans skriftlige Svar til Kommissærerne trufne Bestemmelser, omend Knud Gyldenstjerne ikke har kunnet eller villet anerkende dette.

Peder Skram og hans Hustru fik i Løbet af deres lange og lykkelige Ægteskab 18 Børn ialt, heraf 7 Sønner og 11 Døtre, der alle kom til „*Skjels Alder*“ undtagen 3 af deres Døtre, der døde i Svøbeklæder. Af de øvrige 15 Børn kom 7 Døtre og kun 1 Søn „*til Arv*“, d. v. s. overlevede Forældrene. 4 voksne Sønner mistede de alene i Aaret 1566.

Dr. Holger Rørdam opstiller, ved at sammenholde tre haandskrevne, og som det synes tildels af hinanden uafhængige Stamtavler over Slægten Skram, nemlig Klevenfelds, Langebecks og Chr. Brandts, følgende Fortegnelse over Peder Skrams og Elsebe Krabbes Børn, idet han bemærker, at Børnene i de forskellige Kilder, han har benyttet sig af, ikke altid anføres i samme Orden, og at navnlig Døtrene uden Hensyn til deres Fødselsaar er stillet bagefter Sønnerne:

1: Christen Skram, var i Slutningen af Christian III.s Tid „*Dreng*“ hos Hertug Magnus, siden tjente han i nogen Tid Hertug Hans den ældre paa Haderslevhus. Da Peder Skram i 1563 var til Orlogs, forestod Sønnen hans Len paa hans Vegne. Den 25. September 1565 fik han kongeligt Forleningsbrev paa et Vikarie i Lunds Domkirke, som han allerede tidligere havde haft, men havde opladt for sin Broder Tyge Skram. Da denne imidlertid var død, fik Christen Skram atter Brev paa samme Vikarie. Men han døde selv omtrent samtidig „*paa Guldborg Enge*“ af den pestagtige Sygdom, som herskede i den danske Hær paa Tilbagetoget fra Skara, i hvilket Tog han havde deltaget tilligemed sin Morbroder Morten Krabbe, der samtidig ogsaa døde. Christen Skram var forlovet med Anne Eriksdatter Skram af Hastrup, der efter hans Død blev gift med Christen Nielsen Munk til Gjessinggaard.

2. Tyge Skram, døde voxen, men ugift 1566.

3. Knud Skram, studerede i Wittenberg, hvor han døde i sit 21. Aar, den 30. Juni 1566.

4. Peder Skram, studerede ved Kjøbenhavns Universitet, døde ugift paa Laugholm Slot den 25. Nov. 1566.

5. Henrik Skram, døde ung, ugift.

6. Børge Skram, studerede i Wittenberg, hvor han døde, ugift.

7. Niels Skram til Urup, født paa Helsingborg Slot 1555. Studerede i Rostok og ved flere udenlandske Højskoler og havde den som Boghandler siden bekendte M. Hans Aalborg med sig som Hovmester. Det var den eneste af Hr. Peder Skrams Sønner, der overlevede Faderen, og han fik Herregaarden Urup efter ham. I Aarene 1581—83 var han Lensmand paa Bygholm, 1583—85 paa Hald, og derefter paa Dronningborg, indtil han 1597 paany fik Bygholm Len,

som Erik Lange havde forbrudt. Han døde den 26. Juni 1601. Han var to Gange gift: 1. den 25. Februar 1582 med Kirstine Rosenkrands, Datter af Anders Rosenkrands, som kaldes „*Stygge Rosenkrands*“ til Høvringholm og Fru Maren Lavritsdatter Knob; hun døde efter et ulykkeligt Fald „*ud gennem Loftet*“ den 23. Juli 1597 og jordedes den 4. September s. A. i Lynderup Kirke. 2. den 21. Oktober 1599 med Agathe Seefeld, Datter af Jacob Seefeld til Visborg og Fru Sofie Bilde. Efter Niels Skrams Død ægtede hun Verner Parsberg til Lynderupgaard. — Stamsædet Urup samt Høvringholm arvede Niels Skrams eneste Barn (af første Ægteskab), Elsebe Skram, der blev gift med Eske Bilde til Svanholm († 1603).

„*Hun bragte ham meget Gods, hvilket hun dog snart forødt*“.

8. Birgitte (eller Berite) Skram, gift med Peder Klavsen Thott til Boltinggaard, Lensmand paa Bergenhus. Hun døde i Bergen den 22. Februar 1596.

9. Margrete Skram til Arløse, døde gammel men ugift.

10. Anne Skram, gift med Henning Andersen Giøe til Kjørstrup. Ifølge en samtidig Optegnelse døde hun den 8. Januar 1593 og begravedes i Nykjøbing Kirke paa Falster. Langebek siger, at hun drog fra sin Mand ud til Churfyrstinde Anna af Sachsen, Kong Christian III.s Datter, og døde der. (Churfyrstinden døde dog allerede 1585).

11. Karen Skram, var først forlovet med Hans Skeel, der blev skudt i den svenske Krig, senere gift den 25. Nov. 1571 med Lavrits Frandsen Brockenhus til Egeskov og Brangstrup, som døde 7. Nov. 1604. Den 28. Marts 1605 stiftede hun et Legat for „*fattige Skolepælinge og vedtørvende husarme*“ i Nyborg. Hun levede endnu 1617.

12. Johanne Skram, gift den 21. August 1575 med Hans Lange til Brejninge og Kjærsgaard, der døde 1609.

13. Dorthe Skram, døde ugift.

14. Elsebe Skram, gift den 30. Juli 1587 med Ove Eriksen Bilde til Linved i Fyn. Hun levede endnu 1617.

15. Olive Skram, gift den 25. Februar 1582 med Johan Taube eller Due til Gjedsholm i Skaane, en liflandsk Adelsmand, som var kommet herind i Landet.

16—18. Tre Døtre, der døde smaa og angaaende hvis Navne der er nogen Uoverensstemmelse i Kilderne.

I Henhold til denne Fortegnelse synes Admiral Peder Skrams direkte Efterkommere at være uddøde med hans yngste og længstlevende Søn, Niels Skrams Datter Elsebe, med hvem Slægtsgaarden Urup ogsaa udgik af Familien Skrams Besiddelse.

IV

PEDER SKRAM UNDER GREVENS FEJDE

Krigens Forhistorie og Begyndelse.

Den store og blodige Krig, der under Navnet „*Grevens Fejde*“ rasede i Norden i Aarene 1534—36, og som for Danmarks Vedkommende tillige var en Borgerkrig, hvor der kæmpedes om Tronen, og hvor modstridende Religions- og Samfundsinteresser mellem gammelt og nyt ogsaa spillede ind, havde sin Oprindelse i Interesses modsætningerne mellem Hansestæderne, der hidtil havde spillet Herrer i Østersøen, og Nederlandene, der ved deres Sømagt samt store og voksende Handel i dette nordiske Farvand efterhaanden var blevet en farlig Medbejler til de Rigdomskilder, som havde skaffet Hansestæderne og da særligt den største og mægtigste af dem, Lübeck, deres Rigdom og Magt.

Det kunde derfor ikke undgaas, at Danmark, der ved sin Beliggenhed ved „*Stræderne*“ til Østersøen, hvoraf særlig Sundet var af den største Betydning, blev berørt af de Stridigheder, som disse Interesses modsætninger affødte, idet saavel den ene som den anden af Parterne søgte at bringe Danmark over paa sin Side.

I Lübeck var det demokratisk-protestantiske Parti med den kloge, men rænkefulde Købmand Jørgen Wullenweber i Spidsen allerede i 1532 kommet til Magten og søgte ved en hensynsløs Handelspolitik, særligt rettet mod den nederlandske Handelskonkurrence i Østersøen, at genskabe Hansestædernes gennem Tiderne noget dalende Enemagt i dette Farvand ved at formene Hollænderne Adgang hertil. Med dette for Øje havde Lübeck derfor i den Strid, der var opstaaet imellem Danmark og Nederlandene i Anledning af Christian II.s Indfald i Norge, og hvortil de hollandske Stæder havde ydet ham Hjælp, stillet sig paa Danmarks Side og havde efter Danmarks Tiltrædelse af det den 2. Maj 1532 tidligere omtalte Traktatudkast, i H. t. hvilket

Sundet praktisk talt skulde spærres for Hollænderne i 10 Aar, med en Flaadestyrke deltaget i Knud Gyldenstjernes Tog til Norge, hvilket endte med Christian II.s Fængsling.

Herefter skiltes imidlertid de danske og de lübske Interesser. Danmark traadte i Forhandling med den kejserlig-nederlandske Regering og nægtede efter Frederik I.s Død, hvor Landet stod uden Konge, at gaa ind paa Ratificeringen af den omtalte Traktat med Lübeck og saaledes at erklære sig for denne Stad, der imidlertid i Foraaret 1533 var kommet i aabenlys Krig med Nederlandene og havde sendt en mindre Flaadestyrke til Østersøen for at opsnappe hollandske Skibe. Med denne Flaadestyrke havde Wullenweber, der den 21. Febr. 1533 var blevet valgt til Borgmester, i hele 6 Uger indtil Slutningen af Juli Maaned ligget ved Dragør og afventet det danske Rigsraads Ratificering af Traktaten; men da han maatte gaa hjem med uforrettet Sag, betragtede han Omslaget i den danske Politik som et Brud paa givne Løfter og sluttede sig derfor i sin Harme herover under Borgerkrigen i Danmark til Christian II.s Parti.

Forhandlingerne mellem Danmark og Nederlandene var imidlertid endt med, at der den 9. Sept. 1533 i Gent var blevet sluttet et Forsvarsforbund paa 30 Aar mellem de to Lande, hvilket dog ikke skulde gælde under den i Gang værende Krig mellem Lübeck og Nederlandene, der imidlertid fortsattes som en ren Handelskrig. I August 1533 var saaledes en hollandsk Flaade paa 22 Skibe under Admiral af Flandern Gerhard Merkere blevet sendt gennem Sundet til Østersøen, hvortil Danmark sikrede den uhindret Passage, saaledes at den ved Landskrona og Falsterbo blev sat i Stand til at tilføje Lübeckernes Handel stor Skade. En lübsk Flaade paa 16 Skibe, der ved Efterretningen herom i Hast var blevet udrustet, naaede dog først Sundet efter den hollandske Flaades Afsejling herfra og følte sig ikke stærk nok til en Forfølgelse af denne ud i mere aabent Farvand. Den hollandske Flaade, der under Hjemrejsen led en Del Tab og Havarier under stormfuldt Vejr udfor Norges Kyst, ankom med 30 Handelsskibe fra Østersøen til Holland i Slutningen af November 1533. Krigen mellem de to Sønationer fortsattes herefter kun med ringe Kraft og uden Sammenstød mellem Flaaderne, indtil den det følgende Foraar ebbede ud.

Efter Frederik I.s Død paa Gottorp den 10. April 1533 havde der hersket almindelig Opløsning indenfor det danske Rige, og Kampen om den dansk-norske Trone, der stod ledig uden at nogen Bestemmelse var taget om dens Besættelse, tog sin Begyndelse. Et stort Parti,

særligt tilhørende de lavere Stænder, ønskede den i Sønderborg fængslede Kong Christian II tilbage; det katolske Parti med Bisperne i Spidsen søgte at sikre Frederik I.s endnu umyndige Søn, Hertug Hans, Tronen; og endelig støttede en Del af den danske Adel under virksom Ledelse af Rigshofmesteren Mogens Giøe samt Holstenerne Frederik I.s ældste Søn, Hertug Christian, der havde et udpræget luthersk Sindelag, og som efter sin Faders Død havde overtaget Regeringen i Slesvig og Holsten paa sine egne og sine 3 umyndige Halvbrødres Vegne. Jævnside med Stridighederne om Kongemagten udvikledes den bitre Kamp om Religionssagen, idet den mod Nord sejrrikt fremtrængende Protestantisme under Ledelse af Mænd som Hans Tausen m. fl. efterhaanden ogsaa havde vundet mere og mere Indpas i Danmark, særligt blandt Almue og Borgerskab; men ogsaa en Del af Adelen havde iøvrigt sluttet sig til den ny Lære, mod hvilken Gejstligheden i Danmark, støttet af en Del af Rigsraadet, førte en fortvivlet og haabløs Kamp.

Disse forvirrede Forhold i Riget benyttede Hansestæderne, og af dem særligt Lübeck, sig af. Wullenweber, som allerede ved sine tidligere Besøg i Danmark var traadt i Forbindelse med Borgmestrene i København og Malmø, Ambrosius Bogbinder og Jørgen Kock, der begge i Spidsen for de to Byers Borgerskab var svorne Tilhængere af Christian II, besluttede sig til at genindsætte denne paa Tronen efter først forgæves at have forsøgt at faa Hertug Christian til at gaa ind paa sine Betingelser, mod at han blev Konge. Herved saa han tillige et virksomt Middel til at gennemføre sine Hensigter, at bringe de 3 nordiske Riger ind under lübsk Indflydelse og paa denne Maade at genskabe Lübecks Enemagt i Østersøen ved Kontrol over Øresund og Udelukkelse af den skarpe nederlandske Konkurrence. Men herved kom Lübeck ogsaa i et fjendtligt Forhold til Gustav I af Sverige, der den 2. Febr. 1534 ved en Forsvarstraktat med Danmark, der dog først senere blev ratificeret, sluttede sig til Forbundet mellem dette Land og Nederlandene. Kong Gustav haabede tillige ved en Krig med Lübeck at kunne befri sit Land for den trykkende Gæld, som han siden Befrielseskrigen havde paadraget sig til denne Stad, samt at afkaste de af Hansestæderne aftungne Privilegier, der truede med at lamme Sveriges Handel og Økonomi. Med Preussen havde Danmark allerede i 1532 afsluttet en Forsvarstraktat paa 10 Aar.

Lübeck, kun fulgt af faa af de øvrige vendiske Stæder, kom saaledes til at staa ene overfor de 3 nordiske Riger, der indirekte var understøttet af Nederlandene og i direkte Forbund med Preussen,

som ogsaa var i Besiddelse af en mindre Flaademagt. Krigen kom saaledes i første Række til at forme sig som det store Opgør om Herrevældet i Norden. Kampen mellem Katolicisme og Protestantisme samt mellem Aristokrati og Demokrati, der nærmest formede sig som et indre Opgør i Danmark, fik kun sekundær Betydning i den store Krig, omend den naturligvis kom til at skærpe Modsætningerne og gøre Kampen mere bitter og blodig.

Lübeckerne havde til Anfører valgt Grev Kristoffer af Oldenburg, som var nærbeslægtet med Christiern II, der fra Sønderborg havde set sit Snit til at komme i Forbindelse med ham og faaet ham til at interessere sig for sin Sag. Greven var iøvrigt en Condottiere- og Eventyrskikkelse, som bl. a. havde tjent om Bord paa den nederlandske Flaade, da denne i 1533 var sendt til Sundet mod Lübeckerne. Her var han kommet i Forbindelse med Jørgen Kock i Malmø, med hvem han villig deltog i Wullenwebers Planer, særligt efter at det i Slutningen af Marts 1534 i Hamburg var kommet til en Vaabenstilstand mellem Lübeck og Nederlandene, under hvilken disses Skibe frit maatte sejle gennem Sundet. Greven, efter hvem Krigen bærer Navn, afsluttede med Lübeck en Overenskomst, der gik ud paa, at han ved Hjælp af lübske Skibe og Pengemidler skulde sættes i Stand til at udfri Kong Christiern fra Fængslet i Sønderborg og føre ham til Lübeck „for at denne Stad da kunde træffe en venskabelig Overenskomst med ham“. Til Dækning af Omkostningerne herved skulde Greven, efter at have erobret Helsingør og Helsingborg, afgive disse Byer med Borge samt Øresundstolden til Lübeckerne, idet dog Halvdelen af Sundtolden sammen med Helsingborg senere skulde mageskiftes med Gotland. Endelig skulde Lübeck bibeholde sine udstrakte Privilegier i de 3 nordiske Lande og have Bestemmelsesret over Kongevalget i Fremtiden. At der til Gengæld herfor er stillet Greven den danske Krone i Udsigt efter Christian II.s Død, samt at han, indtil dette skete, skulde indtage en ledende Stilling i Rigernes Regering, er næppe nogen Tvivl underkastet. Men som det skal ses, fik Greven efter at hans straalende Begyndelse senere var blevet afløst af Tilbagegang og Tab, i Hertug Albrecht af Mecklenborg en Medbejler, der gjorde ham Rangen stridig i saa Henseende.

Krigen fik sit endelige Udbrud i Foraaret 1534 og formede sig til en Begyndelse nærmest som en ren Landkrig, der hovedsagelig førtes mellem Lübeck, repræsenteret ved Grev Kristoffer, og Hertug Christian, der ingen Flaade havde, men som senere paa Aaret i de skaanske Landsdele fik militær Støtte af den svenske Konge. Operationerne

blev indledet med, at Grev Kristoffer i Spidsen for en Hær rykkede mod den holstenske Grænse, hvor han efter at have erobret Slottene Trittau og Eutin imidlertid ved sidstnævnte Sted blev standset af Hertug Christians Feltherre Johan Rantzau og fulgt af denne maatte

Grev Kristoffer af Oldenburg
Efter Stik
(Danmarks Riges Historie)

trække sig tilbage til Travemünde, Lübecks Havnestad. Her laa en lübsk Flaade paa 14 store og 7 mindre Skibe klar til at overføre Grevens Tropper til Danmark. Med disse om Bord afsejlede denne den 19. Juni til Sundet, og den følgende Dag rykkede Johan Rantzau ind i Travemünde, hvor han opslog sin Lejr; men hans Troppestykke var ikke stærk nok til at spærre Travemundingen endsigte at angribe Lübeck selv.

Den 21. Juni ankom den lübske Flaade til Sundet og ankrede ved Dragør. Efter at have truffet Aftale med Ambrosius Bogbinder og Jørgen Kock og af disse faaet Tilsagn om Københavns og Malmøes Underkastelse, sejlede Greven med sine Skibe til Skovshoved, hvor han den 22. Juni satte sine Tropper i Land uden at møde Modstand. Roskilde og Køge blev hurtigt besat og København omringet saavel

til Lands som til Vands. En Maaned senere overgav Byen sig til Greven. I Løbet af kort Tid var hele Sjælland i hans Besiddelse, og snart efter fulgte Skaane og Øerne, der samlede hyldede Christian II som Konge. Den danske Orlogsflaade, der siden Frederik I.s Død havde ligget aftaklet i København, og som Rigsraadet, der i den kongeløse Tid havde Regeringsmagten i Landet, havde undladt at udruste, faldt derved i Lübeckernes Hænder. Dette kunde let have faaet skæbnsvanger Betydning for Hertug Christians Sag, idet Kong Gustav derved maatte opgive den planlagte Forening af disse Skibe med sine, der med Tropper om Bord skulde have undsat København. I Stedet herfor blev de svenske Tropper, der allerede var undervejs, landsat i Kalmar og sendt over Land for sammen med den svenske Hærstyrke fra Østergötland at støde til den skaanske Adel, der kun modvilligt var blevet tvunget til at slutte sig til Grev Kristoffer.

Imidlertid havde Rigshofmesteren Mogens Giøe, der var den mest fremtrædende af de danske Rigsraader og ivrig for Reformationens Indførelse i Landet, i Jylland virket for Hertug Christians Sag. Paa et Møde i Rye den 4. Juli 1534 fik han, hovedsagelig ved Hjælp af den menige jyske Adel, hvortil senere en Del af den fynske ved Mødet i Hjallesø den 9. Juli sluttede sig, Hertugens Valg til den danske Trone gennemtruffet; og blandt de Deputerede, der straks herefter sendtes til Hertugen, som opholdt sig ved den holstenske Hær i Lejren ved Travemünde, fandtes endog Repræsentanter for de katolske Biskopper, som af to Onder valgte det mindste og den 17. Juli i Preetz medunderskrev Forsikringsakten til Hertugen, at blive hyldet som Konge, naar han kom ind i Riget; selvom denne ikke herved havde opnaaet det lovformelige Valg til Danmarks og Norges Troner, som kun det samlede danske og norske Rigsraad kunde sikre ham, stod han dog nu som Hertugdømmernes Regent og med et talrigt og betydningsfuldt dansk Parti i Ryggen som den, der ene kunde samle og bære Danmarks og Norges Kroner, om Unionsakten mellem de to Kongeriger og Hertugdømmerne Slesvig og Holsten fremtidig skulde opretholdes. Han kunde nu paa Danmarks Vegne træffe bindende Aftaler med sin kongelige svenske Svoger, Gustav Vasa, om i Forening med sig at bekæmpe de fælles Fjender. Medens Hertug Christian angreb fra Vest, skulde Kong Gustav fordrive Grevens Tropper fra de danske Provinser Øst for Øresund.

Hertug Christian tøvede ikke med at bryde op fra Lejren ved Trave med alle de Tropper, som kunde undværes her. Ankommet til Kolding gjorde han herfra i Slutningen af Juli et forgæves Forsøg paa at

tage Fyen i Besiddelse og dæmpede et Oprør paa denne Ø, hvis Almue havde rejst sig mod det forhadte Adelsherredømme; men hans Tropper blev derefter med store Tab slaæet og adspjlettet af Grev Kristoffers, som i de første Dage af August var blevet sat over fra Sjælland; derved kom Fyen helt i Grevens Magt.

Af 2 interessante, men hidtil lidet paaagtede Beretninger, der stammer fra Grundkilderne, ses, at Peder Skram har taget virksom Del i de hertugelige Troppers Indfald i Fyn, idet han, efter at have hyldet Christian III i Kolding, ikke alene forjog Grev Kristoffers Skibe, saaledes at Johan Rantzau kunde komme over Bæltet, men ogsaa selv personligt deltog med denne i Dæmpningen af Oprøret og Kampene mod Grevens Tropper, hvorunder han blev haardt saaret. Saaledes beretter Olive Skram i sin Skildring af sin Faders Levned:

„... der man skrev 1534 og fornævnte Hr. Peder Skram havde da soret den højlovlige Kong Christian III af det Navn udi Kolding, efter Hans Majestæt var hyldet der, da gav Hr. Peder Skram sig paa Kongelig Majestæts Skib at forjage Grev Christophers Jagter af Søen, som havde lagt sig ivejen, at Hans Majestæt ikke kunde komme der over, og, efter fornævnte Hr. Peder Skram fik Kundskab, at Æ. V. Mand Hr. Johan Rantzow til Breitenborrig med mangan stolt Mand flere, baade Danske og Tydske, drog strax udi Fyen at stille og nederlægge det Oprør, som Greven og hans Anhængere havde begyndt, thi der da paa den Tid var saa ufredeligt, at der var ikke mange af Adelen, der kunde være eller have Fred paa deres egne Gaarde for Overvold. ...“

Denne Beretning kan suppleres med nedennævnte Udskrift af et Haandskrift fra Aar 1700 i Ny kgl. Samling, som Pontoppidan har lagt til Grund ved sin Fremstilling af Peder Skrams Levned, der ligesom Olive Skrams Beretning er en udvidet og fortsat Bearbejdelse af Elsebe Krabbes Optegnelser. Heri staar:

„... og i samme forskrevne Grevens Fejde, der nu Kong Christen den 3die var kommen og kaldet til Regimentet, da sor Hr. Peder Skram hannem udi Kolding, og da strax drog Hr. Peder med Hr. Johan Rantzov ind udi Fyn med flere at tilhjelpe at nedlægge Grevens Folk og menige Bønder i Fyn, som da var oprørske og Greven tilfalden; og sloges saa med dennem paa Psanersche (sic) Bjerger. Der fik Hr. Peder Skram 7 Ulivssaar baade i hans Hoved og andensteds, og sam-

me Dag blev der 3 Grever og mange stolte Mænd slagne. Og Hr. Peder Skram blev ført til Odense til Badskjær, og laa i Jomfru Anne Nielsdatters Hus. Og det første han blev noget tilpas, gjorde Hr. Tyge Krabbe forne Hr. Peder Skrams Fæstensøl paa Helsingborg med hans Datter Jomfru Elsebe, om Søndagen efter det Slag var staaet om Onsdagen tilforn imellem Hr. Tyge Krabbe og Hr. Søren Norby (!), og 8 Uger derefter hans Bryllup.“

Begivenhederne, der nævnes i de 2 omtalte Aktstykker, er af forskellige senere Forfattere fejlagtig henlagt til et andet Tidspunkt. Saaledes sætter H. G. Garde Peder Skrams Delagtighed i Fordrivelsen af Grev Kristoffers Jagter i Forbindelse med Johan Rantzaus dristige Indfald i Fyen det følgende Aar; men paa det Tidspunkt, dette fandt Sted, opholdt Peder Skram sig i Helsingborg, hvorfra han 14 Dage senere drog til Sverige.

Pontoppidan selv henfører ligeledes Begivenhederne i den anden Beretning til Johan Rantzaus andet Indfald i Fyen det følgende Aar og kommer derved til det Resultat, at Peder Skram skulde have deltaget i Slaget ved Øxnebjerg den 11. Juni 1535; men paa dette Tidspunkt var han om Bord paa Flaaden i Østersøen, hvor Søslaget ved Bornholm netop havde fundet Sted 2 Dage forinden.

Dette gør Paludan-Müller i Tillæg og Rettelser til sin Bog om Grevens Fejde I ogsaa opmærksom paa; men antagelig i Bestræbelserne for at faa det hele til at stemme udtaler han den Formodning, at de nævnte Begivenheder staaer i Forbindelse med Kampen i Svendborg Sund den 16. Juni 1535, hvor Peder Skram entrede og erobrede de brændende lübske Skibe; men dette er selvfølgelig ligesaa fejlagtigt, thi paa det Tidspunkt havde Peder Skram og Elsebe Krabbe alt været gift i ca. $\frac{1}{2}$ Aar. Ingen uden Jens Nørregaard har været inde paa det rigtige Spor, der som nævnt er i Overensstemmelse med Grundkilderne.

Det uheldige Tog til Fyen hindrede dog ikke, at Hertug Christian den 18. August i Horsens blev hyldet af Jyllands samtlige Indbyggere; men Hertugen saa sig derefter nødsaget til, kun efterladende en ringe Styrke af Lejetropper til Jyllands Forsvar, at vende tilbage til Holsten, hvor hans Nærværelse var paakrævet i Krigen mod Lübeck.

Her havde Johan Rantzau allerede den 9. August med sin i Styrke svækkede Hær set sig nødsaget til at bryde op fra Lejren ved Travemünde og var draget Syd paa mod Mølnn, hvorfra han oppebiede de Forstærkninger fra det indre Tyskland, som var stillet Hertugen i

Udsigt af de ham venligtstillede tyske Fyrster. Efter at den holstenske Hær paa denne Maade var blevet bragt op paa en anselig Størrelse, brød den i Slutningen af August op fra Mølln og drog Nord paa igen tæt forbi Lübecks Mure til Stockelsdorf, hvor Hertugen den 3. September opslog sit Hovedkvarter. Selv om hans Hær stadig ikke var stærk nok til at angribe Lübeck eller indeslutte Staden fuldstændigt, virkede den dog i sin Flankestilling som en alvorlig Trusel mod dens søværts Forbindelse med Omverdenen, og hvis denne Forbindelse kunde afbrydes helt, vilde meget være vundet for Hertugen, idet Afsendelse af Forstærkninger til Greven i Danmark, der da kun kunde komme til at foregaa ad de fjernere liggende mecklenborgske Havne, vilde blive meget besværliggjort, ja maaske helt standset.

Med dette for Øje rykkede Hertugens Hær den 17. September mod Traven og satte sig fast ved Trems ca. $\frac{1}{2}$ Mil nedenfor Lübeck. Her slog den Bro over Floden og spærrede saaledes Lübeck Adgang til Søen for første Gang i Stadens Historie.

Til Trods for denne Fremgang paa Krigsskuepladsen ved Lübeck var Situationen dog yderst alvorlig for Hertugens Stilling i Danmark. Grev Kristoffer var i Besiddelse af hele den østlige Del af Riget, de skaanske Landsdele og Øerne, og tragtede nu efter at fuldende hele Landets Erobring; men paa Grund af det truende Angreb fra Sveriges Side mod Landsdelene Østen for Sundet, kunde han kun afse faa Tropper til en jydsk Invasion. Han maatte nøjes med at sende Christian II.s tro Tilhænger, Fribytteren Skipper Clement, med nogle faa Skibe til Aalborg, hvortil denne med en lille Skare udvalgte Folk ankom den 4. September 1534. Clement fik straks Byen og Slottet i sin Magt og rejste sine Landsmænd Vendelboerne til Oprør mod Adelen, hvis Overgreb og Undertrykkelse ogsaa havde vakt den nordjydske Bondealmues Forbitrelse. Den jydsk Adel tilligemed de faa i Landsdelen efterladte tyske Lejetropper rykkede dog overmodigt imod ham, men led den 16. Oktober ved Svendstrup, 1 Mil Syd for Aalborg, et knusende Nederlag mod hans store og stærke Bondehær, og mangen en dansk Adelsmand maatte bide i Græsset. Den største Del af Nørrejylland kom derefter i Clements Besiddelse og hyldede Greven paa Christian II.s Vegne, og Almuen fik sin Hævntørst slukket ved Plyndring og Mord samt Afbrænding og Udslettelse af Adelen og de Gejstlige Gaarde og Slotte.

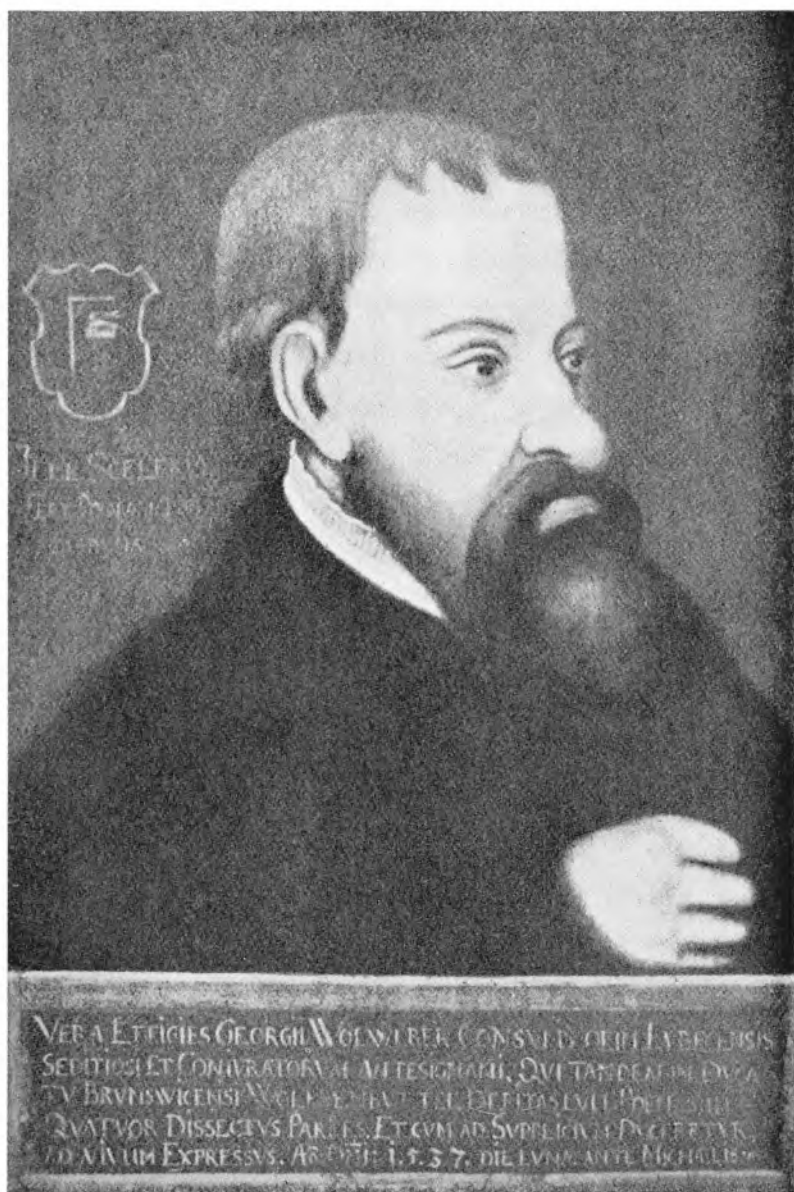
Samme Dag den jydsk Adel og Hertugens i Jylland efterladte Tropper havde lidt det afgørende Nederlag ved Svendstrup fandt imidlertid en Begivenhed Sted paa Krigsskuepladsen ved Lübeck, som skul-

de faa den største Betydning for de hertugelige Vaaben, og som i Virkeligheden kom til at danne et Vendepunkt i Krigens Gang. Efter at Lübeckerne den 12. Oktober med 2 stærke Pramme og 1 Baad, som var armeret med svært Skyts, forgæves og med svære Tab havde forsøgt at sprænge den over Traven opførte Bro, angreb de hertugelige Tropper Natten mellem den 15. og 16. Oktober en Del lübske Krigs- og Handelsskibe, som laa nedenfor denne udfor Pladsen Slutup. Fra et paa en Høj opført Batteri blev den største lübske Kravel beskudt, saaledes at dens Besætning maatte flygte over paa de andre Skibe. Kravellen blev herefter bordet af 2 Fenniker Knegte fra nogle Baade, der i Forvejen var trukket over Land og lagt i Baghold. Skytset paa Kravellen blev vendt imod de andre lübske Skibe, hvorfra Besætningerne blev fordrevet, saaledes at 8 fuldt tiltaklede og udrustede Skibe faldt i Hertugens Hænder og Resten blev oprændt. Foruden det rent materielle Tab for den lübske Sømagt fik denne Episode andre og mere alvorlige Følger for Hansestæderne.

Om Peder Skram har været med ved denne Lejlighed vides ikke; men det er sandsynligt, at han, efter at være kommet sig af sine Saar, har fulgt Hertugen til Holsten og paa Grund af sin tidligere Tilknytning til Søen samt sin Snarraadighed og sit Vovemod netop har været anvendt ved Planlægningen og Udførelsen af det dristige Kup mod de lübske Skibe paa Traven.

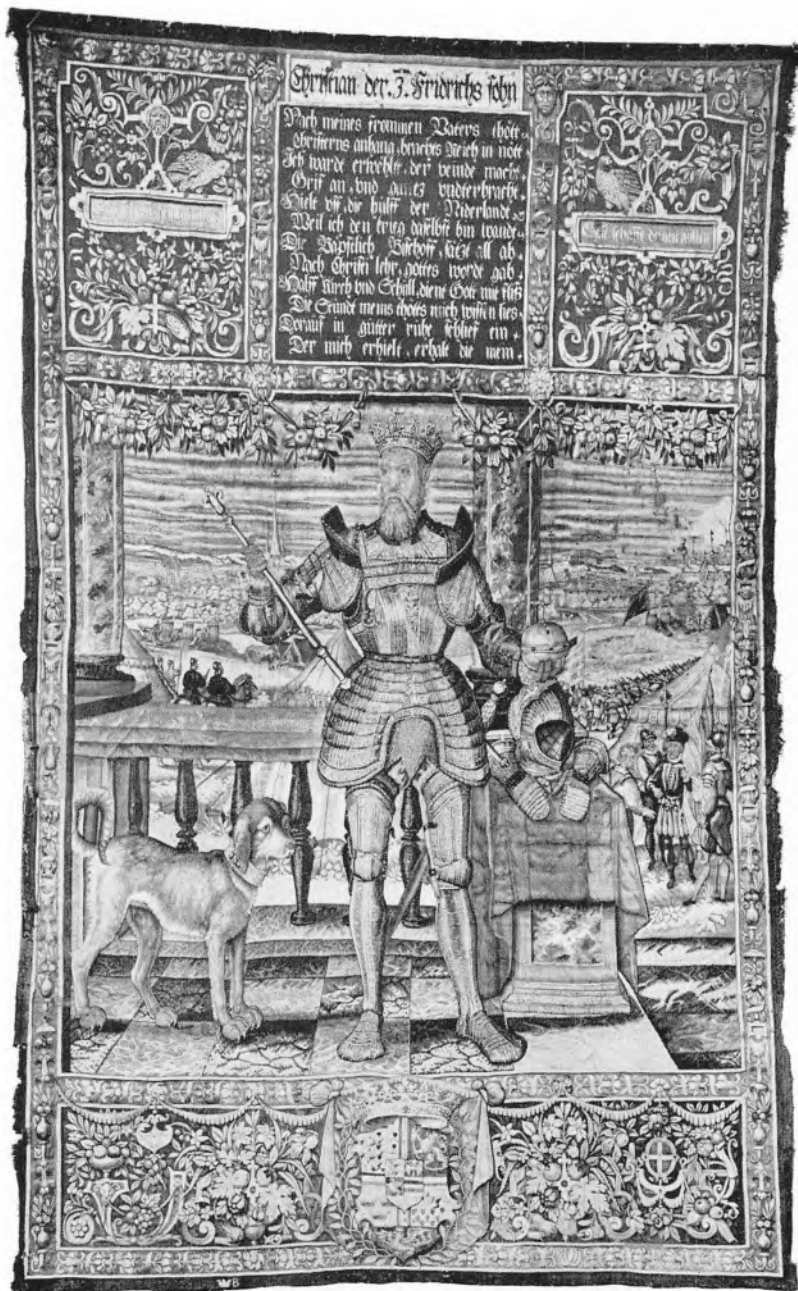
Ved Spærringen af Traven og den derværende lübske Flaademagts Erobring og Tilintetgørelse maatte alle videre Trophejsenderelser fra Lübeck til Danmark ophøre, og det netop paa et Tidspunkt, hvor det var allermest paakrævet for Grev Kristoffer at faa Forstærkninger til Jyllands fuldstændige Erobring. Desuden gav denne for Lübeck ulykkelige Begivenhed, der fandt Sted tæt udenfor Stadens Mure, dens Indbyggere et uheldigt Indtryk og fik den til at tvivle om et gunstigt Udfald af Krigen. Krigspartiets og Wullenwebers Magt og Anseelse fik herved et alvorligt Knæk og bevirkede, at man blev mere lydør overfor de Mæglingsbestræbelser, der fra forskellige tyske Fyrsters Side alt havde været udfoldet i længere Tid, og som nu endelig blev til Virkelighed.

Ogsaa for Hertugen, der netop i de Dage havde faaet Efterretning om Vendelboernes Sejr over hans Tropper, vilde en Fred med Lübeck være bekvem, da han derved kunde faa frigjort sine Tropper fra denne Krigsskueplads til Anvendelse mod sit Hovedmaal, Danmarks Erobring. Efter langvarige Mæglingsforsøg, der begyndte i Stockelsdorf den 19. Oktober, blev Freden mellem Holsten og Lübeck endelig slut-

Lübeckeren Jørgen Wullenweber. Grevefejdens onde Aand.

Efter Maleri i Museet i Lübeck.

Kong Christian den Tredie under Kobenhavns Belejring.

Efter Hans Kniepers Tapet i Nationalmuseet.

tet i sidstnævnte Stad den 18. Nov. 1534. Den gik i Hovedtrækkene ud paa følgende:

Hertugdømmerne skulde af begge Parter respekteres som neutralt Territorium, hvor Krig ikke maatte føres; men Parterne fik iøvrigt frie Hænder til at føre Kampen om Danmark i selve dette Land, Lübeck saaledes til at understøtte Grev Kristoffer i at udfri Christian II, dog kun ved et Angreb paa Sønderborg, „*hvis Kongen endnu er der*“. Iøvrigt blev Spørgsmaalet om Kong Christians Frigivelse og Danmarks Anliggender henvist til ny Mægling.

Den af Jyderne til Konge udvalgte Hertug Christian havde nu faaet frie Hænder og kunde med sin 14—15.000 Mand stærke Hær bryde op fra Lübeck og vende sig mod Greven og hans Tilhængere i Danmark. Johan Rantzau blev derfor ogsaa straks sendt til Nørrejylland mod Skipper Clement, der med sin med primitive Vaaben udrustede Bondehær ikke kunde staa sig mod Rantzaus' velvæbnede Lejetropper og det jyske adelige Rytteri, der den 18. Dec. 1534 stormede og indtog Aalborg. Skipper Clement blev taget til Fange og senere henrettet, Oprøret slaaet ned og Bønderne underkuet med Jernhaand. Hele Jylland blev nu efterhaanden undertvunget og hyldede Hertugen den 8. Marts 1535 i Viborg.

Imidlertid var det efterhaanden blevet klart for Lübeckerne, der efter Freden med Holsten stadig støttede Grev Kristoffer i hans Kamp for at erobre Danmark, at dette ikke kunde lade sig gøre uden yderligere Hjælp andetsteds fra. Efter at Wullenweber allerede i længere Tid forgæves havde søgt en saadan hos forskellige Fyrster i Europa, bl. a. Henrik VIII af England, hvem han til Gengæld herfor tilbød de nordiske Kroner, henvendte han sig tilsidst til Hertug Albrecht af Mecklenborg, der var gift med Christian II.s Søsterdatter, og som altid havde staaet i et godt Forhold til den fordrevne Konge. Hertugens Kandidatur som Tronfølger til de nordiske Lande blev selvsagt ogsaa stærkt støttet af Christian II.s Svoger, den Tysk-Romerske Kejser Karl V, der dog imidlertid, bl. a. paa Grund af sine Krige med Frans I af Frankrig, var forhindret i at gribe aktivt ind i de danske Forhold. Imellem Lübeck samt 3 af de øvrige vendiske Stæder, Wismar, Rostock og Stralsund paa den ene Side og Hertug Albrecht paa den anden Side blev der, uanset tidligere Aftaler med Grev Kristoffer, den 14. Nov. 1534 indgaaet en Overenskomst, gaaende ud paa: at Hertugen, efter at have udfriet Christian II, i dennes Levetid skulde være „*Gubernator*“ i Danmark og efter hans Død selv være Konge, dog at Hertugen affandt sig efter Billighed med Grev Kristoffer. Desuden

stilledes ogsaa Hertugen den svenske Krone i Udsigt, idet dog Kong Gustavs Svoger, Grev Johan af Hoya, der havde sat sig op mod Kongen og var blevet landsforvist, skulde have en Del af Finland, ligesom Lübeck selv forbeholdt sig den vigtige Fæstning og Flaadehavn Kalmar samt den foran liggende Ø Øland. Da Lübeck allerede i 1524 havde faaet Bornholm overdraget for et Tidsrum af 50 Aar, vilde Hansestaden med denne Ø og de øvrige Besiddelser ved Østersøens Kyster og Øresund, som den ved de foran nævnte Traktater med Grev Kristoffer og Hertug Albrecht havde forbeholdt sig, være sikker paa et uindskrænket Herredømme i de nordiske Farvande og derved paa Magten i Norden; men saaledes skulde det nu ikke komme til at gaa.

Hertug Albrecht tøvede selv længe med at komme til Danmark, men sendte foreløbig i sit Sted som sin Statholder, Grev Johan af Hoya, der sammen med nogle Hundrede Landsknægte og mecklenborgske Ryttere under Marcus Meyer landede paa Sjælland og senere blev overført til Skaane mod Svenskerne. Grev Kristoffer, der hidtil havde kaldt sig „*Governator*“ over Danmarks Rige og kun ugerne fandt sig i at staa under Hertug Albrechts Overledelse, tog til Fyen for at ordne Forsvaret mod Hertug Christian.

Ca. 2 Maaneder forinden Stormen paa Aalborg var Gustav I.s Hær rykket ind i Halland, hvor Halmstad i Begyndelsen af November overgav sig. Med Kommandanten paa Varberg, hvis Borgerskab var Christian II varmt hengiven, sluttede Svenskerne efter en 2 Maaneders Belæjring en Vaabenhvile og fortsatte derefter deres Indfald i Skaane, hvor Adelen, der foreløbig havde affundet sig med Grev Kristoffer, intet vilde have at gøre med Hertug Albrechts Folk, som virkede mere for Lübecks Interesser end for den fangne Christian II.s Sag. Den skaanske Adel blev derfor hurtigt bragt til Frafald, idet den den 31. Dec. opsagde Grev Kristoffer Huldskab og Troskab og forenede sig med de raskt fremrykkende svenske Tropper. Disse sejrede den 13. Jan. 1535 ved Helsingborg over Hertug Albrechts, hvis Anfører Marcus Meyer blev taget til Fange og anbragt paa Varberg Slot under Truid Ulfstands Varetægt. Resterne af Hertug Albrechts Hær maatte rømme de skaanske Landsdele, der saaledes faldt i Svenskernes og den skaanske Adels Hænder og aflagde Troskabsed til den udvalgte Kong Christian. Kun de stærke Fæstninger Malmø og Landskrone forblev i Grevens Besiddelse, og hertil kom senere Varberg, der den 12. Marts 1535 ved et Forræderi faldt i den fangne Marcus Meyers Magt.

Efter Jyllands Underkastelse kunde den udvalgte Konge nu vende

sine Vaaben mod Fyen, hvor de grevelige Tropper for at sikre sig mod hans forventede Angreb fra Jylland havde anlagt Blokhuse ved Middelfart og i Forbindelse med den dertil opbudte Almue holdt Strandvagt langs Bæltets Kyster. Disse blev yderligere bevogtet fra Søen af 7—8 Fartøjer fra København samt et lignende Antal Krigsskibe fra Hansestæderne. Johan Rantzau var dog ikke sen til at omgaa denne stærke Stilling, idet han med sin sædvanlige Resoluthed og Hurtighed med 2—3000 Mand d. 16—18. Marts satte over Bæltet fra Als til Halvøen Helnæs, til Trods for at Farvandet var bevogtet af Fjendens Skibe. Til denne forvovne Overførelse var Fartøjerne formentlig i Hast blevet samlet i de sønderjydske Havne. At Peder Skram, som H. G. Garde paa Grundlag af Olive Skrams noget ufuldstændige Beretning mener, har været benyttet hertil samt til Overførelsen af Johan Rantzaus Tropper, maa anses for at have været umuligt, da Skram paa det Tidspunkt var i Helsingborg, hvorfra han 14 Dage senere afrejste til Sverige.

Efter at være kommet i Land paa Fyen rykkede Johan Rantzau med sine Tropper mod den fjendtlige Stilling ved Middelfart, hvorfra han lokkede den tyske Besætning ud og efter en Fægtning den 20. Marts 1535 ved Faureskovbanker tvang den til at kaste sig ind i det befæstede Assens, som understøttet af 14 udfor Byen liggende lübske Skibe, blev kraftigt forsvaret. Da Rantzau imidlertid nu havde Bæltets smalleste Sted ved Middelfart i sin Magt, spærrede han dette for de fjendtlige Skibe ved Opførelse af Batterier i Land og sikrede herved Forbindelsen mellem Jylland og Fyen for den danske Hær. Han havde ved sit Feltherregeni, sin Handlekraft og resolute Optræden udført en strategisk Bedrift, som i sig alene vilde have skaffet ham en værdig Plads i Danmarks Krigshistorie, saameget mere som den fik vidtgaende Følger for Begivenhederne paa Søen og muliggjorde, at Peder Skram nogle Maaneder senere kunde fange den lübske Lillebæltssflaade i en Fælde.

Til Trods for Grev Kristoffers Tilbagegang i Løbet af Vinteren 1534—35 havde Hertug Albrecht af Mecklenborg dog stadig nølet med at komme til Danmark, skønt han havde faaet kraftige og gentagne Opfordringer dertil bl. a. af Wullenweber og sin Statholder i Landet, Grev Johan af Hoya. Først den 27. Marts 1535 kunde Borgmestre og Raad i Lübeck i et Brev til Grev Kristoffer, hvori de bl. a. ogsaa bebrejdede denne Sagernes uheldige Stilling i Danmark samt hans uvenlige Adfærd mod deres Stad, meddele, at de havde bevæget Hertug Albrecht af Mecklenborg til at begive sig personligt ind i

Riget og opfordrede samtidigt Greven til at indrømme Hertugen Andel i Regeringen, navnlig Delagtighed i Slotslovene.

Først i April 1535 ankom Hertugen med nogle Tropper til Sjælland og gav Greven, der nødtvungent maatte indrømme ham Deltagelse i Regeringens Anliggender, en højst fornøden Undsætning bl. a. til Forstærkning af hans Tropper paa Fyen. Men Forholdet mellem de to var daarligt, idet Greven ved Hertugens Tilsynekomst paa dansk Grund følte sig forbigaaet og skuffet m. H. t. de Løfter, der var stillet ham i Udsigt om hans fremtidige Stilling i Landet. Det daarlige Samarbejde mellem Greven og Hertugen tjente derfor ikke til Fremme af deres fælles Sag, hele Danmarks Erobring; og hertil kom, at Lübeckernes Iver ogsaa efterhaanden var blevet kølnet, da de ikke kunde være blinde for, til hvilken Side Vognen hældede. Krigspartiets Stilling i Hansestaden og Jørgen Wullenwebers Anseelse var i det hele taget paa Grund af Krigens uheldige Gang i Danmark blevet yderligere svækket, saaledes at det kun gik langsomt med Udrustningen af den Flaade, der alene kunde vende Bladet ved at forhindre Hertug Christians videre Fremtrængen over de danske Øer.

Vanskelighederne var dog ikke mindre for den udvalgte Konge. Der forestod endnu for ham og hans Feltherre Johan Rantzau en stor og vanskelig Opgave, at erobre Øerne uden at være i Besiddelse af nogen Flaademagt til at stille op mod Hansestædernes, der trods alt beherskede de danske Farvande. Vel var Johan Rantzau ved sin geniale Strategi sluppet over til den første af Øerne og havde skabt Forbindelse mellem denne og det nærliggende Fastland; men hele denne Ø, hvoraf den østlige og sydlige Del endnu var i Fjendens Besiddelse, og hvortil denne fik Forstærkninger fra Sjælland og Tyskland, skulde først erobres. De tyske Tropper her, der efterhaanden var blevet bragt op til ca. 5000 Mand, kommanderedes af de to frafaldne og landsforviste Svenskere, Greven af Hoya og Gustav Trolle, hvilken sidste af Grev Kristoffer havde faaet overdraget Odense Bispestol. Rantzau raadede over en lignende Styrke, og med denne mødte han den 11. Juni 1535 sine Fjender i det afgørende Slag ved Øxnebjerg, hvor han vandt en fuldstændig Sejr over dem. Den fjendtlige Hær blev ganske oprevet, og begge dens Anførere omkom. Assens blev straks rømmet af sine Forsvarere, der søgte Tilflugt paa Hansestædernes Flaade, og den stærke Fæstning Nyborg overgav sig hurtigt herefter. Hele Fyen kom i Hertug Christians Magt og anerkendte ham som Konge.

Nu havde Christian II.s Tilhængere kun Sjælland med Hovedstaden samt de mindre Øer tilbage; men den næste Grav, som Hertug Chri-

stians Tropper skulde overskride, Store Bælt, var paa Grund af sin Bredde samt den truende Tilstedeværelse af lübske Fartøjer en langt større Hindring, end det smalle Lillebælt havde været. At sætte en Hær over fra Fyen til Sjælland under disse Omstændigheder vilde med de smaa og forholdsvis faa danske Skibe, der kunde samles, have været en Umulighed for den udvalgte Konge, hvis ikke hans to Svogre, Kong Gustav af Sverige og Hertug Albrecht af Preussen, havde stillet deres Orlogsflaader til hans Disposition.

Hansaens Sømagt, der i ca. 300 Aar havde behersket Østersøen, maatte slaas ned. Til denne Opgaves Løsning kom Peder Skram til at spille Hovedrollen, idet der dog fra svensk Side — omend forgæves — har været gjort Forsøg paa at give en af deres egne, Adelsmanden Måns Svensson Some, Hovedæren for de opnaaede Resultater; men herom senere.

Peder Skram bliver Flaadefører.

Peder Skram, der allerede havde gjort sit Navn fordelagtigt kendt baade som Landkriger og som Høvedsmand til Søs paa Flaadetogterne til Norge, hvor han tillige særligt havde gjort sig bemærket ved ene blandt samtlige Førere at have undladt at underskrive og besegle Christian II.s skæbnsvangre Lejdebrev, skulde nu snart, knap 35 Aar gammel, træde ind i Danmarkshistorien som en af dens førende Skikkelser.

„Gustav Wasa hatte um einen dänischen Führer gebeten, da seine junge Marine grösseren Aufgaben noch nicht gewachsen war. Dem von Christian zum Admiral bestellten Peter Skram auf Urup (bei Horsens, Jütland) war es beschieden neben und nach Sören Norby dänische Seetüchtigkeit wieder zu Ehren zu bringen“,

skriver Prof. Dietrich Schäfer i sin „*Geschichte von Dänemark*“; og Peder Skram skulde ikke komme til at gøre disse Ord til Skamme.

Samtidig med den Hjælp, Kong Gustav havde ydet Hertug Christian til Lands i 1534, der havde Erobringen af Halland og Blekinge til Følge, havde den svenske Konge sammen med Hertugen overvejet Planer om et fælles større Flaadeforetagende, der gik ud paa, at Lübeckerne det følgende Aar skulde bekæmpes paa deres eget Element — Havet. Et heldigt Udfald af en saadan Kamp kunde ikke alene tjene til paa virksom Maade at støtte Hertug Christians Sag, men ogsaa og ikke mindst, bidrage til at fremme den svenske Konges egne Planer

overfor Hansestæderne. Men hertil krævedes en stor og stærk Flaademagt.

En saadan var Kong Gustav ganske vist tildels selv i Besiddelse af; men den Flaade, han i Begyndelsen af sin Regeringstid havde skabt ved Hjælp af Lübeckerne selv, og som han siden yderligere havde udviklet, var ikke stor nok til alene at kunne hamle op med Hansestædernes, og den var, i Sammenligning med deres, ny og uprøvet i Kamp samt uden duelige og veltrænede Førere. Den svenske Konge maatte derfor i saa Henseende regne med den Bistand, Hertug Christian og dennes Allierede, Hertugen af Preussen, der var i Besiddelse af en mindre Flaademagt, kunde yde. Desuden maatte Kongen sikre sig en Flaadebasis, hvor disse forskellige Flaadekontingenter kunde samles, og hvorfra de derefter paa bekvem Maade i Fællesskab kunde operere mod Hansestædernes Sømagt, der med Støttepunkter langs Østersøens sydlige Kyster samt med Bornholm og Sundet med København i deres Besiddelse, indtog en i strategisk Henseende stærk og gunstig Position.

Med dette for Øje havde Kongen allerede i August 1534 sat sig i Forbindelse med den danske Lensmand paa Gotland, Henrik Rosenkrantz, der havde erklæret sig for Hertug Christian, men som paa sin isolerede og udsatte Post, hvor han iøvrigt indtog en meget uafhængig Stilling, følte sig stærkt truet af et Angreb fra Hansestæderne. Han og Kong Gustav, der saaledes havde fælles Interesser, lovede derfor hinanden gensidig Hjælp overfor et hanseatisk Angreb, og det blev aftalt, at den svensk-dansk-preussiske Flaade skulde samles ved Gotland, der ved sin Beliggenhed tillige dannede et godt Forbindelsesled mellem det den Gang i Østersøen noget tilbagetrukne Sverige og Omverdenen.

For at træffe de endelige Aftaler om de forestaaende Flaadeoperationer samt om den fortsatte fælles Optræden i det hele taget skikkede Hertug Christian to Sendebud, Ove Lunge og Iver Juel, over til Kong Gustav med Kreditiv og Instruktion af 18. Dec. 1534. Under de nærmere Forhandlinger mellem de danske Sendebud og den svenske Konge, der imidlertid først kom i Stand i Februar 1535, blev der tilsagt Kong Gustav Hjælp af danske Landsknægte til hans Troppers fortsatte Indtrængen i Skaane. Kong Gustav lovede paa sin Side bl. a., at hans største Kravel med saa mange andre Orlogsskibe, som det var ham muligt at udruste, ved første aabne Vand skulde stikke i Søen og løbe ind under Gotland for der at oppebie Hertug Christians og de preussiske Skibe. Samtidig talte Kong Gustav ogsaa med Gesand-

terne om, hvorledes han skulde faa en dygtig, retskaffen Mand som Admiral eller „*Skipper*“ for sin Flaade, og disse anbefalede i høje Toner Peder Skram.

Den svenske Konge havde ganske vist allerede ved tidligere Lejligheder, i 1523 og i 1533, søgt at overtale henholdsvis Søren Norby og Skipper Clement, der, hvad der var sjældent paa den Tid, begge i deres Personer forenede baade Sømanden og Krigeren, til at overtage en saadan Stilling i sin Flaade; men de to gamle Søhaner, der var de sidste af Søheltene fra Kong Hans' Flaade, vilde ikke svigte Christian II.s Sag. Men hvorledes kunde nu en Mand som Peder Skram, der vel tildels havde nogen Erfaring paa Søen, men som dog, naar alt kom til alt, var mere Landkriger end Søkriger, da gøre Fyldest som Flaadefører? Dette laa imidlertid i Forholdenes Natur.

Datidens Krigs- og Handelsskibe var nemlig ikke som nu væsensforskellige, idet de sidste ogsaa brugtes til Krig, hvor de da blev armerede, og hvor Søfolkene, der under en Skipper alene benyttedes til Skibenes Manøvrering og Navigering, blev suppleret med Landsknægte, der under Befaling af Hovedsmænd førte den egentlige Kamp. Denne formede sig som Regel som Nærkamp med Entring af Modstanderen og mindede derved i mangt og meget om Kamp paa Landjorden. Da Slagene som Regel paa Grund af de deltagende Skibes Uensartethed, Kanonernes ringe Kaliber og forskelligartede Sammensætning samt Mangelen paa brugelige Signalmidler hurtigt opløste sig i isolerede Enkeltskibskampe, fordredes derfor ikke som senere nogen egentlig samlet taktisk Føring, efter at Admiralerne havde bragt Flaaderne imod hinanden. Hovedkampen fandt almindeligvis Sted mellem de to Parters Admiralskibe, hvorom de øvrige Skibe saa vidt muligt grupperede sig; man søgte at borde og entre hinanden og kæmpede Mand imod Mand med de blanke Vaaben, Sværd, Spyd, Bue og Pil samt Armbrøst, der stadig anvendtes i denne Periode. Ukendskabet til det nye Vaaben, Artilleriet, der paa det Tidspunkt kun var ringe udviklet, gjorde, at det kom til at staa i anden Linie som et Slags Hjelpevaaben, der naturligvis anvendtes, saa godt det kunde lade sig gøre, naar Vind- og Vejrforhold umuliggjøre Kamp paa klos Hold og Entring.

Disse forskellige Forhold førte imidlertid med sig, at Skibsførerne (Hovedsmændene) og Flaadeførerne (Admiralerne) først og fremmest skulde være Krigere eller i alle Tilfælde i højere Grad Krigere end Sømænd; men selvfølgelig betød det en stor Fordel, hvis begge disse Egenskaber var samlede hos den samme Person, som de f. Eks.

havde været hos Mænd som: Jens Holgersen Ulfstand, Otto Rud (den ældre), Søren Norby, Claus Knyphoff og Skipper Clement m. fl.; men dette hørte som sagt kun til Sjældenhederne.

Naar Kong Gustav derfor overfor de danske Udsendinge udtrykte Ønsket om at faa en duelig Admiral eller Skipper til sin Flaade, har han uden Tvivl, som Paludan-Müller udtrykker det *„ikke ment en Sømand til at føre Skib og Flaade, men en søkyndig Anfører for Krigsfolket, der som Øverstbefalende kunde lede Krigsoperationerne“*, med andre Ord en Mand, fortsætter han, *„der var saa meget vant til Søen, havde taget saa megen Del i Krig paa Søen, at han hverken var desorinteret, naar han satte Foden paa Dækket eller saa ukyndig i nautiske Operationers Natur, at han traadte det nødvendige Hensyn dertil under Fødder for Krigens Skyld“*, og tilføjer Paludan-Müller: *„En saadan Mand er det meget troligt, at Gustaf søvnede ... og nu, da Alt kom an paa at samle og bruge en stor Flaade af forskellige Folks Skibe, maatte en „Søfaren Capitain“ være Betingelsen for hele Planens lykkelige Udfald“*.

I alle Tilfælde blev Flaadespørgsmaalet ved denne Lejlighed for første Gang af Kong Gustav bragt paa Bane og Peder Skrams Navn nævnt i Forbindelse hermed. Derved er Kongens Interesse for den danske Hovedsmand sikkert blevet vakt, thi den 29. Marts sender han til sit Sendebud i Danmark, Mäster Christopher Anderson, et Brev, hvori han bl. a. udtaler:

„Yttermere giffue wij ether tiilkenne ath then tiidh Her Offue Lunge och M: Iffuer Jull voro hos oss, Snackade wij med them, bland annet huor wij skulle få en god räthsinnig karl tiil en Ameral eller Skiper, for vor skipszflotta, tha gaffue the oss tiilkenne vm en Her Tykes magh, benemnd Peder Schram Och prisede the honom for en slig alffuerlig förstandig och krigxman tiil sziösz, at thet var vtöffuer alle motte. Dog vitte vij icke huru högt wij them j then sack betro skole, eller huru thet haffuer sig med samme Peder skram Huarfore är vor villie och begären atj vele grannelige bespörie huad thet är for en szelle, eller vm han är szå duglig szom stort ordt affgår, atuj thet kunde med thet aller snarest få ath vitta valeas“.

At det var magtpaaliggende for Kong Gustav at faa en dygtig Admiral eller Skipper (disse Udtryk bruger han i Flæng) til sin Skibsflaade, samt at han ikke indenfor sit eget Rige havde en saadan, bliver

yderligere bestyrket ved hans Breve af 2. og 4. April 1535 til henholdsvis de danske Rigsraader i Skaane og Føreren for de svenske Tropper her, Severin Kiil.

De første tilkendegiver Kongen, at der nu paa Stockholms Red, foruden den største Kravel, laa 10 à 12 andre store Skibe og Boyerter, som var vel forsynet med svært Artilleri, Krudt, Lod, Levnedsmidler og andet Tilbehør, samt at saasart de danske Landsknegte var kommet over fra Jylland, saaledes at Kongen kunde tage 2000 Knegte fra Skaane til Flaaden, skulde denne løbe ud og forene sig med de preussiske, hvorved man burde kunne faa Overmagten i Østersøen, og han slutter med at anmode om at faa *„Badtmenn och 2 eller thre gode förständige menn, them man bruge kunde for ameraler, med annat bewant sziöfarit folck“*.

Til Severin Kiil skriver Kongen: *„Telligis szom eder tiilscriffet är til forrende um badtmenn etc. och then wij kunde bruge for en amerall på store kravvelen, anthen then Josep Falster eller andre etc. Yttermere um then Peder Schram är berossat etc., ati granneliga bespane, um han är så dugelig, szom ord aff går“*.

Den i den svenske Konges sidste Brev nævnte Josep Falster var ligesom Peder Skram dansk Adelsmand, der siges at være fulgt med denne til Stockholm. Han var i alle Tilfælde Chef for et af de i Krigen deltagende Skibe. Det er med andre Ord i Danmark, at Kong Gustav stadig søger efter søkyndige Førere til sin Flaade, ja endog en Admiral til Flaadeflagskibet *„Den store Kravel“*. Der er her hverken Tale om, som paastaet fra svensk Side, nogen *„underbefälhafvare“* til Flaaden eller en *„höfvitsman öfver landsknektarne“* paa Admiralskibet; thi til disse Poster havde Gustav Folk nok at vælge imellem blandt sine Landkrigere; nej, det er overordnede Førere, Folk med Kendskab til Søen, der stadig spørges efter, thi saadanne havde Kong Gustav ikke selv nogen af.

Ogsaa det foregaaende Aar havde Kong Gustav iøvrigt i et Brev af 21. Juli 1535 til de danske Raader i Skaane anmodet om Hjælp i saa Henseende til de 9 svenske Krigsfartøjer i Kalmarsund, som skulde bringe København Undsætning forinden Grev Kristoffers Ankomst. Herom beretter den svenske Forfatter L. G. Tidande i sin Bog *„Sverges deltagende i Grefvefejden“* følgende:

„Beträffande Danskarnes begären, att svenska flottan skulle löpa in i Öresund, förklarade konungen sig ej kunna villfara densamma, enär de svenska sjömännen voro obekante med därvarande farvattan.“

Ville emellertid danska radet till Kalmar sände erforderligt antal förfaret sjöfolk för at brukas ombord på de svenska fartygen, skulle koningen söka tillmötesga den gjorda framställningen.“

Hvorom alting er, Kong Gustafs Forhandlinger i Februar 1535 med de danske Raader, som sikkert efter disses Hjemkomst er blevet refereret for Hertug Christian, bar Frugt, idet Peder Skram, som paa det Tidspunkt sammen med sin unge Hustru opholdt sig paa Helsingborg Slot hos sin Svigerfader Tyge Krabbe, i Henhold til skriftlig Ordre fra Hertug Christian, den 2. April til Hest begav sig paa Vej til Stockholm, hvortil han formentlig er ankommet omkring Midten af April Maaned. Han er saaledes taget af Sted, forinden Kong Gustav har kunnet naa at faa de ønskede Oplysninger om ham.

Om sin Mands ærefulde Hverv og Afrejse skriver Elsebe Krabbe: *„Anno M D xxxv Fredagen i Paaskeuge, efter Kongl. Majestæts vor allernaadigste Herres, salig højlovlig Konning Christians Begjæring og Skrivelse, da forskrevne Hr. Peder Skram af Helsingborg foer, 10 Uger efter hans Bryllup var der sammested standendes, og red til Stockholm, og han der da blev paa højmeldte vor naadige, salige Konges Vegne, efter hans forskrevne Naades Begjæring, Kongel. Majestæts Kong Gøstes af Sverigs øverste Admiral over Hs. Naades Orlogsskibsflaade, som Hs. Naade (ud)gjorde højmeldte vor allernaadigste Kong Christian til Hjælp imod Grev Christoffer af Oldenburg og de vendiske Stæder, som da uden al Forvaring vare her indfaldne i Danmarks Rige“.*

Naar Peder Skrams Hustru skriver, at hendes Mand blev øverste Admiral over den svenske Orlogsflaade, er det rent formelt set ikke korrekt, thi det blev en Svensker; men hvis hun ved Anvendelsen af Udtrykket: *„paa sin egen Konges Regning, efter hans forskrevne Naades Begjæring“* har ment, at hendes Mand faktisk førte Kommandoen over den samlede Flaade, hvorunder den svenske ganske vist indgik som det væsentligste Led, og som efter Foreningen med de øvrige Flaader under Gotland faktisk blev stillet til den danske Konges Raadighed til Anvendelse i de danske Farvande, da fjerner hun sig heri ikke langt fra, hvad der hidtil er blevet hævdet fra dansk Side og igennem flere Aarhundreder ikke er blevet modsagt fra svensk.

Hvornaar og hvorledes Peder Skram er kommet til Helsingborg vides ikke, da der ikke haves sikre Efterretninger om hans Færden i Tidsrummet mellem Slutningen af Juli 1534, hvor han i Kolding sammen med den øvrige jyske Adel hyldede Hertug Christian, og den 2. Februar 1535, hvor hans Bryllup i Helsingborg, som tidligere om-

talt, kan fastslaas at have fundet Sted. Det er imidlertid højst sandsynligt, at han er fulgt med Hertug Christians to Sendebud, Ove Lunge og Iver Juel, der fra Kolding, hvor Hertugen den Gang opholdt sig, over Fladstrand drog til Bohus, hvortil de er ankommet faa Dage efter Slaget ved Helsingborg den 17. Januar 1535. Sendebudene er derpaa rejst til Sverige, hvor de den 2. Februar paa Ørebro Slot fik Audiens hos Kong Gustav, overfor hvem de i høje Toner priste Peder Skram, hvis Bryllup i Helsingborg samtidig fandt Sted.

Om Peder Skram har opholdt sig i Helsingborg i de to Maaneder, der forløb mellem hans Bryllup og hans Afrejse til Sverige den 2. April, vides ikke; men det er sandsynligt, at han er blevet hos sin Svigerfader, Rigens Marsk og Kongens Statholder i Skaane, for at være til Disposition ved de forestaaende Søoperationer, der alt i nogen Tid havde været drøftet mellem Kong Gustav og Hertugen, og hvortil denne sidste med sit Kendskab til Peder Skram og hans tidligere Virksomhed paa Søen, højst sandsynligt har tiltænkt ham en ledende Stilling, og det rent bortset fra Kong Gustavs senere Henvendelse om at faa en dansk søkyndig Mand til Admiral.

At Peder Skram paa ingen Maade har været paatvungen Kong Gustav, saaledes som man fra svensk Side har villet paastaa, er Kong Gustavs eget Udsagn i et Brev fra ham til Peder Skram efter Krigens Afslutning et tilstrækkeligt Bevis for. I dette Brev, som senere vil blive refereret, taler Kongen tværtimod om den Tjeneste og Møje, som Skram paa sin Rejse til Sverige har haft for hans (Kongens) Skyld, og for hvilket Kongen ved Lejlighed vil betænke ham med en Skænk.

Omkring Midten af April kan Peder Skram vel have været i Stockholm og presenteret sig for den svenske Konge; men denne, der hidtil i Danmark havde søgt en Admiral til sin store Kravel, har formentlig i sidste Øjeblik faaet Betæneligheder ved at sætte en dansk Mand paa denne betroede Post; ja, det har maaske endda aldrig været hans Mening. Hans store Forsigtighed, særlig naar det gjaldt hans dyrebare Flaade, samt hans udprægede Mistro til de Danske, der skinner igennem alle hans Breve, kunde tyde herpaa. I alle Tilfælde anmoder han i et Brev af 23. April Høvedsmanden paa Reseborg i Finland, den svenske Rigsraad Erik Fleming, om at overtage Posten og giver ham samtidig til Kende, at de kongelige Orlogsskibe nu er helt sejlklare og ligger i Skærgaarden, og han tilføjer:

„Saa kunde vi ikke fordølge for Eder, at vi have agtet at bruge Eder for en Admiral paa vor store Kravel i denne Sommer. Hvorfor

det er vor Villie og Begæring at I med det første vil begive Eder herover, dog at I med flere gode Mænd der i Finland ordner det saaledes, at den Landsdel bliver vel forvaret.“

Som man ser, er der her kun Tale om Kommandoen over den svenske Flaade og ikke om Overkommandoen over den samlede svensk-dansk-preussiske, hvoraf den preussiske Afdeling siden Januar havde været under Udrustning, og den danske, 10 større og mindre Skibe, midt i April laa sejlklare ved Sønderborg.

Imidlertid kom Erik Flemings Tiltrædelse af Posten af en eller anden Grund, formentlig fordi han ikke kunde naa at komme rettidigt til Stede inden Flaadens Afsejling, ikke til Udførelse, hvorimod Fleming senere blev anvendt som den svenske Konges Stedfortræder i Skaane; og under hans Overkommando eller Overledelse synes Flaaden under dens Ophold i Sundet i Vinteren 1535—36 tilsyneladende at have ligget.

Imidlertid havde Kongen, formentlig umiddelbart efter sin Henvendelse til Erik Fleming, fra den danske Lensmand paa Gotland, Henrik Rosenkrantz, faaet en Henstilling om snarest at afsende sin Flaade til det aftalte Mødested ved Gotland, og Kongen svarer herpaa i et Brev af 23. April, at han af hans Skrivelse ser, at Christian III.s Skibe nu i disse Dage er indkommet til udfor Visby, og der venter paa hans og Hertug Albrecht af Preussens Skibe. Kongen giver endvidere Rosenkrantz til Kende, at hans Orlogsskibe har ligget fuldt sejlklare og veludrustede i snart mere end 3 Uger eller 1 Maaned og kunde allerede for længe siden være kommet i Søen til de andre, hvis blot det Krigsfolk var kommet fra Jylland, som hans Svoger Kong Christian havde oversendt; men da de nu har faaet Folket op skal de ufortøvet komme i Søen.

De omtalte danske Krigsfolk (2000 senere reduceret til 1500 Knegte under Kommando af Albrekt von Belzig) var blevet afhentet i Grenaa af 5 svenske Skibe og landsat ved Falkenberg i Halland omkring den 20. Marts. De skulde iøvrigt, saaledes som det fremgaar af Kong Gustavs to forannævnte Breve af 2. og 4. April, ikke selv anvendes om Bord i den svenske Flaade, men frigøre ligesaamange svenske Krigsfolk eller Baadsmænd hertil, da Kong Gustav med sin sædvanlige Mistro til de Danske og store Omhyggelighed for sin Flaades Sikkerhed for enhver Pris vilde undgaa, at det danske Kontingent paa hans Skibe blev for fremtrædende.

Herved vil der formodentlig være slaaet Bom for den Paastand,

som bl. a. den svenske Forfatter Hildebrand i sin Artikel „Måns Swensson Some og Peder Skram“ har fremsat i Svensk Hist. Tidsskr. for 1899:

„Det är sålunda anledning att antaga, att Peder Skram just reste upp med detta krigsfolk (de danske Knegte fra Jylland), som utgjorde en del af besætningen“, samt:

„Enklast är att antaga, att Peder Skram varit en sådan andre höfvitsman på stora krafvelen och fört befälet öfver landsknektarne“.

Disse var imidlertid, som vi nys har set, svenske, og var under Jakob Bagges Kommando blevet taget om Bord i Flaaden i Kalmar.

Da Erik Fleming endnu ikke var kommet fra Finland, og Flaaden nu skulde af Sted, maatte Kong Gustav i Hast udnævne en ny Admiral. Det blev den svenske Adelsmand Måns Swensson Some til Vesterby, der i 1534 nævnes som „Slotsloven“ eller Kommandant paa Stockholms Slot, hvilken Stilling den Gang ofte forenedes med Tilsyn over den i „Skeppsgarden“ ved Slottet oplagte Flaade. I den „Skepperätt“, der svarer til de for de danske Krigsskibe udstedte „Søkrigsartikler“, som Kong Gustav den 30. April udfærdigede for sin Flaade og dens Besætning, udtales:

„Vi Gustaf med Guds Naade Sveriges og Gothernes etc. Konge gøre vitterligt med dette vort aabne Brev, at vi har udsendt (utskicket) denne vor tro Mand og Admiral Måns Swensson med vor Skibsflaade imod vore, Sveriges Riges, Danmarks og Norges Rigens Fjender de Lübske deres Tilhængere og Medhjælpere, at gøre dem Afbræk og Nederlag til Lands og Vands, det yderste som kan være dem muligt. Og for at der iblandt vore Skibe og Krigsfolk maa og skal holdes en god Orden og Opførsel, har vi givet dem disse efterfølgende Artikler, hvorefter de sig haver at rette ...“

Efter denne Instruktion fulgte de egentlige Krigartikler, der bl. a. indeholdt Bestemmelser for Byttets Fordeling, Afholdelse af Gudstjeneste og Rettergang om Bord samt for Befalingsmænds og meniges Rettigheder og Pligter. Heraf fremgaar bl. a., at Ledelsen paa en vis Maade var af kollegial Natur, idet Admiralen, der naturligvis skulde adlydes af sine Høvedsmænd og Skippere, der intet maatte foretage uden hans Raad og Samtykke, dog ikke var eneraadende; „*ty han förständigades att ingenting företaga, det dem allem makt påligger, utan*

höfvitmännens råd och samtycke, på det allting må endrägteligen företagas". Dette Forhold, som med Nutidens Øjne synes mærkeligt, var imidlertid ikke ukendt paa de Tider, der her er Tale om. Saaledes erindres det, at Knud Gyldenstjerne var bundet af en lignende Instruction paa den danske Flaadeekspedition til Norge 1532. Et tilsvarende kollegialt Kommandoforhold har, som det senere skal ses, ogsaa været til Stede mellem Førerne for de tre allierede Flaader i 1535.

Den danske Forfatter Axel Larsen skriver herom i sin Artikel i Historisk Tidsskrift 1893 „*Hvem anførte den forenede svensk-dansk-preussiske Flaade i Sommeren 1535*“ følgende:

„Naar Kong Gustaf har udnævnt en svensk og ikke en dansk Mand til Admiral over sin Flaade, har Forholdet sikkert været dette. Kong Gustaf var altfor forsigtig en Mand, hans Deltagelse i Krigen for betinget og hans Mistro til de Danske for stor, til at han et eneste Øjeblik har tænkt paa at give en dansk Mand Overbefalingen over sin Flaade, saaledes at han fik fuld Handlefrihed, naar han først var i Søen. Til en saa betroet Post valgte han en svensk Mand, der havde hans fulde Tillid, ham gav han Befalingen over sin Flaade, saaledes at han bestemte, til hvilke Krigsforetagender den maatte medvirke, hvornaar den skulde sejle hjem, kort sagt, hvad vi kunne kalde hele den diplomatiske Ledelse af Flaadens Bevægelser. Man da denne Mand var aldeles ukyndig i Søkrigen, dristede Kong Gustaf sig ikke til at lade ham sejle ud paa egen Haand; men medgav ham en Mand, som han havde forvisset sig om var en alvorlig og forstandig Krigsmand til Søs“.

Peder Skram var da ogsaa sammen med Måns Svensson om Bord paa den store Kravel, der efter Foreningen af de Allieredes Skibe under Gotland blev Flaadeflagskib, hvorfra de samlede Flaadebevægelser blev ledet. Dette kunde selvsagt kun gøres af en med Søen kendt Mand, i nærværende Tilfælde Peder Skram, der altsaa maa betragtes som den egentlige sømilitære Leder, medens den til Admiral over den svenske Flaade beskikkede Måns Svensson, som Axel Larsen udtrykker det: „*var Kong Gustafs politisk ansvarlige Leder for Flaaden*“.

Deres Betydning hver for sig var lige stor, og til Løsning af den fælles Opgave fordredes et nøje gensidigt kollegialt Samarbejde, som ogsaa ses at have været gennemført paa loyal Maade. Først ca. 400 Aar senere er Striden om deres indbyrdes Forhold og Kompetence taget op af deres respektive Landsmænd.

Kort Tid efter den 30. April, Datoen for „*skeppsrättens*“ Udstedelse, maa Flaaden have været klar, thi den 5. Maj skriver Kong Gustav til de danske Rigsraader i Skaane, at den svenske Skibsflaade er staaet til Søs ind under Gotland til Kong Christians Orlogsskibe, og Kongen udtaler videre:

„Huarfore är vor kierlig begären attj offorszumeliga vele skicke nogre visse kundskaper vm alle honde leglighet szamme skiipzflotta vnder ögonenn, besynnderlige then ther viste giffue them got beskeid på alle ärender Tesligis huru eder godemenn syntis best och rådeligest vare, atthe sine saker och anslager foretage skule, ther noget gott bestånd medföljie kunde, och vm alle andre legligheter, ther the sig epter retta kunne ...“.

Heraf fremgaar, at Kong Gustav stillede sin Skibsflaade til de Dan- skes Disposition, hvilket i og for sig ogsaa er ganske naturligt, da Søkrigen skulde foregaa i de danske Farvande. Det viser sig da ogsaa snart, at den første Ordre til Flaaden efter Afsejlingen fra Gotland kommer fra Hertug Christian til Peder Skram, der nu sammen med den svenske Admiral befandt sig om Bord paa det svenske Flaadeflagskib.

Hvorledes det gensidige Kommandoforhold imellem de to var ord- net, vides iøvrigt intet udover, at Peder Skram intet havde at gøre med den indre Tjenestegang i den svenske Flaade, som udelukkende i Hen- hold til den udstedte „*skeppsrätt*“ paahvilede den svenske Admiral. Heller ikke foreligger der noget autentisk om, at Peder Skram efter sin Ankomst til Stockholm, som Elsebe Krabbe udtaler: „*havde til- hjulpet at udrede højbemeldte Konning Göstes Orlogsskibe*“; men udelukket er det vel ikke, at han med sin større maritime Erfaring end den svenske Admiral har kunnet bistaa denne under den sømands- mæssige Udrustning af Skibene samt i Bemandings- og Proviant- ringsspørgsmaal o.l.; thi selv om den svenske Flaade i H. t. Kong Gustavs Udtalelser havde været rede i længere Tid, er der altid ved Klargøring og Ekvipering af en saa stor Flaadeekspedition som den omtalte mangt og meget at tage Vare paa til det sidste.

Det varede imidlertid ikke længe, førend Meningen med Peder Skrams Stilling og Tilstedeværelse om Bord i Flaaden træder tyde- ligere frem. Dette sker i en Skrivelse, som den svenske Konge allerede den 13. Maj stiler, ikke til sin Admiral Måns Swensson alene, men til ham og Peder Skram i Forening; thi nu drejer det sig ikke om Detailspørgsmaal vedr. den daglige Tjenestegang inden Borde, men

om den forenede Flaades Optræden udad til saavel i strategisk som i taktisk Henseende. Her spiller Måns Some for den svenske Konge ikke ene Hovedrollen, men maa dele Pligter og Ansvar med Peder Skram. I Skrivelsen raader Kongen dem til, ikke at fordriste sig til at løbe ind i Øresund, hvor Fjenden er blevet forstærket, førend Flaaden har forenet sig med den danske og den preussiske, og han formaner dem til at se sig viseligen for „szå ati icke bliffue bragte på fleskbancken“, og fortsætter Kongen:

„Tesligis atthj Peder Skram szee vell tiil huru thet sthår tiil på the annenn skipp vm the på ingen deell haffue nogen brist. Är och szå vor villie och begären atthj vele vinleggia ider tiil ath forsterckia ider j szøn med thet mesta szio-fart folck j bekomma kunnen både Båtmenn Bysseskytter, och ther szå fierre kommer atj skole enterterne (!) beszokia fienderne, tha må j lagat szå atj haffua thet beste och vtteste krigzfolck på ameralen the ther vitta vingå både med skyttet och huad szom tiil tagz skall ..“.

Som man heraf ser, forlener Kongen endog Peder Skram med en særlig Bemyndigelse til at inspicere de andre Skibe og paase, om de har nogen Mangler. Havde han kunnet bruge Måns Some til dette betydningsfulde Sømandshverv, der kan sidestilles med en Flaadeinspektørs i vore Dage, havde han sikkert gjort det; thi det har neppe været med udelt Glæde, men tvunget af den bitre Nødvendighed, at Kongen i et saa vigtigt Prestigespørgsmaal gav en Udlænding, ja endog en Dansker, Fortrinet fremfor sin egen Admiral.

Herom siger Prof. Schäfer: „Dann belegt sie aber, dass hier Peter Skram vom Könige ein Oberaufsichtsrecht zugesprochen wird, an dem Magnus Svensson keinen teil hat, dass nach des schwedischen Königs eigener Meinung dem Peter Skram eine Oberführerschaft zustehen sollte.“ Og tilføjer Prof. Schäfer:

„Fasst man die unmittelbar folgenden ebenfalls als an Peter Skram allein gerichtet auf, wogegen irgendwelche sprachliche Bedenken nicht bestehen, so erscheint Peter Skram für die militärische Leitung auch auf der schwedische Flotte entscheidend, da er Fürsorge tragen soll, dass das Admiralschiff die beste Mannschaft erhält“.

Samtidig med dette Brev sendte Kong Gustav et andet, der var stilet til Måns Some alene, og som i hele sin Form aandede Mistro til de Danske: „Man kan icke än tiil fullo forstådh om de Danske ära nu

än för, alle ther the szynes, ther må tu tenckia tiil, Man szer ingen lenger än til tenderne," og Skrivelsen slutter med: „Tig her med etc.“ Iøvrigt gentager Kongen de til begge Anførerne i det førnævnte Brev udtalte Formaninger om at udvise Forsigtighed, og skriver bl. a.:

„Thy ligger alssom störste makt uppå, attu szeer tig wijsliga fore, ath war skeep icke bliffve forbragte, för än the komma all j een flotta; szedan hoppes oss tiil then alzmegtigiste gudh, atj vell bestå them . . .“

Hertil knytter Prof. Schäfer følgende slaaende Kommentar: „*Hvilken Mening kan da en saadan Formaning have, hvis der ikke ved Siden af „Admiralen“ var en anden Personlighed, som var bestemt til at udøve en omfattende, ja afgørende Indflydelse paa Operationerne, og som kunde tænkes at føre Skibene frem, til Nød ogsaa udenom og imod Måns Svensson. Gustaf Wasas egne Ytringer fører til den Antagelse, at der tilkom denne Mand en Slags strategisk Overledelse*“, og Schäfer tilføjer: „*Magnus Svensson hat daneben als verwaltender Admiral der schwedischen Schiffe immer noch Raum*“.

Disse Kong Gustavs Breve afgiver i højere Grad end noget andet Vidnesbyrd om det store Ansvar, Kongen lagde paa Peder Skrams Skuldre, og den Betydning, han tillagde hans Virksomhed om Bord i sin Flaade. At den danske Søkriger indenfor denne havde en overordnet og meget indflydelsesrig Stilling kan vel derfor betragtes som givet; og man fatter ikke, at den svenske Historiker Hammerskjöld i den Grad kan bortfortolke Meningen i Kongens Breve, som han dog maa have haft Kendskab til, at han i sin Artikel i Svensk Historisk Tidsskrift for 1891 kan udtale, at Peder Skram „*dock under det egentliga sjötåget endast var en af den svenske admiralens underbefälhafvare*“.

Den svenske Flaade gik, efter at den i de første Dage af Maj havde forladt den stockholmske Skærgaard, først til Kalmar, hvor den tog Jakob Bagge med de 1500 svenske Landsknægte om Bord, som Severin Kiil, efter Kong Gustavs Ordre, havde sendt fra Lejren i Lund; men Kongen bebrejdede Kiil, at han havde tilbageholdt de bedste Tropper hos sig, og befalede ham derfor, naar Flaaden kom nærmere Sundet, at sende nogle bedre udrustede Folk om Bord og særlig saadanne, som var vant til Søen.

Fra Kalmar sejlede den svenske Flaade derefter til Gotland, hvor den forenede sig med den danske, der forøget bl. a. med nogle norske Skibe allerede var ankommet dertil sidst i April; men først i Slut-

ningen af Maj kunde den preussiske Flaade, som paa Grund af forskellige Forhold var blevet forsinket, slutte sig til sine skandinaviske Allierede.

Forinden Operationerne beskrives, skal der gives en kort Karakteristik af og opstilles en Sammenligning imellem de i disse deltagende Flaadestyrker.

Grevefejdens Flaader.

Skibene i Grevefejdens Flaader, der efter deres Byggemaade, Art og Størrelse benævntes: Kravel, Holk, Bark, Bojert, Jagt m. m., havde ikke den Romantik over sig som tidligere Tidens Vikingskibe, der med deres drageprydede Stævne og skjoldbesatte Rælinger blev drevet majestætisk frem gennem Vandet af de lange Bunkeaarers Slag eller af de kulørte med Dyrebilleder prydede Latinersejl. Heller ikke kunde de i Størrelse, Kraft og Skønhed maale sig med senere Tidens pragtfulde Orlogsskibe, der med deres smukke og rene Linier, høje majestætiske Rig, skønne med Forsiringer, Gallerier og Kampagnelanterner prydede Agterspejle, frembød et for Øjet herligt Skue, og hvis lange Rader af Kanoner, anbragt i Batterier over og under hinanden, forlenede dem med et Udtryk af koncentreret Kraft.

Grevefejdens Skibe var, som tidligere omtalt, Koffardiskibe, der i Tilfælde af Krig blev armeret med Kanoner, der paa den Tid kun var af ringe Kaliber, samt bemanded med Krigsfolk, hvis Bevæbning ligesom i Vikingetiden var de saakaldte blanke Vaaben. De største af disse Skibe var dog til Dels bygget med Krigen for Øje, idet de i Stævnene var forsynet med Overbygninger, hvorfra Hovedkampen kunde føres. Den agterste Overbygning, Agterkastellet eller Skansen, tjente tillige til Beboelse for Befalingsmændene, og den forreste Overbygning, Forkastellet eller Bakken, ragede ofte ud over Stævnen, saaledes at den ved Vædring og Entring af Modstanderen kunde skydes ind over dennes lave Midterparti og bekæmpe Skanse og Bak.

Disse Skibe var iøvrigt en videre Udvikling af den saakaldte „Kogge“, der havde været anvendt som Hovedskib i Valdemar Atterdags, Erik af Pommerns og Kong Hans' Flaader, men de var større og stærkere samt havde flere Master og større Sejlføring end disse. Skrogene var iøvrigt brede og høje i Forhold til Længden samt fladbundede, fyldige og bredbovede. For at give disse betydelig større og tungere Skibe større Styrke, overgik man fra den tidligere anvendte

„Klinkbygning“, hvor Plankerne anbragtes Kant over Kant, til den mere solide „Kraavelbygning“, hvor Klædningens Planker sammenføjedes Kant mod Kant. Disse Skibe benævntes efter Byggemaaden „Kraaveler“, hvilket Navn stammer fra den i Sydeuropa i det 15. Aarhundrede fremkomne „Kraavel“; men man gav iøvrigt ogsaa ofte Skibene Navn efter Antallet af Mærs, de kurvelignende Konstruktioner, der kronede hver af Masterne, og hvorfra der under Nærkamp kunde kastes Sten, Spyd, brændende Begkranse o.l. ned over Modstanderens Dæk. Skibenes Sejl- og Manøvreevne var selvsagt paa Grund af de klodsede Skrog, store Overbygninger og ringe Sejlføring kun ringe; saaledes var Krydsning og Stagvending (Vending gennem Vinden) saa at sige uudførlig, saalænge man endnu kun, som i Periodens Begyndelse, havde 1 à 2 Master med et enkelt Raasejl paa hver. Først da 3 Master blev taget i Brug, anbragtes et triangelformet Latinersejl lidset til en lang Raa eller Sprydstage paa den agterste. Herved kunde Skibene lettere holdes til Vinden, og Mulighederne for Krydsning og Stagvending blev større.

Skytset, som vel havde været indført om Bord i Skibe fra det 14. Aarhundrede, var dog stadig af ringe Kaliber og som Regel anbragt paa fast Underlag paa Rælingen. Kun de større Skibe havde man begyndt at armere med noget sværere Skyts, de saakaldte hele og halve Kartover eller Slanger, som blev opstillet i Lavetter paa Dækket udfor Porte i Skibssiden; men Virkningen af Artilleriet var dog paa dette Tidspunkt endnu kun ringe, hvorfor de materielle Tab under Slagene hovedsagelig indskrænkede sig til Havarier paa Rejsning, Ror o.l., men sjældent medførte Sænkning af Skibene eller totale Forlis.

Først senere, efter at de lette Bagladekanoner af Smedejern var blevet afløst af grovere støbte Forladekanoner, hvor Antændingen skete ved Hjælp af Fængkrudt og Lunte, blev Artilleriet et virkeligt effektivt Vaaben under Søslagene, og Artillerikampen afløste da efterhaanden den mere gammeldags Nærkamp med Ombordlægning og Entring, hvilke Kampformer dog under Søkrigene paa Nelsons Tid fik en Renaissance.

De her omtalte større kraavelbyggede Skibe, som hovedsagelig tilhørte Kongen eller Staten, dannede Kærnen i Grevefejdens Flaader; men i disse indgik, som det nedenfor skal ses, tillige et stort Antal mindre Skibe og Fartøjer af forskellige Slags, som Lensmændene, Bisperne eller de større Stæder stillede til Disposition i Krigstid, men hvis Kampkraft kun var af ringe Værdi. Den uensartede Sættelse af Flaaderne i Forbindelse med Mangel paa brugelige Signalmid-

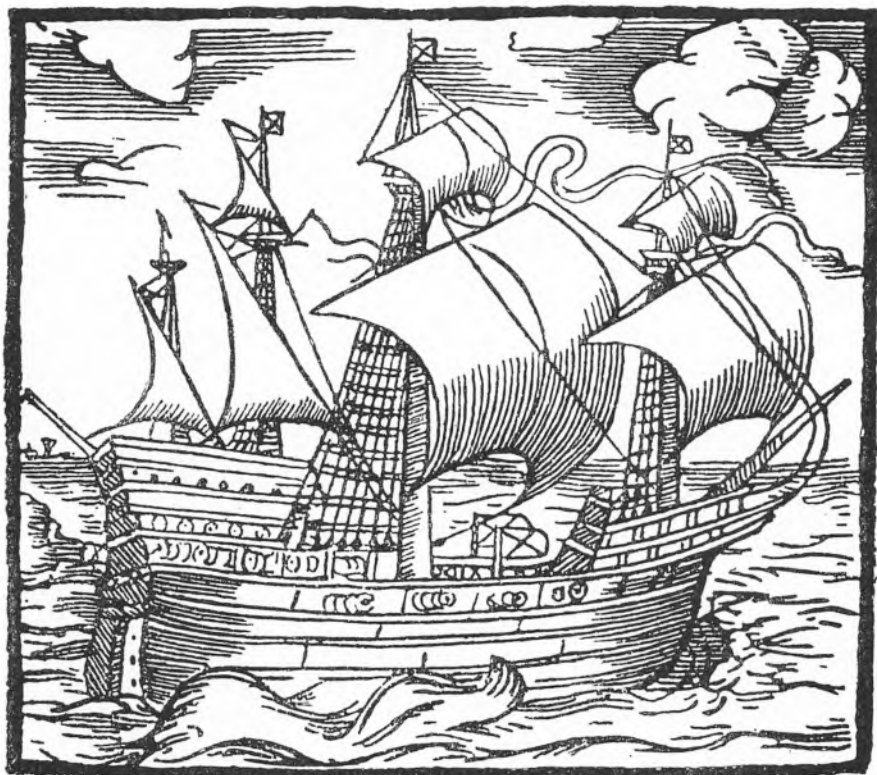
ler bevirkede derfor, at Admiralerne vanskeligt kunde holde sammen paa deres Skibe, og at Slagene som Regel opløstes i Melé mellem de større af disse, og da hovedsagelig mellem Admiralskibene indbyrdes.

De i Søkrigen deltagende Flaadestyrker, den svensk-dansk-preussiske paa den ene Side og Hansestædernes paa den anden Side skal nu tilligemed deres sidste Bevægelser forinden Sammenstødet korteligt beskrives.

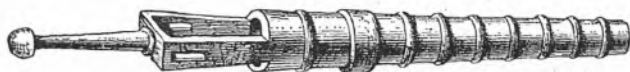
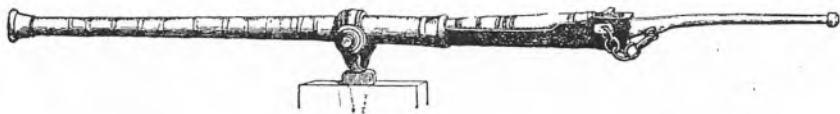
„*Den Kgl. svenske Flaade*“, der var grundlagt af Gustav Vasa ved Køb af 10 udrustede Krigsfartøjer i Lübeck i Foraaret 1522, var yderligere i de forløbne Aar ved Nybygninger indenfor det svenske Rige blevet udviklet og forstærket, saaledes at „*den svåra skeppsflotta*“, som Kong Gustav udsendte i 1535, efter hans egne Ord „*är 14 svåra örlogsskepp med den store Kravel*“. Desforuden raadede Kongen over adskillige andre omend mindre Fartøjer, som efter Tidens Skik var stillet til Kronens Disposition af Lensmændene og de større Byer, og som var fordelt bl. a. til Finlands og Lödöses Forsvar.

Flaaden havde med Held allerede været anvendt i 1522 mod Søren Norby, der med sine Skibe blev forhindret i at bringe det fra Landsiden belejrede Stockholm Undsætning. Byen maatte derfor nogle Maaneder senere kapitulere og Gustav fik derved hele Riget i sin Besiddelse. Senere i 1526 blev Søren Norby og Skipper Clement, der under Oplosningstilstanden i Danmark i Fællesskab havde drevet Kapervirksomhed i Østersøen, slaaet af en forenet svensk-lübsk Flaadeafdeling under Blekings Kyst, hvorved det fredelige Handelssamkvem atter kunde genoptages. Intet Under derfor at Gustav havde en særlig Forkærlighed for sin Flaade og værnede om den som over en dyrebar Skat. Han havde i det hele taget en klar Forstaaelse af, at Sveriges Handel og Søfart, der havde været stillet i Skygge i Danskertiden og holdt nede af Hansestædernes Sømagt, kun kunde faa Udviklingsmuligheder og blomstre op under Beskyttelse af en stærk Sømagt. Desuden har Kongen vel ogsaa drømt om ved Hjælp af en saadan at kunne skaffe sit Land Overherredømmet i Østersøen. Vel høstede han dog, til Trods for sin sømilitære Indsats under Grevefejden, ikke selv tilfulde Frugterne af sit Arbejde, men Grundlaget herfor var skabt. Hans Navn burde derfor have staaet øverst paa den svenske Søofficersskoles Liste over den svenske Flaades store Admiraler i Stedet for Måns Somes, thi det skyldes først og fremmest Gustav Vasas Forudseenhed og kloge Flaadepolitik og Ledelse, at Hansaens forhadte Sømagt blev slaaet ned og Norden befriet for en frygtelig Svøbe.

Firmastet Kravel fra Tiden omkring Grevefejden
(Eirik Hornborg: Kampen om Östersjön)

Lette Bagladekanoner fra Tiden omkring Aar 1500
(Efter Eidem o. Lütken).

Den svenske Flaade, der nu i 1535 forenede sig med den danske under Gotland, bestod af følgende Skibe:

„Den store Kravel“ (Stora Kraffuelen), af Per Brahe benævnt „Elephanten“ og af Lübeckerne „den svenske Ko“, fordi den, som

de troede, laa for dybt og ikke kunde komme til Søs. Skibet blev bygget i 1532 og var det største Skib, man hidtil havde set i Østersøen. I Maj 1533 var det paa sin første Rejse, ikke som Krigsskib, men som Koffardiskib med en Last af Rug, Hvede, Malt, Lim, Voks og Køkkenfedt. Rejsen gik fra Øland vesterud gennem Øresund. Skibet opgives at have maalt 500 Laster, var 174 Fod langt, 40 Fod bredt, 27 Fod over Vandet og stak 11 Fod. Det havde 3 Master, hvoraf de 2 forreste var forsynet med Ræer og store Mærs. Skibssidernes Tykkelse opgives at have været 6 Fod og det sværeste Ankertov at have maalt ikke mindre end 25 Tommer i Omkreds. Besætningen bestod af 300 Baadsmænd og 1000 Knægte. Skibet var Admiralskib saavel i den svenske som i den forenede Flaade.

Det næststørste Skib „*Kampermannen*“ var ogsaa vel udrustet samt bemanded med 100 Baadsmænd og 400 Knægte, men de øvrige Skibe var betydelig mindre.

„*Brynten*“, „*Nyaholken*“ og „*Svanen*“ havde hver 60 Baadsmænd og 40 Knægte.

„*Kalmarbarken*“ var armeret med 48 Stkr. Skyts og havde en Besætning paa 64 Mand (?).

„*Gamla bojerten*“ havde 22 Stkr. Skyts, 27—41 Baadsmænd og 20—140 Knægte.

„*Nya bojerten*“: 32 Baadsmænd og 36 Knægte.

„*Lilla bojerten*“: 27 Baadsmænd og 80 Knægte.

„*Långa barken*“: 20—33 Stkr. Skyts, 20—36 Baadsmænd og 40—130 Knægte.

„*Segelskeppet*“ haves der ingen Oplysninger om.

Endvidere var der til Flaaden knyttet 4 andre Skibe, som førte Feltalje (Proviand).

Blandt den svenske Flaades Hovedsmænd kan nævnes: Nils Krumme till Åtvid och Örboholm, Jöns Olsson (Lilliesparre) till Asa, Kristoffer Larsson, og senere efter Ankomsten til Kalmar kom Jakob Bagge til og fik Kommandoen over „*Kampermannen*“, der paa virksom Maade under det efterfølgende Søslag understøttede den store Kravel.

„*Den Kgl. danske Orlogsflaade*“, der som saadan almindeligvis siges at være grundlagt af Kong Hans, og som under og efter ham, ført af dygtige Førere, med Held havde været anvendt mod Hansestædernes Sømagt samt paa de danske Kongers forskellige Tog mod Stockholm for at hævde deres vaklende Herredømme over det svenske Unions-

rige, var som tidligere omtalt faldet i Lübeckernes Hænder ved Grev Kristoffers Indtagelse af København. De Fartøjer, som Hertug Christian under Grevefejden havde skrabet sammen, og som hovedsagelig var stillet til Disposition af Lensmændene, Bisperne og de større Købstæder, var derfor ikke egentlige Krigsskibe; de var kun smaa i Sammenligning med den svenske Orlogsflaades og Lübeckernes Sømagt. En Deltager paa preussisk Side i den forenede Flaade udtaler saaledes, at de danske Skibe ikke var vel udrustede, og at deres Admiralskib, som hed „*Hamburgerberg*“ var et gammelt Skib. Skibene, 10—11 ialt, var blevet samlet i Sønderborg og benævnes derfor noget misvisende af svenske Forfattere ofte „*de holstenske Skibe*“. Det var jo imidlertid ikke som Hertug af Holsten, men som udvalgt dansk Konge, at Christian III havde udrustet og samlet dem.

Disse Fartøjer har formentlig været de samme, der førte Johan Rantzaus Tropper til Fyen saavel i Sommeren 1534 ved hvilken Lejlighed Peder Skram, som tidligere omtalt, menes at have medvirket, som i Foraaret 1535. H. G. Garde mener derfor, at Peder Skram oprindelig har samlet Skibene, thi siger han: „*Vel haves ingen historisk Vished om, hvem Christian III overdrog at skabe en Flaade; men da han valgte Skram til sin Admiral, synes det rimeligt, at dette Hverv har været denne betroet*“.

Hvorom alting er, Skibene gik fra Sønderborg omkring Midten af April og naaede uantastet af de lübske Skibe, der bevogtede Farvandede, Gotland i Slutningen af Maanedene; paa Vejen var de blevet observeret og rapporteret til Grev Kristoffer, der saaledes var klar over de fjendtlige Flaaders Forening.

De danske Skibe blev paa Gotland forstærket med 2 Fartøjer og 1 Jagt, der var udrustet i Norge af henholdsvis Erik Gyldenstjerne paa Agershus og Klaus Bilde paa Båhus, samt med nogle Skibe, som Henrik Rosenkrantz paa Gotland og andre havde udredet. Blandt disse kan nævnes:

- „Henrik Rosenkrantz's kravell og hans Seydenskib,
- 1 Skib, antaget af Peder Sval i Skotland,
- 1 Skib, der var erobret fra Lübeckerne i Aalborg og udrustet af Hertug Christian,
- 1 Skib, nybygget af Rentemester Hvid fra Aarhus.“

Høvedsmændene paa de danske Skibe var: Michel Brockenhus, Marqvor Tydemand, Erick Ugerup, Josep Falster, Christoffer Huitfeldt, Arvid Jenson, Niels Pedersen, Peder Hansson, Jep Tordsøn,

Jens Splid, Jørgen Stensøn, Hartvig Thomessøn, Niels Marqvorsøn, og som dansk Admiral om Bord paa „*Hamburgerberg*“ nævnes Henrik Skonebecken.

Der findes ikke Oplysninger om de danske Skibes Størrelse og Armering; men Skibene har formentlig været relativt smaa og kun armeret med let transportabelt Skyts. Som Kampkraft har de derfor i Sammenligning med de svenske og preussiske Skibe kun været af ringe Værdi; men de dannede sammen med de senere under Grevefejden i Svendborgsund og andre Steder erobrede lübske Skibe Grundlaget for den af Christian III genopbyggede danske Flaade.

„*Hertugen af Preussen*“, som havde indført Protestantismen i sit Land, og som var en erklæret Modstander af Lübeck, var i Besiddelse af en mindre Sømagt, som han i Henhold til Forbundstraktaten med Danmark stillede til sin Svoger Hertug Christians Disposition. I det Søpas, som Hertugen af Preussen udstedte til sin Admiral, Johan von Pein, der tidligere havde været Raad og Kansler hos Hertug Henrik og i 1525 preussisk Gesandt hos Frederik I, udtales:

„das wir den Ernwesten, vnsern heuptman zu Insterburgh, Rath vnd lieben getreuen Johan peyr als vnserm obirsten heuptman vnd Ammiral mit etlichen Orlejschieffen vnd notdurfftiger Kriegsrustung, haupt, Edell vnd Bosleuten, auch krigsknechten abgefertigt mit beuell sich mit denselben zu oberurter Konigl. Wirdigkeit, derselben verwandten vnd zugethanen zuerfugen seiner Koniglichen Wirdikeit oder derselben beuelhaber gehorsams vnd weytters beuelhs zuhalten, dergleichen wartzu Inen sein Konigliche Wird: geprauchten werden“.

(Königsbergske Afskrifter i Rigsarkivet).

Heraf ses, at den preussiske Admiral, der lige saa lidt som den svenske var Søkriger, havde Hertugens Befaling til at begive sig med sine Skibe til den danske Konge og være ham eller hans Befalingsmænd, i dette Tilfælde altsaa Peder Skram, lydige samt af ham at faa videre Befalinger. Han var altsaa denne, og ikke den svenske Admiral, underlagt.

Den 23. Maj 1535 var de preussiske Skibe — 6 i Tallet — gaet under Sejl fra Königsbergerdybet. Skibene angives at have været vel udrustede med svært Skyts. Af en eller anden Grund efterlod de et Skib „*der Ercless*“, som havde 3 Mærs og var armeret med mere end 46 Stk. Skyts ialt, hvoraf en Del svært Skyts: Kartover, Slinger og

Jernskyts. Indtil dette Skib senere paa Aaret under Københavns Belæjring stødte til Flaaden, var „*der Nar*“, ogsaa et Skib med 3 Mærs, Admiralskib. Navnene paa de preussiske Skibe findes iøvrigt blandt dem, der er opført i det senere omtalte Register over den dansk-preussiske Flaade, der under den sidste Del af Krigen var samlet i Sundet.

Den 25. Maj ankom de 6 preussiske Skibe til Gotland og forenede sig med de danske og svenske. Hele Flaaden stod derefter Syd paa, men maatte paa Grund af Modvind stoppe op ved Øland og ankre. Forinden Afgangen fra Gotland havde Admiralerne udførte Karlsøen haft Lejlighed til at mødes og udveksle Kreditbreve samt træffe nærmere Aftale om de forestaaende Operationer. Saaledes skriver den svenske Historiker Tegel, formentlig efter et Dokument han har set, følgende:

„der monne de øverste Admiraler, Måns Swensson, Peder Skram, Henrich Skonebecken og Johan Peyn sværge hinanden og give hverandre deres aabne forseglede og underskrevne Brev, at de vilde leve og dø med hinanden, og hvad Gods de fra deres aabenbare Fjender til Lands eller Vands kan faa, skulde gaa til det fælles Bedste for alle 3 Flaader, og 4 fra hver Flaade skulde have Fudmagt til at bytte og dele, efter Folkenes og Skibenes Antal, saaledes det dem lystede og „liufft wore“.

— — —

Dette afgiver Vidnesbyrd om det kollegiale Forhold i Ledelsen, der bestod imellem de enkelte Flaaders øverste Chefer, et Forhold som iøvrigt ikke var ualmindeligt paa den Tid, men som paa ingen Maade udelukkede, at kun een af de paagældende under de egentlige Operationer førte Kommandoen og havde Overledelsen. At det var den af dem, der sad inde med den største Duelighed og Erfaring paa Søen, i dette Tilfælde altsaa Peder Skram, hvem den danske og den preussiske Flaade desuden var direkte underlagt, og som var sammen med den svenske Admiral om Bord paa Flaadeflagskibet, synes at være indlysende. Paa denne Maade var der imidlertid skabt en Ordning, der paa den ene Side muliggjorde et nøje Samarbejde mellem de Kommanderende for de enkelte Flaadedele, og paa den anden Side sikrede den Enhedskommando i Ledelsen af de samlede Operationer, der under et saa stort og kombineret Foretagende som det foreliggende selvsagt var ganske nødvendigt, hvis et godt Resultat skulde opnaas.

Under Flaadens Ophold ved Øland den 26. Maj kom en hollandsk Koffardiflaade paa 14 Skibe som var paa Vej til Danzig og Königs-

berg pludselig til Syne. Skibene blev standset og 3 af dem, hvert med 2 Mærs, anholdt og omdannet til Krigsskibe, idet deres Ladninger blev udlosset og Skibene armeret og bemanded fra Orlogsflaaden. Denne Fremgangsmaade, hvorved en neutral Stats fredelige Handelsskibe blev tvunget til Krigsdeltagelse, hvilede paa en hævdvunden Ret, som Danmark havde tiltaget sig over fremmede Koffardiskibe, som passerede Sundet, og som mod en billig Godtgørelse maatte gøre Tjeneste mod Fjender, der foruroligede Østersøen. Foruden de 3 til Orlogsskibe omdannede Hollændere beholdtes ogsaa nogle af de øvrige Skibe ved Flaaden, medens Resten fik Lov til at fortsætte Rejsen. De beslaglagte Skibe blev iøvrigt det følgende Aar, da man ikke længere havde Brug for dem, atter frigivet.

Den 29. Maj kunde de Allieredes Flaade atter gaa under Sejl, og Kursen blev sat mod Bornholm, hvor man af de hollandske Skibe havde erfaret, at en lübsk Flaadeafdeling opholdt sig.

„*Hansestædernes Sømagt*“, som igennem flere Aarhundreder havde behersket Østersøen, var efter Københavns Indtagelse af Grev Kristoffer yderligere blevet forstærket med de i Hovedstaden liggende danske Orlogsskibe. Da disse imidlertid igennem flere Aar havde ligget aftaklede og derved til Dels var gaaet i Forfald, ligesom der, da det kom til Stykket, ikke kunde skaffes kvalificerede Søfolk i tilstrækkelig Mængde til deres Bemanding, idet Landet, udover Sjælland med Hovedstaden, var besat af Hertug Christian, kom denne Førøgelse af Hansaens Sømagt ikke til at spille den Rolle, som det ellers vilde have været Tilfældet. Hertil kom, at Lübeckerne paa Grund af Opløsning og indre Stridigheder samt Pengemangel, særlig efter at deres stærke Mand Wullenweber havde mistet Størstedelen af sin Indflydelse, havde undladt at udruste deres Flaade i Tide og sørge for, at den holdtes samlet; ja de viste endog en saadan Grad af Forsømmelighed, at de lod de Allieredes Flaader forene sig lige for Næsen af sig.

Ganske vist havde Raadet i Lübeck den 20. April skrevet til Magthaverne i Danmark, Hertug Albrecht, Grev Kristoffer, Grev Johan af Hoya samt Jørgen Wullenweber, der som Lübecks Repræsentant var blevet sendt til Sjælland, om at forhindre Foreningen af de holstenske, svenske og preussiske Krigsskibe; men da var Tiden allerede forpasset, thi kun 4 Dage senere, den 24. April, kunde Wullenweber fra Vordingborg meddele Hertug Albrecht, som da opholdt sig paa Fyen, at holstenske Skibe var sejlet østerpaa for at forene sig med de svenske og preussiske Skibe.

Da denne Forening fandt Sted, var en Del af Lübeckernes Flaade — 10 Skibe ialt — stationeret i Lillebælt, hvor den havde overført de sidste af Grevens Tropper til Fyen; derefter havde Skibene taget Station i Middelfartsund for at forhindre Hertugen i at gaa over dette og bringe Johan Rantzau Undsætning. Af disse 10 lübske Skibe var de 4 meget store, hvert med 3 Mærs, og Admiralskibet „*Løven*“ (die Lübsch Law) var kraftigt armeret med Kartover og andet svært Skyts.

Det var imidlertid lykkedes Johan Rantzau, uset og uantastet af denne betydelige Sømagt, at gøre Landgang paa Helnæs; og efter at Grevens Tropper af de Danske var trængt bort fra Middelfart Sund og havde taget Tilflugt i det befæstede Assens, tog de lübske Skibe Station ved denne By og forsynede de Indesluttede med Proviant og anden Forstærkning.

Den anden Del af Hansestædernes Flaade, der benævntes „*Grevens Flaade*“, fordi den var stationeret ved København, bestod af 10 store saakaldte Hovedskibe, hvert med 3 Mærs, samt en Del Smaafartøjer; der nævnes bl. a. 3 Boyerter, 9 Barke og 2 Jagter. Det samlede Antal Skibe opgives af Arild Huitfeldt til vel 26. Blandt dem skal der have været 4 store tidligere danske Orlogsskibe, hvoraf Admiralskibet „*Michel*“ og Underadmiralskibet „*Samson*“ var de betydeligste samt 2 tidligere preussiske Orlogsskibe, der sammen med de danske havde ligget ved København, da Staden overgav sig til Grev Kristoffer. Desuden indgik i Flaaden 6 hanseatiske Skibe fra Stralsund og Rostock samt 2 anholdte nederlandske.

Som man ser, var denne Flaade ligesom de Allieredes meget uensartet sammensat, men repræsenterede dog alt i alt en meget anselig Styrke, som Kong Gustav virkelig havde haft Grund til at advare sin Admiral mod at binde an med, forinden han havde forenet sig med de øvrige Allierede. De to adskilte lübske Flaadeafdelinger var vel hver for sig svagere end den forenede svensk-dansk-preussiske Flaade, men samlet havde de været denne betydelig overlegen i Styrke.

Grevens Flaade kan vel have forladt København omkring Midten af Maj. I Sundet hævdede den Told og udplyndrede til Dels en nederlandsk Handelsflaade, formentlig en Del af den samme, som faa Dage efter løb i Armene paa de Allierede under Øland. Fra Sundet stod Lübeckerne med deres Bytte til Bornholm, hvor de snart skulde møde deres Skæbne.

Hansaens Sømagt slaus ned.

Den 9. Juni 1535 mødtes de to fjendtlige Flaader under Bornholm, hvor den grevelige laa til Ankers i Læ af Øen, da de Allieredes viste sig. Det blæste en haard østlig Kuling, som i Løbet af Dagen voksede til en „*flyvende Storm*“. Den lübske Admiral lettede straks med sin Flaade og forsøgte, efter hvad Tegel siger, at vinde Luven, d. v. s. komme Vinden nærmere end Fjenden, hvilket af forskellige Grunde regnedes for den fordelagtigste Kampstilling; men denne Manøvre mislykkedes, idet Peder Skram og Måns Some med „*den Store Kravel*“ gik løs paa det lübske Admiralskib „*Michael*“ og forsøgte at lægge paa Siden af det for at entre. For at undgaa dette, faldt „*Michael*“ af for Vinden og satte Kursen, fulgt af de øvrige lübske Skibe, Vester i mod Sundet. „*Den store Kravel*“, der var Østersøens bedst sejlene Skib, indhentede dog snart den lübske Admiral, som „*hwekade för honom såsom een Råff för eet par Hunder, ock avsköt allt sitt grova skytt*“, som Tegel udtrykker det.

I dette første Afsnit af Kampen synes de danske og preussiske Skibe imidlertid, til Trods for Paastanden om det modsatte fra svensk Side, at have deltaget. Saaledes skriver Huitfeldt:

„... De andre Skibe, Danske, Svenske og Prydske, holdt i lige Maade Skytsgefer med hverandre, saa opstod der en stærk Storm, saaledes at de skiltes og neppe kunde regere Sejladsen“,

og en preussisk Deltager i Kampen, Marx v. Schleytz, skriver herom i et Brev til Markgrev Georg af Brandenburg:

„... dann als bald wir an sie kamen, do haben wir vns mit jnen geschossen vnnd geschlagen, vnd jnen vil volcks erschossen, vnd vmbpracht, vnnd sie haben jre bött abgehawen, mit geschütz vnd volck die darinnen gewesst sind, vnd die inn der See lassen treyben, Es war ein fliegender sturmm, das wir mit jnen nicht kundten endern, oder port an port legen ...“.

Den løbende Fægtning mellem de to Admiralskibe, hvor det lübske til Tider giredede ud for at beskyde det svenske og til Tider holdt af for Vinden for at fortsætte Flugten, blev for en Tid afbrudt ved, at „*Kravellen*“ fik sit Fokkefald skudt over, saaledes at den sakkede agter ud, medens „*Michael*“ satte alle Sejl til og derved fik et For-

spring. Det varede imidlertid ikke længe, før „*Kravellen*“ havde faaet sit Haveri repareret og Fokken tillige med alle de Sejl, Skibet paa nogen Maade kunde føre i den stormende Kuling, hejst. Den kom snart igen op paa Højde med „*Michael*“, og der udviklede sig da imellem de to en heftig Artillerikamp paa parallelle Kurser og paa klos Hold, da Entring paa Grund af den stærke Kuling og høje Sø ikke mere var mulig. Under denne Kamp blev det lübske Admiral-skib meget ilde tilredt, fik talrige Havarier, deriblandt 9 Grundskud, og mistede mange Folk; og da Skibet tilsidst fik det glatte Lag fra alle Kravellens Kanoner, blev dets Stormast skudt over.

Da man om Bord i det svenske Admiralskib havde Indtrykket af, at Lübeckeren havde faaet sin Bekomst og var i Gang med at synke, gik Peder Skram og Måns Some løs paa de øvrige lübske Skibe og sloges længe med dem alene. Det kom til Nærkamp med en „*Sundsche Holck*“, et Tremærs-Skib, som ydede en kraftig Modstand, men som dog, efter at have mistet Størstedelen af sin Besætning, maatte stryge sit Storsejl, hvilket den Gang var Tegn paa Overgivelse. „*Kravellen*“, der under Kampen for anden Gang fik sit Fokkefald skudt over, skulde netop til at tage den fjendtlige Holck i Besiddelse, da den med et Kædelod ogsaa fik sit Storefald skudt over, saaledes at Storraaen med Storsejlet styrtede til Dæks og Skibet saaledes ingen Vegne kunde komme. Heraf benyttede Holcken sig, idet den atter fik sit Storsejl hejst og frelste sig ved Flugt.

De svenske Historieskrivere Tegel og Tornqvist nævner begge det svenske Skib „*Kampermannen*“, for hvilket Jakob Bagge var Chef, som det eneste Skib, der var ved Haanden, til at understøtte Kravellen og paastaar, at hverken de danske eller de preussiske Skibe tog Del i Kampen. Dette bekræftes ogsaa af Fru Elsebe Krabbe, der udtaler:

„Da sloges forskrevne Hr. Peder Skram med dennem, og et svensk Skib af hans Flaade kom og til Værk med hannem, og de to sloges da med Fjenderne udi en flyvende Storm. De andre Kongl. Majestæts Skibe i samme Flaade kunde ikke komme til Værk med, for Stormen var saa ganske stor, at de neppelig kunde regjere Sejladsen“.

Den svenske Krønikeskriver Per Brahe den Ældre fortæller derimod om de preussiske Skibes Deltagelse i Kampen samt om en Ildebrand, der skulde være opstaaet i „*Store Kravelen*“ ved Storsejlets Nedskydning:

„Och tå war then suenske och prydske skipzflåtten komen thilhopa och gjorde så när itt om sackene, alenast the prydzet kommo allenast någett snarare thill mangils, sedan the suenshes amiralen hade fått then skada, att hans dragrep affhuggz, så att segillett föll nider och kom elden i kruttid, så att alla skytten ginge löss then hele wmgången på hela Skioppitt. Lickeuel finge the slecka elden och finge segillitt wp och kommo sig well före igen föråhn the prydzet kommo thill them“.

Fjenden havde imidlertid efter Kravellens Uheld sat alle Sejl til og tog Flugten mod Sundet, forfulgt af de Allieredes Flaade indtil Mørket faldt paa; og dermed ophørte Kampen.

Selv om denne, der nærmest maa betegnes som en løbende Fægtning, hvor den overlegne Part jagede den underlegne, der ved Flugt søgte at unddrage sig, ikke fik nogen egentlig taktisk Afgørelse, idet ingen af Parterne mistede noget Skib, var det dog en afgørende strategisk Sejr for den allierede Flaade. Søen blev rensed for Fjenden og denne drevet tilbage til sin Basis ved København i stærk beskadiget Tilstand.

„Merkelen, som Grevens Admiral var paa, blev skudt saa læk, og flere af de andre Skibe med hannem i Flaade var, at hun da siden i Grevens Tid ikke kom i Søen mere“, siger Peder Skrams Hustru.

Dersom det svenske Admiralskib ikke havde faaet de alvorlige Havarier og derved var blevet opholdt i Forfølgelsen, var Nederlaget for Lübeckerne sikkert blevet langt alvorligere og Sejren for de Allierede fuldstændig. Elsebe Krabbe siger herom:

„Og havde forskrevne danske Admirals Drag ikke blevet sønderskudt samme Tid og hans Skonfarsejl ikke faldet i „hull“ da havde Merkelen ikke undkommet“;

og i Tilslutning hertil udtaler det preussiske Øjenvidne til Kampen:

„Vnd dem Schwedischen Ammeral, ward sein tagripp entzwei geschossen, das jm sein sigel gefelt ist worden, sonst wer die flot von vns nicht kommen, Wir hetten etliche schiff erobert, da entlieffen sie vns mit grossen forchten gehn Kopenhagen inn den Sundt, da wir nicht hin beschayden waren“.

I dette Søslag, der var det første af sin Art, der i Nordens Historie blev udkæmpet som egentlig Artillerikamp mellem Skibe under Sejl,

fornægtede Peder Skram ikke sin Krigernatur. Med sammenbidt Energi og Dødsforagt gik han gentagne Gange lige løs paa Fjenden og forsøgte at lægge paa Siden af ham og entre. Kun det stormfulde Vejr og den høje Søgang hindrede ham i at naa sin Hensigt. Til Gengæld søgte han under den paafølgende Artillerikamp at komme paa saa klos Hold af sine Modstandere som muligt; derom vidner de Havarier og Tab, som han tilføjede disse, samt dem, det svenske Admiralskib selv led. Efter Fru Elsebe Krabbes Beretning mistede dette Skib alene 74 Døde og Saarede.

At Måns Svensson Some, der, efter hvad man ved om ham, her for første Gang var i Ilden, har godkendt Peder Skrams Taktik og tappert staaet ved hans Side, er ikke Tvivl underkastet. I saa Henseende deler de begge Æren for den minderige Dag. Men ogsaa Jakob Bagge, der om Bord i „*Kampermannen*“ tappert kom Admiralskibet til Undsætning, gjorde her for første Gang sit Navn berømt som Søkriger.

Naar kun faa af de øvrige Skibe af den allierede Flaade kom i Kamp, skyldtes det dels Vejret, den stormende Kuling og høje Sø, og dels den Omstændighed, at de fleste af Skibene, særligt de danske, var relativt smaa og derfor ikke kunde følge med under den hastige Forfølgelse af Fjenden, men som Huitfeldt udtrykker det, skiltes og næppe kunde regere Sejladsen.

I alle Tilfælde vil Søslaget ved Bornholm, hvor de nordiske Rigers Flaader i Fællesskab rettede deres første afgørende Stød mod Hansaens Sømagt i Østersøen, staa som en Milepæl i Nordens Historie. Den Enighed og det Sammenhold, der her udfoldede sig imellem de skandinaviske Riger indbyrdes, og som nedenstaaende Vers fra en gammel Vise fra Grevefejden er et Udtryk for, burde have staaet som Eksempel til Efterfølgelse for Fremtiden:

„De svenske komme dennem til Undset
Emod sliig fremmede Geste
Bleff Swenshe oc Danske Venner beste,
de galt dennem da bode et“.

Desværre skulde der imidlertid hengaa flere Aarhundreder, inden Drømmen om Fred mellem Brødrefolkene skulde gaa i Opfyldelse. Før dette skete, blev utallige Slagmarker og Kamppladser paa Land og paa Sø paa meningsløs Maade farvet med deres Blod.

Endnu stod imidlertid tilbage for den forenede Flaade at gøre det af med den anden Del af Lübecks Sømagt, der som tidligere omtalt,

havde taget Station i Lille Bælt for at forhindre Hertug Christian i fra Jylland at bringe Undsætning til Johan Rantzau paa Fyen. Da en saadan Forening af de danske Styrker imidlertid var paakrævet af Hensyn til hele Landets Erobring, havde Hertugen allerede ved en Skrivelse af 20. Maj orienteret Tyge Krabbe og Rigets Raad i Skaane om Situationen paa Fyen samt om den fjendtlige Flaades derværende Styrke og Opholdssted og paalagt dem at give den forenede Flaade Befaling til at gaa til Aarøsund og nedlægge Fjendens derværende Sømagt. Samtidig gav Hertugen sine Udliggere (Forpostskibe) et lignende Paalæg. Hans Skrivelse, der ikke udelader nogen Tvivl om, at det nu var de Danske, der havde Ledelsen af den forenede Flaades Bevægelser, havde følgende Ordlyd:

„Flensborg den 20. Maj 1535. — Item Breffue tiill her Tyge krabbe och tiill Riigens Raad vdj skaane at giffue thennom till kende, huorledis at leigliheden begiffuer siig vdj fyen. Saa at myn herris nadis kriigisfolck ligge endnu fore assens; och fienderne, som ther inde ligge, haffue jngen profannde mere end som the faa aff skiibene, ther ligge fore Byen. Och ligger ther iiii store skiib, huer met iii mers, och stundum sex Jagkter, och stundum otthe. Och ther fore haffuer myn herris nade schreffuet syne vdliggere tiill, at the skulle met thennd gandske flaade strax giffue thennom ind vdj Aaresundh och giøre theris fliidt tiill, at the kunde nederlegge the skiibe. Thii beder myn herris nade thennom, at om the wiide, huor flaaden er, at the strax giffue thennom Bud, at de løbe ind vdj aaresund fore assens och giøre theris fliidt tiil, at the kunde nederlegge the skiib, ther ligge fore. Item at her axell brade, her holgerdt wulffstand och her mogens Guldensternne bliffue stadtholdere. Item om breffue at sende ind vdj Malmø. — Datum flensborg, torsdagen effther pinxe, aar M D xxxv, vnder vort Signet“.

Denne Ordre modtog Peder Skram ved Bornholm, efter sin Hustrus Beretning Dagen forinden Søslaget fandt Sted, altsaa den 8. Juni. Dette er Forklaringen paa, at han med sin Flaade ikke fortsatte Forfølgelsen af Fjenden og i Overensstemmelse med Kong Gustavs Ønske stod Sundet ind for at medvirke ved Belejringen af de skaanske Søstæder, men i Stedet herfor satte Kursen SV i mod Østersøens vestlige Del.

Hertil knytter Krigshistorikeren Axel Larsen i Dansk Hist. Tidsskrift 1893 i sin foran nævnte Artikel „*Hvem anførte den forenede svensk-dansk-preussiske Flaade i Sommeren 1535?*“ følgende Kommentar:

Københavns Belejring 1536. Samtidigt Træsnit.

Efter Hammelmanns Oldenburg. Chron.

En Bagladekanon fra omkring Aar 1500.

Efter Eidem og Lütken: Vor Sømagts Historie.

Gustav Vasa.

Den svenske Flaades Skaber. Oliemaleri af ukendt Kunstner (i privat Eje).

Fra Svenska Flottans Historia.

„Det ses altsaa heraf, at Christian III i det mindste til en vis Grad har haft Befalingsret ikke alene over den danske og preussiske, men ogsaa over den svenske Flaade, da det var paa hans Bud, at Kursen blev forandret“;

og, fortsætter Axel Larsen vedrørende den forenede Flaades videre Ledelse:

„Affæren ved Svendborg var heller ikke noget egentlig Søslag. Derimod krævede de forud for Sejren gaaende Bevægelser for at hindre Lübeckerne i at undfly og tvinge dem ind i den Fælde, hvor de blev tagne, en bestemt planmæssig Ledelse af de forenede Flaaders Bevægelser, og denne kan da kun antages at være udgaaet fra Peder Skram som den eneste søkyndige blandt de højere Førere“.

Efter at Grevens slagne Flaade den 11. Juni var ankommet til København med Underretning om Nederlaget, blev alle dens Høvedsmænd straks kaldt sammen til et stort Krigsraad, hvori ogsaa Grev Kristoffer, Stralsunds Sendebud samt Københavns og Malmøs Magistrater deltog. Det besluttedes at kalde de i Lille Bælt værende lübske Skibe til Sundet, dels for at forstærke Grevens Flaade her og dels for at frelse Skibene fra at blive angrebet af den overlegne forenede Flaade, som man vidste var staaet SV i efter Slaget. Alt blev gjort for at advare Skibene; dels blev der sendt Bud direkte til dem, og dels skrev Grev Kristoffer til Hertug Albrecht paa Fyen om at beordre Skibene Nord ud gennem Bæltet til Helsingør for at slutte sig til den øvrige Flaade; men alle disse Advarsler naaede ikke rettidigt Skibene, der intetanende om den Fare, der truede dem, blev liggende, indtil det var for sent.

Peder Skram vidste imidlertid ogsaa, hvad det gjaldt. For fulde Sejl med den stormende Kuling agterind hastede han mod Lille Bælt. Den 10. Juni var han under Lolland, fra hvis Sydkyst hans Skibe i et Antal af 26 var blevet observeret udfor Aalholm. Her blev et stort armeret lübsk Skib med 3 Mærs, rigt ladet, siger Elsebe Krabbe, med „*Narvens Kjøbmandsvare, som var Sabel, Maar og andet Vildværk*“, antruffet paa Rejse fra Riga til Lübeck. Skibet blev jaget af Kravellen og gjort til Prise; og efter at være blevet bemanded med Krigsfolk fra den forenede Flaade blev det indlemmet i den svenske Flaade under Navnet „*Lybske Svanen*“.

I 3 Dage maatte den forenede Flaade imidlertid paa Grund af Vejret forblive i Bugten udfor Travemünde, hvor en Del Priser blev

taget. Da Vejret derefter bedagede sig og Vinden blev gunstig, kunde Operationerne mod de 10 lübske Orlogsskibe tage deres Begyndelse. For at forhindre Skibene i at undslippe til Lübeck eller til Øresund Syd fra, blev Farvandet mellem Lolland og Femern samt Svendborgsunds østlige Udløb spærret af den forenede Flaades større Skibe, antagelig de svenske, medens de mindre Skibe, preussiske og danske, hvoraf de sidste var kendt med Farvandet, sendtes op i Lille Bælt for at angribe Fjenden.

Lübeckerne, som ved disse Skibes Tilsynekomst den 14. Juni, endnu ikke havde modtaget Advarslerne fra København, blev ganske overrumplede og naaede lige at tage Assens Forsvarere, deriblandt 3 Fæniker Knægte, om Bord, inden de kom let. Nu var gode Raad dyre for dem. De vovede ikke at staa Nord paa i Lille Bælt og forcere forbi de af John Rantzau ved Middelfart anlagte Skanser, der tillige med nogle Vagtskibe fra Norge spærrede Farvandet her; og Chancen for at undslippe Nord ud gennem Store Bælt havde de forpasset. Tilbage stod kun Svendborgsund, hvor Lübeckerne da ogsaa søgte ind; men her blev de fanget som i en Sæk. Mod Øst kunde de ikke komme videre, da Farvandet her var spærret; og fra Vest blev de jaget af Peder Skrams danske og preussiske Skibe. For at redde Besætningerne fra Fangenskab satte Lübeckerne, uden iøvrigt at yde Modstand, deres Skibe paa Land og forsøgte, forinden de gik fra Borde, at stikke dem i Brand; men Ilden blev hurtigt slukket og Skibene taget ved Entring af Peder Skrams Folk, der var lige i Hælene paa dem. Kun en Jagt brændte, og et andet Skib undslap, men blev senere taget af Svenskerne under den tyske Kyst. De lübske Besætninger og Krigsfolk søgte at redde sig i Skibenes Fartøjer. Nogle naaede velbeholdne den sjællandske Kyst ved Skelskør. Resten landede paa Fyen, hvor de blev fanget eller dræbt af Johan Rantzaus Tropper, der imidlertid havde indtaget Svendborg.

Kendskabet til disse Begivenheder, der med visse Variationer er beskrevet ret ens af de forskellige Historieskrivere, kan føres tilbage til følgende 3 Grundkilder: nogle Breve fra Hertug Christian, Elsebe Krabbes Beretning og det preussiske Øjensvidnes Indberetning til Markgreve Georg. Hertug Christian udtaler saaledes i et Brev til Skaane:

„desligeste haver Kl. Majestæts, Kongen af Sverrigs og de preussiske Skibe været efter de Skibe, som de Lübske havde liggende for Assens og trængte dem derfra ind for Svendborg“;

og i et udateret Brev fra Medio Juni, altsaa faa Dage efter Sejren, meddeler Hertugen en tysk Fyrste (antagelig Landgrev Philip af Hessen) paa Grundlag af en mundtlig Beretning fra Johan Rantzau, at denne har sejret ved Øxnebjerg, samt hvorledes en Del af de fjendtlige Knægte efter Slaget flygtede om Bord i de Orlogsskibe, som laa udfor Assens, og som derpaa gik til Svendborg, maaske for at afbrænde denne By eller ogsaa for at tage de Knægte, som er blevet tilovers fra Slaget, og som mulig skulde være kommet ind til Svendborg, om Bord i Skibene, og Hertugen tilføjer:

„Also sein K. M. zu Sweden und die Preussischen schepe auf den nehisten mitwoch nach der Slacht, als mitwochs nach Viti (det er den 16. Juni 1535), an dieselben Schiffe vor Sweynburgh kommen, und als die knecht, so darauf gewesen, sollich wormerckt seint sie eyns teyls aus den scheppen gefallen, zum teyl wijdderumb an landt gefaren; welche auch alle, so an landt kommen, die weyl die unsern auf dem lande das stedlein Sweynenburgh for inen eingenommen, zu todt erstochen. Ferner sein die schepe von beyden teylen an eynander kommen und mit schiessen gemangelt so lange, das gemelte Swedische, unsere und die Preussische schepe newen (sic) wolgeruste orlings schepe mit gewalt genommen und das zehende in den grunt geschossen und verbrant; so das der almechtige Got, dem wir darumb danken und die über wyndninge alleyne zuschreyben, uns in kurtzen tagen nach eynander beyde zu wasser und landt gnade und sieg gegen unsere vheinde gegeben“.

Elsebe Krabbes Beretning om Affæren i Svendborgsund, der er skrevet ca. 30 Aar efter denne, formentlig paa Grundlag af hendes Mands Skildring, har følgende Ordlyd:

„... Mandagen der næst efter, tog forskrevne danske Admiral med sin Skibsflaade 9 Orlogsskibe fra de Lübske, iblandt hvilke var „den lybske Admiral“, som havde inde mange skjønne Kartover, hvilket Skib blev siden Kongel. Majstæt Christians egen Admiral, og fornævnte Hr. Peder Skram blev der indsat, der Flaaden kom for Kjøbenhavn, og blev da den højlovlige Kong Christians egen Admiral. Dog regjerede han dog alligevel al Flaaden, baade den preussiske, danske og svenske imens Fejden stod. Og der han samme 9 Skibe tog fra de Lybske, da stak de Lybske selv Ild i et Skib, og det opbrændte“.

Marx von Schleytz, hvis Skildring gaar noget mere i Detailler, og hvoraf det tydeligt fremgaar, at Preusserne i Modsætning til, hvad

man hidtil har troet, var med i den Flaadestyrke, som førte det direkte Angreb ind mod Lübeckerne i Svendborgsund, skriver herom:

„Item den vierdten Junij vungefärlich, haben wir der Lübischen 10. schiff gesehen, vnd sie vns, vnd sind für vns glauffen vor Schweinenburg inn ein gat oder hab, oder scheren, do haben wyr inen geuolgt mit vnsern schiffen ein tail, vnd wir haben gmaint, sie wolten auff einer andern seyten des lands oder scheren wider heraus, vnd wir liessen vnser etlicher grosser schiff jnen fürzurichten do sie hinaus wolten lauffen, des wegs. Do nun vnser schiff bey den Lübischen kommen sind, do haben sie die schiff verfahren, vnd keynen schuss noch gewör gethon, Aber sie haben all jr püchsen, puluer inn allen schiffen auffgeschlagen, inn der krautkamer vnd ein lauffend feüwer darzu glegt, die schiff vns vn jren zuerprennen. Da sind wir inn der zeyt inn die schif kommen, vn sie errettet. Aber eins von den 10. ist von jrem anglegten feür verprennt worden. Dise 9 schiff, so der Lübischen gewesst, haben meinen (sic) G. H. bemanet mit krjgsuolck, diese zeytung ist vnsern grossen schiffen nachkommen, dass dise schif sind eingnommen, des sie got gedanckt haben“.

I disse Beretninger er der nogle Uoverensstemmelser, dels m. H. t. Datoen for Affæren i Svendborgsund, og dels m. H. t. Spørgsmaalet om, hvorvidt der blev kæmpet eller ej. Elsebe Krabbe og med hende senere Arild Huitfeldt nævner saaledes den 14. Juni (som var en Mandag) som Datoen for Erobringen af de lübske Skibe; Marx von Schleytz, at de denne Dag fik disse i Sigte, men han nævner iøvrigt intet om, naar Skibene blev taget. Hertug Christian siger derimod udtrykkeligt, at dette skete Onsdagen efter Viti (hvilket var den 16. Juni).

Denne sidste Antagelse deles enstemmigt af alle senere Historie-skrivere; og spørger man da, hvad de allierede Flaader har foretaget sig i Tiden mellem den 14., hvilken Dag alle er enige om, at de fik Lübeckerne i Sigte, og den 16., hvor Kampen i Svendborgsund fandt Sted, maa man blive Svar skyldig, da Kilderne intet udtaler herom; men muligt har Vind og Strømforhold været medvirkende til, at Angrebet ikke straks har kunnet sættes ind i det snævre og grundede Farvand, hvorfra Fjenden jo i alle Tilfælde ikke kunde slippe ud.

Med Hensyn til selve Affæren siger det preussiske Øjensvidne, at Lübeckerne intet Skud havde afgivet, hvorimod Hertug Christian skriver, at der var blevet skudt og kæmpet og de fjendtlige Skibe taget

med Magt. Sandsynligheden taler vel nærmest for, at en kort Kamp har fundet Sted, efter at Landsknægtene har forladt Skibene, og at Søfolkene til sidst har opgivet den haabløse Kamp og forsøgt at stikke Skibene i Brand, inden de forlod dem.

Om Peder Skram selv i egen Person har ledet det direkte Angreb mod de lübske Skibe, hvilket bl. a. paastaas af Garde, fremgaar ikke tydeligt af Grundkilderne; men med det Kendskab, man har til den danske Søkrigers hele Karakter, og den udprægede Lyst til at søge Kampen, er det sandsynligt, at han selv har villet føre sine Skibe mod Fjenden, og da særligt, hvor det som her drejede sig om en Kamp i et vanskeligt dansk Farvand, der kun var lidet kendt af de Fremmede. Desuden var det store Bytte, der vinkede, særlig attraaværdigt for den lille danske Sømagt at komme i Besiddelse af. Garde skriver da ogsaa herom:

„For at undgaa al Tvist om Priserne havde Skram nemlig ladet de svenske og preussiske Skibe spærre Farvandet østen og sønden for Svendborgsund og brugt de Danske, som vare bekendte i Farvandet her, mod Fjenden. Herved forøgedes saaledes vor Flaade betydeligt.“

Gardes Udtalelse om de preussiske Skibe er imidlertid ikke rigtig; thi at disse, som vi har set af von Schleytz's Skildring, deltog direkte i selve Erobringen af de lübske Skibe, bekræftes yderligere af hans senere Beretning om Byttets Fordeling efter Flaadens Ankomst til Sundet, og hvoraf fremgaar, at Hertugen af Preussen for sin Del fik ikke mindre end 4 Skibe, samt at det øvrige, Penge og Gods, blev ligeligt fordelt mellem de tre Herrer. Desuden vilde de danske Skibe alene have været for smaa og for svage til at kunne hamle op med de lübske Skibe, hvoraf de 4 var store Tremærsskibe.

Hvormange Skibe Svenskerne og Danskerne fik tildelt som Priser ved denne Lejlighed, vides ikke; man ved kun, at Peder Skram fik Hovedgevinsten, det erobrede lübske Admiralskib „*Løven*“, hvorfor meget kunde tyde paa, at han selv havde taget Skibet i Besiddelse paa Kamppladsen og derfor ved Byttets endelige Fordeling fik det tildelt som Sejrherrens Løn. G. Unger siger i „*Svenska Flottans Historia*“: „*Peder Skram lagde i Egenskab af Øverstbefalende over den holstenske Eskadre Beslag paa det lübske Admiralskib „Lejonet*“.

— — —

Det korte Felttog til Søs, hvor den forenede svensk-dansk-preussiske Flaade i Løbet af 5 Dage med overlegne Styrker først slog den ene af Fjendens 2 adskilte Dele og derefter i Ilmarch fortsatte til den modsatte Ende af Rigets Strømme for der at jage den anden ind i en Fælde og gøre Sejren fuldstændig ved hele den fjendtlige Styrkes Erobring, udviser et typisk Eksempel paa glimrende planlagt og udført Strategi. Men ogsaa den af Peder Skram anvendte Taktik, uanset Vejret samt af hvor mange eller af hvor faa af sine egne han blev fulgt, at gaa lige løs paa Fjenden for efter Omstændighederne at entre eller kæmpe paa klos Hold, staar fuldt ud paa Højde med Søkrigshistoriens mest straalende Eksempler i saa Henseende, som f. Eks. Nelsons ved St. Vincent og Trafalgar, Niels Juels i Køgebugt og Tordenskiolds i Dynekilden og ved Marstrand.

„Der Tag von Svendborg“, skriver Schäfer, „hat Lübecks Herrschaft auf der Ostsee begraben“.

Krigens Fortsættelse.

Peder Skram i Bælt og Sund.

Efter de lübske Skibes Erobring i Svendborgsund lagde den forenede Flaades store Skibe, som havde spærret Sundets østlige Ud-gange for Lübeckerne, sig under Langeland, hvor Tropper og Skyts den 20. Juni sattes i Land for at tage Øen i Besiddelse for Kong Christian. Slottet Tranekær indtoges og tømtes for Proviant til Flaaden, ligesom de landsatte Tropper efter Tidens Skik brandskattede Øen. Samtidig hermed var de mindre Skibe, som havde taget aktiv Del i Affæren i Svendborgsund, travlt beskæftiget med at tage deres Priser af Grunden og sætte dem i sødygtig Stand.

Efter 4—5 Dages Forløb samlede hele Flaaden i Bæltet, hvor Forberedelser blev truffet til Overførelsen af Christian III.s Krigsmagt fra Fyen til Sjælland. Paa Fyensiden var Fæstningen Nyborg kort Tid efter Slaget ved Øksnebjerg faldet for Johan Rantzaus Tropper, og paa Sjællandssiden indtog Peder Skram med de paa Flaaden værende Knægte den vigtige Fæstning Korsør; endvidere besatte han Færgestederne paa begge Kyster og satte sig i Besiddelse af alt tilstedeværende Transportmateriel — deriblandt ca. 150 Fartøjer af

forskellig Slags. — Selve Overførelsen af Hæren, der var blevet forsinket i nogle Uger, fordi Tropperne vægrede sig ved at fortsætte, indtil de havde faaet udbetalt deres tilgodehavende Sold, fandt endelig Sted omkring Midten af Juli; og den 19. s. M. blev Christian III selv sat over fra Nyborg til Korsør. Efter at Flaaden saaledes havde udført sit Hverv, forlod den Bæltet og gik Sonden om Øerne mod Sundet. Paa Vejen landsattes Tropper med Skyts paa Lolland, Falster og Møen, der alle toges i Besiddelse for Kong Christian, og hvor Proviant og Drikkevarer blev udskrevet til den store Flaades Behov som en Slags Brandskat.

I Anledning heraf skete en Episode om Bord, som nær havde kostet Peder Skram Livet, idet Knægtene var misfornøjet med, at han, for at skaane de danske Øer og deres Beboere, mod Tidens Skik havde udstedt Forbud mod Plyndring, som de betragtede som en dem tilkommende Ret. Det endte med Mytteri om Bord i „*Store Kravel*“, hvor Folkene overfaldt Skram i hans Kahyt og vilde have slaet ham ihjel, om det ikke var lykkedes ham at tale dem til Rette. Forbudet blev imidlertid haandhævet og de sydlige danske Øer derved forskaanet for de vilde Landsknægtes Hærgen og Plyndring. Peder Skram indberettede senere Sagen til Kongen og Rigsraadet samt til den svenske Konges Befuldmægtigede, Erik Fleming og tilbød at staa til Rette over for hvilke som helst upartiske Dommere, som Svenskerne, paa hvis Admiralskib Episoden jo var forefaldet, selv maatte vælge. Erik Fleming, hvem den svenske Flaade efter Ankomsten til Sundet synes at have være underlagt, fik sammen med en anden svensk Hovedsmand, Frederich Kyszel, Ordre til at undersøge Sagen; og de kom til det Resultat, at der intet var at bebrejde Peder Skram, der kun ikke havde villet tillade Knægtene at plyndre de danske Øer. Herom siges i et aabent Kgl. Brev:

„att per schram haffuer giffyet K. M. og H. N. raad, tessligest her erich flemming oc mogens ionszøn, tilkend oc bekierd seg, att ther giores etth vplob paa hannom paa then schwensche amerall, sza att the wille ther haffue slagett hanom ihell, som han laa paa hans seng, oc mett stor nød, att hand fick leyde oc kam fran thennom, oc bød for^{ne} per skram seg vdi alle rette mett the huilke aff the swenske hannom i nogre maade forschylle kunde eller huilke vpartsche dommer, the ther till sielffue haffue ville, oc therfor befalde K. Mt. for^{ne} hofuietzmend att forfare, for huis sag the hannom offuerfalle wille, oc ther paa tha gaff for^{ne} her erich flemming oc frederich kyszell oss i

dag saa for suar, att the haffue samme leylighet forfarett bode paa then swenske amerall oc anderstes wdi floden, Sza att per skram haffuer schicke seg emod thennom alsammen som en erlig mand oc kunde inthet andett schylle hannom end han wille icke tilstede thennom att pluster laaland, møøen“.

Da Attentatet om Bord i den store Kravel saaledes ikke var rettet mod den svenske Admiral, men mod Danskeren Peder Skram, hvem de to Dommere i deres Kendelse da ogsaa erkender som den, der havde udstedt Forbudet mod Plyndring, maa det derfor ogsaa af denne Grund have været ham og ikke, saaledes som paastaaet fra svensk Side, Måns Some, der førte den øverste Kommando over den forenede Flaade. Måns Some gik da ogsaa, til Trods for at han hverken kunde have nogen direkte Interesse i, at danske Øer blev skaanet for Plyndring — det havde kun en dansk Mand — eller at faa Vrøvl og Mytteri fra sine Besætninger, med til at efterkomme Peder Skrams Forbud, hvilket han kunde have undladt, hvis han ikke havde været ham underlagt, men været hans Ligestillede eller Foresatte i Kommandoføringen.

Under Opholdet ved Møen blev en Del Fartøjer og Skuder med et godt Bytte opsnappet af den forenede Flaade, som derefter gik til København, der fra den 24. Juli blev indesluttet fra Søen og nogle Dage derefter tillige fra Land. Da alle Grevens Skibe forinden var blevet trukket tilbage under Byens Fæstningsværker, var de Allieredes Flaade saaledes Herrer i Sundet, hvor ogsaa Malmø og Landskrone samt Helsingør med Slottet Krogen blev indesluttet saavel fra Søen som fra Land. Derimod var Flaaden, til Trods for at den fra Norge var blevet forstærket med yderligere 9 Orlogsskibe under Erik Gyldestjerne og Christoffer Hack, ikke stærk nok til at kunne afskære Stadens Forbindelse med Søen over Amager, hvilken Ø var i Grevens Besiddelse.

Efter Flaadens Ankomst til Sundet blev det i Svendborgsund erobrede Admiralskib „Løven“, der var tilfaldet Kong Christian som Bytte, Admiralskib for Peder Skram, der samtidig forlod den store Kravel. Huitfeldt skriver herom:

„Oc da haffde Kongen forordnit til Admirals Skib den Lübske Admiral Løven, som vaar tagen fra Svinborg, oc vaar Her Peder Skram Hoffvit Admiral offuer dennem alle, baade Danske, Svenske oc Prydske“.

Herefter synes Forbindelsen mellem den svenske og den dansk-preussiske Flaade i det hele taget at være blevet noget løsere, idet Svenskerne stadig laa paa Spring efter at gaa hjem og truede med at trække sig helt ud af Forbindelsen med de øvrige Allierede. Dette faar man Kendskab til gennem de talrige Breve, som Kong Gustav sendte herom til Måns Some og Erik Fleming; men der skulde gaa endnu $\frac{3}{4}$ Aar, inden det blev til Alvor.

Ikke før i Begyndelsen af August havde Kong Gustav faaet Efterretning om de vundne Sejre til Søs, hvorefter han i et Brev af 7. s. M. sendte Måns Some, Peder Skram og Skibshovedsmændene sine Taksigelser:

„Wår etc. Käre Måns Peder och Flere godemenn, Wij haffue nu j these dagar Fåth wisse kundskaper hurulunda idre lägligheter szeg begiffuet haffue szedan j droge Frå Gulland och hwilkeledis then alz: te gud haffuer Forfoget ider victorie och azegher vtoffuer wora Fien-der For hwilkit wij altiadh Först och Frempst wele och skole loffue och priisze gudt wor himmelske Fader, szom thetta werk wisselighann bedriffuet haffuer och betacke wij ider och Flere the godhemenn och gode karle Fatige och riige, for iders trowillighet Hwilkit wij ider och Flere them gerne tiil thet beste bethenkie skole hwar wij kunne och Formuge Och är oss slig tidende ganske behageligennn Och wuske ider lycke och salighet met wictorie och säger vtoffuer alles wore och rikenszens hedske Fiender. Ythermere käre godemen, szom j sielffue besinne kunne att ider och oss allom aller störste magt påligger atj alle måtte wele see ider wel och wiselige Fore, att ider icke måtte skee något niderlag eller Forraskingh, Szå är thet wor högelige begären och wilie atj haffue ther granne acth på, och atj wele Forthenkte wara att Forstärkje ider thet beste j kunne, Haffuendis städze ider råd och dådt mett her Eric Flemming, Sevierin Kiil och Flere godemen j Lågret huru j idra stycker Foretage skole. Och haffuer got opsende på, att ther icke sker något Myterij jbland Folkit och For allt annet szom ider kann komme til schade, eller nagdel Eder hermett gud befalendis. Datis 7:a Augusti“.

Samme Dag sendte Kongen som sædvanlig Måns Some et særskilt Brev, hvori han beklager sig over Kong Christian og Danskerne og paalægger Måns paa det alvorligste at brænde Brevet, naar han har læst det, saaledes at ingen anden end han faar dets Mening at vide, og, siger Kongen: „*Pas paa, baade naar Du er nøgtern og i Drukken-*

kenskab, at Du ingenlunde lader dig dette bemærke, hverken for den ene eller den anden, hvor god Ven han saa end være kan, thi man skal tage sig i Agt baade for sine Venner og Uvenner efter dette „werdz-löp“ som nu er forhaanden“. Paa en Meddelelse, Some havde sendt Kongen om, at Hertugen og de danske Herrer gerne vilde forhandle om, at den store Kravel og de andre bedste Skibe blev liggende i Sundet i Vinterleje, svarede Kongen, at han skulde vogte sig vel for slige „Szwenker“, da Meningen, der ligger under, næppe er god, og han tilføjer:

„Therefore läg tig all win om att tu kant komma wel dhädhän mett Skippen Ther tu må bruke tiil alla the lempet tu kanth Och tycktis oss råd wara att tu kunde få skilia wiidt tig then Peder skram, kann skee hann bliffuer oss Föge godh eller tiil nytte herepter“,

og Kongen tilføjer, at Måns, saalænge han bliver liggende i Sundet, hellere maa lægge Flaaden noget — omkring 1 Sømil Afstand — fra „Den Holske og Pryske“ og for en Sikkerheds Skyld forstærke sig det bedste, han kan.

Man ser af dette Brev, hvor betænkelig Kong Gustav er ved at lade sin Flaade blive liggende i Vinterleje i Sundet, i Særdeleshed sammen med de Danske, hvem han stadig har den største Mistillid til. Kongens Udtalelse om Peder Skram, hvem han raader Måns Some til at se at skille sig af med, kunde tyde paa, at den danske Admiral var blevet Svenskerne for stærk og for dominerende og giver i alle Tilfælde alt andet end Indtryk af, at Skram som paastaaet fra svensk Side, nærmest indtog en underordnet Stilling om Bord paa Flaaden. Han var tværtimod en Mand med saa stor Autoritet, at den svenske Konge lagde Raad med sin Admiral om, hvorledes man bedst kunde blive ham kvit.

Den Misstemning, der netop paa dette Tidspunkt havde indsneget sig mellem de to allierede Konger, hvis Skæbner i Virkeligheden var nøje knyttet til hinanden, havde imidlertid en dybere Aarsag, idet det af Kong Christian til Kong Gustav givne Tilsagn om Pant i visse danske Landsdele for de af ham modtagne Laan af Penge, Tropper og Skibe til Krigsførelsen i Danmark, ikke var blevet opfyldt, men under forskellige Paaskud stadig udskudt. Kong Christian nærede formentlig Frygt for, og maaske ikke uden Grund, at den svenske Konge skulde sætte sig for fast i de skaanske Provinser; og den svenske Konge paa sin Side kunde vel ikke frigøre sig for den Mistanke, at den danske Konge stadig havde Kalmarunionen i frisk Erindring.

Et Besøg, som Kong Christian i den første Halvdel af September af- lagde hos Kong Gustav i Stockholm, bragte imidlertid for saa vidt foreløbig en vis Klarhed i de to Rigers indbyrdes Forhold, idet der viste sig en gensidig Enighed om, at intet af dem i den faretruende Situation, hvori de begge befandt sig, kunde undvære det andet. Traktaten af 2. Februar 1534 blev saaledes ratificeret og endog udvidet. Gustav lovede fortsat Hjælp og gav bl. a. Tilsagn om, at hans Flaade skulde blive i Sundet. Christian paa sin Side udfærdigede efter sin Hjemkomst en Forskrivning paa Akershus og Bohuslen samt Vigen, hvilke Panter skulde overlades Svenskerne inden næstkommende Paaske. Da dette imidlertid ikke skete, opvakte Kong Gustavs Harme atter, saaledes at dette i Forbindelse med andre Ting, der var kommet Kongerne imellem, bevirkede, at Kongen det følgende Foraar trak sin Flaade hjem.

Imidlertid blev denne i Sundet, ligesom den svenske Hær i Skaane, Vinteren over; men Kong Gustav var dog stadig paa sin Post overfor Danskerne. Han skrev saaledes den 31. Oktober til Erik Fleming og Måns Some, at *„det oss fast tvivflar, alt de danske äre oss något gode; en part af dem sågo tilläfventyrs så gerna vårt argeste som bästa“*; og Kongen paalægger dem atter at iagttage den største Agt- paagivenhed m. H.t. Flaaden. De skulde betænke, skriver han: *„huru mycket eder, oss och menige Sverges rike om samma Skeppsflotta an- liggandes är, så att hvad samma skeppflotta komma någott vid — det dock den allmäktigste Gud förbjude — vore då så godt som hälften förlorad af Sverges rike, och den skadan finge vi antingen sent eller aldrig bot på“*. Men den svenske Konge nøjedes ikke alene med manende Ord; ogsaa i Gerning sørgede han med den største Omhu for sin Flaades Trivsel og Underhold, hvilket kostede ham mange Penge. Kongen var i Virkeligheden, til Trods for den store Afstand fra Stockholm til Sundet, sin egen Admiral over Flaaden her; selv de mindste Detailler tog han sig af; megen Selvstændighed blev der- ved ikke levnet den Mand, der var svensk Admiral af Navn; og denne havde desuden Kongens Befuldmægtigede, Erik Fleming om Bord i Flaaden til at støtte sig til.

En saa ringe Tiltro havde Kongen endog til sin Admirals Autoritet og Evne til at kommandere sine Folk og Skibe, at han den 5. Januar 1536, efter hvad Tidanter oplyser i sin Bog om Grevefejden, sendte 3 af sine betroede Mænd, Ture Trolle, Jöns Larsson Bölja og Göran Eriksson Gyllenstierna, ned til Landskrone, fordi det var umuligt for Måns Some alene, efter at Erik Fleming var blevet kaldt til Kongen,

at „förestå och regera en slik hop folk, shepp och annat, som där förhanden är“.

Det gensidige Forhold mellem Besætningerne paa de to Flaader, den svenske og den dansk-preussiske, var heller ikke godt. Mytteriet om Bord i den store Kravel mod Peder Skram er allerede tidligere omtalt; i det hele taget hørte Mytteri og Rømning, hvilke Forseelser fik yderligere Næring gennem den trivielle Blokadeteneste og Skibenes lange Vinterophold i Landskrone, til Dagens Orden. Danskerne beskyldtes for at søge at lokke de svenske Besætninger til Rømning, for at deres Skibe derved kunde blive blottede for Folk og senere komme i Danskernes Magt. Disse Beskyldninger var selvsagt grundløse, men vidner dog om den ophidsede Stemning blandt Skibsbesætningerne.

I et Brev af 25. November forbyder Kong Gustav udtrykkeligt Fleming og Some at forlade Flaaden uden Kongens skriftlige Tilladelse: „ty om någon af dem eller bägge lemnade fartygen, voro det att befara, att missnöje eller myteri där skulle uppstå, efter som på flottan funnos både Svenskar, Danskar och Tyskar“. Endvidere opfordredes de to svenske Høvedsmænd til at overlægge med den danske og den preussiske Admiral, hvorledes man bedst kunde faa Besætningerne paa de tre forenede Flaader til at forliges og „icke ropa eller skria på hvarandra, som härtill skedt är, göre skalkhet på hvarannans hals och annat, som J veten mycket brukas plägar, däaf myteri och tvedrägt kan affödes“. De svenske Søfolk, fortsatte Kongen i sit Brev, skulde endvidere tilholdes ikke at bruge deres unyttige Mund, som de ofte havde for Vane baade mod Preusserne og mod andre, hvorved Uenighed opstod. Some skulde minde sine Folk om, at de ikke befandt sig hjemme i deres Fædreland, men at de var blandt fremmede Folk, som agtede meget nøjere paa dem, end de selv troede; heller ikke burde de udæske Preusserne og Holstenerne med spottende Ord om det Bytte, som var taget under Kampen, eller drille dem med, at de ikke under Fjendens Øjne havde opført sig saa tappert som Svenskerne.

Den forenede Flaades Opgave i Sundet var: dels at indeslutte København fra Søsiden, for derved at forhindre den i Staden liggende lübske Flaade i at løbe ud, og dels at afskære Byens Tilførsler af Proviant, Ammunition og Hjælpetropper udefra. Det første lykkedes helt, men det sidste kun delvis.

Medens der efter Københavns Indeslutning i Slutningen af Juli Maaned 1535 ikke foregik noget af Betydning paa Landfronten, ud-

over nogle mindre Skærmydsler mellem de Belejrede og Belejringshæren, var den sidste Halvdel af Aaret rig paa Begivenheder paa Søen. For at forhindre Grevens Flaade i at løbe ud, gjaldt det for de Allierede om at forsænke Indløbene til Havnen. Dette søgtes paa den anden Side forhindret af de Belejrede, der bl. a. udlagde et fra Preusserne ved Københavns Indtagelse beslaglagt Skib „den Helick“, ogsaa kaldet „*Preussiske holken*“, som nu var Admiralskib i Grevens Flaade. Dette Skib, der var armeret med svært Skyts og om Natten besat med 80 Krigsmænd, skulde holde de fjendtlige Skibe med deres Spærrefartøjer paa Afstand og saaledes dække Indløbet. For Blokadefflaaden var det derfor magtpaaliggende at faa dette Skib tilintetgjort. I den Hensigt opførtes Natten mellem den 28. og 29. August i al Hemmelighed af Tropperne fra Lejren en Skanse paa Stranden eller paa en lille Holm, hvorfra „den Helick“ den følgende Morgen blev beskudt, samtidig med at Fartøjer fra Flaaden gik i Angreb og entrede Skibet. Dette blev erobret og Besætningen skudt eller taget til Fange, samtidig med at et Udfald fra Byen blev slaet tilbage. Det erobrede Skib var imidlertid saa sønderskudt, at det maatte sænkes, efter at Kanonerne var gjort til Bytte for de Allierede. For at gøre Spærringen af Løbet saa effektivt som muligt, sænkedes ved Siden af Holken det gamle Admiralskib for den danske Flaadeafdeling i Slaget ved Bornholm, „den *Hamburgerberg*“ tillige med en Boyert, 1 Jagt og nogle andre Fartøjer — ialt 9 —. Til Trods for heftig Beskydning fra de Belejrede lykkedes Spærringsforsøget uden større Tab for de Allierede, saaledes at intet større Skib kunde komme ud fra Havnen.

Svenske Kilder beretter om en engelsk Flaade, som Kong Henrik VIII, der af Marcus Meyer paa Varberg havde faaet Tilsagn om nogle faste Pladser ved Øresund, i Efteraaret 1535 skulde have sendt den belejrede By til Undsætning, men som i Sundet blev slaet af Some, der erobrede 5 engelske Orlogsskibe. Herom findes imidlertid intet i danske Kilder; men det er muligt, at de omtalte engelske Orlogsskibe er blevet forvekslet med nogle Handelsskibe, der i Henhold til Marx von Schleytz's Beretning blev taget fra en engelsk Koffardiflaade paa 14 Skibe, der paa Vej fra Danzig passerede Sundet for Hjemgaaende.

I et Brev af 14. September beordrede Kong Gustav Some til fra den store Kravel at lade føre noget svært Skyts i Land til Hjælp for Kong Christian ved Slottet Krogens Indtagelse. Denne fandt dog først Sted nogle Maaneder senere.

I September Maaned sendtes nogle Skibe til Varberg, hvor Mar-

cus Meyer blev belejret af Truid Ulfstand. Skibene medvirkede ved selve Stadens Indtagelse og ødelagde nogle fjendtlige Skibe, der havde søgt Dækning under Slottet; men dette blev først erobret det kommende Foraar.

Den 9. Oktober faldt Landskrone, hvorved de Allierede fik en kærkommen Overvintringshavn for deres store Flaade, der efterhaanden var vokset til henimod 50 Skibe.

Til Trods for den største Agtpaagivenhed fra den forenede Flaades Side, kunde det dog ikke undgaas, at mindre Blokadebrydere af og til slap igennem. Saaledes lykkedes det en Nat 2 „*Seytenskibe*“ at løbe gennem Blokadestyrken til Landskrone, hvor en svensk Boyert blev taget og Størstedelen af dens Besætning slaet ihjel. Men den næste Dag blev de to Blokadebrydere og deres Prise, der var blevet bemandet med lübske Krigsfolk, jaget op og angrebet af Peder Skrams Skibe, hvis Besætninger entrede Modstanderne fra den ene Side, medens disse sprang overbord fra den anden, hvorved mange druknede.

Inden Vinterens Komme skete endnu en Begivenhed i Sundet, som indebar en langt større Fare for den forenede Flaade og var af betydelig større Rækkevidde end de Smaaepisoder, der hidtil havde fundet Sted her, og som kun havde givet en kærkommen Afveksling i den ensformige og trættende Blokadeteneste. Endnu en Gang skulde Lübeckernes hensygnende Sømagt rejse sig fra Dødskampen og gøre et sidste Forsøg paa at fravriste de nordiske Riger det Herredømme paa Havet, som de ved de foregaaende Sejre havde tilkæmpet sig.

Hansestædernes Undsættelsesekspedition til København.

Ved Lübeckernes og de Greveliges Modgang i Danmark i Løbet af Sommeren 1535 havde den wullenweberske Politik spillet Fallit. Dette bevirkede i August Maaned en indre Omvæltning i Lübeck, hvorved det kamplystne Parti med Jørgen Wullenweber blev styrtet og den gamle Forfatning genindført; men det ny Styre, der paa en vis Maade følte sig bundet af tidligere Aftaler og Løfter over for de allierede Stæder København og Malmø, kunde derfor ikke uden videre løbe fra de Forpligtelser, deres Forgængere i Styret havde paadraget Staden og opgive det Søforetagende, hvortil der forlængst var truffet indledende Forberedelser. Wullenweber havde nemlig allerede kort Tid efter Svendborgaffæren indledet Underhandlinger med Jørgen Kock

i Malmø om en Forening mellem Grevens Flaade i København og en hanseatisk Flaadestyrke paa 5—6 lübske Skibe, forstærket med Fartøjer fra de øvrige vendiske Søstæder; men der kunde ikke opnaas Enighed om, hvor Flaaden skulde samles. Jørgen Kock vilde have Skibene til Sundet, og Wullenweber vilde have dem til Travemünde. Tiden gik med Forhandlinger frem og tilbage herom; og da Peder Skram imidlertid var gaaet til Sundet med den forenede Flaade og havde indesluttet Grevens Flaade i København, var Tiden blevet forpasset og Planen i sin oprindelige Skikkelse forpurret. Derimod traf de vendiske Stæders Raad Beslutning om at udruste og afsende en stor Hjælpeflaade til København for at proviantere og undsætte den betrængte By, samtidig med at et Angreb fra Kong Christians Modstandere i Tyskland skulde rettes mod Holsten.

Hansaflaaden, bestaaende af 18 store og veludrustede Skibe fra Lübeck, Rostock, Wismar og Stralsund foruden en Del Smaafartøjer og en Konvoj med alle Slags Fornødenheder, kom ogsaa af Sted, men var paa Grund af forskellige Forhold blevet forsinket i sin Sammen- dragning, saaledes at den først kunde afsejle fra Samlingsstedet udfor Arcona paa Rügen den 7. November. 6 af Peder Skrams Forpostskibe blev i Sundets sydlige Del advaret ved nogle Signalskud fra det lübske Admiralskib „*Pellicanen*“ og undkom med Nød og neppe til Hovedflaaden udfor København, hvor man stod ganske uforberedt overfor Angrebet, idet Skibene laa spredt og en Del af Besætningerne var i Land. Den 8. Nov. ankom Hansaflaaden til Drogden og ankrede op mellem Dragør og Kastrup, hvorfra den havde den forenede Flaade i Sigte; men denne kunde paa Grund af den sydlige Vind ikke komme ned til den.

Med den lübske Flaade, for hvilken Klaus Warnow var Admiral, fulgte 2 Raadsherrer, Kort van Ryde og Johan Stalhoet, i hvis Hænder Kommandoen faktisk var lagt; men de var stærkt bundne i deres Dispositioner ved en af Raadet udstedt Instruktion. Denne gik i Henhold til Raadsherrernes Udtalelser i Krigsraadet ud paa: at Lübecker- nes samt Rostockernes, Stralsunds og Wismars Flaader skulde afgaa til Sundet for at undsætte deres Forbundne i København og Malmø, men passe paa Proviansskibene, saaledes at Fjenden ikke blev forstærket med dem. Og kunde de da samtidig gøre Fjenden Fortræd, vilde det være godt; men de skulde flittigt passe paa ikke at lide Skade og komme tilkort. Efter denne Instruktion blev der handlet, og særligt efter dens sidste Del.

Der var imidlertid den Mærkelighed ved det hele, at der med de

lübske Skibe ikke var udkommanderet særlige Krigere som Høvedsmænd, idet Borgerne, tilhørende det nylig styrtede wullenweberske Parti, som man mente, det ny Styre gerne vilde af med, fungerede som saadanne; ligeledes fandtes heller ingen Overanfører for Krigsfolkene om Bord. Nogen særlig Alvor synes der saaledes ikke at have ligget bag det hele Foretagende.

De Begivenheder, der herpaa fulgte, er skildret af 2 Øjenvidner, et fra hver Side, mest detailleret af den lübske Høvedsmand Gert Korffmacher, der bl. a. giver en meget talende Fremstilling af de forvirrede Forhandlinger i det lübske Krigsraad, hvori han selv deltog, og hvis Beretning om de foretagne Operationer det tidligere omtalte preussiske Øjenvidne Marx von Schleytz's korte og præcise Dagbogsoptegnelser i det hele og store samstemmer med. Gert Korffmacher fortæller: at man i et Krigsraad besluttede at opsætte Angrebet til den næste Dag, idet der manglede Styrmand, der kunde lodse mellem Grundene. Hjælp maatte ogsaa have fra København og Malmø. Alt blev imidlertid gjort klar til Kamp næste Morgen. Den 9. Nov. opstod imidlertid en stærk Sydosten-Storm, der bragte Skibene i Fare og foraarsagede Havarier paa Anker og Tov. Orlogsskibet „*Heinrich Aderman*“ kom i Drift langs med Flaaden og strandede ved Kastrup. Den 10. bedredes Vejret, og Baadene sendtes til Hjælp for „*Aderman*“. Den 11. Nov. stormede det igen af Nordost, saaledes at Redningsforsøget maatte opgives. Den 12. Nov. bedredes Vejret atter, og Bjergningsarbejdet blev genoptaget. Fjenden lettede for at tage „*Aderman*“, der imidlertid kom flot, og Fjenden ankrede igen bag Grundene, 45 Skibe stærk, i 2 Slangeskuds Afstand fra Hansestædernes Flaade.

Det preussiske Øjenvidne udtaler udtrykkeligt, at den svenske Flaade ikke var med her:

„Den 12. Nouembris, lieffen wir zu den Lübischen schiffen, aber Schwedisch Ammeral wolt nicht mit, blib allda ligenn vor Koppenhagen, vn wir setzten den abend mit vnsern schiffen für die Lübischen schiff, dann die nacht war vorhanden, das wir nicht kundten mit jnen schlagen“.

Det var formentlig den samme Dag, at Peder Skram efter sin Hustrus Fortælling „*gav sig med Espinger og Baade dennem imod*“ og blev saaret ved et Skud gennem sit venstre Ben med en dobbelt Hagelod, saaledes at han Dagen efter maatte nedlægge Kommandoen og fra sit Skib blev ført til den Kongelige Feltlejr til „*Mester Michel, Kongel. Majestæts egen Livartzt*“. Ganske vist siger Peder Skrams Hustru og

Den af Gustav Vasa fra Lübeck i 1522 indkøbte Orlogsflaade.
Radering af Jacob Hægg. Fra Svenska Flottans Historia.

Træfningen ved Bornholm den 30. Maj 1563.
Efter et Kobberstik i Reesens „Kong Frederik II's Krønike“.

Helsingborg med den middelalderlige Borg „Kärnan“, hvis massive, firkantede Taarn endnu den Dag i Dag sammen med det lige overfor liggende, danske Slot Kronborg flankerer Indsejlingen til Sundet og vækker Minder fra Nordens Historie.

Efter Braunius, Theatrum urbium.

Landskrona By og Slot. Slottet var opført af Lensmanden Peder Skram, og de første Sten i Grundvolden lagt af ham og hans Hustru Elsebe Krabbe. Hverken Landskrona eller Helsingborg havde Havne paa den Tid.

Efter Braunius, Theatrum urbium.

Datter, og med dem Huitfeldt, at Peder Skram var gaaet i Baadene for at forhindre Lübeckernes Fartøjer i at tilføre København Proviant; men sandsynligst er det, at det danske Baadangreb, der var ledet af Admiralen personligt, har været rettet mod et langt vigtigere Object end Proviantfartøjerne, nemlig mod det store strandede fjendtlige Orlogsskib, som de lübske Baade forsøgte at slæbe af Grunden. Det var et dristigt og farefuldt Angreb, der her skulde føres ind, et af den Slags Peder Skram ikke veg tilbage for selv at stille sig i Spidsen for.

Hvad Provianteringsfartøjerne angaar er det sandsynligst, at de er blevet sendt ind med deres Forsyninger til Amagerkysten under Dækning af de lübske Krigsskibe, der laa mellem Dragør og Kastrup med det grundstøtte Skib nordligst udfor sidstnævnte Sted, altsaa de Kongeliges Flaade nærmest. Dette taler ogsaa for, at Peder Skrams Baadangreb har været rettet mod dette Skib og ikke mod de af de øvrige Orlogsskibe dækkede Proviantfartøjer, hvilken Dækning han selvsagt ikke med sine smaa Baade har kunnet trænge igennem.

Peder Skrams Vovemod kom imidlertid den dansk-preussiske Flaade dyrt til at staa, thi det er sandsynligt, at Kampen den følgende Dag havde faaet et andet, og for den et heldigere Forløb, om Peder Skram, og ikke den preussiske Admiral, havde ledet dens Bevægelser. At Kong Christian, der fra Land siges at have været Øjenvidne til Kampen, var af denne Opfattelse, skal senere ses.

Den dansk-preussiske Flaade bestod paa den Tid i Henhold til et gammelt Register af følgende Skibe og Fartøjer:

	Skibsf.	Krigsf.	Konst.
1. Thend danske amerall med	80	200	14
2. Thend bruggerske krawell	60	150	10
3. Thend engelske krawell engelen	40	100	6
4. Her Henrick Rosenkrantz kravell	40	80	6
5. Her Vincentius krawell	30	60	6
6. Erick Erichsens krawell	25	60	6
7. Her Mogens Gøyes holck	25	60	6
8. Erick Gyldenstiernes galeon	25	40	4
9. Erick Gyldenstiernes barck	20	40	4
10. Peter van alckmers bøwert	20	40	3
11. Jørgen van der Wisks boyerth	20	30	3
12. Karll Skottes boyert	20	30	3
13. Thend slij boyert, haffuer mester Christ. Huidt loffuet att wille lade ferdhe, och ther paa skall	20	30	3
14. Her Henrick Rosenkrantz seydenskib	15	15	3
Ialt 14 Skibe med	440	935	77

Hertugen af Preussens Skibe.

	Skibsf.	Krigsf.	Konst.
1. Thend prysk amerall	100	200	20
2. Thend narren holck	70	150	10
3. Item froszen en holck	70	150	10
4. Vgelen en holck	50	100	10
5. Melusina en jacktt	30	40	6
6. Møyer barck	30	40	6
7. Tho myszaner barck	30	40	6
8. Kunsze barcken.....	30	40	6
9. Lawyken jactt.....	20	15	4
10. Seyden Skybeth.....	15	15	3
Ialt 10 Skibe med.....	445	790	81

Størsteparten af Hansaflaadens store Skibe har sikkert været større og kraftigere armeret og bemanded end de fleste af de dansk-preussiske Skibe, saaledes at disses Overlegenhed i Virkeligheden ikke har været saa stor.

De to fjendtlige Flaader laa nu til Ankers overfor hinanden, idet Kommandoen over den dansk-preussiske, efter at den saarede Peder Skram var bragt i Land, var blevet overtaget af den preussiske Admiral Johan Pein.

I Henhold til Korffmachers Skildring afholdtes den 12. Nov. om Aftenen atter Krigsraad om Bord i det lübske Admiralskib, hvor hele Situationen blev drøftet. Der herskede imidlertid stærk Uenighed om, hvorvidt der skulde angribes eller ikke. De lübske Raadsherrer, støttet af Admiralen Klaus Warnow, var under Hensyn til deres af Raadet udstedte Instruktion, hvis Hovedbestemmelse i og for sig allerede var blevet efterlevet ved den belejrede Bys Proviantering, ikke stemt for at vove en Kamp, men foreslog, at Flaaden straks skulde lette og trække sig tilbage, hvorimod Skipperne og de borgerlige Anførere, der tilhørte det lübske Krigsparti, holdt paa, at man skulde blive liggende, indtil Fjenden lettede, og derpaa trække sig Syd paa til de sletteste i Læ værende Sejlere; og naar man var kommet klar af Grundene, skulde Admiralen, efter at Flaaden var samlet og paa Linie, skyde 2 Skud som Tegn paa, at den skulde vende og forsøge sig 1 eller 2 Gange mod Fjenden, „saaledes at denne kunde erfare, at vi ikke var afsendt forgæves af vore Herrer“. Alle lovede iøvrigt at staa hverandre bi. Herved blev det, idet Stralsunderne dog tog Forbehold overfor den trufne Aftale, omend de erklærede, at de i Tilfælde af Kamp nok skulde opføre sig bravt.

Aftalerne blev imidlertid ikke holdt, thi den 13. Nov. tidligt om Morgenen gik, efter Gert Korffmachers Beretning, den stralsundske Admiral under Sejl „med sine Barker“. Dernæst gik den lübske Admiral ogsaa under Sejl og løb langs med Flaaden uden at skyde Løsenet, og han fortsatte Sundet ud. Da de andre saa det, lettede de alle og fulgte Admiralen. Da Fjenden saa det, lettede han ogsaa og fulgte efter. Da Lübeckerne kom udenfor Saltholmen, holdt nogle af dem klos til Vinden af Hensyn til de agterste. Men Stralsunderadmiralen var med sin Bark over halvanden Sømils Afstand fra dem paa Vej mod Falsterbo. Den lübske Admiral løb efter ham. Nogle af de lübske Skibe vendte og nærmede sig Fjenden, og da Preusserne gik imod dem, gik det preussiske Admiralskib paa Grund. Da de øvrige Preussere saa det, vendte de igen, forlod de lübske Skibe og stod atter ind i Sundet. Lübeckerne gik efter dem, fulgt af de andre Hanseater. De kom saa nær, at de kunde række med Slinger og halve Kartover, men traf ikke. Admiralen fulgte ogsaa efter, men vendte, da han kom paa Skudafstand; de andre bebrejdede Admiralen, at han løb fra saa god en Chance, men denne svarede kun, at de var for svage, og løb igen mod Falsterbo. 4 Skibe løb igen mod Fjenden, og man søgte igen at overtale Admiralen til at vende, men denne, der stod agter paa Kampagnen med en Ulveskindsfrakke over sit Harnisk og slog ud med Haanden, sagde: *„Ich weiss dar nit von, Ein jeder mag sein bestes thun, dass die Schiff zu haus kommen“*. Da de 4 Skibe saaledes var klar over, at Warnow ikke vilde gaa mod Fjenden, opgav de at fortsætte Kampen og gik efter Admiralen, som, da de spurgte om Ordre, kun svarede: *„ihme wer nichts bewusst, er würde nirgend von, Ein jeder möchte sein bestes thun“*.

Marx von Schleytz giver i ret nær Overensstemmelse hermed følgende kortfattede Skildring af Begivenhederne:

„Des morgens sind wir zu sigel gegangen, also haben sie auch zu sigel gangenn, für vnns aus den grundten, do habe wir ijnen geuolgt, des ist meines G. H. auss Preüssen Ammeral auff den grund gelauffen, doch habend wir ijnen ein zeyt lang geuolgt, aber wir habend vns wider gewendt, dasselbe Schiff zu retten vnd mit zu nemen, Also habend sich die Lübischen auch gewent, vnd vermaynt, vns dasselbig schiff zu nemen, wann wir vns wider gewendt habend, so habend die Lübischen wider vorgelauffen des habend wir zu ijnen geschossen, vnd fürgetriben, Diss lefieren hat geweret biss an den abent, Da sie gsehen haben, da vnser Ammeral vom grund ist abkommen vnd zu sigel gan-

gen, do habent sie etliche schüsse gethon, jrlosung, vnd sie haben den badenquast für sich genommen, sind nach der badstuben glauffen“.

Klaus Warnow lod, som man ser, enhver sørge for sig selv; og da der efterhaanden opstod en heftig Storm, blev Skibene splittet fra hinanden, idet Admiralen og nogle af Lübeckerne i stærkt havareret Tilstand naaede Traven, medens andre maatte kappe Masterne og ty ind til Stralsund, hvor der fandt et vældigt indre Opgør Sted mellem Lübeckerne og Stralsunderne. Her oplystes det, at Raadherrerne og Admiralen efter Krigsraadmødet den 12. havde ladet de stralsundske Skibschefer vide, at enhver skulde gøre sit Bedste og løbe ad Møen til, da Fjenden var for stærk, og det derfor ikke var raadeligt at indlade sig i Kamp med ham.

Den forenede dansk-preussiske Flaade havde paa Grund af Mørkets Indtræden maattet standse Forfølgelsen af Fjenden og var gaaet til Ankers for Natten, men vendte den følgende Dag tilbage til København. Dermed sluttede Flaadeoperationerne, og de større Skibe, saavel danske som svenske og preussiske, gik den 15. Nov. i Vinterkvarter til Landskrone.

Hansestæderne havde ganske vist naaet deres strategiske Maal, idet København over Amager var blevet undsat med Proviant og andre Fornødenheder; men de Allierede beholdt Herredømmet i Østersøen. Taktisk set var der blevet kludret frygteligt paa begge Sider. Dette skyldtes for Hansestædernes Vedkommende slet Ledelse og indbyrdes Uenighed mellem Anførerne, og for den forenede Flaades Vedkommende det umiddelbart forinden Kampen foretagne Admiralsskifte samt Uheldet med det preussiske Admiralsskibs Grundstødning, hvorved den forenede Flaade, som Paludan-Müller udtrykker det „*var gaaet Glip af den visse Sejr over en underlegen og en saa bagvendt manøvrerende Fjende*“. Kong Christians Harme herover er da ogsaa forstaaelig. Elsebe Skram skriver herom:

„Efter denne Ulykke var sket, gik salig Konning ind i Teltet, som Hr. Peder Skram laa, og af sin Fromhed beklagede sig for hannem med disse Ord: „O min Søn, havde du været oven Senge i denne Dag, havde denne Ulykke ikke vederfaret mig idag“. Da strax efter samme Ulykke sket var, da satte samme gode Konning ærlig velbyrdig Mand Michel Brockenhus til Brangstrup, nu salig med Gud, til sin Admiral over den danske Flaade, hvilken før var en Høvedsmand paa den bryggeste Krael, og gav hannem Befaling over Skibene, til for-

skrevne Her Peder Skram kom noget til sig igjen, saa han blev af med den ene Krykke, han gik med; saa maatte han da igjen annamme Flaaden under sin Befaling, hvilket skete strax efter Jul det samme Aar.“

Svenskerne, der formentlig efter Aftale med de øvrige Allierede er blevet liggende ved København for ikke helt at blotte Byen for Bevogtning fra Søen og derved muliggøre Skibe fra Grevens Flaade i at løbe ud og søge Forbindelse med Lübeckerne, eventuelt Norden om Sjælland, havde i alle Tilfælde ingen Andel i den for begge Parter lidet hæderfulde Træfning, som svenske Forfattere iøvrigt mærkeligt nok giver Some Æren for. Tidander skriver saaledes bl. a.: *„Under sådane omständigheter gick också Some till segels och började förfölja“*, og videre hedder det: *„... och de stridslystna lybske kaptenerna skyndade att förena sig med sin amiral, som snart var försvunnen bakom Falsterbo ref, hvarpå Some afbröt förföljandet och vände nordvärt“*. Man maa vel snarere sige, at Kampen sandsynligvis vilde have faaet et andet og for den forenede Flaade mere hæderfuldt og fremgangsrigt Forløb, hvis Svenskerne havde deltaget i Aktionen.

Som man ser, blev den uheldige preussiske Admiral sat fra Kommandoen, men, som Arild Huitfeldt siger: *„Johan Pren (Pein) var dog en duelig, flittig og tro Mand for Riget, i huor denne Forseelse kom, og havde han Pension og Raadsbestilling her af Riget i lang Tid.“* Kommandoen over Flaaden blev, som Elsebe Krabbe siger, overtaget af den danske Hovedsmand paa den *„Bryggerske Kravel“*, Michel Brockenhus, indtil Peder Skram lige efter Jul atter kunde indtage sin Plads som Øverstkommanderende og Leder af Søoperationerne, omend disse dog paa Grund af Isen i det nye Aars første Maaneder foreløbig maatte indstilles.

Krigens Slutning — Københavns Indtagelse.

Ved Begyndelsen af det sidste Krigsjaar 1537 var foruden de to Sundbyer København og Malmø kun Krogens Slot, Kallundborg Slot og Varberg i Halland i Grevens Besiddelse. Den 11. Januar maatte Krogen imidlertid kapitulere, og den 16. Februar faldt Kallundborg.

Den forenede svensk-dansk-preussiske Flaade havde fra Midten af

November ligget i Vinterkvarter i Landskrone, og da Blokaden af København fra Søsiden derved midlertidigt var blevet hævet, kunde det ikke undgaas, at Byen, inden Isen lagde sig i Farvandene, paa forskellig Maade fik Tilførsler, omend kun i mindre Maalestok. Vel havde Hertug Henrik af Mecklenborg forsøgt at formaa Lübeckerne til i Forbindelse med de øvrige vendiske Stæder at udruste en ny Flaade; men de lübske Skibes havarerede Tilstand efter det uheldige Togt til Sundet i Forbindelse med den fremskredne Aarstid samt de nye lübske Magthaveres Ulyst til i det hele taget at fortsætte Krigen, udelukkede Foretagelsen af en ny Hjælpeaktion i større Stil til den betrængte By. Først i Marts ved Fastelavnstid, da Foraaret begyndte at nærme sig og Isen kom i Drift, dukkede imidlertid atter Rygter op om en forestaaende lübsk Proviantering af København under Fribytteren Michel Blick, hvorfor Kong Christian gav Peder Skram Ordre til at løbe i Søen. Herom beretter Peder Skrams Hustru:

„Det samme Aar, Fastelavns Løverdag, kom ærlig og velbyrdig Mand Iver Krabbe til Østergaard og en tydsk Riddermands Mand med hannem ved Navn Ulrik Pentz, hvilke Kongel. Majestæt havde med sin Naades Skrivelse affærdiget, til Hr. Peder Skram og derhos mundtlig Befaling at give hannem tilkjende, at det var Kongens Vilje og Begæring, at Hr. Peder Skram skulde gjøre sin Flid, om han kunde gjøre Michel Blick nogen Modstand og Hinder, som da for Hænder med nogen Provianskibe at undsætte Kjøbenhavn. Strax da Hr. Peder Skram Kongens Vilje forstaaet havde, begyndte han den anden Dag derefter, som Fleskesøndag var, strax udi Dagingen med „den lübske Admiral“ og nogle andre Skibe at ise sig ud af Havnen, og da sad han i Isen med Skibene udi 4 Dage og Nætter, da Isen var en halv Alen tyk og $1\frac{1}{2}$ Ugesøs lang uden Havnen. Da blev hannem „Admiral“ saa læk med flere af de andre Skibe, at han da maatte, Mandag næst efter første Søndag i Faste, give sig ind i Havnen, og da led stor Livsnød, førend han kom ind igjen. Og samme Tid han saa isede og med Ankere varpede sig af Havnen, da frøs fornævnte Ulrick Pentz ihjel i Køjen hos hannem, saa han døde, strax han kom i Land. Og lod da forbygge og bedre „Admiral“ igjen med flere af Skibene, og beredte al Flaaden igjen sejlbredt.

Det samme Aar, Vor Fruedag i Faste, da løb han igjen med al ganske Flaaden igjen tilsøs, og løb alle Vegne om i Søen under Tydsklands Side og under Femern, og der han da forfaret havde, at Søen var ren, da løb han Philippi og Jacobi Dag af Søen igjen og for Kjøl-

benhavn, og det igjen tilvands belagde, og blev der da liggendes med Flaaden, til Byen blev opgiven.“

Ved det her nævnte Togt til Østersøen tog Peder Skram 16 til København bestemte Proviantskibe, der sejlede uden militær Eskorte; og efter Ankomsten til Sundet, hvor Blokaden af Byen blev genoptaget, erobrede han 18 mecklenborgske Proviantskibe, der forsøgte at bryde Blokaden. 3 Skibe lykkedes det at komme ind gennem Kallebodstrand, og 3 andre undslap til Rostock. Hermed sluttede Krigens egentlige Flaadeoperationer, og Kong Gustav trak, som vi snart skal se, sin Flaade hjem.

Sagen var nemlig den, at der allerede fra Tiden omkring Undsættelsesekspeditionen til København, i Tyskland havde rejst sig stærke Bestræbelser for at søge Krigen mellem Danmark og Lübeck tilendebragt. I den Anledning blev der i Begyndelsen af Januar 1536 i Hamburg afholdt et Fredsmøde mellem Parterne, hvori en Del af de nordtyske Fyrster optraadte som Mæglere. De stedfindende Forhandlinger, hvori Sverige ikke deltog, resulterede den 14. Febr. i en Fred mellem Christian III og Lübeck, der anerkendte denne som Konge af Danmark og Norge mod til Gengæld at faa sine gamle Privilegier bekræftet og endnu i 50 Aar beholde Bornholm som Pant. Lübecks Forbundsfæller skulde have Ret til at tiltræde Freden, Hertug Albrecht og Grev Kristoffer have fri Afmarch og København og Malmø tages til Naade. Freden blev imidlertid ikke tiltraadt af disse to Byer og deres tyske Magthavere og heller ikke af de vendiske Stæder Rostock og Wismar. Kong Gustav, der ikke havde været repræsenteret paa Fredsmødet, inddroges i Fredsbestemmelserne, men paa en for ham som selvstændig Konge krænkende Maade. Intet Under derfor at han følte sig bitter, saameget mere som han først blev underrettet officielt om Fredsbetingelserne flere Maaneder efter Fredsslutningen.

Dette i Forbindelse med, at Kong Christian stadig udskød Opfyldelsen af sine Løfter m. H. t. Overgivelsen af de lovede Panter, tjente til yderligere at forøge den svenske Konges Mistillid til de Danske og fremme hans Beslutning om at trække sin Krigsmagt, saavel Hæren som Flaaden, tilbage. Den 15. og 31. Marts 1537 skrev han saaledes til Måns Some om at gaa hjem med Flaaden ved den første passende Lejlighed; og den 12. April gentog han dette i et Brev til Erik Fleming og Måns Some i Forening og udtalte bl. a. heri: „*Sen Eder vislign och väl före, vaktandes Eder för förräderi, hvilket nu utan måtta mycket brukas i verlden; ty där ligger största makt uppå*“.

Omtrent samtidigt hermed brød den svenske Hær op fra Lund og drog hjem; og den 22. April befaler Kongen Some ufortøvet at afsejle med Flaaden til Stockholm. Først da denne Ordre den 10. Maj blev gentaget, lettede den svenske Flaade i Slutningen af s. M. og ankom til Stockholm omkring den 20. Juni efter paa Hjemvejen at have anløbet Kalmar. Paa Hjemvejen havde Flaaden lidt svære Havarier under en Storm, og særlig den store Kravel var blevet saa medtaget, at den maatte tilbageholdes for Reparation, da Flaaden senere fik Ordre til at vende tilbage til Sundet.

Imidlertid havde Malmø overgivet sig den 6. April; og i Slutningen af Maj faldt Varberg, efter at Peder Skram havde sendt en Eskadre under Arild Jensen paa 6 Orlogsskibe og nogle Transportfartøjer med de nødvendige Forsyninger af Belejningsmateriel og Ammunition til Truid Ulfstand. Den danske Eskadre ødelagde samtidig nogle i Varberg Havn liggende Kaperskibe, hvormed Marcus Meyers Broder, Gert Meyer, havde drevet Sørøveri i Østersøen. Marcus Meyer selv faldt ved Kapitulationen i Christian III.s Hænder og blev af en Krigsret dømt til Døden og den 17. Juli halshugget udenfor Helsingør. Meyers gamle Staldbroder, Anstifteren til hele Grevefejden, Jørgen Wullenweber, som allerede i Efteraaret 1535 under et Besøg paa bremisk Omraade var blevet fængslet og overgivet til sine Fjender, blev under de frygteligste Pinsler aftvunget alle Slags Bekendelser, som han dog senere tilbagekaldte. En braunschweigsk Landsretsdomstol dømte ham til Døden, og den 24. Sept. 1537 blev han henrettet i Wolfenbüttel.

Imidlertid fortsatte Kong Christian efter den svenske Flaades Afsejling Belejringen af København, der til Trods for Byens fuldstændige Indeslutning og de ulykkelige Tilstande, der paa Grund af Hungersnød og Sygdom herskede indenfor dens Volde, tøvede med at overgive sig. Grunden hertil var den, at en ny politisk Situation var opstaaet, der gav Byen Haab om Hjælp og Undsætning. Dette Haab var knyttet til det Ægteskab, der i Sept. 1535 var indgaaet mellem Christian II.s ældste Datter Dorotea og Karl V.s højtskattede Felt herre i Kampene mod Tyrkerne, Phalzgreve Frederik, hvis Kandidatur til de nordiske Rigers Troner, som hans Hustrus Arvelande, Karl V støttede. Med dette for Øje forberedte Kejseren Afsendelsen af en nederlandsk Flaade til de belejrede Byers Undsætning, samtidig med at Phalzgreven selv begav sig til Nederlandene, hvor Kejserens Søster Maria, Enkedronning af Ungarn og Bøhmen, regerede. Men Tron-

prætendenten fik her kun en lunken Modtagelse, idet hele Planen var i Strid med Hollændernes Handelsinteresser i Østersøen, foruden at Phalzgreven savnede Penge til dens Udførelse. Da Kejseren desuden fik andet at tænke paa med Forberedelser til sin forestaaende Krig mod den franske Konge, trak Udrustningen af Flaaden i Langdrag, og denne forhindredes i at afsejle i rette Tid paa Grund af den saakaldte „grøningske Fejde“, hvorunder Christian III ydede Hertug Carl af Geldern Hjælp med holstenske Tropper. Herved følte Staterne Holland og Utrecht sig truet og saa sig derfor nødsaget til at lægge Beslag paa de Tropper, som var bestemt til Phalzgrevens Indfald i Danmark. Disse slog ganske vist de holstenske Hjælpetropper, men inden Flaaden kom af Sted, var København faldet.

Magthaverne i København havde stadig sat deres Lid til den lovede Hjælp, ligesom Kong Christian paa sin Side havde frygtet den. Han havde derfor formaaet Kong Gustav til, ved Truslen om den fælles Fare, at give sin Flaade Kontraordre; men den svenske Flaade var kun naaet til Kalmar, hvor den modtog Efterretningen om Københavns Fald og var derefter vendt tilbage.

Medens man i København forgæves ventede paa Undsætning, svandt Haabet for de Belejrede mer og mer; men saa længe de havde det frugtbare Amager i deres Hænder, kunde de stadig faa nogle Tilførsler til Staden. Men efter at denne Ø den 18. Juni var blevet besat af Kong Christians Tropper, voksede Elendigheden indenfor Københavns Volde i foruroligende Grad. Krigsfolkene skulde have Mad fremfor Borgerne, og de fattigste af disse søgte man at blive kvit ved at jage dem ud af Byen, men de blev lige saa hurtigt jaget tilbage af Belejringshæren. Et stort Opløb af Borgere, som forlangte Overgivelse, blev med haard Haand og ved Hjælp af tyske Landsknægte slaaet ned af Ambrosius Bogbinder og Jørgen Kock. Flere Hundrede Mennesker blev dræbt paa Gaderne og i Husene, og endnu større var Antallet af de Arresterede. „*Alle Kældre under Raadhuset, alle Affalds- og Pumpebrønde, som man havde ladet lave, blev om Dagen fyldt med danske Borgere*“ skriver Mogens Giøe; altsammen Metoder, som senere Generationer af Hovedstadens Beboere fire Aarhundreder derefter atter skulde komme til at genopleve under tysk Besættelse af deres By. Men det værste af det hele var den frygtelige Hungersnød, som de stakkels vildledte Borgere saa haardt maatte lide under. Hunde og Katte var Dagens Retter, ja tilsidst endog Rotter og Mus. Smit-somme Sygdomme og Epidemier rasede i Byen, hvis Indbyggere døde

i Massevis; men alligevel holdt Staden ud i hele 6 Uger efter Amagers Erobring, idet Magthaverne stadig klyngede sig til det spinke Haab om Hjælp fra Nederlandene.

Hvadenten det var for at prøve Værdien af et saadant Haabs Tilstedeværelse hos de Belejrede eller for at bringe disses Nerver til Bristepunktet, benyttede Kong Christians Mænd sig af en ejendommelig Fremgangsmaade, som dog med det Kendskab, man har til Peder Skrams hele reelle og ukunstlede Karakter og Tænkemaade, sikkert ikke kan tilskrives hans Paafund. Man foranstaltede en hel Skinfægtning mellem den kongelige Flaade og et Par Hundrede Handelsskibe, som man havde samlet, efterhaanden som de var løbet ind i Sundet, saaledes at det fra Byen skulde tage sig ud, som om en virkelig Kamp fandt Sted mellem Blokadeflaaden og den ventede hollandske Hjælpeflaade, der naturligvis blev slaet tilbage; men om de Kongelige naaede deres Hensigt ved dette Skuespil, vides der intet om.

Tilsidst maatte de tyske Fyrster i Hovedstaden samt dennes Borgmestre imidlertid give op. Den 28. Juli 1537 sluttedes en Overenskomst om Overgivelse, i Henhold til hvilken Kongen tilsagde Beskyttelse for den protestantiske Religion samt bekræftede Stadens Privilegier; dog skulde Kongen være Herre over Stadens Forsvarsvæsen og have Ret til at indsætte Borgmestre og Raad. Iøvrigt skulde der gives almindelig Amnesti. Den følgende Dag, den 29. Juli, fandt den officielle Overgivelse af Staden Sted, idet Hertug Albrecht og Grev Kristoffer ledsaget af Borgmestre og Magistrat blev modtaget af Kongen udenfor Byen. Hertugen alene var til Hest, medens de øvrige maatte vandre til Fods med hvide Stave i Hænderne som Tegn paa Underkastelse. Hertugen med Familie og Følge blev paa kongelige Skibe bragt til Tyskland, og Grev Kristoffer samt de fremmede Lejetropper fik fri Afmarch mod ved Ed at afgive visse Garantier for ikke at tjene mod de 3 nordiske Riger. Ambrosius Bogbinder og Jørgen Kock maatte sværge Kongen Huldskab og Troskab og fik kun Lov til at opholde sig paa et af Kongen nærmere anvist Sted; men kort Tid efter begik Ambrosius Bogbinder Selvmord. Alle Fanger blev iøvrigt gensidigt løsladt, idet Kongen dog beholdt 12 Gidsler som foreløbig Garanti.

Da de Fremmede havde forladt Staden, holdt Kongen og Dronningen den 6. August 1537 deres højtidelige Indtog i denne.

Dermed var Grevens Fejde endt, og Danmarks Rige atter samlet.

PEDER SKRAM SOM ØVERSTE ADMIRAL,
LENSMAND, RIDDER OG RIGSRAAD
MELLEM DE TO KRIGE

Efter Afslutningen af den blodige Krig, hvor de skandinaviske Riger havde fundet hinanden i det fælles Maal at ramme Hansestædernes Handelsvælde og tilintetgøre deres Sømagt, der igennem flere Aarhundreder havde huseret i de nordiske Farvande, oprandt en ca. 30-aarig Fredsperiode for vort Land. Ogsaa de indre Forhold i dette var efter den ødelæggende Borgerkrigs Afslutning blevet rolige; Riget var nu atter samlet under een Haand, og Fredsforstyrren, den afsatte Kong Christian II, sad forsvarligt under Laas og Lukke bag Sønderborgs tykke Mure under Bevogtning af de 8 danske og holstenske Rigsraader, der sammen med Kong Frederik og hans Søn, der nu sad paa Danmarks Trone, gensidig ved Ed havde forpligtet sig til aldrig at slippe den kongelige Fange løs. Alt syntes saaledes at varsle Fred og Ro i Norden. Det blev der ogsaa for en Stund; og i den Menneskealder, der forløb, indtil Fjendtlighederne, faa Aar efter de to under Grevefejden allierede nordiske Kongers Død, atter brød løs, kunde Landet nyde en højst tiltrængt Hvile ovenpaa Krigens Ødelæggelser og Tab og samle Kræfter til den næste Styrkeprøve, der desværre for Norden skulde komme til at foregaa mellem Frændefolkene indbyrdes i en af de længste og blodigste Krige indenfor deres Historie.

I denne Fredsperiode kom Peder Skram i sine bedste Mandomsaar ogsaa til at nyde en velfortjent Hvile ovenpaa en bevæget og kamprig Ungdom; og fraset hans Deltagelse i den svenske „*Dackefejde*“ samt i nogle Togter til Søs, ses han hovedsagelig i denne Periode at have helliget sig Fredens Gerning ved Bestyrelse af sine Len og Godser, som Medlem af Rigens Raad og Øverste Admiral samt som Familiefader for den store Børneflokk.

Umiddelbart efter Krigens Afslutning fandt den opsigtsvækkende Fængsling af Landets Biskopper Sted, og Christian III modtog Rigsraadernes Forsikringsbrev. En Herredag indkaldtes i København, hvor Landets Affærer blev ordnet, og hvor Kongen fik det lovlige Grundlag, som han hidtil havde savnet for sin Stilling. Den 30. Oktober 1536 underskrev Christian III Haandfæstningen, der angav Linierne for Landets Grundlov, og hans 2-aarige Søn Frederik (den senere Frederik II) blev udset til Tronfølger. Norge blev et Lydrige under Danmark, idet dets særskilte Rigsraad ophævedes, og Landet styredes derefter af det danske Raad; men det kaldtes dog stadigt et Kongerige og beholdt iøvrigt sin gamle Statsordning.

Først det følgende Aar, den 12. August 1537, fandt Kongens og Dronningens højtidelige Kroning Sted i København. Den blev forrettet af Luthers Discipel, Johannes Bugenhagen (Pommeranus), som derefter organiserede den danske protestantiske Kirke og indviede de 7 første lutherske Biskopper. Reformationen var dermed endeligt indført i Danmark.

Paa Majestæternes Kroningsdag blev Peder Skram sammen med Hærføreren Johan Rantzau og flere andre Adelsmænd, som havde udmærket sig under Krigen, slaaet til Riddere af Kongen, og paa den samtidig indkaldte Herredag blev Peder Skram, efter hans Datters Opgivelse, optaget i Rigens Raad, hvori han derefter havde uafbrudt Sæde i 42 Aar indtil et Par Aar før sin Død. Olive Skram skriver saaledes:

„... og da samme Dag for høje Alter slog Hans kongelige Majestæt Hr. Peder Skram til Ridder med flere ærlige Riddersmænds-Mænd, som udi forleden Fejde trolig og vel havde tjent, og, der fornævnte Hr. Peder Skram stod for ham paa sine Knæer, haver Hans kongelige Majestæt sagt saa højt, at de det alle hørte, omkring stod: „Du dyre Helt! Du est det vel værd, at jeg skal slaae Dig til Ridder“, med videre de Ord, som Kongen brugte i slig Fald, og strax samme Herredage kom Hr. Peder Skram udi Danmarks Riges Raad og, siden, som tilforn, tjente den højlovlige Konning paa mange Rejser og Tog, udi hvilke han haver ladet sig finde og bruge udi alle Maader som en ærlig Mand og oprigtig Ridder“.

Jens Nørregaard, der i sin Levnedsskildring af Peder Skram siger, at han allerede Aaret i Forvejen paa den først indkaldte Herredag var blevet optaget i Rigens Raad, maa heri have taget fejl, thi i den

Tilsigelse, som Danmarks Riges Raad det følgende Aar, i 1537, fik til at give Møde „til Herredagen i København nu St. Hansdag Midsommer“, nævnes Peder Skram ikke blandt de 18 navngivne Rigsraader, hvorimod han i Tilsigelsen til Raad og Adel om „at komme til Kgl. Maj. Kroning i København Søndagen næst efter St. Laurentij Dag med deres Hustruer og Jomfruer“, nævnes blandt de navngivne Adelsmænd fra Jylland.

Majestæternes Kroning foregik under stor Pomp og Pragt med højtidelige Optog, Galatafler samt Ridderlege og Turneringer. Til disse sidste var en Del navngivne Adelsmænd, der iblandt Peder Skram, tilsagt at deltage: „Disse efternævnte tilskrevne at skulle komme til København Søndagen næst efter St. Laurentij Dag, hver tagende deres Livhest, „køritz“ (Kyrads) og dets Tilbehør med sig at rette dem efter, at turnere med kgl. Maj. Desuden hver af dem en god „Rendehest“.“

Den 1. September 1536 havde Peder Skram faaet Følgebrev til Hartsborg-Slot og Len, og den 23. November s. A. Brev paa Helsingborg Slot i 3 samfulde Aar fra Paaske førstkommende, hvilket Len han overtog efter sin Svigerfader, Rigsmarsken Tyge Krabbe, som den 11. April 1537 overantvortede ham Slottets Inventar.

Peder Skram havde saaledes i en Alder af nogle og tredive Aar paa Grund af sine Fortjenester og sin Byrd, som Øverste Admiral, Ridder, Rigsraad og Kongelig Lensmand, opnaaet de højeste Værdigheder indenfor sit Land; og at han netop fik Helsingborg Len, der paa Grund af sin Størrelse og sin Beliggenhed i Grænselandsdelen og ved Havet var af særlig Betydning, har næppe været nogen Tilfældighed; thi herfra kunde han som Admiral holde et vaagent Øje med, hvad der foregik paa Søen ved Indgangen til det Hovedløb, der fører direkte til Landets Hovedstad, og som forbinder Nord- og Østersø med hinanden, det Løb, som den Gang udelukkende benyttedes som Trafikvej for de større Skibe og Flaader, samt hvor tillige den betydningsfulde Øresundstold, der indbragte den danske Stat den væsentligste Del af dens Indtægter, blev opkrævet. Desuden laa Helsingborg Slot som et Brohoved for Hovedforbindelsen mellem Sjælland og Skaane og videre til Sverige.

Selv om Peder Skram ikke ses at have faaet nogen formel Udnævnelse til „Øverste Admiral“, virkede han dog som saadan i en Aarrække, omend han kun ved enkelte Lejligheder blev sendt til Søs, naar større Flaadestyrker var udrustet. Derimod ses han i forskellige Tilfælde at have udført administrative Hverv ved Udrustning af Skibe

o. l.; men nogen fast Stilling i Flaadens Administration eller ved Holmen i København har han ikke haft, thi Flaadens Vedligeholdelse, Udrustning og Økonomi henhørte den Gang under Statholderen paa Københavns Slot, der fik direkte Ordre og Direktiver desangaaende af Kongen, som den Gang ikke blot var øverste Krigsherre til Vands og til Lands af Navn, men ogsaa af Gavn. Først senere, omkring 1560, antog Stillingen som „*Øverste Admiral*“ eller „*Kongens (vor) Admiral*“ mere faste Former; men det var dog først, da Peder Munk i 1576 „*har faaet Gang og Sæde som Rigens Admiral*“ og i Henhold til en ny Orden indordnedes som den tredie i Rækken efter Kongens Kansler og Rigens Marsk, men stadig med Benævnelsen „*Vor Admiral*“, at Flaaden fik sin øverste faste Chef „*Rigsadmiralen*“, omtrent samtidig med at den betydningsfulde Stilling som „*Holmens Admiral*“ blev oprettet.

De spredte Oplysninger, man har om Peder Skram i den lange Fredsperiode, og som hovedsagelig skyldes hans Datter, giver dog i det store og hele et Begreb om hans officielle Liv og Færden og viser bl. a. hans fortsatte Tilknytning til Søen og Anvendelse som „*Øverste Admiral*“.

I Foraaret 1538 gik Peder Skram saaledes til Søs i Spidsen for en Del af Rigets Skibe for i Løbet af Sommeren „*at holde Søen ren for Sørøvere og Snaphaner*“; men hans Skibe blev paa Hjemvejen efter endt Togt Mortensaften udfor Stevns splittet af en stærk Paalandsstorm, hvorved Peder Skrams eget Skib, den smukke „*Svanen*“ blev afmastet, og Rigningen maatte kappes. Det stærkt havarerede Skib drev nu uden Styr for Vind og Vejr ind mod Land, hvor det truedes med at blive sønderlaaet i Brændingen. Under stor Livsfare gik Peder Skram da i sin Baad, der af den voldsomme Storm og Sø blev kastet ind mod Stevns Klint, hvor den kæntrede. Peder Skram og hans Ledsagere blev herved kastet over Bord, og en Del af Besætningen druknede; men han selv blev af en Sø slynget ind mod Land, hvor han havde Aandsnærværelse nok til at drage sin Daggert og plante den i Sandet. Ved at klamre sig til den, kunde den tilbageløbende Sø ikke drage ham med ud igen „*og Gud hjælp hannem ved dette ringe Middel*“, skriver hans Hustru.

I 1539, hvor der var udskrevet Fetalje (Forraad) til „*Mikael*“ og 11 andre Skibe, skulde Peder Skram føre Skibene „*did, som det tilforn var besluttet*“, og naar det var bestilt, maatte han begive sig hjem igen; men allerede 18. Maj „*forløvedes*“ Baadsmændene og Skibene indlagdes, dog „*takkelrede*“ paa videre Besked.

I 1545 sendte Peder Skram gennem Kansleren Johan Friis til Heselager Kongen Register over nogle Mænd, der kunde træde i syge Skibshovedsmænds Sted, og i Følgebrevet til Kansleren skriver han bl. a.:

„Kere her cantzeller, saa forstod jeg oc nu siist, jeg var wdi Købnehaffn, huorledes at ther er wpskreffne nogle høffuitzmenndt tiill hans nodes skib, huilke som er suige oc forderelige, som icke thienner ther tiill, som er Hartuig Tomessen oc nogle andre, ati thette wille giue ko. mtt fore, at ther kunde forskues tiill nogle andre, som bedre thienner ther tiill, som jeg nu sender eder regiister paa. Kere her cantzeller, wden Gudt will wnde meg bedre helbrede wdi mit hoffuet, end som jeg nu haffuer, tha tiener jeg ther icke lenge tiill, dock skall Gudt widet, at jeg skall were trengder ther fran, før end jeg skaall forladet epther hans nodes Wilie oc begering ...“.

Heraf ses, at Peder Skram giver Forslag til og er medbestemmende ved Skibshovedsmændenes Ansættelse og Afskedigelse; han har mulig været en Slags Personelchef for det daværende Søofficerskorps, til hvilket og hvis Pligter han ogsaa mere end nogen anden har haft Kendskab. Men man ser ogsaa af Brevet, at han allerede paa det Tidspunkt har følt sig noget svagelig af Helbred og her for første Gang omgaas med Tanken om at trække sig tilbage; men han, der den Gang kun var midt i Fyrreerne, gjorde dog ikke Alvor deraf før 10 Aar senere. Det skyldes muligvis hans svagelige Helbred, at ikke han, men Mogens Gyldenstjerne blev Admiral for den Flaade paa 40 Skibe, der i 1543 forsøgte et Angreb paa Nederlandene; men udelukket er det heller ikke, at hans Nærværelse som Lens- og Hovedsmand paa Helsingborg Slot og i Skaane har været paakrævet netop det Aar, hvor den svenske Dackafejde endnu ikke var afsluttet.

I 1548 ser man imidlertid atter Peder Skram til Søs, denne Gang som Admiral over den Flaadestyrke paa 9 Skibe, som førte Kongens 14-aarige Søn, Hertug Frederik (den senere Frederik II) til Norge for at blive hyldet i Oslo. Paa Peder Skrams Admiralskib „*Hamborg Gallionen*“ var den unge Hertug om Bord, fulgt af mange af de fornemste Mænd af Danmarks Riges Raad, bl. a. Rigens Kansler Anthonius Bryske til Langesø, Byrge Ulfstand til Glimminge som Hertugens „*Skænk*“ og Otto Brahe til Krumstrup som „*Marskalk*“, der alle skulde være nærværende ved den højtidelige Handling. Togtet, der varede fra den 16. Juni til den 29. Juli, siges iøvrigt at være forløbet i alle Maader vel. Der er næppe Tvivl om, at det Kendskab og

Indtryk som den fremtidige Konge paa dette Togt har faaet af Peder Skram som Menneske og Flaadefører, har været bestemmende for hans Opfordring til ham 15 Aar senere ved Udbruddet af den nordiske Syvaarskrig, om atter at stille sig i Spidsen for Flaaden.

Efter Hyldingstoget til Norge synes Peder Skram imidlertid foreløbig at være blevet skaanet for Udkommandoer til Søs; thi i de følgende Aar udsendtes endog større Flaader, bl. a. i 1551 en Flaade til Island for at gøre Ende paa Islændernes Modstand mod Reformationen, samt i 1555 en stor Flaade til Nordsøen for at bekæmpe det, særligt i dette Farvand, omsiggribende Sørøveri, uden at Peder Skram fik Kommandoen over dem.

Peder Skram havde imidlertid jævnsides med sin Admiralsgerning i de forløbne Aar efter Krigen varetaget sine Embeder som Lensmand og Rigsraad. Som saadan deltog han i det Møde, der den 15. September 1541 fandt Sted mellem den danske og den svenske Konge paa Grænseskellet mellem de to Lande ved Brømsebro i Skaane, hvor der blev sluttet en gensidig Forbundstraktat paa 50 Aar, som Peder Skram sammen med de øvrige Rigsraader var med til at underskrive og besegle.

Allerede det følgende Aar blev Traktatens Løfteparagraffer indfriet, idet Kong Christian sendte den svenske Konge Hjælp i den Borgerkrig, som under Navnet „*Dackefejden*“, opkaldt efter dens Stifter, Bonden Niels Dacke, i 1542 var brudt ud i Småland, og som efterhaanden bredte sig ogsaa til den sydlige Del af Østergötland. Smaalændingene, der under Borgerkrigen i Danmark havde taget Parti for Skaaningerne, som var blevet Kong Gustavs Fjende, Christian II, tro, rejste sig mod Adelens og de kongelige Fogeders Undertrykkelse. Kong Gustav karakteriserede selv en af Aarsagerne til Smaalændingenes Utilfredshed med følgende Ord:

„att koningen och adeln ej velat tillåte Småländingarne att utföra så öfvermåttan många oxar och lestersmör till att bespisa och styrka Danmarks rike och danska städer menige riket och synnerligen Upland og Bergslagen till svår och dyr tid, hafver vårt den största orsak, hvarföre de Småländingar hafva tagit sig slikt buller före“;

men ogsaa Afskaffelse af de gamle Kirkebrug, Forbud mod at bære Vaaben samt Indførelse af gennemgribende Forandringer i Kirkelære og Kultus gav Næring til Utilfredsheden hos Almuen, som særligt vendte sig imod de forhadte „*husesyn*“ hvor Jorden i Tilfælde af Van-

røgt fra Bøndernes Side blev konfiskeret og tilfaldt Kronen. Denne var i Henhold til Datidens feudale Opfattelse, som i høj Grad deltes af Kong Gustav, den oprindelige Ejer af Landets Jord, som Under-saatterne kun havde Brugsretten over som Len eller som Forpagtning. Lignende Bonderejsninger havde iøvrigt fundet Sted i Tyskland og rundt om i Europa; og naar Danmark, hvor Christian III efter 1536 havde lagt Haand paa Halvdelen af Rigets Jord som Kongens, gik fri i saa Henseende, skyldtes det formentlig Landets Udmattelse efter den nylig afsluttede Borgerkrig, hvor Bønderne var slaet ned.

I Sveriges sydlige Landskaber huserede Niels Dacke med sine Bander under uhyre Tilslutning fra Almuens Side; Herregaardene blev indtaget og plyndret, Fogederne og Adelsmændene dræbt og de kongelige Tropper slaet. Da var det, at Kong Gustav i Henhold til den nylig afsluttede Forbundstraktat med Danmark bad den danske Konge om Hjælp, som ogsaa omgaaende blev ydet ham. Til Anfører for de danske Hjælpetropper udnævnte Kongen Peder Skram, der som Indehaver af det mest betydningsfulde Len i Grænselandskabet og som den øvede Krieger, han havde vist sig at være ogsaa til Lands, var særlig kvalificeret til dette Hverv; ja, Kongen forærede ham endog af særlig Naade sin egen Ridehest og *„bad ham sanke overald Danemark de Krigsfolk som ham siuntes dueligst hertil“*. Som Underanførere tog Peder Skram Byrge Ulfstand til Glimminge, Tage Tot og Jakob Mauridsen med sig; og da de danske Hjælpetropper — 200 Mand til Hest og 350 til Fods — havde overskredet Sveriges Grænse, forenede de sig med de svenske, der ialt talte 3000 Mand til Hest og 1200 til Fods foruden 600 tyske Landsknægte, alle under Anførsel af Rigens Marskalk Lars Siggesson, Johan Turesson samt Vestergötlands Statholder, Gustaf Olsson Stenbock m. fl. *„Alle disse havde ved Røgte fattet saadan Højagtelse for Peder Skram, at de betroede ham som Anfører til at gøre Anstalt“*, siger Erik Pontoppidan; men herom nævner de svenske Kilder intet. Den svenske Forfatter Ling betegner i sin *„Ofversigt af Dackefejden“* iøvrigt de danske Hjælpetropper som *„allehända kibbelikram, illa klädde såsom bönder, som hasteligen rycas från plögen, och rustade med palyxor“*.

Blandt de svenske Underanførere fandtes ogsaa Peder Skrams gamle Vaabenfælle og Skibskammerat fra Store Kravel, Måns Svensson Some, der som *„fältöfverste“* deltog i Kampagnen. Om de to tidligere Admiraler fra Grevefejdens Tid, den svenske og den danske, har truffet hinanden her og fortsat Samarbejdet paa Landjorden, vides der imidlertid intet om.

Under den Kgl. svenske Hovedstyrkes Indfald i Smaaland, der paa Grund af Bøndernes List og Baghold maatte foregaa med den største Forsigtighed, sendtes, siger Ling i sin Skildring, en mindre Rytterafdeling i Forvejen for at spejde.

„Denna träffade på Dackes bästa medhjelpere Lille Jösse, som inväntade några tusen man till hjälp. Då han ej kunde afhålla sig ifrån att skjuta, blef han angripen, fången og förđ till lägret. Såsom han och var en synnerlig dristig Skalk framför andra, säger Brahes krönika, havde han ock i det yttre blifvit utpekad, ty han hade 6 fingrar på hvarje hand och 6 tår på hvarje fot“.

Der er en vis Sandsynlighed for, at Peder Skram med sine Ryttere har været med i den omtalte Fortrop, ja maaske endog har kommanderet denne; thi hans Hustru, Elsebe Krabbe, omtaler i sin Skildring af hans Deltagelse i Dackefejden, som er gengivet hos Pontoppidan, den samme Episode vedr. Lille Jösse, som hun iøvrigt kalder Lille Niels, med følgende Ord:

„Da Tacke hørte, man ville til at tage saa alvorlig imod ham, holt han ey Food, men flyede længer og længer op i Landet. Dog satte man efter ham, og nedlagde i mange smaa Træfninger et og andet Parti, særdeles eet under hans Lieutenant ved Navn Lille Niels, som ellers var stoor nok, og havde sex Tær paa hver Food. Denne blev lagt paa Stejle, med flere af hans Lige“.

Peder Skram har med andre Ord uden Tvivl været med, hvor disse Tildragelser er foregaaet, og dette bestyrkes i og for sig ogsaa af Ling, der i sin Skildring af Indfaldet i Smaaland nævner de Danskes aktive Deltagelse og svære Tab med følgende Ord:

„Under plundring fortsattes tåget, hvarvid danskarne synnerligen utmærkte sig, men smålændingarne voro dock ej mera radda, än att de togo tillbaka, hvad som plundrats, och nedgjorde 300 af danskarne“.

Da Vinteren nærmede sig, sluttedes et Forlig mellem den svenske Konge og Dacke, og Peder Skram drog da hjem med de danske Hjælpetropper „*efter at de Svenske højlig havde betakket sig for hans Hjælp*“, skriver Pontoppidan. I Løbet af Vinteren forhandlede Dacke med Kong Gustavs tyske Fjender: Hertugen af Mecklenborg, Lübeckerne og de landflygtige Svenskere om Hjælp, støttet af Kejseren med Løfter; men Forhandlingerne førte ikke til noget Resultat; og

det følgende Foraar (1543) genoptoges Kampen med stor Heftighed. Bønderne belejrede endog Kalmar og Stegeborg, og Dackes Bander huserede med Mord og Brand, idet de havde Tilhold i de store Skove, hvor det var vanskeligt at komme dem til Livs. Ogsaa dette Aar fik Kong Gustav Hjælp af den danske Konge, der sendte 800 Landsknægte og 200 Mand til Hest; men denne Gang var Peder Skram ikke med. Ved Åsunden stod en afgørende Kamp, hvorunder Dacke blev haardt saaret, og 500 af hans bedste Mænd faldt; og, siger Ling, der synes at have haft et godt Øje til de Danske:

„Tåget gick vidare åt Södra Möre unde oafbrutet härjande och plundrande, hvarunder Gustaf Olsson lät Danskarne isynnerhet utmärke sig for rofgirighet för at lära bönderna, att de af koningens folk hade mera skonsamhet och mildhet att vänta. Detta hade åsyftad verkan och böderna sade nu vid sig sjelfva: „Vi se nu, att danskarna äro fast grymma om våra gårdar, hustrur och barn; derföre må vi nu så gerna falla till föga och begära nåd af vår herre och koning ön nu längre löpa och galnas, såsom vi nu på andra året gjort hafva“,

og fortsætter Ling:

„Framkomne til Calmar pockade danskarne på solden och sade sig vilja skarpna möglet från konung Gustafs dalrar“.

Efter at Befolkningen i Smaaland efterhaanden var faldet til Føje, blev de kongelige Hære trukket tilbage fra den forarmede Landsdel, og de danske Tropper drog hjem. Dacke selv blev efterhaanden forladt af sine Tilhængere og maatte flygte til Granskågen i Blekinge, hvor han s. A., efter hvad der siges, skulde være blevet dræbt af et Pileskud og siden ført til Kalmar, hvor han blev lagt paa Stejle med en Kobberkrone paa Hovedet. Dermed var Bondeoprøret slaet ned.

Af kgl. Ordrer samt Breve, der forefindes fra Peder Skram fra den Tid, fremgaar, at han som Kgl. Lens- og Høvedsmand paa Helsingborg har haft de skaanske Landsdeles Forsvarsberedskab under sig, saaledes at han faktisk var militær Øverstbefalende i disse. Saaledes giver han i 1543 paa Kongens Vegne Borgmester og Raad i Halmstad Meddelelse om Indkvartering og Underhold af 10 Roder Landsknægte, som skal ligge „i borgeleye“ i Halmstad og Lauholm, og skriver herom samt om andre med Skib ankomne Landsknægte, han har lagt i Borgeleje i Malmø, til „*Erlig velbiurdiige mendt oc*

strenge riddere Her Eske Biille tiill Vallden, ko. matz. Stadholder, Joachim Beck tiill Førsløff, ko. matz. rentte mester^a; og fra 1545 stammer følgende Kgl. Ordre:

„Her Peder Skram og Tage Otzen bleffue tilscreffuet, att the skulle lade thennom Skone vere beffalitt oc haffue goed agting oc tilsinn, om noget paakommer“.

Samme Aar meddeler Peder Skram sammen med to andre skaanske Lensmænd Kongens Statholder i København, at de i Henhold til den givne Befaling havde beordret hele den menige Adel samt en Borgmester og Raadmand fra hver Købstad til at møde sig i Lund, og at de alle havde erklæret sig villige til at være rede Dag og Nat, Adelsmændene med deres Heste og Harnisk og Købstadsmændene med deres Skyts og Heste eller om fornødent til Fods med Vaaben og Værge, naar de fik Skrivelse eller Bud derom; ligeledes at de havde *„forordinerett thi folck, som skall vere y Landskronne oc foruare ko. matt oc riiget then by tiill gode“*. Af Skrivelsen fremgaar endvidere, at Anledningen til disse Mobiliseringsforberedelser skyldes et indtrædende spændt Forhold til Sverige, hvor Kong Gustav paa Tinge i Kalmar havde truffet lignende Forberedelser for Tilfældet.

Efter at Peder Skram havde haft Helsingborg Len i 10 Aar, fik han den 1. Oktober 1547 Følgebrev til K. M. Gaard i Roskilde samt Haraldsborg og Svenstrup Len, der var knyttet til det betydningsfulde Embede som *„Høffuitsmand offuer Sielands stict“*, *„... annammede han vor Gaard i Roskilde den 4. Oktober 1547 og blev den quit den 30. Nov. 1548“*, idet han den 15. Oktober s. A. igen havde faaet Følgebrev til Helsingborg samt til K. M. Gaard udi Landskrone *„ad gratiam“*. Den 19. Oktober fik han et andet Brev paa Helsingborg og Landskrone, som her kaldtes et Slot; men et saadant blev efter hans Datters Oplysninger først opført af ham selv, der lagde den første Sten i Grundvolden og hans Hustru, Fru Elsebe Krabbe, den anden. Tidligere havde der paa Pladsen, hvor Slottet blev opført, kun staaet en Hob smaa Boder, som beboedes af allehaande gemene Folk, og som blev afkøbt af Peder Skram paa Kongelig Majestæts Vegne og efter Hans Majestæts Befaling, og tilføjer Olive Skram, der i sin Beskrivelse ofte sammenblander historiske Oplysninger med naive Almuehistorier: *„der fornævnte Boder vare afkjøbte, fandtes der en død Karl standendes paa sit Hoved med Støvler og Sporer udi et Hemmelighed, hvilken Gud sig over forbarme“*.

I 1555 søgte og fik Peder Skram sin Afsked fra sit Admiralsembede, idet han, som hans Hustru skriver:

„ved ærlig og velbyrdig Mand og strenge Ridder Hr. Otte Krumpen til Højbygaard, Danmarks Marskalk, bad give sin Konge tilkjende, at han begjærte for Alder og Skrøbelighed i saa Maade at skaanes. Og det skete det Aar MDIV.“

Om Faderens Afskedsbegæring skriver hans Datter nærmere:

„Og, efter det nu (Gud være lovet) var kommet til Stille her udi Riget og fornævnte Hr. Peder begyndte at blive aldrende og var da Rolighed begjærendes, efter han udi samme Admirals Bestilling havde tjent saa længe, som var baade i salig Kong Frederik den 1stes Tid og salig Kong Christian den 3dies og saa Kong Gøstes af Sverrig, som var fra det første, der man skrev 1532, og til Anno 1555, som var tilhobe 23 Aar; thi haver han været begjærendes af højbemeldte Kong Christian, Hans kongelige Majestæt vilde hannem allernaadigst forskaane for samme Admirals-Befaling; han vilde dog for sin Person findes Hans Højmagtighed en villig og tro Tjener, som tilforn, og derom befordrede han ved Æ. V. Mand Hr. Otte Krumpen til Trudsholm, som da var Danmarks Riges Marsk, hvilken hans Begjæring højbemeldte Kong Christian hannem naadig efterlod og ham gunstelig takkede for sin lange og tro Tjeneste“.

Samtidig blev Peder Skram sine store Len i Skaane, Helsingborg og Landskrone kvit, idet disse formentlig havde været knyttet til hans Admiralsbestilling; men 2 Aar senere, den 22. Maj 1557, fik han Brev paa Halmstad Herred at skulle indløse det fra Hartvig Bilde; og den 12. Maj 1558 blev han forlenet med „Laholm Slot“, idet Mogens Gyldestjerne den 30. Marts s. A. havde overtaget Halmstad-Herred efter ham.

I de første 4 Aar efter sin Afsked har Peder Skram sammen med sin Hustru formentlig haft Ophold paa deres Gaard Skedal i Halland, som laa i samme Landsdel og ikke langt fra hans nye Forleninger. Fra dette Sted er de fleste af Ægteparrets bevarede Breve fra denne Periode i alle Tilfælde daterede. Saaledes forefindes et Brev fra Fru Elsebe Krabbe, dateret: Skeedall Thorupp d. 28. Febr. (?) 1556 til Fru Birgitte Giøe, Herluf Trolles Hustru, hvori hun, ikke uden et Stenk af Bitterhed over den ny tilbagetrukne Tilværelse efter hendes Mands Afsked, skriver, at hun har erfaret, at Herluf (Trolle) vil drage til

Jylland, og indbyder hende (Birgitte Giøe) til, hvis det ikke er til for meget Besvær, at komme hid og se, „*hwre en ffattiig Hallandsfar lyde her, ther tør end vere bed(r)e end vwenner tencker*“.

Endvidere er følgende Breve fra Peder Skram dateret fra Skedal: Brev af 28. December 1555 til Hertug Hans af Slesvig-Holsten — Brev af 15. Marts 1557 til Pouell mø(n)ter i København — samt endelig et Brev af 15. April 1559 til Kong Frederik II, som ikke er uden historisk Interesse, idet man af dets Indhold faar et klart og tydeligt Indtryk af den Spænding, der allerede saa tidligt som i 1559, fire Aar forinden den nordiske Syvaarskrigs Udbrud og inden Kong Gustavs Død eksisterede mellem de to Lande; og af dette Brev fremgaar ogsaa, at Generhvervelsen af Øen Gotland, som oprindeligt havde tilhørt Sverige, men lige siden dens Erobring af Valdemar Atterdag i 1361 havde været et Stridspunkt mellem de to Riger, var en national Æressag for Kong Gustav, der med saa stor Dygtighed og Nidkærlighed havde samlet det adspaltede og af Danmark igennem flere Hundrede Aar undertrykte Rige. Brevet, der ligesom de øvrige nævnte Breve fra Peder Skram og Elsebe Krabbe, findes i Original i Gehejmearkivet (Rigsarkivet), skal her gengives in extenso:

„Stormectigte hogenborne første, aller naadigste kongge oc here etc. Myn ganske vnderdanlige plictige tro tjeneste tilforn mett Gud. Aller naadigste herre, giffwer jeg etters naades høgmetighed ganske vnderdanigen oc werdiclige att wede, att jeg vdi dag fick etters naades breff oc skriffuelse, som er skreffuet paa etters naadis gaard Aarhus then V dag Aprilis, och her hoss ett breff, som etters naades høgmetighed er til screffwet aff Werner Parsberig om nogen leylighed aff Suerige, oc jeg ter fore skulle haffwe met wesse bod ter i landett att forfare, huru om allting er. Aller naadigste herre, saa giiffuer jeg etters naade werdiglige att wede, att tend tijd samme heredag stod i Wadsten, haffde jeg mett eget wesse bod ter i byen, tha forfor hand, att kong Gøstii skulle haffwe giiffwet sytt raadtt forre te Oplandzherrer, som først vore komen, att han acttett att gørre eth tog til Gulland, att lade indtage tett land igen, som lenge haffde werett fra Suerigis riige, oc gaff til kenne, att thett vore nu rett tiid, oc hand haffde alltijd forbeholdt seg i alle handeler, som vore gangen imelom hannem oc Danmarck, hues rettighed han haffde til Gulland, tere for vylle hand nu ted anheffue etc. Aller naadigsti here, den tid her Sten, her Gøsti Olsen oc her Per Bradde kom, skulle tii raadtt ter imod, oc besynnerlige her Per Brade, oc gaff til kenne, att ter vor riingge fremede krigs folck

j landett, att tersom tii taptte ett slag, tha wore lanett taptt oc bortte, oc att tij haffde maadelige wener oc forwantte vden lands; oc der hoss gaff fore, att ter som te opvagtte etters naadde, tha opwagtte te ten ganske werden oc alle etters naades forwantte, oc synderlige te Heense steder; oc aff thi suar bleff hand strax saa forbittret, atth hand vor indeluck i tre dagge, oc ingen maatte eller torde gaa ind til hanem, oc hade han oc opskreffwett, oc forsamlett alle hans bonde knectte til same tid, oc ther epter lod hand strax mostere oc betalle thee aff samme knectte, som vore førr mett i Rysland, dock ikke vden ij marck paa handen, men tii andre fick inttett, oc strax bleff tønomyffwet forloff at drage hiem, doc att huer skulle sede rede, nor te fyngede vderre bod; oc saa gjorde te selff ett anskreg tere i landet, att Ryssen skulle vylle falle paa nye igen i Findland, huelkett doch inttett er. Kere naa(dig)ste here, saa haffwer jeg nu syden paa nye igen hafft fiire myn wesse bod there i lanett, oc mett ett aff tenomyffwet her Stenn selff til om en gang, oc mett ett anett skreffuet her Gøstij Olszon til, att hand vylle hielpe meg til købs til iij eller vj lester ossmund til myn bygning; oc nu i gaar kom ted mett bod igen, som vor hoss her Sten oc syer, att ten vnge hertog Erick vor paa toget oc viille dragett her ner til lande mercke oc bese nogne befestninger, som skulle befestes, oc synderlige ett heder Hamer, ther haffwer hans naade latt satt en stall til hu(n)drert heste, oc doc icke hade mett seg vden(?) jc heste oc jc fodganger, oc fick strax ilendes bod fran syn fader om naten, att hand skulle strax gyffwe seg til bage tyl faderen igen til Ennekøbyng, oc følige syn fader opp att Staacholm. Disligeste kere naa(dig)ste herre vor oc te Losze (Lødese) borgere forboden att nogen stedz løbe mett teres skib, fore end ter(!) fyngede vedere besked, oc nu ere samme forbod opgiffuet igen, och ti haffwer latt lyst oc vdraapt, att huem ther gøre ti danske nogen forfang skuelle straffis ther fore; om thet er giortt paa skrømpte, thet kand mand icke vest vide, ty ther gaar doch en hemelige thalle iblantt then menigmand, att thet tog att Gulland skulle icke vere affslaget, tii kand en god opsende icke skade. Thenne mening oc leylighed haffwer jeg for nogen dage syden giffuit etters naades stattholere here Mons Gyllenstiern til kenne etc. Kereste naadigste here, hues jeg wydere her om forfare kand, skall jeg icke spaare bod ther offwer, som jeg ved etters kon. matt. oc mytt federne riige mactt paa liiger. There som jeg kune haffue forfaret noget rett west vere, skulle etters naades høkmectughed, le(n)ge syden hafft mytt wesse bod ther om, och skal ty mett Guds hielp i thene landsenne ingen fremgang faa, saa wytt som machten er att staa thø-

nom i mod; thy jeg haffuer meg paa etthers naades gode behaff alltt retthetth ther epther, oc nu i these dage mostrett oc hafft vdgers folkett til sammen, saa ty syder allt rede natth oc dag om behoff gøres; oc vel strax om santte Volborig dag mostre køffstedmend her i mett len; thy jeg haffuer allt holtt thøm thet fore, tha vore ty selff begerin-des then dag, thy att theris folck vore mesten vdloben etc. Kereste naadygste here, huor jeg ved att affwerryge etters høgmectugheds skade oc forderwe, vel jeg der i were vspartt vnderdanligen oc hulde-ligen att findes, som jeg kendis att vere etters naade plichtig. Etters naades kongelige Matt. mett itt lycksaligtt regimentte oc itt langvarigt suntt liiff viil jeg her mett haffwe ten aldmechtigste Gud befallendis. Dattom Skeedall ten xv dag Apprilis ar mdlix.

Etters naaddes
vnderdanige tienerre
Peder Scram riidder.

Udskrift: Haagborne stormectigste første oc here, her Frederick medt Gudz naade Danmarkis, Naarigis, Wendes oc Gottes Kaanning, hertog i Sleswiig, Haalstien, Staarmaren, Diitmersken, greffwe i Ol-denborrig oc Dermenhorst, myn aller naaddigste here, ganske vnder-danligen etc.“

Fra omkring 1560, hvor Spændingen mellem Danmark og Sverige efter de to gamle Kongers Død og deres unge og kampivrige Søn-ners Tronbestigelse, var blevet yderligere skærpet, ser det ud til efter Dateringerne af Peder Skrams Breve, at han har taget fast Ophold paa Laholm Slot, som han havde faaet til Len af Kongen; men der forefindes ogsaa Breve fra ham fra København, Korsør og fra hans Fødegaard Urup i Jylland, som han sandsynligvis, omend kun for en kortere Tid ad Gangen, har besøgt og inspiceret.

I et Brev dateret Laholm den 1. Marts 1560 skriver han til Kon-gen om Tømmer til Halmstad Befæstning; men man ser ogsaa af en Besked fra Kongen i et Brev af 3. Juni 1560, at denne stærkt ønsker hans Nærværelse i Rigsraadet:

„Breff tiill Per Skram, att myn herre forund (rer) huar faare hand ligger saa lenge wdj Skone oc forsømer myn herris regsse ther offuer, att handt oc strax giffuer siig tiill raadet. Datum vt. Supra“.

Desuden havde Skram en omfattende Korrespondance i disse Aar med Hertug Hans af Slesvig-Holsten, hos hvem hans ældste Søn Chri-

sten tjente som „*Dreng*“ paa Haderslevhus; det drejede sig hovedsageligt om Gods og forskellige Materialer, saasom Jernstænger og Søm m. m. samt Osmund (Kongebregner) som Hertugen havde bedt Peder Skram om at bestille i Sverige samt indskibe og forsende til sig i Sønderjylland. Man har Indtrykket af, at dette kongelige Bekendtskab har været lidt besværligt for Peder Skram, men til stor Fordel for Hertugen; følgende Uddrag af et Brev fra Peder Skram, dateret Urup den 31. August 1562, viser den fortrolige Fod, hvorpaa han stod til denne, der tilsyneladende heller ikke var anset for at være nogen Foragter af gode Sager fra Sverige, fra hvilket Land det ogsaa den Gang havde sine Vanskeligheder at faa saadanne indført.

„Kærste naadigste herre, desligeste forskicker jeg etters naade ter hoss en liiden suensk ost, haffude jeg kunnett bekomett en støre eller bedre, haffude jeg tedtth gernne giortt, ti ded haffuer nu en titlang saa weretth, at mannd motte intted fonge ter vd; mett tyden skall jeg well haffue etters naade i huffkomelsse meet tend som bedre skall were, oc er nu myn ganske vnderdanige bøn til etters naades høgmetighed, att etters naade wille nu werdes til atth anname tette til tacke, oc alleneste wille see til en godtth wellie, som mett følger, oc icke til gaffwens ringhed etc.“.

Peder Skrams sidste Brev til Hertugen er dateret Laholm den 16. Februar 1563, kun faa Maaneder forinden han fik vigtigere Ting end Byggematerialer og svenske Oste at tænke paa, idet han blev kaldt til Kongen for atter at gaa til Søs i Spidsen for den danske Flaade; men den Gang anede han intet om, hvad der forestod.

VI

PEDER SKRAM UNDER SYVAARSKRIGEN

Peder Skram skulde paa sine gamle Dage endnu en Gang som aktiv Deltager opleve en stor og frygtelig Krig, den blodigste i Nordens Historie. I denne skulde han baade til Vands og til Lands atter komme til at yde en betydningsfuld Indsats for sin Konge og sit Fædreland. Efter en fredelig og lykkelig Tilværelse sammen med sin Hustru og sine Børn i den lange Periode mellem de to Krige skulde tunge Byrder, der stillede næsten overmenneskelige Krav til den aldrende Admirals Kræfter og svigtende Helbred, atter komme til at hvile paa hans Skuldre, samtidigt med at personlige Sorger og Savn ved det smertelige Tab af 4 Sønner samt Afbrænding og Ødelæggelse af hans Ejendomme i Halland, kom til at formørke hans Alderdoms Dage. Den gamle Krieger og Sømand gav dog ikke op, men udstod med Taalmodighed og Sjælsstyrke den lange Krig, der under Navnet „*Den nordiske Syvaarskrig*“ havde sit Udbrud i 1563.

Krigens Forhistorie.

Nytaarsdag 1559 afgik Kong Christian III ved Døden og fulgtes paa Tronen af sin 24-aarige Søn Frederik II. Dette Tronskifte gav Signalet til nye Synspunkter for dansk Udenrigspolitik; thi medens Christian III, efter at Riget var blevet samlet, under hele sin Regeringstid havde ført en fredelig Politik og paa enhver Maade søgt at undgaa Konflikt med sin mere temperamentsfulde og krigslystne Nabo, Gustav I af Sverige, der gentagne Gange havde slaaet paa Krigstrommen, viste hans unge Søn, Frederik, ikke den samme Tilbageholdenhed og Taalmodighed overfor de svenske Provokationer, men lod sig efterhaanden rive med i Kampen om de Uoverensstem-

melser, som laa de to Riger imellem, og som yderligere var blevet uddybede efter at den unge lidenskabelige og noget uberegnelige Erik XIV ved sin Fader, den gamle Kong Gustavs Død i 1560 var kommet paa Sveriges Trone.

Traktaten i Brømsebro, der skulde sikre de to Lande en gensidig 50-aarig Fred, havde trods alt efterladt nogle gabende Saar, der stadig nagede det gode Forhold mellem dem. Saaledes havde begge Parter ved Traktatens Indgaaelse taget visse Forbehold, Sverige med Hensyn til sin paastaaede Ret til Gotland, og Kongen af Danmark og hans Efterkommere med Hensyn til „*hvad Tiltale de kunde have til Sveriges Krone*“. Og hertil kom i de følgende Aar en Række Interessestridigheder paa Grænserne mellem de to Lande samt andre Smaa-ting, hvorom Sendebud, Forhandlere og Lensmænd i Grænselandskaberne ustandselig diskuterede, altsammen Bagateller, som det ikke var værd at tale om, men som dog tjente til at nære den gensidige Mistillid mellem de to Folk.

Imidlertid fik man i Danmark efter Frederik II.s Tronbestigelse foreløbig andet at tænke paa, idet Kongeriget blev draget ind i Kri- gen mod Ditmarsken, som Hertug Adolf af Holsten-Gottorp, støttet af den holstenske Adel med Hærføreren Johan Rantzau og hans Slægt i Spidsen, i al Hemmelighed havde truffet Forberedelser til. Det forsmædelige Nederlag, som den danske Kong Hans og hans Broder Hertug Frederik af Holsten Aar 1500 havde lidt under deres Indfald i Ditmarsken, havde efterladt et uudslukkeligt Had hos det danske Kongehus og den holstenske Adel, der lurede paa enhver Lejlighed til Hævn; men saa længe Christian III levede, blev der holdt igen fra dansk Side. Straks efter hans Død tog Holstenerne imidlertid Sagen i deres egen Haand, og Danskerne maatte, for ikke at overlade dem hele Spillet, følge Trop. Under den gamle Johan Rantzau som øverste Feltherre faldt den danske og den holstenske Hær ind i Ditmarsken, hvis Hær blev tilføjet et tilintetgørende Nederlag og Landet erobret og delt mellem Sejrherrerne. I den danske Hær, hvormed Kongen fulgte, deltog hovedsagelig den jyske og fynske Adel. Naar den gamle Kamphane, Peder Skram, ikke var med i dette Felttog, skyldtes det formentlig hans Stilling som Kgl. Lensmand og Slots- herre i Halland, hvor hans Nærværelse i dette Grænseland mod Sve- rige sikkert har været paakrævet under Hensyn til det truende For- hold til dette Land. Han og de skaanske Adelsmænd havde iøvrigt ogsaa taget deres Tørn under Dackefejden, hvor Tampen havde brændt i Nærheden af deres Egne.

Efter Afslutningen af Ditmarskertoget, der for en Tid havde optaget Sindene i Danmark, kunde man igen vende sin Opmærksomhed mod Forholdet til Sverige, mellem hvilket Land og Danmark der i Aarenes Løb ogsaa havde udviklet sig flere og alvorligere Stridspunkter end de foran nævnte. Et af disse, Spørgsmaalet om Retten til at føre de tre Kroner i Rigsvaabnet, som Danmark betegnede som Unionsmærket, medens Svenskerne erklærede dem som Sveriges Vaabenmærke, var ganske vist kun af formel Natur, men tjente ikke desto mindre til at sætte Sindene i den Grad i Bevægelse i de to Lande, at det i Folkenes Bevidsthed voksede til at blive et Spørgsmaal om Krig eller Fred. Men ogsaa paa et andet Omraade var der i Slutningen af Kong Gustavs Levetid tændt en Lunte, som i Forbindelse med alt det andet Sprængstof tjente til at nære den Ild, der tilsidst fik Krudttønden til at eksplodere. En i Danmark udkommen Rimkrønike, som Svenskerne mente var rettet mod dem, foranledigede et svensk Gensvar, der nærmest var formet som et Smædeskrift mod kendte danske Mænd; og dermed var Sladderen, som yderligere tjente til at forgifte Sindene, i fuld Gang. Spændingen imellem de to Lande, samt særlig den svenske Konges hadefulde Følelser overfor Danmark, belyses bl. a. af Indholdet af Peder Skrams tidligere nævnte Brev til Kong Frederik i 1559 vedr. Kong Gustavs Hensigter m. H. t. Erobringen af Gotland samt af Kong Gustavs Udtalelse til sin Søn faa Maaneder før sin Død:

„Vi have nu snart i 40 Aar lært dem (de Danske) at kende . . ., saa veed da den almægtige Gud, hvor trolig og flittig vi i alle vore Dage have foreholdt og advaret baade gamle og unge for de Danskes Falskhed.“

Men heller ikke Frederik II, hvis svenskfjendtlige Sindelag var velkendt, veg tilbage for provokerende Udtalelser bl. a. om Ønskeligheden af at flytte den danske Grænse op til Holaveden.

Selv om de her nævnte Aarsager til Stridighederne mellem Danmark og Sverige saaledes var mange og alvorlige nok, vilde de dog antagelig i sig selv paa Grund af deres Ubetydelighed hver for sig, der ikke stod i Forhold til den Vægt, man tillagde dem, næppe have kunnet danne noget reelt Grundlag for et Krigsudbrud; men at de nærede Ilden og skabte Grundlaget for et saadant er en given Sag.

Hovedaarsagen til denne Krig var derimod, som ved de fleste Krige i Landenes Historie, af økonomisk Art og skyldtes handelspolitiske Forhold. Krigsfaklen blev tændt i de fjerntliggende Baltiske Stater, der, efter den liflandske Ordensstats Ophævelse, som paabegyndtes

ved Russernes Erobring af Havnestaden Varna i 1558, blev en Bold for Ruslands og de tre Østersøstater: Polens, Danmarks og Sveriges politiske Rænkespil. Hver af dem tog sin Bid af det ulykkelige Land. Danmark, der siden Valdemar Sejrs Tid havde gjort Krav paa Højhedsretten over Estland og Øen Øsel, omend kun rent formelt, efter at Landet i 1347 var blevet solgt til den tyske Ridderorden, maatte ved dennes endelige Ophævelse i 1560—61 nøjes med Øen Øsel og det nordvestlige Landskab Wieck, idet Rusland havde taget den østlige Del, Polen tog den midterste og vestlige, og Sverige besatte i 1561 mod Danmarks Protest den nordlige Del af Landet med den vigtige Søhandelsstad Reval.

Efter at den tidligere tyske Ordensstat saaledes var blevet delt mellem de 4 Lande, begyndte Konkurrencen om Handelen paa denne betydningsfulde Del af Østersøens Kyst, der havde det mægtige russiske Rige som Opland, og hvori tillige Hansestæderne fra gammel Tid havde store Interesser, der stod paa Spil. For at tvinge Handelen paa Rusland tilbage fra dette Lands nyerhvervede Østersøhavn Narva til Reval udstedte Erik XIV i 1562 Forbud mod al Sejlsads paa førstnævnte By og søgte ved en haardhændet Blokade at haandhæve dette. Han lod sin Flaade opbringe alle Handelsskibe, der søgte den ny Handelsvej; men herimod satte alle Østersøstater sig. Den Kamp om Herredømmet i Østersøen, som i de kommende 250 Aar udviklede sig mellem dette Farvands omliggende Stater, havde derved taget sin Begyndelse. Fjendtlighederne imellem de daværende 2 stærkeste af disse, Danmark og Sverige, brød dog først for Alvor løs det følgende Aar efter forudgaaende endeløse Forhandlinger og Diskussioner om alle de Stridsspørgsmaal, som laa dem imellem. Da Frederik II i Foraaet 1563 efter Hjemkomsten af et til Sverige udsendt Gesandtskab fik Budskab om, at Erik XIV havde fastholdt Kravet om Brugen af de danske og norske Vaabenmærker, tog han sin Beslutning om Krig, saaledes at Vaabenspørgsmaalet i Virkeligheden kom til at blive den direkte Aarsag til dennes Udbrud.

Den danske Konge traf straks Forberedelser til Krigens Førelse. Bl. a. udrustedes en Flaadestyrke paa 10 Orlogsskibe, der under den 14. Februar 1563 til Øverste Admiral udnævnte Jakob Brockenhus' Kommando sendtes til Østersøen for at hindre al Tilførsel ad Søvejen til Sverige. Denne Ordre blev dog senere modificeret til, at intet Skib maatte sejle til og fra Sverige uden at angive Ærinde og Ladning for Admiralen, der kun skulde anholde Skibe med Fetalje (Levnedsmidler) og Krigsfornødheder.

Pinsedag den 30. Maj, ca. 2 Maaneder forinden Krigen officielt

blev erklæret, havde denne Flaadestyrke ved Bornholm udfør Rønne et alvorligt Sammenstød med den langt overlegne svenske Flaade, der imidlertid ogsaa var blevet udrustet, og som under Kommando af Jakob Bagge var paa Vej til Rostock for at afhente Erik XIV.s Brud, Landgreven af Hessens Datter; men Bagge havde tillige Ordre til at opsøge og tilintetgøre den danske Flaade, hvor han saa traf den. Ved den svenske Flaades Tilsynekomst sejlede Brockenhus med 3 af sine Skibe denne i Møde og affyrede det danske Løsens 3 Skud for at formaa den svenske Admiral til at stryge Topsejlet „*Herren af Østersøen til Ære*“. Da denne Opfordring ikke blev efterkommet, affyredes fra dansk Side et skarpt Skud, som gik igennem Sejlet paa et af de svenske Skibe; og dette gav Signalet til Kamp. Kong Frederik fortæller selv i et Brev af 23. Juli 1563 følgende om Anledningen til denne:

„Vore begyndte Skydningen, men da det skete paa vore egne Strømme, er det ikkun gammel Skik og Brug til Søs; alle Skibe plejer at give tilbørlig Besked om de er Venner eller Fjender, hvilken Anerkendelse vises ved Strygning af det øverste Sejl. Gør de ikke dette, holdes de for Fjender. Og Svensken har nægtet os denne os tilkommende Anerkendelse“.

Under en 3 Timers Kamp, hvor de 3 danske Skibe værgede sig med stor Tapperhed overfor Overmagten, blev Stormasten paa Jakob Brockenhus' Admiralskib „*Herkules*“ skudt overbord, og Skibet maatte derfor sammen med de 2 øvrige i Kampen deltagende danske Skibe overgive sig til Svenskerne. De øvrige danske Skibe, der havde holdt sig udenfor Kampen, undslap. Det svenske Bytte paa de 3 Skibe var 200 Kanoner og 700 Fanger, af hvilke det menige Mandskab under den 3 Ugers stormfulde Sejlads om ad Rostock til Stockholm i munkeraget Tilstand enten blev sat til at gøre Arbejde i Jern eller tvunget til at gaa i svensk Orlogstjeneste. Efter Ankomsten til Stockholm maatte Fangerne gaa i et beskæmmende Triumftog gennem Byen, hvor den fangne danske Admiral derefter paa Slottet blev udsat for Kong Eriks personlige Haan.

Frederik II havde imidlertid begaaet en alvorlig Forsømmelse ved under de raadende Forhold, hvor Spændingen mellem de to Lande stod paa sit Højeste, og Krigen stod for Døren, at sende en utilstrækkelig Flaadestyrke til Østersøen. Han har i for høj Grad undervurderet den svenske Sømagt, som han maaske heller ikke har regnet med

kunde være saa tidligt i Søen. Desuden har Kongen vel ment, at den endnu paa det Tidspunkt herskende Fredstilstand vilde dække hans Flaadestyrker mod svensk Angreb. Ganske vist indrømmer han i sit foran citerede Brev, at de Danske begyndte Skydningen, men finder Undskyldning herfor ved, at det er sket paa hans egne Strømme for, som Skik og Brug var, at haandhævede den ham tilkommende Højhedsret og faa de fremmede Skibe til at vise Kulør, om de var Venner eller Fjender. I et andet Brev af 9. Juni har Kongen imidlertid betragtet Affæren som et Angreb og Overfald fra Svenskernes Side, idet han udtaler:

„Sidste Pinsedag i disse Fredstider (!) er vore Skibe, som efter vor Sædvane laa paa vore Strømme under vor Ø Bornholm til Søfartens Sikring, blevet angrebne og overfaldne af 19 eller flere svenske Krigsskibe, som, ikke uden Besvær eller Skade for dem selv, har erobret og borttaget 1 Skib, hvorpaa vor Admiral Jakob Brokkenhus var, foruden 2 andre, som var grundskudte, hvorpaa de har nødnet de andre til at vige“.

I alle Tilfælde kom Kongens Fejlvurdering eller Uforsigtighed ham dyrt til at staa, idet han, endnu forinden Krigen var begyndt, mistede 3 gode Orlogsskibe, som der havde været stærkt Brug for i den danske Flaade, men som nu kom til at indgaa i den svenske. — En uheldig Start for den danske Sømagt —.

Selv om Episoden ved Bornholm vel næppe blev den direkte Aarsag til Krigens Udbrud, tjente den dog i høj Grad til at skærpe Modsætningerne og blev i alle Tilfælde, saavel af den danske som af den svenske Konge, der begge hævdede, at deres Flaade var blevet overfaldet af Modparten, benyttet som en kærkommen Motivering blandt de mange andre til at føle sig forurettet og søge Oprejsning ved Krig.

Efterretningen om Nederlaget ved Bornholm og om den svenske Flaades Nærværelse i Farvandene spredtes snart udover det ganske Land, hvor man frygtede Strandhug og Brandskatning paa Øerne og i de skaanske Landsdele. Kgl. Befalinger om, hvilke Forholdsregler der skulde træffes, hvis Fjenden viste sig, inden den danske Flaade kunde blive udrustet, udsendtes til „*Lensmændene ved Søkanterne i Danmark*“. Saaledes fik Lensmanden paa den for Søherredømmet i Østersøen betydningsfulde, men isolerede og udsatte Ø, Gotland, Ordre til at passe vel paa; og til alle Lensmændene i de skaanske Landsdele, deriblandt til Peder Skram paa Laholm i Halland, udstedtes nedenævnte Befaling, der iøvrigt giver interessante Oplysninger om Kyst-

udkigs- og Meldetjenesten paa den Tid samt om Tilstedeværelsen af et Slags Hjemmeværn til Imødegaelse af fjendtlige Landgangsforetagender. Saadanne havde altid Plyndring, Mord og Brand til Formaal, idet intet Hensyn blev taget til den civile Befolkning. Denne kunde derfor ligesaa godt først som sidst møde Fjenden med Vaaben i Haand, den blev alligevel ikke skaanet. Kongen skrev til Lensmændene:

„Da der løber nogle fremmede Skibe i Søen og man ikke kan vide, om disse ville gøre Landgang og foretage sig noget fjendtligt, skulle de straks lade Bønderne ved Søsiden i deres Len oprejse Bavner og holde Strandvagt; hvis der sker Indfald, skulle Bønderne, naar de ser Baverne brænde og høre Kirkeklokkerne ringe, begive sig til Stranden med deres Vaaben og gøre Fjenderne Modstand“.

Endvidere blev de lübske Koffardiskibe, som nordfra sejlede igennem Bæltet, opfordret til at stoppe op ved Nyborg, da der var Svenskere i de søndre Farvande; og samtidig iagttoges de svenske Orlogsskibes Bevægelser i Kalmarsund og Østersøen, hvorom Meldinger indsendtes.

Den svenske Flaades Handelsblokade af Narva med dens haardhændede Opbringelse af alle Skibe, der forsøgte at bryde denne, havde i lige Maade optændt Lübeckernes Raseri; og hertil kom, at disse forgesves havde forsøgt at faa deres gamle Handelsprivilegier i Sverige stadfæstet af Gustav I. Disse Omstændigheder havde medført, at de 2 tidligere uforsonlige Fjender, Danmark og Lübeck, var traadt i nærmere venskabelig Forbindelse med hinanden; og den 13. Juni 1563 sluttede de en Forbundstraktat, rettet mod Sverige. I nogle Separatartikler til Traktaten forpligtede Frederik II sig til, hvis han erobrede Sverige, at bekræfte Lübeckernes gamle Privilegier i dette Land, ligesom han allerede ved den saakaldte „*Odense Reces af 25. Juli 1560*“ havde gjort det for Danmarks Vedkommende. Til Gengæld lovede Lübeckerne at udruste en Flaade, som skulde forene sig med den danske og staa under den danske Øverste Admirals Kommando. Ligeledes sluttedes venskabelige Overenskomster med Rusland og Polen, saaledes at Danmark tilsyneladende kom til at staa stærkt politisk set, da Kong Frederik den 31. Juli 1563 ved særlige Sendebud til Stockholm udstedte sin højtidelige Krigserklæring mod Erik XIV af Sverige.

Peder Skram atter Admiral.

Efter den danske Øverste-Admiral Jakob Brockenhus' Tilfangetagelse i Træfningen ved Bornholm den 30 Maj stod den danske Flaade uden nogen egentlig Fører. Endnu inden Krigens Udbrud havde Flaaden mistet 3 af sine gode Skibe, og det danske Herredømme i Østersøen var stærkt truet. I sin Kvide saa Frederik II derfor ikke anden Udvej end at henvende sig til den gamle Peder Skram, der forlængst havde taget sin Afsked fra aktiv Tjeneste paa Søen, men hvis Ry som Flaadefører endnu stod i friskt Minde; og Kongen henvendte sig ikke forgæves til den gamle Søulk. Herom findes Udsagn saavel af Erik Pontoppidan som af Fru Elsebe Krabbe og Olive Skram.

Erik Pontoppidan skriver saaledes:

„... da den svenske Feide gik an, i Aaret 1563, og Admiralen Jakob Brockenhus, tillige med nogle Orlogs-Skibe kort derefter var tagen af de Svenske under Bornholm, saa savnedes den gamle Skram. Kong Fridric forskrev ham til sig i Kjøbenhavn, og overtalte ham til at antage sig paa nye sit Fædrene-Lands Tieneste. Herved vegrede han sig ikke, uanset den høye Alderdom vel havde tilladt ham det.“

Fru Elsebe Krabbe udtaler i sine Optegnelser om sin Mands Levned:

„Anno M. D. lxxiii udi Pindse hellige Dage kom Konning Frederik, den anden Danmarks Konge af det Navn, hans Brev og Skrivelse til Lauholm Slot efter Hr. Peder Skram, og paa samme Tid var hans Admiral nederlagt i Søen af de Svenske. Da begjærede vor naadige Konning og Herre, at Hr. Peder Skram vilde være vor Naades Admiral, og at han strax igjen vilde berede hans Skibsflaade og udløbe imod Rigens Fjender. Herudi besværede Hr. Peder Skram sig al intet, men strax efter Hs. Naades Begjæring beredte hans Skibe, og paa den Tid, da Nøden fordrede, da blev hans øverste Admiral“.

Og endelig giver Olive Skram følgende malende Skildring af sin Faders Genantagelse som Admiral:

„Der man skrev 1563, er begyndt den svenske Krig og Hans Kongelige Majestæt haver udsendt sin Skibsflaade udi Søen, ere de blevne ulykkelig optagne af Fjenderne, desligeste Hans Majestæts Admiral, Jakob Brokkenhus. Er der hastig anden Pindse dag kommen Kongelig Majestæts Skrivelse efter Hr. Peder Skram til hans Gaard Skedal,

hvorfra han er ilendes og ufortøven afsted dragen og haver fundet Hans Kongelige Majestæt paa Kjøbenhavns Slot og lod Hr. Peder Skram sætte sig til Skibs fra Helsingborg og ind for Kjøbenhavn. Er Kongelig Majestæts egen Dreng kommet til hannem, begjærendes, at han strax skulde komme til Hans Kongelige Majestæt, førend han gik ud i sin egen Gaard eller Hus, hvilket han og gjorde. Og, der han er indkommen til Hans Kongelige Majestæt, har Hans Naade mundtligt klaget, hvor ulykkelig det var tilgaaet med Hans Majestæts Skibe, som vare spolerede og adskilte og somme slet hentagne; haver derhos Hans Kongelige Majestæt været begjærendes af Hr. Peder, at efterdi han haver tjent hans salig Fader med flere fremfarne Konger for en Admiral, (at) han nu som en tro Mand udi samme Befalning vilde lade sig bruge, og forsaa Hans Majestæt sig visselig til, at han det ingenlunde afslog. Og, efterdi Hr. Peder Skram endda, som altid tilforn, lod sig igjen befinde villig til at tjene sin Herre og Konge og sit Fædrenelige, haver han det bevilget og samtykt, uanset hans Alder og Skrøbelighed gik ham flux efter, og haver strax bleven tilstede udi Kjøbenhavn, med sin Raad og Bestilling tilhjulpet at forfærdige og udrede Hans Kongelige Majestæts Skibsflaade med det aller forderligste muligt var“.

Datoen for Peder Skrams officielle Genudnævnelse til Admiral fremgaar af et i det Kgl. Bibliotek i Stockholm opbevaret dansk Haandskrift fra Frederik II.s Tid: „5. Julij. Hr. Peder Skram bleff giort till een admiral i Øster sehe (!)“; men af Kancelliets Brevbøger 1561—65 ser man, at han allerede strax efter sin Ankomst til København har overtaget Forretningerne som „Øverste Admiral“ og begyndt Udrustningen af den store Flaade, hvori han ved Forretningerne paa Holmen bistodes af Lensmanden paa Københavns Slot, Frans Brockehus, og senere Underadmiralen Peder Huitfeldt; thi allerede den 24. Juni giver Kongen Eskil Gøye Befaling til „at hidsende hvad brugeligt Skibsskyts han har paa Slottet og levere det til Hr. Peder Skram, Admiral, mod dennes Kvittans“, og 2 Dage senere, den 26. Juni faar Albert Scheel og Peder Huitfeldt Kongens Befaling til „at sende alle de Skibe hid, som de i Helsingør have antaget til Kongens Tjeneste, og selv forblive der, indtil Kongen har faaet de nødvendige Skibe; Tolderen smstds. maa ingen Skibe lade sejle derfra, førend han har underrettet Hr. Peder Skram, Admiral, om deres Ankomst, og denne har ladet undersøge, om de kunne bruges som Orlogsskibe. De skulle laane det mest mulige Skyts af de didkommende Skibe, men

dog lade dem beholde saa meget, at de kunne forsvare sig dermed, og ligesaa udtage Baadsmænd, indtil Kongen har faaet nok. Kongen kan ikke forstaa, at 2 af de bedste Skibe, som først kom did, have faaet Tilladelse til at sejle videre, og befale dem at give Tolderen Ordre til nøje at passe paa, at ingen Skippere, Styrmand eller Baadsmænd hemmelig snige sig bort fra Skibe“.

Og endelig gives der samtidig „Befaling til alle Købstæderne i Jylland til Brug paa Orlogsskibene, der med det aller første skulle udrustes, hver at sende 1 Bartskaar med Kiste og Tilbehør, 1 Piber og 1 Trommeslager til kjøpnehavn til Hr. Peder Skram, der skal give dem nærmere Besked“.

Disse Kgl. Befalinger, der staa indført i de snart 400 Aar gamle Kancellibøger, giver tillige interessante Bidrag til Oplysninger om Tilvejebringelse af Skibe, Skyts og Besætninger til Datidens Flaader. Man ser heraf, at det hele endnu var meget improviseret og til dels baseret paa Overleveringer fra den gamle Ledingsordning, hvor Skibe og Mandskab, egnet saavel som uegnet, blev skrabet sammen alle Vegne fra, naar det trak op til Krig. Det er derfor heller ikke mærkeligt, at Søslagene med saa uensartet sammensat Materiel og Personel som oftest opløste sig i Melé og Smaaepisoder, hvis Forløb Admiralerne ingen væsentlig Indflydelse kunde have paa. Kampene ses da ogsaa hovedsageligt at foregaa mellem de største Skibe, og særligt mellem Admiralskibene indbyrdes, idet de mindre Skibe oftest, paa Grund af ringe Sejlføring og Armering, holdt sig tilbage. Nogen egentlig Kamplinie kunde under disse Forhold ikke holdes. Kampene havde derfor gennemgaaende et tilfældigt Præg og endte som Regel taktisk set uafgjort. Disse Forhold maa tages i Betragtning ved Bedømmelsen af Søslagene under den nordiske Syvaarskrig.

Der laa nu et stort forberedende Arbejde fra Holmens og den Øverste-Admirals Side med at faa hele Flaaden udrustet. Den 1. Juli modtog Frans Brockenhus, der som Lensmand paa Københavns Slot havde Holmens Sager under sin Ledelse, en Skrivelse fra Kongen, som mindede ham om Skibenes Udrustning; Frans talte saa herom med Hr. Peder, og denne lovede, at Skibene om 8 Dage skulde kunne udlægges paa Strømmen, og hvad der ellers var at bestille paa dem skulle ikke forsømmes; men der manglede Skyts og Mønt. Skytset udtoges dels af de fremmede armerede Handelsskibe, der tilfældigt opholdt sig i Kongens Farvande; alene fra Skibe i Sundet fik man saaledes „101 halve og kvart Slanger og 8 Barser med tilhørende Kammerser“, og dels blev Skytset forskrevet fra de kgl. Slotte og laantes af de forskellige

Herremænd. Af Regnskaberne fra den Tid fremgaar endvidere, at der til Togtet anvendtes ikke ringe Summer til Maling, dels af de 3200 Skjolde, som nærmest anvendtes om Bord paa Skibene som Pynt — ogsaa en Overlevering fra Langskibenes Tid — og dels af Slinger, Barser og Hager, der blev anstrøget med rød Farve. Til Admiralskibet „Fortuna“ syedes 3 Bolsaner, hver 53 Favne lange og af tredobbelt Bredde, 3 andre paa 24 Favne og dobbelt Bredde samt 100 Standere, hver paa 2 Alen. Omtrent 1500 nye Entrepiker anskaffedes, ligesom der støbtes Tinkalke til Gudstjeneste om Bord m. m.

Et af de vigtigste Spørgsmaal ved Flaadens Udrustning var imidlertid Proviantforsyningen. Proviantlisterne fra den Tid giver værdifulde Oplysninger om, hvilke Skibe den udrustede Flaade bestod af samt Skibsbesætningernes Størrelse. Listerne indeholder Navnene paa nedennævnte 32 Skibe, og Regnskaberne yderligere 15; men en Del af disse Skibe anvendtes i andre Farvande f. Eks. i Kattegat og indgik saaledes ikke i Peder Skrams Flaade, der angives til 27 danske Orlogsskibe. De nævnte 32 Skibe hvor Tallene i ( ) angiver Besætningens Størrelse var følgende:

Fortuna (516) — Mercurius (465) — Den sorte Bøjert (77) — St. Jørgen vam Hamburg (77) — Kind Gottes (214) — St. Hans (210) — Solen (223) — Jonas (73) — Jonas vam Lübeck (206) — Akilles (412) — Falk von Bergen (74) — Kristoffer (216) — Nattergalen (60) — Falk von Aalborg (140) — Morion (187) — Arca Noe (212) — Den fliegende Geist (108) — Enhjørningen (44) — Den sorte Normand (45) — Jægeren (209) — Lodsmandspinken (31) — Meyer vam Danzig (219) — Papegøje von Hamburg (150) — Den flyvende Grib (150) (von Königsberg) — Kristoffer vam Lübeck (279) — David (187) — Den forgyldte Løve (158) — Elefanten (211) — Svanen (67) — Ulven (74) — Den sorte Pinke (26) — Skottepinken (80).

Af disse Skibe, der efter Skibsbesætningernes Antal maa have været meget uensartede af Størrelse, var kun 3 meget store (4—500 Mand), 10 mellemstore (ca. 200 Mand), 7 havde mellem 100 og 200 Mand og 12 under 100. Kun de større af Skibene har tilhørt Kronen og kunde betegnes som egentlige Orlogsskibe, de øvrige har, saaledes som Navnene ogsaa angiver, hovedsagelig været af fremmed Oprindelse — beslaglagte Handelsskibe omdannede til Krigsbrug.

Flaadelister fra den Tid giver ligeledes interessante Oplysninger om Skibsbesætningernes S sammensætning og Størrelse. Her skal saaledes anføres Uddrag af nogle, der menes at stamme fra Aarene 1559 og 1561, der sammenlignet med de ovenfor nævnte Proviantlister fra 1563

(Peder Skrams Flaade) dog udviser betydelig mindre Besætninger for de samme Skibe; men dette skyldes maaske, at de paagældende Flaadestyrker hovedsagelig var udrustede som Bevogtningsstyrker i Fredstid og til Rensning af Farvandene for Sørøvere og Fribyttere, hvortil man kunde nøjes med reducerede Besætninger af Krigsfolk, medens Peder Skrams Flaade skulde i Krig mod en jævnbyrdig Modstander og tillige medførte Krigsfolk til Brandskatning af Fjendens Land samt til Gotlands Forsvar.

*Skema over
Skibsbesætningernes Sammensætning og Størrelse.*

	Fortuna		Mercurius		Falk af Be		Flyv. Geist		Normand	
	1559	1561	1559	1561	1559	1561	1559	1561	1559	1561
Skipperer.....	1	3	1	2	1	1	—	1	1	1
Styrmænd	4	4	2	2	2	2	—	2	1	1
Baadsmænd.....	120	120	80	80	25	20	—	15	15	10
Tømmermænd	2	3	1	2	1	1	—	1	—	—
Kok og Kæld.svend .	8	5	5	5	3	3	—	2	1	1
Pøtker.....	4	4	2	2	1	1	—	1	1	1
Høvidsmænd.....	10	—	4	—	4	—	—	—	2	—
Lutenant	3	—	3	—	2	—	—	—	—	—
Krigsfolk (Knægte) .	200	200	100	60	30	20	—	15	15	10
Bøsseskytter	24	31	16	17	6	6	—	4	2	2
Bartskær	2	2	1	1	1	1	—	1	—	—
Pipere, Trommeslar .	—	4	—	3	—	1	—	1	—	—
Prædikant	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
Ialt.....	378	377	215	175	76	56	—	43	38	26
Prov. List. 1563:	516		465		74		108		45	

Ann. Høvidsmænd og Lutenanter er ikke opført for Aaret 1561, ligesom Pipere, Trommeslar og Prædikanter ikke er det for 1559. Fra dette Aar mangler ogsaa Oplysninger om »Flyvende Geist«.

Peder Skrams Flaade blev provianteret for 3 Maaneder, og der blev tildelt dens ca. 5400 Mands Besætning følgende Kvanta af de forskellige Proviantsorter: ca. 2700 Sider Flæsk — 550 Kroppe Kød — 11 Læster Smør — 23 Læster Sild — 25 Læster saltet eller islandsk Fisk — 25 Læster Gryn — 150 Læster Brød — 550 Læster Øl — og 4 Læster Salt. (Det gl. Rummaal: Læst svarer til 22 Tdr. Korn el. 18

Tdr. Kul). Ogsaa for den aandelige Føde blev der imidlertid sørget i Flaaden, idet der alene blev antaget 15 Skibspræster, til hvem der laantes Messeklæder hos Forstanderen for Helligaands Hospital i København.

Foruden de forannævnte danske Skibe talte Peder Skrams Flaade ogsaa 7 Lübske: 5 Krigsskibe og 2 Pinker. Lübecks Raad havde den 18. Juli skrevet til Kongen, at det haabede, at han havde sin Armada færdig, da Lübecks Krigsskibe alt var afsejlet fra Travemünde og forhaabentlig ankommet til Sundet. Dette skete dog først den 29. Juli, da de Lübske Skibe under Admiral Frederik Knebel i København forenede sig med de danske under Peder Skrams Overanførsel.

De sidste Foranstaltninger til Flaadens Afsendelse var imidlertid blevet truffet. Den 20. Juli havde Peder Skram faaet „Skibsartikler“, i det store og hele enslydende med dem, der var medgivet Herluf Trolle, da han i 1561 var forordnet som Admiral for nogle udsendte Krigsskibe, og som indeholdt Instruktioner og Bestemmelser for den indre Tjeneste om Bord, saaledes vedrørende Bepisningen, Ordenens Overholdelse, Fordeling af Byttet samt forskellige Straffebestemmelser m. m. De for Peder Skrams Flaade udstedte Skibsartikler indledes med følgende Ord:

„Efterdi vi nu hafve forordineret her Peder Skram, ridder, vor mand og raad, at vere vor ammiral ofver vore orlougsskibe og Krigsfolk, som vi udi vor bestilling hafve affertiget, da hafve vi derfor efter gammel sedvane ladet skrifve och forfatte disse efterskrefne artikle, hure om ald ting holdis skal, hvorefter hver oc alle vore krigsfolk, det vere sig høfvidsmænd, landsknegte oc bodsmænd, tyske oc danske skulle vide dennom at rette“.

Tre Dage senere, den 23. Juli, fik Peder Skram sit „Søbrev“ eller „Søpas“, som det nogle Steder benævnes, og som nærmest svarer til vore Dages „Sejlordrer“, der inden Togtet udstedes til Eskadrechefer samt Skibschefer paa selvstændigt Togt. Peder Skrams Søbrev blev udfærdiget som aabent Brev af Kongen og havde følgende Ordlyd:

„Wii Frederich thend anden mett Gudzs naade Danmarckis, Norgis, Wendis og Gottis koning, hertog vdi Slesuig, Holsten, Stormarn oc Dytmerschen, greffue vdi Oldenburg oc Delmenhorst, giøre alle witterligt, at efftherthii Her Erich thend XIII koning vdi Suerig er oss moduillig mett findlich offuerfald, oc andre wichtige oc nochsom or-

sage høgeligen haffuer beueget oss emod hanom met obenbare feigde oc krigss magt at begiffue, tha haffue wii nu afferdige oss elske her Peder Skram wor mand raad och amiral met wor skibs flode at løbe vdi østre och westre søen, huor seg leiligheden tilføye oc begiffue kand, ther aff hans største oc yderste magt forbemelt wor fiende kongen aff Suerig, hans vndersotte, riger, lande, oc alle thenom hanom emod oss forurante ere eller i nogre maade wille giøre hielp, bistannd eller tilføring, paa liff, haffue oc gotzs at giøre modstand, oc huor hand thenom kand offuerkomme, till land eller wand paagribe, nederlegge oc met thenom som met wore, worw rigers oc vndersottis obenbare fiende vdi alle maade handle oc forholde, saa lenge thende feide waarer oc icke lenger. Dog skal thet were forne vor amiral wnder wor høgiste straff oc wnaade aluorligen forbudet, vnder thette skin at paagribe eller wforrette nogre wore rigers oc førstendoms vndersotte eller andre wore bunds foruante, tisligiste alle thenom som icke ere vdi forbundt met kongen aff Suerig oc hanom icke giøre tilføring, hielp oc bistannd. (Her er tilføjet i Randen: Artickel vdi høuitzmendenes breffue: men vdi alle maade were wor amiral paa wore wegne hørige).

Thii bede wii k^{en} alle wore kiere herrer, wenner, naboer oc foruante, oc strengeligen biude alle wore fogetter, embitzmend, borgemester, raadmend oc alle andre wore vndersotte, som forne wor amiral met wort skib, folck oc gotzs hender fore at komme, ati fordre oc fremme thenom til thet beste, oc ther som the aff storm eller wueder indtregis vdi nogre etthers strømme eller haffne, ati tha wille vndsette thenom met ancker, thouff, folck fetalje oc hues anden deel, the behøffue, oc etther om tilsigindes worder. Thet wille wii met hogmelte wor kiere herrer, wenner, naboer oc foruante vdi lige oc støre maade k^{en} oc gierne forskyldte oc bekiende, oc aff wore egne vndersotte thet saa aluorligen hafft haffue. Giffuit paa wort slot Kiøbnehaffn thend XXIII dag Julii aar etc. mdlxiii. Wnder wort signet.“

Den 4. August fik Peder Skram 1000 Daler „at holde paa Skibene“, og som Sekretær og Regnskabsfører medgaves ham paa Admiralskibet den tyske Kancelliskriver Baruk Skotte.

Gotland, som laa udfor den fjendtlige Kyst, der skulde blokeres, var udset til fremskudt Basis for Flaadens Operationer, og hertil sendtes Mel og Malt, saaledes at Flaaden bekvemt kunde hente Brød og Øl fra denne Ø. Det fælles strategiske Maal for Hær og Flaade var Sveriges Erobring, derfor skulde Landkrigen ved Østersøens Kyster betinges af den Fremgang, Flaaden opnaede. Hvis denne blev Herre

i Østersøen, skulde Hæren rykke ind i Smaaland, i modsat Fald skulde den trække sig tilbage til Malmø og Landskrone.

Flaaden var nu sejlklar, og den 5. August forlod Peder Skram København i Spidsen for sine 34 Skibe, hvorom Resen i Kong Frederik II.s Krønike, vel nok med nogen Overdrivelse, udtaler:

„en kaastelig, mangfoldig oc vel berøstet Søe-Armada, huis lige mand icke veed, eller nogen mindes tilforne at være seylet her aff Rjget“.

Fra Sundet sattes Kursen mod Bornholm, hvor forskelligt Gods og Proviand indtoges fra fremmede Skibe. Midt i August har Flaaden været ved Kalmarsund, hvor Peder Skram nægtede nogle svenske Udsendinge Lejde og Pas til Rostock, hvor et Fredsmøde, sammenkaldt af Kejser Karl, skulde afholdes til Mægling mellem Danmark og Sverige. Herom fortæller Resen i Frederik II.s Krønike følgende:

„Der de formumme de danske Skibe vare for dem i Søen, forskickede de Bud til Admiralen om et frj Pass oc Leyde frem oc tilbage igien; huor paa Jens Juel og Frantz Bilde suarede sig ingen Beskeden at hafve aff deris naadige Herre, at lade hans oc Rigens Fiender frj passere, huor de lystede, men dennem fiendtligen at efftersætte oc angribe, huor hand dennem kunde ofverkomme; men haffde de nogen Rigernes fællige, eller fredelige Ærinder at bestille, da at søge Pass oc Leyde hos deris Herre oc Konge. Dermed lode de alting falde oc begafve sig tilbage igien ind under Sueriges Side.

De ankomne Herrer til Rostock tøfvede effter de Suenske Legater nogle Uger, oc effterdi huerchen de eller nogen paa deris vegne mødte, maatte de lade altingest blifve, oc hver foer hiem til sit eget igien, hvorom Konung Erich vjtløftigen hafver tilskrefvet Chur-Førsten oc vilde føre all Skylden paa Kongen aff Dannamarch og hans Udligere“.

Kurfyrst August af Sachsen beklager da ogsaa senere i et Brev til Frederik II, at den i Kalmarsund liggende danske Admiral har nægtet de svenske Gesandter Pas fra Kalmar til Rostock: og i et senere Brev udtaler Kurfyrsten Haabet om, at Kongen i sit paatænkte Skrift mod de Svenske vil forsvare, at hans Admiral har nægtet de til Rostock bestemte svenske Gesandter Pas. Om det var blevet til noget med Mæglingen, og den nordiske Syvaarskrig derved var blevet afblæst umid-

delbart i Starten, hvis Peder Skram havde givet Gesandterne Pas og Lejde, er vel tvivlsomt, da ingen af de to Konger synes at have været særlig villige til at afbryde den alt paabegyndte Krig; i alle Tilfælde har Peder Skram i det foreliggende Tilfælde sikkert handlet efter sine Instruktioner. Det ses da heller ikke, at han har faaet Ubehageligheder derfor, endsige at være blevet desavueret af sin Konge.

I Slutningen af August sattes fra den danske Flaade Tropper i Land paa Øland, hvor Ottenby blev afbrændt og Landet plyndret paa en Strækning af 5 Mil. Den svenske Befalingsmand paa Øland skrev i et Brev dateret den 18. September til Indbyggerne i Blekinge: „*Jag vill ej så handla med er, som ert folk förfarit på Öland, där de bundet bönderna om fötterna, hängt upp dem och rökt dem ihjäl*“. Det var en barbarisk Fremgangsmaade; men saaledes førte man Krig i Fjendens Land paa den Tid. Befalingsmanden paa Kalmar, der frygtede en Belejring, bad indtrængende den svenske Konge om Hjælp og fik Løfte om, at den svenske Flaade med det første vilde ankomme.

Denne, der talte ca. 40 Skibe under Jakob Bagges Anførsel, havde allerede forladt Stockholm den 4. August, Dagen forinden Peder Skrams Afsejling fra København, med Ordre til at bane sig Vej til Falsterbo og Sundet, alt eftersom Kongen havde Fremgang til Lands; men endnu i de sidste Dage af August laa Svenskerne i Skærgaarden. Om deres Uvirksomhed siger Frederik II i et Brev af 5. September:

„Saa snart den svenske Armada formærker vore og de lybske Krigsskibe, viger den af Søen og skjuler sig i Skærene; derinde opholder den sig endnu og maa tillade vore uhindret frit Brug af den ganske Østersø.“

Den svenske Konge sendte da ogsaa sin Admiral gentagne Opfordringer til at benytte sig af den gunstige nordlige Vind og opsøge de Danske; og efter at Fjenden var slaaet, skulde han følge sin Instruktion og gaa til Sundet, samtidigt med at Kongen i Spidsen for Hæren vilde følge med langs Kysten lige til Malmø. Endelig satte Bagge sig i Bevægelse og kom den 30. August til Gotland, hvor Bønderne købte sig fri for Plyndring ved Levering af Kvæg og Gods til stor Forargelse for den danske Lensmand paa Visborg, Jens Bilde, som beslaglagde en Del deraf til Indtægt for Kongen. Herfra sejlede Svenskerne videre til Øland, hvor de den 11. September stødte paa den dansk-lübske Flaade.

Om dennes Bevægelser i Tidsrummet fra den 2.—22. Sept. har en

unavngiven Forfatter, der synes at have været ombord paa Peder Skrams Admiralskib, og som fra visse Sider gøres identisk med Peder Skrams Sekretær og Regnskabfører, den tyske Kancelliskriver Baruk Skotte, afgivet en Beretning. Af denne fremgaar, at Plyndringen og Brandskatningen paa Øland med forskellige Afbrydelser er blevet fortsat i den første Uge af September under blodig Modstand fra Befolkningens Side. Efterretninger om Krigens Gang til Lands naaede Flaaden fra Bornholm, og det nævnes, „at Hr. Peter Schram faar visse Tidender om, at Svenskerne har plyndret og afbrændt hans Godser i Skaane“, hvilket dog næppe var i Overensstemmelse med Sandheden. Og videre fremgaar det af Beretningen, at den danske Flaade den 9. September afgik fra Øland, idet en Pinke blev sendt ud for at rekognoscere, samt at den svenske Admiral den 10. September med 13 Skibe kom til Syne under Øland; men da de Danske havde gjort „Klart Skib“ og stod imod ham, vilde Svenskerne ikke Kamp, men løb efter Middagsstunden tilbage til den øvrige svenske Flaade, som 31 Skibe stærk ialt holdt sig bag Landet. Om Natten sejlede den derpaa de Danske saa tæt forbi, at Peder Skram uden at vide det befandt sig midt i den; men gjort opmærksom paa Faren undgik han den heldigt.

Slaget ved Gotska Sandøen og dets Virkninger.

Den næste Dag, den 11. September, kom det til Kamp i Nærheden af Gotska Sandøen i Farvandet mellem Gotland og Medelsten (et Skær mellem Gotland og Elfsnabben). Forinden havde Peder Skram ladet alle Skibshovedsmænd og Skippere komme til sig og formanet dem til at søge deres Fjender og følge ham efter; han selv vilde holde sig som det en tro Mand og Admiral sig burde. Tillige satte han en „*Ordning og Skik, hvori hvert Skib skulde sig holde, og hvad hvert skulde sig foretage*“; bl. a. gav han det Direktiv, at naar han „*havde bordet den svenske Admiral, da skulde ethvert af de andre Skibe vide at søge de andre svenske Skibe, hvert sin Lige, som det var stærkt til*“.

Heraf ses et første Tilløb til en Søtaktik men ogsaa, at denne paa Grund af Skibenes Uensartethed og Kanonerens Ufuldkommenhed endnu ikke var baseret paa Artillerikampen, men paa den fra Vikingetidens Langskibe overleverede Kampform, hvor det var Nærkampen Skib mod Skib og Entring af Modstanderen det kom an paa.

Om selve Slagets Gang findes hverken fra dansk eller fra svensk

Side nogen officiel Rapport eller detailleret Beskrivelse; men fra dansk Side forefindes forskellige Skildringer af Kampen, mer eller mindre officielle ganske vist, men som sammenlagt i store Træk dog giver et Begreb om dens Forløb. Af disse Skildringer er de, der er givet i 2 Breve fra Frederik II af 13. og 18. Oktober 1563 til henholdsvis Hertugen af Preussen og Kurfyrsten af Sachsen, de mest officielle, idet de er baseret paa en nylig fra Peder Skram modtagen Rapport.

Uddrag af Brev dat. København 13. Okt. 1563 til Hertugen af Preussen:

„... Dan wir e(uer) l(iebsten) auch schwererlich nicht vorhalten wollen, das wir diese tag vber vonn vnserem ammirall jn der sehe bericht empfangenn, welchergestalt sich kurtz vor schiener zeit die schwedisch armada jn die 38 starck aus den scheren begeben, vund ahn die vnsern gemacht von denen jhnen dan dermassenn begegnet, das nach dem sie vast ein tag vnd nacht vnnachleszlich auffeinander geschossenn, grosser sturmwindt halber, die schiff zum handstreich nicht aneinand(er) bring(en) können, letzlich gleichwol die schwedische von den vnseren mit dem geschutz, vnd durch den ingenemenen vortteill des windes so hefftig bedrangt, das sie die vorflucht wiederumb jn die ortt, daraus sie komen, vnd also den vnseren die sehe lassenn mussenn, für welchen sieg wir dem almechtigenn Gott billich danck sagenn, vmb so uiel desto mehr, weill wie wir nochmals berichtet ahn vnsern leutten, vnnd schiffenn keinen sondern schaden erlitten haben, wiewoll wir eine redliche person vnser denischen adels, dem wir eins vnserer schiff beuholenn, Frantz Bilde, welchem dann der kopff weggeschossenn, nicht ohn ein gnedigs mitleidenn verloreenn, wir wissen noch nicht eygentlich was auff jhenner seits für schadenn gelittenn. Wir werdenn aber doch berichtet, das ahn der schwedischen stranden jnsonderheit vntter vnserem landt Gottlandt ettliche reder, darauff grosse stück als Carthaunen gelegenn, vergüldte schiltt vnnd andere schiffesreidtschafft damit wol jn die 40 wagen zobeladenn gefunden, das vermütlich der schwedischen schiff ettliche, vnnd wie gesagt wordenn, der oberste ammirall der Elephant geheissenn, sey stracks zugruntt gangenn, dauon wir aber doch e: L: nicht mehr melden können, als wie dismal selbst empfangen habenn, wie zweiffeln aber nicht nach dem das treffenn vast der ortter auff der nehe zugangen, e: l: werdenn auch vor dieses schreibens anbringenn, dauon wol besserenn bericht, als bey vns dismal forhandenn erlangt, so wollenn wie vnserem obgesatzten

erbitten nach, was vns verner gewisses zukompt e: l: auch vnuerhalten lassenn ...“

Uddrag af Brev dat. København 18. Okt. 1563 til Kurfyrsten af Sachsen:

„... Dan wir e(uer) l(iebsten) brüderlichen meynung auch nicht verhalten wollenn, das wir diese tagk vonn vnserem ammirall aus der sehe vorstendig, welchen massenn sich die schwedisch armada jn die 38 schiff-starck aus den scheren geben, vnd an die vnsern gemacht, dauon denselbigenn aber dermassen begegnet vnd widerstanden das nach dem vast einen gantzen tag vnnachleslich auff einander geschossen, die schwedischenn letztlich von den vnsern dermassen bedrengt, das sie nothwendig die flucht nehmen vnd sich jn die ortt daher sie gekomen, widervmb verbergen müssen, das aber keine von den schiffen jn der vnsern gewalt gebracht jst aus vrsachen hefftiges windts, derhalb die schiff wie sonst bey stillem wetter zugeschehen nicht zusamennahen, vnd zum handtstreich erreichen können herkomenn, wie wol von vielen glaubwirdig berichtet werden will, das der oberste schwedisch ammirall der Elephant geheissen, dermassen mit geschutz zerboret, das er kurtz hernacher jn grundt gehen müssen, als dann an vnser jnsel Gottlandt ettliche grosse reder, darauff Carthaunen oder sonst gros geschutz gelegen, auch ettliche verguldte hültzine schilt so zue zierde der schiff gebraucht werdenn, neben anderm holtzwerck vnd schiffsgereidtschafft zu vielheit, das auch vber die viertzig wagen damit zu beladen gewessenn angeschlagen, vnd von den vnsern gefundenn auch was nutzlich auffgehobenn wordenn, doch können wir dauon gleichwol noch nichts gewisses schreiben, allein dem almechtigen sey ehr vnnd dank, diesehe ist vns durch die vorflucht vnnd beharrlich auffenpleiben der veinde gereumbt vnd die victorj zugestanden. So habenn wir auch durch desselben gnadenn ahn vnsern schiffen vnd leutten wenig schaden gelittenn, ohnedas ein redliche person vnser denischenn adels Frantz Bildt, dem wir vns von vnsern schiffen jn verwaltung geben, dem dan der halb kopff mit einem schoss weggangen pliebenn, ob auch wol vnser schiff Fortuna nahe ob dem wasser mit einem grossen stuck durchvnnd durch geschossenn, hat es gleichwol das best gethan, vnnd sich erhalten, also das derwegen kein sonderen schad erlitten ...“

Disse Skildringer af Slagets Gang, som er givet af den danske Konge umiddelbart efter Modtagelsen af den danske Admirals officielle Rapport, maa derfor betragtes som autentiske. Kongen betegner

Søslaget, hvor de to Modstandere næsten en hel Dag og en hel Nat uophørligt havde beskudt hinanden, som en Sejr for de Danske, der har jaget Fjenden paa Flugt, saaledes at han maatte ty ind til det Sted, hvorfra han var kommet; kun det stormfulde Vejr, der ikke tillod Nærkamp, var Skyld i, at intet af de fjendtlige Skibe faldt i de Danskes Hænder. Omend det nævnes, at det danske Admiralskib „*Fortuna*“ har faaet et alvorligt Grundskud fra et stort Stykke Skyts lige over Vandlinien, og den danske Flaades Næstkommanderende Frantz Bilde har faaet Hovedet skudt af, har Skaderne paa dansk Side, saavel paa Folk som paa Skibe, kun været ringe, og Kongen slutter sit sidste Brev med at udtale, at det danske Admiralskib til Trods for sit svære Havari har gjort sit Bedste og holdt sig. Derimod er de Formodninger, man fra dansk Side har gjort sig m. H. t. det svenske Admiralskib „*Elephantens*“ Forlis, og som var baseret paa Ilanddrivningen af ca. 40 Vognladninger Kartovehjul, forgyldte Skjolde og andet Skibsredskab paa den gotlandske Kyst, forkerte, idet der heller ikke paa svensk Side gik noget Skib tabt.

De Skildringer af Søslaget, som er givet af Peder Skrams Hustru og Datter, sikkert efter Admiralens egne Meddelelser, er i det store og hele sammenfaldende. Olive Skrams Beretning, meddelt af Kall-Rasmussen, er den mest indgaaende af de to og giver den fyldigste Skildring, der overhovedet eksisterer af dette Søslag, hvorfra flere interessante Detailler bliver fremdraget. Den har følgende Ordlyd:

„Den næste Fredag efter vor Frue-Dag, som var den 10 September, da blev Hr. Peder først vaer den svenske Admiral med hans Flaade. Paa den Tid flyede de Svenske og Hr. Peder Skram løb efter dem og naaede dem paa Løverdags om Middag mellem Gulland og Medelstrand. Og, der den svenske Admiral, der hed Mads Bagge, fornam, at Hr. Peder Skram endelig vilde være tilværks med ham, holdt han sig med Vejret, paa det han kunde have Fordelen, og havde stukket lange Bjelker ud paa den Side, at de skulde ikke komme ham for nær; men, der Hr. Peder det fornam, lod han stille alle hans Skyt over paa den anden Side, saa han da havde Fordelen inde. Og saa gav de sig tilværks med hverandre og miste Hr. Peder inden Borde hos sig selv 18 Bøsseskytter af eet Skud og havde Hr. Peder ikke hos sig, der han sloges med den svenske Flaade uden 4 danske Skibe og den lybske Admiral; dog maatte de Svenske paa det sidste flye og den Ærlig Mand Frants Bilde blev samme Tid skudt og døde, som var Under-Admiral, og den svenske Admiral blev saa læk, at man neppelig kunde

holde den oven Vande, med flere af de svenske Skibe, og blev det Skib Fortuna . . ., at han under Karlsø maatte lade det hjælpe; endda kunde man ikke saa flye hende, at han maatte jo holde 24 Karle til Pompen Nat og Dag. Dog blev Hr. Peder Skram udi Søen til St. Mortens Dag, der han nu ikke længer kunde være ude for svar Vinter og Kuld; thi der blev mange af hans Skibsfolk fordærvede af Frost, saa de derover miste Arme og Ben, som de maatte lade afsauge, siden de kom til Kjøbenhavn med den ganske Flaade, saa han — Gud være lovet — ikke den Tid eller nogen Tid tilforn forsatte eller miste noget af hvis Skibe ham i sin Flaade vare antvortede eller fortroede“.

Af denne Beretning ses, at det har gaaet haardt til i Slaget, at Peder Skram med sit sædvanlige Vovemod, til Trods for det haarde Vejr, i Overensstemmelse med sin Erklæring til Høvedsmændene forinden, har gjort Forsøg paa at lægge om Bord i den fjendtlige Admirals Skib, og at han har været saa nær ved at naa sin Hensigt, at man fra det svenske Skib, for at hindre Ombordlægning og Entring, har maattet udlægge lange Bjælker. Peder Skram var imidlertid raadsnar, idet han for at opnaa artilleristisk Overlegenhed over sin Modstander dublerede sit Batteri ved at flytte alt sit Skyts over paa den ene Side. Naar det dog ikke lykkedes ham at opnaa en fuldstændig taktisk Sejr, skyldtes det ikke alene Vejret, men ogsaa den Omstændighed, at han kun blev fulgt af faa af sine Skibe; og efter at hans eget Skib har faaet det alvorlige Grundskud nær Vandgangen, har han formentlig været nødsaget til at vende for at faa Hullet paa den luv Side; dette har Svenskerne benyttet sig af til at undslippe.

De øvrige Skibes Svigten ved at holde sig tilbage faar man bekræftet i den Beretning, der er afgivet af den unavngivne Deltager i Slaget om Bord paa det danske Admiralskib, og hvori udtales:

„Den 11. Septembris nach mittag habenn wir mitt den veinden dreymal getroffen, wie getrewlich aber vnser andere Schiff, vnd furnemblich die hauptschiff, vns in der noth beygestandenn, erkennt der liebe gott, vnnd wirtt auch dessenn manich ehrlich krigsman hernhamals ware zeugnis gebenn mussenn. Es hatte sich derhalben albereidt auch ein ziemblich schelten vnd vneinigkeit erhabenn, ist jedoch den 16. Septembris durch unser admiral verglichen vnnd die hautbleut habenn sich auffs neu vf Carlsoeh (Karlsø vest for Gotlands Sydende) zu hauff verbunden vnnd geschworwe“.

Efter Slaget har der med andre Ord været et stort Opgør mellem de danske Høvedsmænd, af hvilke Albert Skeel paa „*Merkurius*“ ved at

vende og dermed opgive Kampen ikke synes at have gjort sin Pligt, uagtet „*Merkurius*“ var et „*mærkeligt og fast Skib*“, det bedste efter „*Fortuna*“. Albert Skeel hævdede, da han den 18. Marts 1564 maatte møde for en Rigsret, bestaaende af 12 af Rigens Raader, deriblandt Herluf Trolle og F. Brockenhus, paa Københavns Slot, og hvor en anden af Skibshøvedsmændene, Hans Lavritsøn, som Øjenvidne under Slaget erklærede, at *Merkurius* ikke havde benyttet Vind og Vejr, som det sig burde, at han ved at vende kun havde fulgt Admiralens Orden og Skik; han kunde ikke andet, hvis han ikke vilde sætte sit Skib til, og desuden havde han ikke udført denne Manøvre, førend han selv saa Peder Skram dreje af for Fjenderne og ikke længer borde den svenske Admiral — altsaa uden Tvivl paa det Tidspunkt, da „*Fortuna*“ i Henhold til det tidligere anførte, paa Grund af sit alvorlige Havari var nødsaget til at vende og trække sig ud af Kampen —. Skeel vilde skaffe Peder Skrams og 11 andre Adelsmænds Vidnesbyrd for, at han havde holdt sig redeligt. Retssagen blev derfor opsat til første almindelige Herredag, og det fortælles, at „*siden blev den Sag og Mistanke, som Kongen havde til Albert Skeel, dog omsider sonet og afstillet.*“ Albert Skeel kom dog ikke mere til Søs.

Peder Skrams Manøvre er imidlertid ogsaa blevet misforstaaet af Lübeckerne, der senere paastod, at den danske Admiral midt under Træfningen tog Flugten med sine og havde gerne, ved at lade de lübske ene i den vanskelige Situation, ført dem til Slagtebænken. Dette Forhold omtales i den af A. Fahne von Roland i „*Die von Høvel*“ kortfattede Beskrivelse af Slaget:

„Umb dusses Volck van Rostock, Sundt, Colberge affthohalen, hedde de Schwede etlike Scheppe heruth gesandt, mit welcken Schepen de Denschen und Lubschen Schepe Shutzgeferde in der See gehalten; averst do idt an ein Dreffent ginck, nam de Denschen Ammeral mit sinen Schepen de Flucht, und hedde geren de Lub. Schepe, der man vive weren, up de Flessbanke geoffert, welcke de Lubsche Ammeral dem Kon. van Dennem. muntlich geklaget, sintemahl es bewilliget was, dat alle Schepe den denschen Ammeral scholden folgen. Als nu de Schweden segen, dat de Denschen und Lubschen Schepe in der See weren, dorsten se sick nicht an de Dudesche Side given, sunder lepen wedder na Schweden“.

H. D. Lind mener, at det mulig er til saadanne Udtalelser Peder Skrams Hustru hentyder, naar hun i sine Optegnelser om sin Mands Levned skriver: „*Gud almægtidste, som alle Menneskers Hjærter ser*

og kjender, og ingens Gjerning ere skjulte for hannem, for sin evige Godheds Skyld føre Sandheden for den lyse Dag og tilstoppe alle løgnagtige Munde“.

Alle de her nævnte Skildringer af Søslaget ved Gotska Sandøen den 11. September 1563 er Samtidsberetninger, og da de i det store og hele ikke afviger væsentligt fra hverandre, kan man vel gaa ud fra, at de maa staa til Troendes. Senere Beretninger, der er fremkommet saavel fra dansk som fra svensk Side, hviler da ogsaa hovedsagelig paa dem, omend Konklusionerne, der drages af Begivenhederne, i nogen Grad er forskellige, eftersom de ses med danske eller svenske Brilller. Af de ældste af disse Beretninger kan nævnes: *Frederichs II.s Krønike* af Resen 1680 samt „*Konung Erik den Fjotondis Historia, sammenskrefwen efter Gamle Handlinger*“ af Celsius 1774 og „*Udkast til Svenska Flottans Sjö-Tåg*“ af Tornqvist 1788.

Efter de to førstnævnte Historieskriveres Beretninger skulde Slaget være faldet i 2 Afsnit. I det første af disse skulde Svenskerne efter nogle Timers haard Kamp henimod Aften være blevet drevet paa Flugt ind mod Skærgaarden, forfulgt af den danske Admiral og enkelte af hans Skibe. Men da Svenskerne opdagede, at Forfølgerne var saa faa, vendte de om, og Kampen fortsattes, indtil Mørket skilte de to Modstandere. Det var under dette sidste Afsnit af Kampen, at „*Fortuna*“ blev forskudt og maatte vende. I begge de svenske Beretninger udtales, at „*det danska Ammiral-Skeppet da blef så sönderskuttit, at det sedermere icke kunde holle Sjön*“; men det indrømmes, at ogsaa Svenskerne havde store Tab og Skader paa deres Skibe. Celsius siger saaledes: „*Mycket Folk förlorades for dem bägge*“, og Tornqvist: „*deremot voro Svenska skeppen Elefanten och St. Eric nog skadade*“.

I taktisk Henseende maa Slaget, alt taget i Betragtning, saaledes betegnes som uafgjort, men i strategisk Henseende var det en afgjort Sejr for de Danske; thi medens den svenske Flaade søgte Skærgaarden, hvorfra den ikke mere vovede sig ud i dette Aar, holdt Peder Skram med den dansk-lübske Flaade endnu Søen i henved 2 Maaneder, indtil Kulde og Proviantmangel tvang ham til at gaa hjem.

Disse Kendsgerninger indrømmes da ogsaa af de svenske Historie-skrivere i deres Omtale af den svenske Konges Harme og Misfornøjelse med sin Admiral. Celsius slutter saaledes sin Beskrivelse af Slaget med følgende Ord:

„Bagge wille derefter gifwa sig i Winterläge; men Konungen förböd honom Stockholms Hamn, och hotade alle Flaggmänn med sin onåd, om de så hastigt ledsnade wid wågorna“,

og Tornqvist udtaler:

„Ehuru Baggen med tapperhet utfört sin expedition, var likväl Konung Eric icke nöjd med dess snara återkomst, utan genom bref til ståthållaren i Stockholm befalte, at om Baggen nalkades Staden skulle han drifvas tilbakas med Fiskbåter och anat Prackery samt alle Flaggmän förlora et års lön, emedan Konungen tyckte at de ingenting fordelactigt uträttet“.

Og til Bagge selv skrev Kongen:

„... och förse vi oss, at om vi på en annan tid vardhe Edher brukandis i thå med större alfvar tagher saken före“.

En senere svensk Historieskriver, Fr. Westling, skriver i sin Akademiske Afhandling: „*Det Nordiska Sjuårskrigets Historia*“ om den svenske Konges Misfornøjelse med sin Flaades Optræden følgende:

„Som lifsmedel började fattas, och flere skepp voro något skamferade, underrättade snart Bagge konungen, att han ämnade begifva sig in i skären, men uppvächte härigenom dennes häftigaste misshag Hela utrustningen skref konungen d. 21. Sept. til honom, voro i så fall förgäfvast. Proviand skulle han erhålla från Öland, Tjust, Kind och Ydre. De bristfälliga skeppen finge han lemna hemma. Han borde, då Olof Gustafsson med finska flottan ankommit, efter sin förre befallning styra åt sundet ... men han fick höra, att han under Sjötaget varit både rädd och oskicklig, och att konungen fordrade mere flit och alvar af honom till en annan gång“.

At den danske Konge ogsaa i et Brev, som senere nærmere skal omtales, udtrykte sin Misfornøjelse med sin Admirals Virksomhed er ganske rigtigt, men det var af ganske andre Aarsager. Det skyldtes saaledes ikke dennes Optræden under Slaget, hvilket Kongen jo netop i Breve til sine Slægtninge benævnte som en Sejr for de Danske, men derimod Kongens Utaalmodighed over ikke at have faaet Meddelelser fra Skram, hvem han tillige i sit Ukendskab til Forholdene paa Søen bebrejdede, at nogle enkelte svenske Skibe var sluppet igennem Blokadten til Tyskland.

Efter Slaget tog Peder Skram med den dansk-lübske Flaade Station ved Gotland og Karlsø, hvor Flaaden 12 Dage i Træk blev hjemsogt af Storm og Uvejr, hvorved nogle af Skibene mistede deres Ankre og kom i Drift. Under Opholdet ved Karlsø afgik Skrams Svigersøn (?), Jens Juel til Alsted, den 21. Sept. ved Døden om Bord paa „*Fortuna*“

og jordedes senere i Aarhus Domkirke. Det begyndte efterhaanden ogsaa at knibe med Provianten, da Skibene kun var provianterede for 3 Maaneder indtil den 16. Oktober. Alle Skippere og Styrmand paa Flaaden raadede derfor Admiralen til straks at gaa til København; men Peder Skram gav ikke saa hurtigt op, han forblev paa sin Post i hele 8 Uger efter den 11. September. Naar det fra visse Sider, men med Urette, er blevet ham bebrejdet, at han blev liggende i Uvirksomhed med Flaaden ved Gotland og Karlsø, da skyldes det Ukendskab til Forholdene paa Søen og til Søkrigsførelsen paa de Tider. Den danske Admirals Hovedopgave var nemlig at holde Øje med den fjendtlige Flaade samt angribe og slaa den, naar den viste sig, desuden ved Blokade af den svenske Kyst, og særligt af de vigtigste Byer ved denne, Stockholm og Kalmar, at afskære Sveriges Forbindelse med Omverdenen. Desuden skulde den danske Admiral beskytte den betydningsfulde i dansk Besiddelse værende Ø, Gotland, der ved sin udsatte Belliggenhed midt udfør den fjendtlige Kyst var truet af Angreb og Invasion.

Disse forskellige Opgaver kunde bedst løses fra det centrale Sted, Peder Skram havde valgt som Støttested og Operationsbasis. Ved at sprede sin Flaade vilde han kun have givet Fjenden, der laa og lurede i Skærgaarden, frit Spil. Til Gotlands Beskyttelse afgav Peder Skram den 22. September 100 Hageskytter fra de forskellige Skibe. De mindre Skibe, Pinker o. l. sendte han derimod paa Jagt efter Blokadebrydere, idet han allerede i Slutningen af August havde anmodet om at faa nogle mindre Skibe til dette Formaal, og den 8. September havde Kongen givet ham følgende Svar herpaa:

„Till Her Peder Skram.

Frederich etc. Vor synnerlig gunst tilforn. Wiider att wii nu forskicke till etther fire wore skiibe, som ere ett skiib aff Wpslow, ett aff Tonsberg, ett aff Salsborg, oc enn wor eigne pincke, som skulle bliffue hoess wor skiibsflode, bedendes etther ther fore oc begere, atti for^{ne} skiibe till etther anammer oc bruger thennom till kundskaff oc hues andett i thennom behoff haffue. Sammeledes bede wi etther oc begere, atti altiids tillschriffuer oss, huru leilighedenn seg mett etther begiffuer oc huess i kunde forfare magt paa ligger, att wii oss ther effther kunde wide at rette. Ther mett giøre i oss till wilge, och forlade oss ther wiseligen till, befalendes etther Gud. Schreffuet wdi wort koninglige feltleigre for wortt slot Elffsborg thenn viii Septembris aar etc. 1563.“

De her nævnte Skibe er formodentlig kommet for sent til at deltage i Slaget; men de kom til god Nytte efter dette. Et af dem opsnappede saaledes et Skib, hvorpaa en polsk Greve og Dr. Oluf Jakobson med „*de krogede Fødder*“ var om Bord paa Vej til Sverige, og et andet, ført af Jørgen Grøn, fangede „*den Karl Tage, der tidligere var flygtet ud af Riget*“. Efter at Kongen har faaet Indberetning herom, skriver han den 14. Oktober følgende Brev til Peder Skram:

„Till Hr. Peder Skram.

Frederich etc. Vor synderlig Gunst tilforn. Wii bede etther oc begiere, ati strax forskicker hiid till wort slot Kiøpnehaffnn paa wort skib Nach(t)egalen the fornemste aff the Polniske, som i haffue fangen, och besynderligen en wed naffn Doctor Oluff Jacobsen, som er en Suensk oc haffuer kroget fødder, och ther som ther er flere Suenske eblant, ati och sender thennom hiid. Samledis ati och hid forskicker then karl Tacke, som Jørgen Grøn tog och tilfornn haffuer løbett her aff rigett, och ther som same fanger ere saa mange, och thet icke wil were trøgt att sette thennom alle ind paa Nachtegallenn, ati tha forordinerer itt andet lempelig skib, som kand indtage en part aff same fanger och thennom och føre hid. Och huilcke aff same fanger i egen paa skibenne beholdendes worder, ati thennom holde tilstede och lade haffue flittig opseende met, saa de icke bort komme. Ther met skeer wor willige. Befalindes etther Gud. Datum Haffniæ thend 14. Octobris anno 1563.“

Det ser ud til, at Kongen først umiddelbart forinden den 13. Oktober, hvilken Dag han afsendte sit Brev til Hertugen af Preussen om Søslaget, har faaet Indberetningen fra Peder Skram om dette; men man maa erindre, at Postgangen paa den Tid var langsom og afhængig af Vind og Vejr, som netop i de 12 første Dage efter Slaget var meget stormfuldt. Desuden maatte Breve fra Flaaden gøre Omvejen over København for at naa Kongen, der var ved Hæren langt oppe i Halland. Endnu den 25. September havde Kongen maatte nøjes med urigtige Meldinger fra anden Side om den svenske Hovedflaade, der „*allrede skulle were vdi Søen*“ for at hente Hjælpetropper fra Pommern. Saaledes skriver han den nævnte Dato fra Varbjerg følgende Brev til Peder Skram, hvori han udtrykker sine Bekymringer med Hensyn hertil og samtidig formaner ham til at afværge, at det svenske Forsæt vinder Fremgang. Han skriver saaledes:

„Till Her Peder Skram.

Frederich etc. Vor synnerlig gunst tilforn. Wii wille ether icke forholde, att oss for wisse tiidinge er forekommit, att kongen aff Suerige skall lade paa thet aller fliitigist handle met hertog Erich aff Brunswigk, om hans krigsfolck att mue bekomme, som hand haffuer liggindes vdi itt closter kaldes Oliue, en mil wegs fran Dantzick, oc acther ther fore att lade sine orlog skiibe vdløbe vnder then Pomersche siide, enthen ind for Louenburg eller Kolberg, same krigsfolck att indtage oc thennom føre vdi Suerige, oc etther saa oc wor skibs flode paa reyggen att hiemsøge. Saa er och røchtett, att the Swenske skibe, en xxviii stercke, skulle allrede were vdi søen. Huad wist er, kunde wij icke wiide. Thy bede wij ether oc begere, ati thette strax giffuer the lubsche høffuitzmen, som hoss etther ere, tilkiende, oc etther mett thennom ther om beraadslae, oc siden sambtlige giører etthers yderste fiid att afferge oc forekomne, att slig the Swenskis acht oc forsett icke skulle gaa for sig eller fange fremgang, oc ati for ingen deell, saa framt thet i noger maade stander etther tiill att wende, tilstedet the Swenske skiibe att komme ind vnder then tydske siide, ther mett the theris anslag icke skulle fulddriffue, anseendes huad skade och affbreck wii ther aff kunde haffue, om saadanne theris forsett ganger for sig. I wille oc mett thett aller første oss tilskriffue oc oss lade forstande, huru alting sig mett wore skiibe begiffuer, oc huad tiidinge i haffue, ther effther wi oss ydermere kunde wiide att rette. Befalindes etther Gud. Ex Wardberg slott 25. Septembris 63.“

At Kongen imidlertid tilsidst tabte Taalmodigheden ved stadig ikke at faa Efterretninger fra sin Flaade, af hvis Fremgang saa meget afhang, er paa den anden Side forstaaeligt, og den 30. September skriver han derfor fra Halmstad følgende Brev til sin Admiral:

„Till Her Peder Schram.

Frederich etc. Vor synnerlig gunst tilforn. Wider, att wy ere komne vdi forfaringe, att nogre the Swenske shiibe schulle haffue weritt vde i søen, oc end dog etther thet skulle were witterligt, ere the liigewell borttseigelt oc theris bestillinge vhindrett vdrett. Sameledis skall ther skichis aff Suerige, saa offte the Swenske wille, skibe till Stralsund, ther the theris erinde bestille oc løbe saa hiem igien oc aff etther ey rettfertiges, oc end nu nyligen skall nogen swenske skibe haffue led-

sagitt thre andre skiibe, som mett folck oc andett ware ladde, offuer i theres behold, oc saa strax løbett tilbage igien, som oss for wist er tilschreffuet, huilckitt oss vnderligt er att høre. Saa och haffue wi fran etther, siden i er vdlobett, aldels ingen bud eller shriffuelse bekomett, huor aff wy kunde forfare, hurledes thet haffuer sig mett etther, wanseendes att wi tuende gange etther haffue tilschreffuit, attj skulle giffue oss tilkiende leyligheden, huru alting mett etther er forløbett, att wij wor sag ther effther kunde wiide att rette, huilckit oss mere end möggitt forwndrer. Thii bede wii etther endnu oc begere, ati strax skriffue oss till, huru om alting fatt er mett wor skibsflode, oc om i nogett midler tiid haffuer vdrett. Oc efftherthii practicker skall were paa ferde, saa att ther som wore skiibe ware aff weyen, schulle wore fiender søge raad oc sig stercke mett fremede folck, prouiant oc anden nottorfft, huilcket the oc nu skulle haffue i sinde, om the nogerlunde ser theris effne ther til, huor fore bede wij etther oc wille, atj mett allerstørste fliid lader ware paa, att slige theris anslag thennom maa forhindris, oc att for ingen deell stedes, saa möggitt mest mueligt er att aff wende, nogen skibe att komme ind i Suerige eller oc ther vd. Thisligeste ati mett floden bliffuer vdi søenn oc etther icke hiem begiffuer, saa lenge i for iss kunde etther behielpe, huad brøst i haffue for fettallie eller anden deell, ati therom schriffuer fran etther, saa skall thet bliffue etther forskaffett, oc att i vdi alle maade betencker wort oc riigens gaffn oc beste, som wii etther tiltroer. Ther mett skeer oss synderligen til wilge, oc forlade oss ther wisseligen till. Befalendes etc. Halmstad xxx Septembris aar 1563.“

De Beskyldninger, som Kongen i dette Brev retter mod Peder Skram for Uvirksomhed, er imidlertid ganske grundløse; thi at bevogte en saa lang og udstrakt Kyst som den svenske og forhindre enhver Forbindelse derfra med Omverdenen, var med Datidens Sejlskibsflaader en Umulighed. Det vides da ogsaa kun, at 3 Skibe havde brudt Blokaden og var kommet fra Sverige til Stralsund; og det er et Spørgsmaal, om disse Skibes Overfart kunde have været forhindret. At Peder Skram til Trods for sit Skibs svære Havari efter Slaget og med udgaaede Proviantbeholdninger i de stormfulde og kolde Efteraarsmaaneder i det hele taget kunde holde Søen, er en Sømandsdaad af Rang. Skibene var smaa og overfyldte med Mandskab, Underbringelsesforholdene elendige, Rummene uopvarmede og Kosten slet. Kun en Gervis og en Nelson kunde 150 Aar senere, hvor Skibene var saa meget større og bedre indrettede samt optraadte under de langt mil-

dere Himmelstrøg udfor Middelhavets, Frankrigs og Spaniens Kyster, gøre ham det efter.

Hvor megen Vægt Kongen lagde paa, at Peder Skram med Flaaden skulde holde Søen længst muligt, fremgaar af et Brev til det hjemmeværende Raad i København dat. 1. Oktober 1563, hvori Kongen ogsaa træffer indgaaende Bestemmelser for de Foranstaltninger der skal træffes, naar Flaaden vender hjem. Heri udtales:

at Kongen har modtaget Raadets Skrivelse af 27. September, hvori det meldes, at de 3 Maaneder, for hvilke Orlogsskibene vare udfetalede, udløbe den 16. Oktober; da Svenskerne imidlertid have mange Praktikker for og ville forstærke sig med Folk, Fetalje og andet, hvis Kongens Skibe løb hjem, har Kongen skrevet til Hr. Peder Skram, Admiral, om at holde Søen, saa længe han kan være paa Færde for Is, hvilket Brev sendes Raadet, der med det allerhurtigste skal sende det til denne, lige som det skal sørge for Fetalje til Skibene, saalænge de blive i Søen. Kongen anser det for rigtigst at lægge Landsknægtene paa Skibene og Skibsfolkene i Borgeleje i Købstæderne i Sjælland, Smaalandene, Fyen og Jylland, da de ikke kunde faa Plads her i Landet og Kongen ikke vil af med Skibsfolkene, eftersom de igen skulle bruges, saasomt Skibene kunne sejle. Raadet skal tænke paa nogle smaa Skibe, der kunne bruges i Vinter efter Lejligheden. Kongen venter, at de Knægte, der nu ligge i Kiøpnehavn, komme af Vejen, inden Skibene komme hjem, for at de ikke skulle vække Mytteri blandt Knægtene paa disse. Raadet maa tage Penge i Mønten til at betale Skibsfolkene med og skal raadslaa om, hvorledes der med bedste Lempe skal handles med de fremmede Skippere om fremdeles at blive i Kongens Tjeneste med deres Skibe, da Kongen ikke finder det raadeligt nu at aftakke dem. . . .

Til sidst maatte Peder Skram dog give op for den sig nærmende Vinter, der kom tidligt i de nordlige Farvande; en Del af Mandskabet skal efter Fru Elsebe Krabbes Beretning være blevet saa angrebne af Kulden, at de senere i København maatte lade Arme og Ben afsave. Men den gamle Admiral holdt dog Søen indtil de første Dage af November, paa hvilket Tidspunkt den svenske Flaade forlængst var gaet i Vinterhi.

„6. oc 7. Nouem. Kom kon. maij. Skiffs armada wdaff Østersoenn for Kiøpnæhaffnn“, og Krigen for dette Aar, der ogsaa havde været heldigt for de danske Vaaben til Lands, hvor Elfsborg var blevet erobret, var dermed endt. Fra den 9. Nov. begyndte Udbetalingen af Skibshøvedsmændenes Tilgodehavende, Knægte og Skibsfolk lagdes

i Borgleje i Købstæderne for at være ved Haanden næste Aar, og de fremmede Skippere, der var tagne i Tjeneste, blev ligeledes holdt tilbage, altsammen i Overensstemmelse med de af Kongen til det hjemværende Rigsraad givne Direktiver.

Hermed var Peder Skrams sidste Togt til Søs afsluttet. Straks efter Hjemkomsten har han nedlagt Admiralsværdigheden. Om dette er sket paa Kongens Foranledning eller efter eget Ønske, savnes der imidlertid Oplysninger om; der er størst Sandsynlighed for det sidste; thi den gamle Admiral havde jo forlængst taget sin Afsked fra aktiv Tjeneste og var kun efter Kongens indtrængende Opfordring gaaet med til at gaa til Søs igen. Han var gammel og hans Helbred vaklende, den haarde Søtur og dennes Strabadser i Kamp mod Fjenden og Elementerne har sikkert heller ikke gjort det bedre. Han fortjente nu efter veludført Gerning for sin Konge og sit Land en velfortjent Hvile.

Peder Skrams Forsvar af Laholms Slot.

Efter at Peder Skram St. Mortensdag den 7. Nov. 1563 var kommet med Flaaden til København og havde trukket sig tilbage som „*Øverste Admiral*“, har han sikkert straks begivet sig til sit Len, Laholm Slot i Halland, som under hans Udkommando til Søs midlertidigt i hans Navn var blevet bestyret af hans ældste Søn Christiern. Hans Stilling som „*Øverste Admiral*“ blev foreløbig overtaget af Norges Kansler, Peder Huitfeldt, indtil Herluf Trolle, der den 14. Marts 1564 var blevet udset til Stillingen, kort Tid efter tiltraadte den. Af nedennævnte Udskrift af Kancelliets Brevbøger fremgaar imidlertid, at Peder Skram hen paa Vinteren paa Grund af Sygdom, som han formentlig har paadraget sig paa det strenge Søtogt, ikke har kunnet varetage sin Bestilling, hvilken Kongen midlertidigt har overdraget en anden Høvedsmand:

„10. Marts 1564. Til N. N. Da Hr. Peder Skram formedelst Sygdom og Svaghed ikke selv kan være tilstede paa Laugholm Slot, skal han (N. N.) straks begive sig ind paa Slottet med sine Svende og passe paa det.“

Den 26. Marts fik Peder Skram nyt Lensbrev paa Laholm Slot- og Len *ad gratiam* uden Afgift „*dog saa at han skal holde Slottet udi*

en tro Haand". Hans Datter Olive Skram udtrykker dette ved følgende Ord: „*haver Hr. Peder Skram dermed annammet Laholm Slot udi en Slotslov og det at holde af yderste Magt, Kongelig Majestæt og Riget til Gavn og Bedste for Fjendernes Modstand*". Den gamle Sømand var med andre Ord blevet Befalingsmand eller Kommandant paa en af Kongens Fæstninger, der ved sin udsatte Beliggenhed i Nærheden af den fjendtlige Grænse og et Par og tyve Kilometer Syd for Halmstad, hvor den skulde spærre Overgangen over Lage Aa og skærme det sydvestlige Halland og Skaane mod fjendtlige Indfald, derfor skulde holdes og forsvares til det sidste mod Fjendens Angreb. Saadanne udeblev da heller ikke.

To Gange blev Laholm Slot angrebet af Svenskerne, første Gang i 1565 af Klas Kristersson Horn, der senere med saa stor Dygtighed førte den svenske Flaade mod Herluf Trolle og Otto Rud, men som i Begyndelsen af 1565 af Kong Erik XIV var blevet udnævnt til Feltøverste over den Hær, der skulde falde ind i Skaane og Søder Halland. Den 21. Januar overskred Klas Kristersson Grænsen og „*lagde sig om Aftenen den 24. Januar for Slottet i Spidsen for et talrigt Antal Krigsfolk med Skyts, Krudt og Lod*."

Da Peder Skram fik Meddelelse om Fjendens Ankomst, bød han efter Olive Skrams Beretning sin Hustru Elsebe Krabbe begive sig med sine Jomfruer og Kvindfolk ind i Stenhuset, da han selv vilde forblive paa Slotsmuren ved sit Skyts og sine Krigsfolk og med dem vove Liv og Blod. „*Det skal Du vide, min Allerkjæreste*", sagde han til sin Hustru „*at jeg vil aldrig give mig fangen for dennem, mens der er varmt om mit Hjerte*", og hertil svarede hun: „*Det vil jeg ogsaa love Eder, at, dersom vor Ulykke blev saa stor, at dette Hus blev erobret, da skal de aldrig føre mig levendes til Sværrig, saafremt som Ord kan komme mig af med Livet*"; og dermed gik hun grædende fra ham. Hele Natten igennem blev Slottet beskudt af det svenske Feltskyts, hvoraf Murene den følgende Dag bar synlige Spor; men Fjenden fik ogsaa sin Bekomst af Slottets tapre Forsvarere; og den følgende Dag udspandt der sig en lille Episode, der tilfulde belyser Fru Elsebes Karakterstyrke og Aandsnærværelse. En af de fjendtlige Anførere, Landsfyrsten af Øland, udæskede de Danske ved at ride op til Slottet, og idet han tumlede sin Hest „*kastede han med megen Hovværk sit stakkede Glavind tit over sit Hoved*". For at stække hans Hovmod opfordrede Peder Skrams Svende Bøsseskytten til at skyde efter ham, men denne vilde ikke spille Lod og Krudt paa en enkelt Mand. Da viste Fru Elsebe sig netop paa Muren for at se til sin Mand,

„thi han havde ikke ædet siden om anden Dagen og dertil vaaget den ganske Nat paa Muren“; men da hun hørte om Trætten mellem Svenskene og Bøsseskytten og erfarede, at hendes Mand opholdt sig paa den anden Side af Slottet, bød hun, efter selv at have været Vidne til den fjendtlige Fyrstes Hofværk, Bøsseskytten at skyde med de Ord: „Al den Stund Loddet ligger i Bøssen, gjør hun ingen Gavn“. Hendes Ordre blev adlydt med det Resultat, at Rytteren blev skudt ned og blev liggende paa Stedet, hvor man senere paa hans Krop fandt mange Registre og Breve, som gav Peder Skram gode Oplysninger.

Kampen fortsattes imidlertid lige til Aften; men da Svenskerne ikke raadede over noget Belejringsskyts og saa, at de intet kunde udrette, men kun led Tab, satte de Ild paa Byen samt paa Slottets Forværker og Møller, opbrød deres Lejr og trak sig tilbage.

„Efter den Dag, hver St. Povls Dag den Stund salig Fru Elsebe levede, haver hun klædt et Skolebarn, der fader- og moderløs var, ved 14 eller 15 Aar, fra Haand og til Fod og al Behøring, til en Taknemmeligheds Tegn mod den gode Gud for hans naadige Befrielse, han befriede hendes gode Husbonde og hende paa den Tid, at de og deres Børn ikke komme ud i deres Fjenders Hænder,“

fortæller deres Datter Olive Skram; og efter Krigen, den 25. Januar 1570, stiftede Ægteparret et Legat for Indtægten af deres Ejendom i Læderstræde i København til Beklædning af fattige Peblinger med Hoser og Sko.

Under deres Indfald i Skaane huserede Svenskerne i det hele taget voldsomt med Plyndring, Vold og Mord, idet Byerne og de adelige Gaarde helt ned til Helsingborg blev indtagne og afbrændte. Blandt andet gik det ogsaa ud over Peder Skrams egen Gaard Skedal i Halland. Herom fortæller Rerav i sit Mindeskrift over Fru Elsebe Krabbe efter at have citeret et af hende i Anledning af Fejden forfattet Vers, som tidligere er gengivet:

„Aarsage til at vdsætte paa Danske Rim, gaffs til, der Rigens Fjender vaare indfaldne vdi Halland oc Skaane, huor de oc gjorde stor Skade med Brand og Mord, dog hialp Gud skinbarlige, at de icke komme vijt, som sig actede.

Her Peder Skrams Gaard Skeedal, bleff indtagen aff Fienderne, oc vaare samme tid paa Gaarden, Christiern Skram, nu salig met Gud, oc nogle hans Søstre, som vnderlige komme der fra wskamferrede“.

At Svenskerne havde huseret særligt voldsomt i Peder Skrams Len

giver iøvrigt de i Kancelliets Brevbøger nævnte Kgl. Breve og Ordre fra dette Tidsrum tydelige Beviser paa. Saaledes skriver Kongen den 13. Februar 1565 fra Helsingborg, formentlig umiddelbart efter at have modtaget Indberetning om Angrebet, et Brev af følgende Indhold til Hr. Peder Skram, Embedsmand paa Laugholm Slot: Kongen har modtaget hans Skrivelse om de Svenskes Huseren i den Landsende, om deres Planer mod Valden og Laugholm Slot og om de der-værende Mangler og befaler ham at blive paa Slottet. Kongen vil nu selv hjemsøge Fjenden, saa at denne hverken skal kunne anfægte Laugholm Slot eller Valden.

Den 3. April 1565 giver Kongen Befaling til Folmer Rosenkrantz at levere Hr. Peder Skram, hvis Len Laugholm paa det nærmeste er afbrændt af de Svenske, 2 Læster Malt, 1 Læst Rug og 1 Læst Byg til Husholdningen paa Laugholm; og den 2. Oktober 1565 gør Frederik II vitterligt, at, efterdi Hr. Peder Skram har berettet for ham, „*hvorledes at alt hvis Gods han udi Forlening haver saa og hans Arve-gods, udi Sønder- og Nørre-Halland liggendes, ere meste Parten af Fjenderne blevet forbrændt og fordærvet, saa at han deraf til Underholdning eller anden Nødtørft føje eller ingen Hjælp kan have*“, da har han af synderlig Gunst og Naade, saa og paa det Hr. Peder Skram „*saa meget des bedre kan holde vort Slot Laholm udi en tro Haand*“, forlenet og nu forlener ham med „*Bradbjerggaard*“ med „*Skie-Syssel og Gernsø-Kloster*“.

Det er sandsynligvis det førømtalte Brev af 13. Febr. fra Kongen, hvori denne yttre Ønske om selv at ville gaa mod Fjenden for at befri de hjemsøgte Provinser, der foranlediger Peder Skram til i nedennævnte udaterede Brev fra 1565 paa det indstændigste og i Overensstemmelse med sine Kolleger i Rigsraadet at fraraade dette. Men den gamle Krieger øjner igen en Chance for at komme med, hvor der er Udsigt til Fare og Eventyr, idet han bønfaller Kongen om, hvis denne alligevel fastholder sit Forsæt, at maatte være nærværende paa Toget, da han med al Troskab vil vove sit Liv og Blod for Konge og Fødeland. Brevet har følgende Ordlyd:

„Stormectigste høgborne første, aller naadigste konge oc herre etc. Aller kereste naadigste konge, for Eders kong. ma^{tt} kand jeg vuerdig icke forhaalle ganske vnderdanigen att lade Eders kongelig ma^{tt} wede, att dett besuerer megh hartt, om høgmelte eders naade selff personligen endeligenn wiille mett paa dette togh, huelkett ingenlunde er mett raad, for mange aarsager, de store ere, huelke jeg skrefftligen

icke kand giffue til kende, huelkett tilfornne mange aff eders kong. ma^{tt} tro oc elskelige raadt haffuer imod raadt, oc west wedt, att ingen af eders kongellige m^{tt} elskelige raadt der nu (hoss) eders kongelig ma^{tt} nerwerendes er, raader dett etc. Huorfore jeg for myn person oc ganske vnderdanigen begerindes er, atth eders naades høg-mectighedt for Gudz skyld well her vdi gunsteligen betencke alles wores wellfartt, eders naades arme vndersaatte, betractindes gunsteligen videre her om mett eders ma^{tt}s elskelige raad, nu nerwerindes hoss eders kon. ma^{tt} er, huad allerstørste macktt eders mai^{tt}s riiger oc oss arme etters mai^{tt}s vndersaatte der anlegendes er, oc der som eders kongelige ma^{tt} ingenlunde well eders naade ter lade aff raade, er jeg ganske vnderdanigen for Gudz skyld aff eders naade begerindes, att ieg dha maae mett the andre eders kongelige mai^{tt}s tro tienere werre etters naade nerwerindes paa same tog imod finderne. Jeg well mett alld trouelighett woffue mett liiff oc blod for eders kongelige mai^{tt} och mett federnne rige, som wy ... s att were plichtige, oc ganske ydmygeligen videre begerinde ... aff etters mai^{tt} well verdes meg her mett gunstligen att betencke ... d wille bliffue meg til en lasteligh efftersaffn, skulle i(eg) icke findes ter, huor eders naade waare, i sleg leylich(hed) ... g i andere eders mai^{tt} store forfald ware, som huer erlig kune kende oc wede mynn vndskylling, men her att lege i bleseng, oc eder nades ma^{tt} vdi slegeen komer imod finderne, wille alle mand wede meg ted vdi fremtiden att eptersige til alle last, huor fore jeg vnderdanigen begerindes er for Gudz skyld aff eders naade her om wiille giiffue meg ett gunstigt oc naadigt suar. Denn allmectigste Gud mett siin heligandes naade giiffue eders naade de beste biistanigste raad, i hues ieg eder kon. mai^{tt} her forberørtt oc raadtt haffuer oc i alltt eders mai^{tt} anligendes er, tend same høglofflige gode Gud eders kongelige mai^{tt} ieg nu mett ett sunt liiff, end lycksallig langwarendes gudfrøctige regementte well troligen haffue beffalendes, oc til euig tid syden hoss Gud att regnere etc. Datum Lauholm ar etc. mdlxv.

Eders kongelige mai^{tt}s

vnderdanige tienere

Peder Scram rider“.

Det omtalte Tog blev da heller ikke til noget; men af Brevvekslingen mellem Peder Skram og Kongen i Løbet af Sommeren 1565 samt i de følgende Aar ses, at Peder Skram fra sin udsatte Grænsepost til

Stadighed ved Spejdere og ved en velorganiseret Efterretningstjeneste i det hele taget holder Kongen underrettet om Fjendens Bevægelser i Grænselandskaberne. Saaledes takker Kongen i et Brev af 8. August 1565 Hr. Peder Skram for de tilsendte Tidender og beder ham fremdeles meddele, hvad han erfarer. De 10—12 svenske Bønder ovenfor Landemærket, af hvem han undertiden faa Kundskab, skal han frede, saa de ikke bliver plyndrede eller faa deres Gaarde afbrændte.

Man ser saavel af Peder Skrams som af hans Hustru, Fru Elsebe Krabbes Breve fra disse Aar, hvorledes den ensomme og trivielle Tilværelse paa den hallandske Kongeborg efter Krigens og Pestens frygtelige Ødelæggelser sætter sit Præg paa deres Humør og Helbred; de ønsker kun at komme bort fra „*dette elendige Sted*“; og særligt Aaret 1566 ramte dem haardt ved de personlige Sorger, det paaførte dem. Alene dette Aar mistede de 4 voksne Sønner, og Fru Elsebe tillige i disse Aar 4 Brødre. Hendes Brev af 9. Oktober 1566 til Herluf Trolles Enke, Birgitte Giøe, giver et dybt og gribende Indtryk af den frygtelige Krigs Virkninger samt deres Sorger, Savn og Genvordigheder. Hun skriver:

„Jesus. Hjærtækjære, hulde Søster, den almægtigste, gode Gud være og blive dig altid nærværende og dig bestyrke til Liv og Sjæl! Hjærtækjære Søster, den evige og udødelige, gode Gud give dig altid Trøst og Husvalse, naar du det haver allerbedst behov, for din gode Vilje og trøstelige Skrivelse, enddog at min Sorrhig, jeg haver af Guds gode Vilje undfanget for mine gode, lydige afgangne 3 Sønner og mine hulde 4 salige Brødre, vil mig i min Tid sørgelig staa i Hjærtet, og det ikke fordi jeg er i Tvivlsmaal om, at den gode Gud jo med dem har gjort sin faderlige Vilje og borttrykket dem fra dette meget onde, denne falske og svigefulde Verden haver med sig; for hvilket hans guddommelige Navn sker Ære og evig Tak, han, som nu foruden Tvivl haver visselig givet dem igen den evige Velfærd, som er dem fortjent ved vor Herres Jesu Kristi Blods Udgydelse. Men dog, min hjærtækjære Søster, betænk af kristelig Medlidenhed os arme gamle, min hjærtækjære Husbond og mig, der i saa mange Maader elendige ere, idet vore hulde Brødre og ældste Sønner nu saaledes er borttrykte fra os, hvem de skulde være til Husvalse og Trøst nu, da vi selv af Alder og Sorrhig og Verdens Møde ere saa overvundne, at vi ikke længer due til at staa for nogen Bestilling; og denne Krig har os dertil forarmet og ødelagt mere end 100 af vore arme Tjenere og Bøndergaarde; disse ligge nu forladte, afbrændte og øde, saa det ikke nu

kan kjendes, hvor de stode; tilmed er nu i den forgangne Uge vor Hovedgaard og Lader, der stod fulde af Hø og Korn, tilligemed Huse og alt afbrændt med sex skønne Lofter og Spær paa Stenhuset og andre Huse, som vi nu havde opbyggt paa Gaarden; thi alle havde nu haabet paa Fred; og dertil 20 skønne Bøndergaarde, som ikke tilforn vare nedbrændte. Men hjærtekjære Søster! dette berører jeg ikke for dig, fordi den Sorg, jeg derover haver, gør mig nogen Møde; den er ganske opslugt af mine gode Børns Død og Afgang, som nu hvile i Glæden, medens jeg er i Hjærtesorg. Dog maa det være en elendig Handel med os arme gamle Folk, at vi skulle saaledes være bundne til dette elendige Sted, og dog saa nær ved vort eget; og Æren og tro Tjeneste har stedt os saadan her, at vi har ganske forladt vort eget, hvilket vi vel med Guds Hjælp havde kunnet forsvare til denne Tid, om vi selv havde maattet være der tilstede; og der er i ingen Maade blevet betænkt, hvad der kunde tjene os og vore til gode, og nu har Gud taget os den fra, som skulde styre noget os til gode paa et andet Sted. Ingen, som har Gunst og Magt, forbarmer sig over os, saa vi kunne blive hjælpne herfra, men skynder desto mere til, at vi skal nu fortære, hvad andet vi har tilbage her, saa vi skal blive ødelagte nu i vor Alderdom; saa vi maa vel sige, at Herren Gud har ret bedrøvet os og vore Venner og glædet dem, der hade os; de har længe tørstet derefter og har Begjæring efter, at Fjenderne skal komme over os, at vi kunne komme fra Æren og Livet med. Gud give, du havde set „*dette Bøsse*“ (disse Kanoner) næst herved, du vilde da sige, at det staar aldrig til at holde for nogen Magt, hvis vi skulle blive her længere og der ikke bliver Fred; da spørger du vist den Tidende om os, som du nødig vil. Thi Gud bedre den, der skal lyde som Undersaat; thi der redes altid saa længe til, at Fjenderne faar fremmet deres Vilje. Hjærtekjære Søster, saa kan jeg ikke forholde dig det, at Hr. Peder har nu sendt Bud og Skrivelse til kongelig Majestæt og vil endelig herfra; thi vi kunne nu ikke længer holde det ud; saa beder jeg dig for Guds Skyld: hjælp os herfra, os arme sorgfulde Mennesker, at vi maatte nu drage hjem til vort eget og bestyre vore Døtres Sager til Ende; thi det kan ikke længer gaa saaledes. Min hjærtekjære Søster! Du skriver, at du længes efter at tale med mig. Gud veed min Begjæring i den Sag; thi vi har ikke mange hulde Venner at forlade os paa; derfor kjender Gud, at jeg begjærer af Hjærtet at komme dig i Tale; jeg vil og dertil med Guds Hjælp gjøre min Flid, om jeg kan komme til dig, thi Hr. Peder vil med det første selv drage til kongelig Majestæt, om vi ikke faar det Svar, som behager os, og jeg vil drage til

mine arme Sønner, som ere i Roskilde. Kan jeg da drage videre til dig, vil jeg dertil gjøre min Flid. Gud lade mig finde dig ved Helbred med Glæde igjen i Guds Naade. Samme gode Gud belønne dig for din store Umage, du har gjort dig med Hr. Peders Bestilling, og den Bekostning, du har sat dig i ved at sende ham de Penge hid. Hjærte-kjære Søster! forlad mig min onde, lange Skrivelse, som du vist maa tro er skrevet med Hjærtesorg og grædendes Taarer. Gud være hos dig altid og i din sidste Time. Ham befaler jeg dig til evig Tid. Hr. Peder og mine Børn lade dig hilse med mange gode Ønsker, og saa megen Tak for din Godhed, som du altid har bevist. Laholm 9de Oktober 1566.

Elsebe Krabbe.“

I en indlagt Seddel omtaler hun igen sin ældste Søn Christen Skrams Død og sin Datter, Anne Skrams Bekymring for Broderen, som hun troede endnu levede, og i hvem hun og hendes Søstre ikke alene vilde have haft en Broder, men ogsaa en Fader, hvis noget timelyt skulde have hændt Forældrene.

Udskriften paa Brevet lyder: „*Erlig oc welbyrdig frue Beritthe Her Herluff Trolles ty(l) Herluffshaalm, myn hiertte kere hulde søster, ganske kerligen tyl skreffuett i egen hand.*“

Med en anden Haand er Brevet paategnet: „*Frw Biirgitte peder Biillis y egen hand*“.

I dette Brev fornemmer man Fru Elsebes fromme og gudfrygtige Sind, der er tynget af Livets Alvor og Byrder, og som til en vis Grad staar i Modsætning til hendes Ægtefælles noget lysere Syn paa Livet, hvilket følgende Brev fra ham til Kong Frederik, dateret d. 23. Januar 1568, kun 2 Maaneder før Svenskernes andet Angreb paa Laholm, bærer Vidne om. Han skriver:

„Stormægtigste, højbaarne Fyrste, allernaadigste Herre og Konge osv. osv. Uværdig giver jeg Eders kongelige Majestæt ganske underdanig til Kjende, at paa Grund af den Usselhed, som i Sverige er og en Tid lang har været, er derfra kommet hened i Landet saa mange Ulve, hvorfor jeg havde tilsagt nogle af Bønderne i mit Len, at de skulde vrage Skald (holde Klapjagt), som det saa kaldes, efter samme Ulve; saa har det sig saa hændet, at nævnte Almue har lagt et Baghold for samme Ulve og har ikke ret kunnet indfange dem, med mindre de ogsaa maatte indtage et Hjørne i Sverige i et Sogn ved Navn Lielt; og som de nu jog hen imod hint Baghold, er der mellem Ulvene kommen frem en af Eders Majestæts Fjender, en svensk, hvilken mine

Tjenere med samme Almues Hjælp ikke kunde faa levende; samme Eders Majestæts Fjende var ikke ret veltalende, saa at man af ham kunde faa nogen sikker Kundskab, hvorfor 3 af mine Tjenere sendte ham tre Kugler, saa at han straks styrtede paa Stedet.

Nu efterdi han har fordristet sig saaledes til uden Lejde at løbe ind i Eders kongelige Majestæts Land og derfor er bleven der, skikker jeg med denne min Tjener samme Eders kongelige Majstæts Fjende Eders Naade til Haande, og ganske underdanig er det min Begjæring, at Eders Majestæt vil den saa gunstigt annamme, som den underdanig med Hulde er Eders kongelige Majestæt ment. Jeg stoler paa, at hvis Straf fattes ham, kan Eders Majestæts underdanige Mundkok Longginus give ham den.

Eders Majestæt vil værdiges for Guds Skyld at tilgive mig, at jeg Eders Højmægtighed hermed saa ulejliger; Aarsagen er, at jeg ganske underdanig gjærne under Eders Majestæt det; thi jeg kan vel tænke, at Eders Majestæt kan ikke faa dem saa friske; og meget nydeligere er Vildbraden af saadanne unge Elsdyr end af en Hjort — det skal Eders Majestæt vel erfare.

Allernaadigste Konge! I Aftes sildig fik jeg mit Sendebud tilbage fra Sverige, og hvad Kundskab jeg derved har faaet, findes i det indlagte Register; Eders Majestæt vil deraf værdiges at faa det at vide. Jeg venter hver Stund vissere Besked, hvilket jeg da straks underdanig skal tilskrive Eders Majestæt; og vil jeg nu hermed tilønske Eders kongelige Majstæt et sundt Liv i Guds frygt, et langvarigt, lyksaligt og glædeligt Regimente og nu og til evig Tid befale Eder til den almægtigste Gud.

Eders kongel. Majestæts
underdanige Tjener

Peder Skram,
Ridder.“

I det indlagte Register findes Efterretninger om Tilstanden i Sverige og Meddelelser om den danske Hær, som under Daniel Rantzau var paa Tog deroppe. Peder Skram nævner, at Svenskerne er angst for, at en talrig dansk Hær skal komme op for Stockholm og gøre dem alle til Jyder, og at den danske Hær er rask og mangler intet.

Det andet fjendtlige Angreb mod Laholm fandt efter Olive Skrams Beretning Sted den 16. Marts 1568, hvor Svenskerne igen nærmede

sig Slottet med Feltskyts og „*anden Arkeli*“. Ved Efterretningen herom udsendte Peder Skram nogle Svende paa Rekognoscering; men de blev mødt af 40 fjendtlige Ryttere, der falskeligt udgav sig for Venner og tilbød at vove Liv og Blod med dem. Peder Skrams Folk anede imidlertid Uraad, gav deres Heste Sporerne og undslap i sidste Øjeblik til Slottet med Svenskerne i Hælene paa sig. Slottet blev derefter omringet og i Løbet af Natten beskudt; 2 „*Fyrboller*“, der var blevet hængende i Volden og brændte, blev udtaget af en dødsdømt Fange, som derved reddede sit Liv. Den fjendtlige Beskydning blev imidlertid besvaret fra Slottet med en saadan Kraft, at mangen en Svensker maatte blive paa Stedet og deres Lig kastet i Aaen af deres egne. Svenskerne maatte, efter at have afbrændt Slottets Forværk og opbrudt deres Lejr, efterlade deres sønderskudte Arkelievogne, hvorved meget Skyts og andet Arkelie blev Peder Skrams Bytte.

Som Belønning for sit heltmodige Forsvar af Laholms Slot gør Frederik II den 22. Juni 1568 vitterligt, at efterdi Hr. Peder Skram „*nu holder paa vort Slot Laholm hans Svende og Folk i Befæstning*“, da tillades ham, at han (indtil videre) maa være fri for at holde Rustning og udgøre Folk af det Len, han har i Norge. Og i 1775 „*undte og gav kongen ham 1000 Daler for den Skade, han havde lidt i den sidste Fejde, idet hans Gaard og Gods blev afbrændt*“; men da var Krigen jo forlængst forbi.

Medens den gamle Admiral havde siddet paa Landjorden som Fæstningskommandant, var Krigen til Søs imidlertid gaaet sin Gang. Efter at Skram i 1563 var gaaet i Land, beholdt den dansk-lübske Flaade under Herluf Trolles dygtige Ledelse endnu det følgende Aar Herredømmet i Østersøen og udkæmpede i 1564 2 store Søslag mod den svenske Flaade. I det første af disse, „*Slaget ved Øland den 30.—31. Maj 1564*“ blev det store og prægtige svenske Admiralskib „*Mars*“ (ogsaa kaldet „*Makalos*“) omringet og entret af Otto Rud og 2 lübske Skibe, men sprang derefter i Luften med Størstedelen af sin Besætning, idet den svenske Admiral, Jakob Bagge og Underadmiralen, Arvid Trolle dog blev taget til Fange. I et andet Slag ved Øland den 12.—14. August s. A. blev den svenske Flaade under Klas Kristersson Horn drevet ind til Kalmar, hvor det svenske Admiralskib „*Elefanten*“ grundstødte og senere sank, medens 3 af de danske Skibe, der uforvarende om Natten under Forfølgelsen var kommet ind imellem den svenske Flaades Skibe, blev taget af disse. Herefter begyndte Ulykkerne imidlertid at vælte ind over den danske Flaade. I 1565 blev Herluf Trolle dødeligt saaret i „*Slaget ved Bukov d. 4. Juni*“; og en Maaned

senere blev hans Efterfølger som Øverste-Admiral, Otto Rud, taget til Fange i „*Slaget mellem Rügen og Bornholm den 7. Juli*“ og afgik kort Tid efter ved Døden i svensk Fangenskab. Endelig ramte en frygtelig Katastrofe i 1566 den dansk-lübske Flaade, idet Otto Ruds Efterfølger, Hans Lauridsen Baden, efter en uafgjort Kamp mod den svenske Flaade under Ølands Nordre Odde den 26. Juli, med en stor Del af de danske og lübske Skibe forliste under en Storm ved Gotlands Kyst udfør Visby. Hans Lauritsøns Efterfølger, Evert Bild, afgik ved Døden, da han i Spidsen for en stor Flaade i Juli Maaned 1567 netop havde forladt København.

Efter at saaledes 4 Mænd, som efterhaanden havde afløst hverandre som „*Øverste Admiral*“, var afgaaet ved Døden i Løbet af kun 3 Aar, blev Peder Munk udnævnt til denne Stilling, som han til Gengæld indehavde i samfulde 25 Aar, idet Stillingen fra omkring 1576 dog benævntes „*Rigsadmiral*“. Peder Munk styrede Side om Side med Rentemesteren, Kristoffer Valkendorf, i Størstedelen af denne Periode Søværnets Anliggender og indtraadte sammen med ham efter Kong Frederik II.s Død i 1588 under hans Søn, Christian IV.s Mindreaarighed, i det nedsatte Regeringsraad.

Takket være Lübeckernes Offervillighed og den Dygtighed, hvormed den lübske Flaade blev ført, muligjordes den danske Flaades Nydannelse efter den frygtelige Ulykke under Gotland; og selv om der ikke i Løbet af Krigens sidste Aar foregik større Begivenheder paa Søen, da den svenske Flaade ogsaa havde lidt Tab under Kamp og Sygdomme, havde begge Lande dog Eskadrer i Søen.

En dansk-lübsk Flaade under Peder Munk angreb endog i 1569 Reval, hvorfra den hjembragte et stort Bytte af erobrede Skibe. I dette Aar viste den svenske Flaade sig overhovedet ikke, og den dansk-lübske Flaade beherskede derfor Østersøen.

Af nedenstaaende Kgl. Ordre af 3. Juni 1569 ser det imidlertid ud til, at Kongen atter har haft Brug for sin gamle Admiral Peder Skrams Erfaring og Raad ved Udrustningen af Orlogsskibene til det nævnte Tog til Reval:

„1569, 3. Juni (Hafniæ) Åb. brev om, at vi, da der er stor brøst paa baadsmænd til vore orlogsskibe, som nu straks skulle udløbe i Søen mod vore og rigens fjender, have affærdiget Bjørn Andersen, råd og embedsmand paa vort Slot Kjøbenhavn, til at udtage 200 baadsmænd i købstæderne i Sjælland og straks, dag og nat uspart inden førstkomende onsdag (den 8. Juli) sende dem hid til Slottet, hvor admiral

Peder Skram skal give dem videre besked; borgemestre, rådmænd og byfogder i købstæderne skulle være Bjørn Andersen behjælpelige hermed“.

Herefter ses Peder Skram ikke mere at have haft nogen Tilknytning til Flaaden, ligesom hans lange Krigerbane var blevet afsluttet ved det sidste fjendtlige Angreb paa Laholm Slot.

Krigen til Lands var imidlertid ogsaa gaaet sin Gang; men her havde Danmark, takket være den Opløsningstilstand, der herskede i Sverige under den sindssyge Erik XIV.s Regering i disse sidste Aar, nærmest Overtaget. I 1567 havde Svenskerne saaledes under deres mislykkede Forsøg paa at erobre Norge til sidst maattet opgive Belejringen af Akershus og trække sig tilbage over Grænsen; og den 20. Oktober s. A. var Daniel Rantzau med en Hær paa 8500 Mand brudt op fra Halmstad og havde foretaget sit dristige og berømmelige Tog midt ind i Sverige; men da han ikke fik Forstærkning, maatte han den 24. Januar 1568 opgive det planlagte Fremstød mod Stockholm. Under et glimrende tilrettelagt og udført Tilbagetog vendte han i Midten af Februar tilbage til Skaane.

Efter at Erik XIV i Efteraaret 1568 var blevet styrtet og fængslet af sine Brødre, af hvilke Johan besteg Tronen, blev der i Roskilde indledet Fredsunderhandlinger med Danmark; men da Johan ikke vilde gaa ind paa de ublu danske Fordringer, fortsattes Krigen. Den 13. November 1569 erobrede Frederik II Varbjerg Slot, efter at Daniel Rantzau og Frans Brockenhus under Belejringen af denne Fæstning havde fundet Heltedøden for Fjendens Kugler; men nogen videre Fremgang til Lands kunde iøvrigt ikke opnaas.

Alle tre Riger var udmattede af den lange Krig og Pesten, som havde raset med stor Voldsomhed overalt. Fredsforhandlinger blev derfor indledet i Stettin, hvor Freden under Kejsereis og andre tyske Fyrsters Mægling blev endelig sluttet den 2. December 1570. De gjorde Erobringer paa begge Sider blev tilbagegivet; Svenskerne fik saaledes Fæstningen Elfsborg for en stor Løsesum og Danskerne de 8 af Svenskerne under Krigen tagne Skibe tilbage. Begge Lande opgav gensidigt Fordringerne paa hinandens Riger og Lande, Sverige bl. a. paa Gotland og Danmark paa hele Sverige. Vaabenspørgsmaalet, hvorom Stridighederne jo for en Del havde drejet sig, blev henvist til Afgørelse ved Voldgiftskendelse af Kejseren samt nogle tyske Fyrster og Retskyndige, en Kendelse, som dog aldrig blev afsagt; og endelig blev Sejladsen paa Narva, hvis Standsning bl. a. havde ført Lübeckerne

ind i Krigen paa Danmarks Side, frigivet. Desuden fik Lübeck deres Handelsprivilegier i Sverige tilbage, ligesom Danmark beholdt Øen Øsel og sine øvrige estniske Landsdele.

Resultatet af de store Anstrengelser, der fra begge Sider var blevet udfoldet, og som havde kostet Strømme af Blod og umaadelige Værdier, var saaledes kun magert, idet Status quo nærmest var blevet bibeholdt; men den lange og blodige Krig, der fra begge Sider var blevet ført med stor Grumhed, efterlod Bitterhed og et gensidigt Had mellem de to Broderfolk, som først skulde blive udslettet, efter at der i Løbet af de næste 150 Aar var blevet udkæmpet endnu 5 Krige imellem dem.

VII

PEDER SKRAMS SIDSTE AAR OG DØD

Kort Tid efter Krigens Afslutning har Peder Skram formentlig trukket sig tilbage fra alt offentligt Liv, idet man fra de 11 Aar, der forløb herefter til hans Død, savner Oplysninger om hans Færden udad til. Han forblev dog som Medlem af Rigens Raad indtil 2 Aar før sin Død og var allerede ved Krigens Slutning dettes ældste menige Medlem. Den 7. September 1569 nævnes han saaledes som Nr. 4 blandt Rigens Raader umiddelbart efter de 3 fødte og fornemste Medlemmer, Hofmesteren Peder Oxen til Gislefeld, Kantzleren Johan Friis til Hesselager og Marsken Frans Brockenhus til Brangstrup. Han kaldes endnu den 7. Maj 1579 „*Vor Mand og Raad etc.*“; derimod forekommer han ikke i en Liste over „*Menige Danmarks Riges Raad*“ af 8. August s. A. Paa det Tidspunkt havde han ogsaa forladt sit Len Laholm i Halland, der formentligt har været knyttet til hans Embede som Rigsraad og var flyttet til sin Fødegaard Urup i Jylland.

Han har dog sikkert som en af Rigets ældste og fornemste Mænd og Raader samt som Ridder været inviteret til og nærværende ved Kong Frederiks Bryllup med Sofie af Meklenborg, hvilket under stor Pomp og Pragt blev fejret i København i Dagene den 20. og 21. Juli 1572, og ved hvilken Lejlighed den unge Dronning tillige blev kronet. Efter Kroningen aflagde Kongeparret med Gæster et Besøg paa Flaaden, der laa opankret paa Reden, og hvor der om Bord paa Peder Skrams gamle Admiralskib „*Fortuna*“ blev holdt et stort og glimrende Taffel, der ved Majestæternes Afgang fra Skibet afsluttedes med en dundrende Kanonsalut fra alle Flaadens Skibe.

Om denne Begivenhed giver Rerav i „*Kong Frederik II.s og Fru Sofia Kronings og Bryllups Historie*“ en versificeret Beskrivelse, der har sin særlige maritime Interesse ved, at man igennem den bl. a. faar Kendskab til Navnene paa de største og betydeligste Orlogsskibe samt de forskellige Skytsbenævnelser fra den Tid. Man genkender i Navnene mange af Skibene fra den nordiske Syvaarskrigs store Søslag,

hvor de under denne Krigs store Søhelte, Peder Skram, Herluf Trolle og Otto Rud kæmpede mod Svenskerne om Herredømmet i Østersøen, men hvor de nu efter vel udført Gerning afgav Skueplads for Fest og Glæde over den overstaaede Krig og Majestæternes Formæling. For Peder Skram maa det have været en underlig Fornemmelse under disse Forhold at betræde sit gamle Flagskibs Skanse.

„De Orlogsskib vilde de skuer da der,
 som udenfor København liggendes er,
 som Kongen han haver vel skønne og mange,
 de er saa vide, saa store og lange;
 de laa udredt saa saare statelig,
 med Flid udtaklet saa ganske kunstig,
 med Bolsaner, Fænniker, Flage ogsaa.
 Der var og mange store Skyt oppaa,
 baade hele og halve Kartover og Slinger,
 Skerpentiner, Falkoner, saa store og lange,
 Hager og Barser foruden al Ende
 med mange andre flere, som vi ikke kænde.
 Som Herreslot ligger alt paa tørt Land,
 saa store ligge de Skib i den Strand;
 det er stort Under, at Vand kan bære
 slig Bygning, som man befinde maa dere;
 det er og Under, saa stort over Maade,
 at Folk kan slig Skib styre og raade.
 De synderligste Skib jeg nævne nu vil,
 fordi at Tiden vil ej stede til,
 at jeg skal dennem opregne her alle.
 Det første monne man Fortuna ret kalde,
 Admiral for alle den Tid mon være,
 mange hundrede Læster kan det vel bære.
 Marien og Jægeren dernæst gaa,
 Den svenske Jomfru, Krabaten ogsaa,
 Leoparden og Løven og Herkules,
 dertil de begge to Akilles,
 Jonatas, Bjørnen og Gabriel,
 Den flyvende Gejst og Engelske Mikael,
 Elefanten, Gribben og Pelikane,
 Lange Herkules og Den dantsker Hane,
 Jason, Regnholt og Naktergal,
 Struds og Svalen og Dantsker Sval,
 Den rostokker David og Den store Hjort,
 dertil Svenske David og Den lille Hjort,
 Den forgyldte Maage og saa Meermand,
 Sankte Peder, Isak og Vilde Mand,
 Fyrreblasen, Bullen, Forlorne Søn,
 Rosen og Danske Jomfru saa skøn,

Meerfruen, Flasken og andre slig flere,
 som ikke er nær opregnede here,
 foruden Galejer og Koffartskib mange
 med Jagter og Pinker saa vide og lange,
 hvilke aarlige løbe til adskillig Land,
 som høre til Danmarkis Krone forsand, ...
 desligeste hen i andre Kongerige,
 som Kongen han haver sin Hverv med lige,
 til Frankerig, Engeland og Skotland,
 Hispanien, Sverige, Moskov, Lifland ...
 Der vare og mange paa Strømmen ogsaa
 udlagt, som ikke her tegnede staa.
 ... Hans Naade lader og dertil
 sin Flaade forbedre, jeg sig det vil,
 med skønne store Skib at bygge af ny,
 af hvilke der gaar vide Sagn og Ry;
 blandt hvilke Sankt Oluf det skønne Skib er,
 hvis Lige man næppelig finder her nær;
 Wohl Herr in Gotts Namen lige og saa
 med andre slige flere, baade store og smaa ...
 Der havde den Konge da ladet udføre
 Fetalje og vilde sit Maaltid da gøre
 paa Fortuna. Der blev saa statelig
 anret med Mad og kostelig Drik.
 Den Dag dreve de med Slig Lyst hen;
 om Aftenen droge til Land igen.
 Da maatte hver Mand da se og høre
 den gruelige Lyd, som da fremførte
 de mange Skyt, som paa Skibene laa,
 saa vel paa store som paa de smaa,
 de skøde, at Jorden hun bævede ved,
 mange Mile i Landet da hørte man det.“

Peder Skram blev boende paa Laholm Slot til kort Tid efter sin Hustrus Død i 1578. I Løbet af Vinteren 1577—78 havde Elsebe Krabbe af og til været meget syg, og — skriver hendes Datter — *„Der hendes kiere Husbonde oc Elskelige Børn nu fornomme, at hendis Suaghed icke vilde til Legemlig bedring sig forandre, da haffuer hendis kiere Husbonde oc Børn met all flid, ved Erlige oc Velbyrdige Niels Skram, ladet besøge Kongelige Majestat, om hans Naadis Doctor Hederlige oc Høylært Herre, Doctor Peder Søffrenssen, huilcken hans Naade aff synderlig gunst hauffer opladet oc tilstedt, at hand er til hende kommen, oc aff all formue vdi viij Vger om hendis Sundhed sig beflittet“*. Og tilføjer hendes Datter:

„Der hun aff mangfoldige Suaghed, oc høylærde Doctor Peders Ord, i nogen maade formerckte ingen fortrøstning at vere, til dette Liffs

sundhed, oc hendis kiære Søn, Erlige oc Velbyrdige Niels Skram met Docteren skulde afdrage til deris Herre oc Konning (Thi dennom vaar icke lenger forloff giffuet). Da kaldede hun forneffnde sin Søn til Sengen til sig, oc met mange ord formanede hannem, att hand skulde sig befitte, at vere sin Herre oc Konning huld oc tro, som hans Forælderne for hannem veret haffde, Item, at hand skulde saa meget som mueligt vaare, holde sig fra Druckenskaff, Løsactighed, oc andet saadant, som Gud fortørne kunde, Item, at hand vilde vere alle hendis tro Tienere god“.

Hun blev herefter plejet af sine 2 hjemmeværende Døtre, Margrete og Elsebe, hvilken sidste har givet en gribende Skildring af Moderens sidste Dage og Død. Den 5. Marts nød Elsebe Krabbe Nadverens Sakramente, og ved Daggy den 8. Marts, da hendes Døtre mærkede, at Døden nærmede sig, tilkaldte de Sognepræsten, som gav hende den sidste aandelige Trøst. Om hendes Dødsstund skriver Datteren:

„Oc som hun saa laa, oc ingen haffde troet, at hun kunde mere tale, opslog hun sine Øyne, oc bleff sin Husbonde vaar, som sad ved Sengen hos hende. Oc hun sagde: Ach min Fattige gamle Mand, Oc sagde hun til sine Døtre: Mine kiere Børn, loffuer mig, at i icke ville forlade eders Fader, oc gremmer eder icke, Men trøster hannem, oc der met slog hun sit Hoffuet ned paa sin høyre Axel, og laa saa en liden stund, Strax der effter opslog hun sine Øyen, oc saa Solen skinne, oc bleff det Lius vaar, som haffde staaet oc brent Natten offuer, huilcket ingen for gremmelse kunde acte at vdslycke, Thi sagde hun: Vdslycker nu dette Lius, Gud giffue oss nu det sande oc euige Lius oc Liff. Dette vaar det aller sidste Ord hun talede i denne Verden, Oc der met soff hun sacteligen heden, der Klocken vaar halffgaaen ix. den 8. Martij, Anno 1578, oc lucte self sine Øyen, at ingen af dennem som hoss vaare, vilde troet, at hun da haffde sin Aand vdgiffuet.“

Elsebe Krabbe blev den 17. April „i Overværelse af mange Adelige, Herremænd, Fruer og Jomfruer, Provster og Præster, Borgere og Borgerinder“ begravet i Laholm Kirke „effter som Adels vijs, stat oc vilkaar tilsiger“. Siden blev hendes Lig ført til Urup Sognekirke, hvor hun fandt sit sidste Hvilested sammen med de fleste af sine afdøde Børn; og det er sikkert kort Tid herefter, at Peder Skram har opgivet sit Kgl. Len i Halland og er flyttet til sin Fædrengaard, hvor han i fuldkommen Stilhed og Ro tilbragte sine sidste Aar.

Den gamle Admiral var nu træt af Livet og ønskede kun snart at maatte blive forløst fra denne onde Verden for at blive forenet med

sin Hustru, hvem han savnede haardt. Han blev kærligt plejet af sine Døtre; men Livet ebbede efterhaanden ud for den gamle Kæmpe. Om hans sidste Dage giver hans Datter en indgaaende Beskrivelse:

Hun fortæller, hvorledes hendes Fader den 8. Juli 1581 følte sig syg og straks lod tilkalde sin Sognepræst og Sjælesørger, der blev hos ham i de følgende Dage, hvor Faderen sammen med ham udelukkende helligede sig Læsning af den hellige Skrift og bekendte sine Ungdoms-synder og Brøst. Derefter lod han alle sine Folk kalde ind „og *annammede saa udi manges Nærværelse Jesu Kristi Legeme og Blod til et vist Pant paa det evige Liv*“. Han takkede Gud for den naadige Trøst og Husværelse samt fordi Han saa lang Tid havde sparet ham og givet ham saa god en Alder og tilmed Lykke og Fremgang her paa Jorden og nu paa sit yderste saa naadig undte ham sin Fornuft, at han kunde bekende sine mangfoldige Synder, og han bad nu kun om at maatte fare i Fred og komme til Glæde og Rolighed.

Hans Kræfter svandt nu efterhaanden mere og mere, indtil han den 11. Juli sov stille og roligt ind: „... og der Klokker var mellem 1 og 2, fornam Præsten og de, hos ham vare, at den almægtigste Gud havde gjort Ende paa dette elendige Liv og kaldet ham til Ro og Hvile“, skriver hans Datter, og hun slutter sin Beretning med følgende om sin Faders Begravelse, der fandt Sted den 22. August 1581 i hans Sognekirke i Østbirk under Udfoldelse af stor Højtidelighed:

„Og følgende ham til Lejerstedet samme Dag meste Parten af de fornemste Adel her udi Riget og red for hans Ligvogn en af hans Tjenere, som ham daglig varede paa, og førte hans forgyldte Kyrids og hans forgyldte dragne Sværd, med hvilket han red i Kirken og førte for ham og holdt det, saalænge Prædiken varede og til han var i sin Grav, og blev samme forgyldte Sværd lagt ned paa hans Kiste og var det samme Sværd, der højlovlig Kong Christian III slog ham med alle de andre gode Herrer til Ridder med paa Hans Majestæts Kroningsdag og førte ved Hans Majestæts egen Side, hvilket Sværd siden blev givet Hr. Peder Skram og bar selv i mange Aar med stor Ære“.

Saaledes endte den gamle Admiral paa en stille og fredelig Maade sit lange og begivenhedsrige Liv, der iøvrigt havde været opfyldt af krigeriske Begivenheder og Kampe til Vands og til Lands saavel ude som hjemme. At hans Datter kan have taget 10 Aar fejl af sin Faders Alder, som hun angiver til 90 Aar, 4 Maaneder og 10 Dage, ser mærkeligt ud; men alt tyder paa, som tidligere forklaret, at Peder Skram var født omkring Aar 1500, og derfor kun har været ca. 80 Aar gammel ved sin Død.

VIII

P E D E R S K R A M S E F T E R M Æ L E

Peder Skram, der saavel i Sind som i Skind var Typen paa en god dansk Mand, har faaet et Eftermæle som kun faa i vort Lands Historie. Djærvhed og Tapperhed, Pligtfølelse og Loyalitet mod sin Konge og sit Land samt Redelighed og Gudfrygtighed var udprægede Træk i hans Karakter. Han sagde altid sin Mening rent ud, selv om han derved gik mod Strømmen; og han gik aldrig paa Akkord med sin Samvittighed. Han kunde være heftig af Sind, naar han følte, der blev begaaet Uret mod ham selv eller mod andre; men han havde ogsaa Evnen til at kunne forlige dem, der var uenige; og i sin høje Alderdom bar han med Taalmodighed og Guds frygt de Sorger og Savn, som Tabet af 4 Sønner og den frygtelige Krigs Ødelæggelser havde paaført ham og hans Hustru. Hans Krigernatur var enestaaende og kan kun lignedes med de gamle Vikingers, der ligesom han kæmpede lige saa godt paa Landjorden som paa Søen. Det var dog paa det vaade Element, han udførte sin Hovedbedrift, hvortil Stednavnene: Bornholm, Svendborgsund og København er knyttet; det var her han vandt sin Berømmelse og indskrev sit Navn i Danmarkshistorien som en af dens store Skikkelser. Det skyldtes først og fremmest hans Duelighed og Snilde samt Vovemod og Kraft, at Hansaens Sømagt blev slaaet ned, hvorved Samlingen af Danmarks Rige blev muliggjort.

Peder Skrams Ry som Flaadefører samt hans Indsats under Grevefejden, ikke alene for sit eget Land, men for hele Norden, har derfor ogsaa siden levet med usvækket Glans; og de Forsøg, der særligt i Slutningen af forrige Aarhundrede fra svensk Side blev gjort for at forklejne hans Betydning og overføre denne paa en svensk Mand, har ikke bidraget til i det almindelige Omdømme at rokke ved den. De blev ogsaa kraftigt imødegaaet fra dansk Side, hvilket affødte en Pennefejde mellem danske og svenske Historieskrivere, som ikke lod no-

get tilbage at ønske i Retning af Kraft og Bitterhed, men som, naar alt kommer til alt, havde været en bedre Sag værdig.

Pennefejden opstod, efter at man paa en Mindetavle, der i 1879 skulde opsættes paa den ny Søkrigsskole i Stockholm over Sveriges berømteste Flaadeførere, erstattede Peder Skrams Navn, som, efter hvad Axel Larsen paastaar, oprindelig var opført øverst paa Listen, med Måns Svensson Some, der derved blev draget frem af en flere Aarhundrede gammel Glemsel. Herom siger E. Hildebrand i sin tidligere omtalte Artikel: „*Måns Svensson Some og Peder Skram*“ i Svensk Hist. Tidsk. 1899:

„Framst bland dessa upptoges ett den tiden åtminstone halff eller helt förgäta, nämligen Måns Svensson Some med Anledning af dens verksamhet som amiral under grefvefejden, Åran for bedrifterna i nämnda fejds sjötåg hade äfven i Sverige, liksom städse fallit varit i Danmark, borgat tillskrivas den danske adelsmannen Peder Skram til Urup.“

Ganske vist havde ældre svenske Historie- og Krønikeskrivere nævnt Måns Svensson Some som Admiral for den svenske Flaade, enten som Tegel (Sveriges Arild Huitfeldt) uden samtidig at nævne Peder Skram, eller som Per Brahe den Ældre (Kong Gustafs Søstersøn og Levnedsskildrer), der nævner dem begge som Admiraler, omend han reducerer Peder Skrams Betydning til intet. I Per Brahes Krönika udtales således:

„Och så var en dansk herreman, benempt her Peder Skram, insatt på sama Elephant och med her Måns Svensson tilförene amiral, ändock han rättade ther föga ut mera, än som han hade inted varit ther“.

Derefter synes Måns Somes Navn, som til Gengæld og med Urette heller ikke er nævnt i ældre danske Historieskriveres Skrifter og kun i forbigaaende af senere Forfattere, imidlertid at være gaaet i Glemmebogen i Sverige, hvilket ogsaa fra svensk Side indrømmes. Saaledes udtaler A. Hammarskjöld i en Anmeldelse i Svensk Hist. Tidsskr. 1891 af A. Zetterstens „Svenska flottans historia 1522—1634“:

„Att danskarne underskattat Some, är ej underligt, på sitt sätt kunna de likväl sägas mera ha uppmärksammat honom än det 19:de århundrades svenskar gjort. Ty dessa ha till allra största delen förbisett honom, enär ingen af dem före herr Zettersten ens nämt hans namn.

Kanske skulle Måns Svensson Somes namn ännu vara henfallet åt Glömskan, om ej en af våra nu lefvande främste häfdatecknare framhållit hans förtjänster i Vitterhets-Historie och Antikvitetsakademien, då fråga väcktes om, hvilka amiralers och sjöhjältas namn skulle pryda sjökrigsskolans nya hus på Skeppsholmen. Detta hans ingripande hade ock til följd, att Måns Svensson Somes namn 1879 anbragtes på nämnda hus. Detta är ock snart sagdt den enda hedersbevisningen en sen eftervärld egnat honom“;

og Hammarskjöld tilføjer i en Anmærkning:

„I tionde bandet af Svenskt Biografiskt Lexikon, ny följd, har omsider en Biografi öfver honom influtit, den stöder sig dock endast på vanliga tryckta källor och är både kort och ofullständig. I Nordisk Familiebok, anners så fullständig, söker man honom förgäfvast“.

Det ser saaledes ud til, at Svenskerne selv har haft svært ved indenfor deres eget Land at faa Måns Svensson Somes Navn kaldt til Live og ham selv anerkendt af en sen Eftertid. Det er nu en Gang saaledes, at en Nationalhelt skaber sit Navn i sin Samtid; det lever videre i Folkemunde og gaar i Overlevering fra Slægt til Slægt, omgivet af en uafbrudt Glorie. Navne som Peder Skram, Johan og Daniel Rantzau, Herluf Trolle, Otto Rud, Niels Juel, Iver Huitfeldt og Tordenskiold, ligesom Svenskernes Jakob Bagge, Klas Horn, Karl Gustav Wrangel, Klas Fleming, Hans Wachtmeister, Hertug Karl m. fl., og ikke mindst Sveriges store Krigerkongers er aldrig falmet eller har tabt deres Glans, saaledes at en Opforyldning efter flere Hundrede Aars Forløb har været nødvendig. De har levet lige friskt og levende i de respektive Folks taknemmelige Erindring. Søger en anden Nation at fordunkle dem, bliver der omgaaende reageret; saaledes ogsaa da man fra svensk Side søgte at fremhæve den hidtil — ogsaa i svensk Historieskrivning — ret upaaagtede Måns Svensson Some, alle hans iøvrigt gode Egenskaber og Fortjenester uførtalt, paa hans danske Krigsfælle Peder Skrams Bekostning.

Hammarskiöld, hvis Kritik særligt er rettet mod de danske Historieskrivere H. G. Garde og C. Paludan-Müller, hvilken sidste han dog anerkender som den Historiker, der grundigst og udførligst af alle nordiske Forfattere har behandlet Grevens Fejde, udtaler saaledes bl. a.:

„... men genom att pådikta sin landsman, Peder Skram, ett öfverbefäl,

som han aldrig haft, samt genom att uteslutande tillerkänna honom, som dock under det egentliga Sjöståget endast var en af den svenska amiralens underbefälshafvare förtjänsterna af fremgångerna, hafva de gjort sig skyldige till ett svårt fel mot den historiska sanningen och mot Danmarks bundsförvandter, svenskarne“,

og Hammarskjöld fortsätter:

„Ty ur historiska urkunder låter det sig ej bevisa, att Peder Skram under grefvefejden någensin fått „overtage en af de vanskeligste Opgaver, der nogensinde ere stillede en dansk Krigsmand“. Det strider därför ock mot rättvisan, då man på grund af hans lösning af „en Opgave“, som han aldrig fått, säger, att den „gjort hans eget Navn udødeligt i Danmarks Aarbøger“. Har någon af de amiraler och krigshöfdingar, som voro med på detta sjöståg, mere än de andre haft en sådan „Opgave, hvis heldige Løsning har mere end alt Andet bidraget til Fædrelandets“ — ock Nordens — „Frälse“, och som bort göra hans namn odödligt i Skandinaviens historia, så är det icke Peder Skram, utan en svensk man . . .“.

Hammarskjöld blev kraftigt imødegaaet af Axel Larsen i dennes tidligere omtalte Artikel i Dansk Hist. Tidsskr. 1893: „*Hvem anførte den forenede svensk-dansk-preussiske Flaade i Sommeren 1535?*“. Med stor Kraft og Overbevisning forfægter Axel Larsen heri det danske Standpunkt, at Peder Skram og ikke Måns Svensson Some anførte den forenede Flaade. Han begrunder bl. a. sin Opfattelse, og som det synes ikke med Urette, paa en Sammenligning mellem de to Mænds biografiske Data, hvoraf Peder Skrams bl. a. vil være Læserne bekendt fra nærværende Bog, og Måns Somes fra følgende af Zettersten i hans „*Svenska flottans Historia*“ givne Oplysninger:

„*Måns Svensson Some*
till Vesterby vid Bråviken utan för Norrköping.

1526—28: hövidsman på Åbo slott.

³⁰/₄ 35: förordnad amiral öfver flottan mot lybeckarne.

1535—36: amiral på denne flotte.

1537: Lågman på Åland.

1537—39: ståthållere på Kalmar.

1539: härads höfding i Vifolka härad i Östergötland.

- 1542: fältöfverste i Småland under Dackefejden.
 1544: ansedd oduglig att, såsom ifrågasatt blifvit, tjena till sjös,
 „efter han är en sjuk karl och hafver ondt ben“.
 1544—48: slottslofven på Stegeborg.
^{30/6}61: slagen till riddare vid Erik XIV' kröning.
 1562: riksråd.
 1563: vaktade hertig Johan på Gripsholm slott.
 1565: biträdde amiral Klas Horn.
 „ ståthållare på Kalmar.
 1569: lågman på Öland.
 1571: uppbar Elfsborgs lösen på Öland.
 på 1570-talet: död.
 1537—39: om hans förloningar, se ...
 1879: anbragtes hans namn jemte årtalet 1535 på sjökrigskolans
 hus på Skeppsholmen“.

Sammenligningen mellem de to, iøvrigt begge af deres respektive Fædrelande fortjenstfulde og af deres Konger skattede Adelsmænd, viser, at Peder Skram, i Modsætning til Måns Some, havde været anvendt til Søs forinden Grevens Fejde og blev det ogsaa efter denne, bl. a. som Øverste Admiral over Flaaden i den nordiske Syvaarskrig, samt at han umiddelbart efter Afslutningen af Grevens Fejde som Anerkendelse for sine Fortjenester til Søs under denne blev slaæet til Ridder af sin Konge og af denne indsat i Rigens Raad. Måns Some, der hverken havde været anvendt til Søs forinden denne Krig eller blev anvendt til Tjeneste om Bord efter denne, fik først Ridderslaget 25 Aar senere, og ikke af Gustav I, men af dennes Efterfølger paa Tronen, ligesom han først blev Rigsraad i 1562. Havde Kong Gustav anset hans Fortjenester til Søs for at have været lige saa store, som Peder Skrams var det i Kong Christians Øjne, havde han sikkert straks givet sin Admiral mere synlige Tegn paa sin Anerkendelse, end han gjorde. Måns Some gik imidlertid efter Krigen tilsyneladende uden særlige saadanne tilbage til sin tidligere Stilling som Statholder paa Kalmar og indehavde derefter forskellige andre betydningsfulde Landstillinger. At han har gjort god Fyldest i disse, vidner de Udmerkelse om, som, ganske vist paa et sent Tidspunkt, blev ham til Del bl. a. i 1561 og 62 efter 25 Aars lang og tro Tjeneste.

Axel Larsen udtrykker i sin forannævnte Artikel den Formening, at Måns Some i 1535 kun var Gustav Vasas „Tilsynsmand“ paa Flaaden i Lighed med de Raadsherrer, som Hansestæderne lod følge med deres

Flaader for at vaage over, at disse anvendtes „i *Overensstemmelse med Raadets Tanker*“; og til Mytteriet om Bord i den store Kravel i Anledning af Peder Skrams Forbud mod Plyndring af de danske Øer siger Axel Larsen, at de svenske Dommere i Dommen erkender Peder Skram som den, fra hvem Forbud mod eller Tilladelse til at plyndre udgik; „*Men den, der har den Myndighed, er den militært Højstbefalende*“, siger han. Iøvrigt støtter Axel Larsen sig i sine Overvejelser bl. a. paa de i Kong Gustavs Registratur optagne Breve til Flaaden, hvori Kongen bl. a. forlener Peder Skram med en Flaadeinspektørs Bestilling og Ansvar. Disse Breve er iøvrigt mærkeligt nok ogsaa fra svensk Side søgt benyttet som Beviser, men ganske vist for de modsatte Standpunkter.

Et Brev fra Kong Gustav, dateret Vesterås den 3. Juni 1537, hvori Kongen besvarer en Begæring fra Peder Skram om at maatte faa Belønning for den Tjeneste og Møje, denne paa sin Rejse til Stockholm i 1535 havde haft for Kongens Skyld, og for hvilket hele hans materielle Udbytte synes at have været, at han satte 4 Heste til, er ikke uden Interesse for Bedømmelsen af Forholdet mellem de to, foruden at det giver et Vidnesbyrd om, at det var efter den svenske Konges Ønske og Begæring, at Skram var rejst til Stockholm for at overtage den betydningsfulde Post ved hans Flaade. Brevet har følgende Ordlyd:

„Käre Peder. Som i scriffue och begere, Ath wij for then tijäniste och möde, som i på then resze för våre schuld hafft haffue, ville wette ether en skenck etc., Szå wele wij gerne ther wtijnnen framdelis, när oss gifz bätre tess lighligheter, fortencckte ware. Tesligiste vm the iiij Clippere, som i schriffue in kompne wære, skulle stå opå wortt stall, huilkit oss icke drages till minnes, är thet oss icke heller witterligit, hwem i thom öffwerantwortet haffue, när i wele widere lathe oss förstå, huem thom annamede, wele wij dhå gerne hielpa till, atj schole khome till sådane Clipere igen eller till etherss betalningh. Gudh eder befalendis“.

Professor D. Schäfer i Tübingen, der, som værende hverken Dansk eller Svensk, vel i det omhandlede Spørgsmaal maa betragtes som Neutral, stiller sig i sin „*Geschichte von Dänemark (1523—1559)*“ helt og holdent paa Axel Larsens Side, men imødegaas tillige med denne af Svenskeren Hildebrand i dennes forannævnte Artikel i Svensk Hist. Tidsskr. 1899. Som Støtte for sine Paastande retter Hildebrand særligt sin Kritik mod Hovedkilderne for den danske Opfattelse af Peder

Skrams Rolle under Grevefejden, saaledes som den fremtræder fra og med Huitfeldt, og som han mener, og ikke med Urette, kan føres tilbage til en fælles Oprindelse, nemlig Elsebe Krabbes Optegnelser om sin Mand, hvem hun tillægger Æren for Grevefejdens fremgangsrige Sætog uden at nævne nogen Medanfører, i alle Tilfælde ikke nogen svensk. Hildebrand drager med andre Ord hendes Paalidelighed og Upartiskhed i Tvivl og søger i det hele taget at gøre hendes Vidnesbyrd som Kvinde betydningsløst ved at betegne de af hendes i 1560 for sine Børn nedskrevne „*memoria eller ihukommelse*“ som troskyldig og naiv, omend skrevet med en vis Varme, som bryder igennem det kejtede Sprog og vidner om hendes Hengivenhed for sin Mand. Hildebrand slutter lidt bittert sin Artikel med følgende Ord:

„Herr Peder har emellertid haft den lyckan att få en del af sin lifsgärning bevarad i en varmhjärtad och ädel makas ihukommelse. Fru Anna, Måns Svenssons, har tegat om sin mans bedrifter“.

Hildebrand konkluderer iøvrigt i, at det ikke kan bevises, at Peder Skram har været Admiral over de forenede Flaader lige saa lidt som over den svenske, thi det var, siger han „*utan all fråga Måns Svensson*“, hvilket han dog heller ikke fører noget som helst Bevis for. Peder Skram anviser han den mere beskedne og underordnede Stilling som Hovedsmand for Landsknægtene om Bord i den store Kravel.

Herimod tog Prof. Schäfer atter til Orde i en Artikel i *Hansische Geschichtsblätter* 1900, benævnt: „*Der Flottenführer der verbündeten in der Grafenfehde*“, hvori han nærmere uddyber hele det uklare Kommandoforhold i Flaaden paa Grundlag af samtlige Kildeskrifter. Han kommer til det Resultat at Elsebe Krabbes Efterretninger om hendes Mands Stilling og Virksomhed under Søkrigen i 1535 snarere er blevet bekræftet end gendrevet, selvom det maa indrømmes, at hun paa visse andre, men uvæsentlige Punkter, har begaaet mindre Fejltagelser i sin Fremstilling; og Schäfer slutter sin Artikel med følgende Udtalelse:

„... wenn auch im einzelnen manches unklar bleibt nach wie vor daran festgehalten werden muss, dass in der Grafenfehde in den Händen Peter Skrams eine Oberleitung der verbündeten Flotte lag“.

Det her fra tysk Side indtagne Standpunkt, som er i Overensstemmelse med samtlige danske Historieskriveres, har tillige tildels fundet Støtte hos den ansete svenske Historieskriver C. F. Odhner, der

netop midt under den heromtalte Pennefejde udgav sin Lærebog i Fädernelandets Historia, om hvilken Bog Hammerskiöld i sin foran- nævnte Artikel skriver:

„Den författare, som i senare tider, om och endast i allmänna drag, verkligen främhållit Gustaf Vasas och Sveriges afgörande ingripande i grefvefejden, är herr C. F. Odhner. Hans lärobok har mera och bättre framhållit detta, än utförliga historiska arbeten“.

Og om denne af Hammarskiöld saa kraftigt anbefalede Bog siger Hildebrand i sin Artikel om Måns Svensson Some og Peder Skram: „*Illustrerad svensk historia, liksom äldre uplager af Odhners lärobok angifva Peder Skram som öfverbefälshafvare*“.

I en senere Udgave af den omtalte Lærebog fra 1899 ser man dog, at Odhner i nogen Grad har modificeret sit tidligere Standpunkt, men dog ikke mer, end at han stiller Måns Svensson Some og Peder Skram lige, idet han udtaler:

„Nogle Dage derefter blev den lübske Flaade i Lille Bælt slaet af den dansk-svenske, som anførtes af Svenskeren Måns (Some) og Danskeren Peder Skram „Danmarks Vovehals“.“

Spørgsmaalet er dog ikke blevet udtømt med Skriverierne herom i forrige Aarhundrede; de fortsattes i dette af den svenske Søofficer Marinehistorikeren G. Unger, der i sin i 1908 udkomne „*Illustrerad Sjökrigshistoria*“ udtaler:

„År 1535 fick Måns Svensson Some befälet öfver svenska flottan, som 10 skepp stark lemnade Stockholmskären i början af Maj månad. Den sedermera så ryktbare amiralen Peder Skram medföljde å amiralskeppet „Stora Kravellen“ i egenskap af anförare för en sending danska hjälptrupper, och ingalunde såsom befälhafvare öfver flottan, hvilket nogra danske författare förgäfvat gjort sig mödan at söka bevisa“.

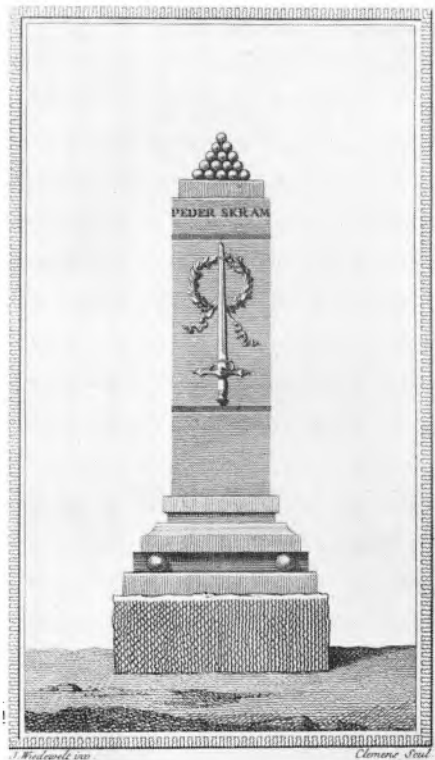
Og i den et Par Aar senere udkomne „*Sveriges Rikes Historia*“ hævdes omtrent det samme Standpunkt, men betydeligt mere modereret. Der siges saaledes heri:

„Vid den tiden utfärdades också instruktion för den svenska frälseman Måns Svensson, såsom amiral på flottan. . . Men vid hans sida ställdes verkligen Peder Skram med befogenhet, hvis gränser ej äro närmere bekante, måhända han befälet öfver knecktarne på flottan.“

Peder Skrams og Elsebe Krabbes Ligsten. Stenen, der oprindelig laa over deres Kister paa Gulvet i Østbirk Kirke, blev, da disse i 1856 flyttedes ud paa Kirkegaarden, indsat i Muren bag Alteret. Øverst i Hjørnerne paa Stenen ses Ægteparrets respektive Vaaben.

Foto efter Afstøbning paa Frederiksborgmuseet.

Mindesten over Peder Skram ved Jægerspris. Stenen er rejst i 1784 af Arveprins Frederik i Slotshegnet. Den er af norsk Marmor, udført af Billedhuggeren Johs. Wiedewelt.

Foto efter Kopperstik paa Frederiksborgmuseet.

Mindesten over Peder Skram paa Østbirk Kirkegaard, rejst i 1881 efter en Indsamling. Den er en 2½ Meter høj, gullig Sandsten udført efter Tegning af H. V. Bissens Elev Otto Evens, med en Karvel for oven, og paa Foden staar følgende Inskription: „Mens Snekkerne skride og Bølgerne rinde / sin Vovehals Danmark ej taber af Minde.“

Fra dansk Side blev Spørgsmaalet derefter taget op af en dansk Søofficer, Marinehistorikeren C. Schaffalitzky de Muckadell i en Artikel i Tidsskrift for Søværnen 1910, benævnt: „*Hvad var Peder Skram?*“. Heri søger Forfatteren at dele Sol og Vind lige imellem den danske og svenske Admiral, idet han udtaler, at Sandheden vist ligger midt imellem de af Svenskeren Hildebrand paa den ene Side og Axel Larsen samt Tyskeren Schäfer paa den anden Side indtagne Standpunkter, „*begge de to Admiraler maa dele Æren*“. Schaffalitzky kommer paa Grundlag af en Vurdering af, hvad han ved om denne Sag, samt af hvad andre Forfattere har benyttet, til det Resultat, „*at Peder Skram ikke var Chef for den svenske Flaade, men at han derimod førte Kommandoen over det danske og preussiske Kontingent, og at han sideordnet Måns Some førte Kommandoen over de tre forenede Flaader*“, og han tilføjer: „*at Peder Skram i dette Forhold i mangt og meget har været den ledende, er kun en simpel Følge af hans store Krigserfaring og af, at Krigen førtes i de danske Farvande*“.

Efter at have paavist forskellige Tilfælde i Historien, hvor Dualisme i Kommandoføringen over Flaader har fundet Sted, ikke alene i den svenske og danske, men ogsaa i den hanseatiske, hollandske og engelske, slutter Schaffalitzky sin Artikel med følgende forsonende Ord:

„Søkrigshistorisk set er der altsaa intet usædvanligt i, at Måns Svensson Some og Peder Skram i Forening have ført Flaaden i Aaret 1535 og hver for sig med Ære indridset deres Navne i deres respektive Fædrelandes Søkrigshistorie, og naar Axel Larsen spørger: „Skulle vi Danske nødes til at rive et af de smukkeste Blade ud af vor Søkrigshistorie eller skal Måns Some igen give Afkald paa den Helteglorie, som saa sent er blevet kastet over hans Minde?“ da maa vi svare benægtende. Peder Skrams Navn passer paa den danske Kadetskoles Mindetavler, Måns Somes paa den svenske Sjökrigsskolas.“

Kontreadmiral G. Unger, der i det monumentale svenske Værk „*Svenska Flottans Historia 1942*“ bl. a. behandler Grevefejden, følger sin danske Kollega Schaffalitzkys forsonlige Linie, idet han udtaler:

„... Det är först med året 1535 som Sverige på allvar kastar sig in i den pågående striden genom att avsända en flotta, som i förening med Christian III.s danska och holsteinske farttyg å ena sidan samt den nytillkomne bundsförvanten, hertigen av Preussens, lilla eskader

å andre sidan, skulla bjuda de vendiska sjöstäderna spetsen. Kong Gustaf hade därför i god tid i Danmark hört sig för efter någon skicklig „amiral eller skeppare“, som kunde befinnas lämplig och villig att kommandera flottan; ävenledes hade med anledning härav en viss Peder Skram inställt sig i Stockholm. När alt kom omkring uppdrogs dock befålet åt en svensk, frälsemannen Måns Svensson Some, som veterligen tidigare ej beklätt någon som helst befattning till sjöss, under det att Skram ställdes vid hans sida som rådgivare, och denne synes ock med klokhed och gott omdöme hava fyllt sin ömtåliga uppgift.“

Den her anførte Opfattelse af Forholdet imellem Peder Skram og Måns Some, som udtrykkes i Admiral Ungers sidste Punktum, kan i og for sig godt, rent formelt set, forliges med det danske Standpunkt, for saa vidt som det er rigtigt, at Måns Some, til Trods for at han ikke tidligere havde haft nogen Stilling til Søs, af sin Konge fik overdraget Befalingen over den svenske Flaade, samt at Peder Skram, hvem den danske og preussiske Flaade var underlagt, var sammen med ham om Bord paa den forenede Flaades største og stærkeste Skib, hvorfra de samlede Søoperationer blev ledet. Ganske vist er Peder Skrams Stilling om Bord i Flaaden i Henhold til de hidtil tilgængelige Kilder ikke nærmere præciseret, saaledes at det kun beror paa Gisinger, naar han fra svensk Side benævnes Raadgiver for den svenske Admiral og fra dansk Side benævnes Øverstbefalende over den forenede Flaade; men hvilken Stilling han end har haft indenfor denne, maa det vist anses for givet, at han paa Grund af sin større Erfaring, Krigsdygtighed og Kendskab til de danske Farvande, har haft en saa stor Indflydelse, at det i Virkeligheden var ham og ikke den usøkyndige svenske Admiral, der ledede den samlede Flaades militære Operationer og faktisk var dens Øverstkommanderende; og det er jo i og for sig ogsaa det, man faktisk faar ud af Schaffalitzkys Mening om Spørgsmaalet.

At de store Resultater ikke kunde være opnaaet uden Kong Gustavs Flaade, der paa Grund af sin Størrelse og Styrke dannede den allierede Flaades Kærne, er en given Sag; og derfor skal dens Admiral, der kæmpede tappert Side om Side med Peder Skram om Bord paa den store Kravel, ogsaa have sin Del af Æren for Sejren.

Med mindre nye Kilder en Gang skulde komme for Dagen, vil man vist imidlertid næppe kunne komme dette ømtaalige Spørgsmaal nærmere end her forklaret.

Vi skal nu se, hvorledes de Danske har hædret Mindet om den

Mand, som efter dansk Opfattelse frem for nogen anden har ydet en personlig Indsats for Fædrelandet, da dette, indviklet i en lang og blodig Borgerkrig samt med fremmede Voldsmænd indenfor sine Grænser, var stedt i den yderste Fare.

Hvem der har givet Peder Skram hans hæderfulde og stolte Tilnavn „*Danmarks Vovehals*“, samt hvornaar han har faaet det, vides ligesaa lidt som Oprindelsen til de Tilnavne, mangfoldige andre af Historiens store Mænd har baaret som Betegnelse for en udpræget Karakteregenskab hos dem saasom: „*den Store*“, „*den Dristige*“, „*den Gode*“, „*Ejegod*“, „*Haarderaade*“ o. s. v., der alle bæres af Konger. Peder Skram staar som en af de eneste danske Menigmænd, som i saa Henseende kan sidestilles med dem; og hans Tilnavn kan ligesom deres siges fra første Færd at være opstaaet i Folkemunde, altsaa givet af Folket selv, hvorefter det saa efterhaanden har vundet officiel Anerkendelse og Indpas i Historien.

Hos Arild Huitfeldt staar Peder Skram endnu ikke nævnt med sit Tilnavn, hvilket første Gang paa Skrift ses omtalt 1747 af Erik Pontoppidan i hans Levnedshistorie over „*Hr. Peder Scram, af sin Mandighed og mange store Bedrifter kaldet Vovehals for Danemark*“. Ligeledes omtales det i 1811 af Odin Wolff i dennes „*Levnetsbeskrivelse over den tapre og mandhaftige Ridder Hr. Peder Skram Danmarksriges Vovehals kaldet*“, samt af saa godt som samtlige danske Historieskrivere herefter, hvilke alle priser den danske Søkriger for hans Gerninger og Indsats for sit Land, samt for hans fremragende Karakteregenskaber. Erik Pontoppidan slutter saaledes sin Levnedsskildring over ham med følgende Ord:

„Hvad Hr. Peder Skrams Personlig Character angaaer, da siunes det at have været ey alleene den saatit beviiste Tapperhed, Troeskab og Iver for sit Fædernelands Tjæneste, men ogsaa en Stræben efter Borgerlig Retfærdighed og et upaaanket Røgte, thi da hand, saavel i den Norske som siden i den saakaldte Grev Christofs Krig oppebar mange Penge, og satte snart een, snart den anden Provintz i Brandskat, ja endskiønt dette skeede paa en Tid da Landet ey endnu havde nogen vis Herre, saa enhvær toog for sig selv, efter som hand var stærk og snedig til, ville denne Mand dog aldrig mage det saa at man skulle beskyldte ham for Egennøttighed. Thi jeg finder at hand for alle oppebaarne Penge har gjort rigtig Regenskab og nøye forsiunet sig med Qvitteringer, som udvise at al hans Oppebørsel er bleven rigtig anvendt til Floden og Hans Mayst. Tjæneste. Angaaende denne Mands

Religion, da viser Tiiden at hand var fød Papist og døde Protestant, dog findes ikke noget særdeele om hans Overgang fra Pavedømmet. At samme ey er skeet ret tidlig eller under Kong Frid I.s Regiering, sluttet deraf, at hand tiende den Aarhusiske Biskop Ove Bilde med nogle Heste, saa og siden tvende udenlandske Herrer af samme Stand, og altsaa uden Tvivl har været en nidkær Tilhængere af hiin Kirkes Geistlige, indtil hvær Mand i disse Riger fik Øynene nogenlunde op-lukte. Den Gravskrift der findes over ham og hans Frue i bemeldte Birk-Kirke, er efter de Tidens eenfoldige og almindelige Formular saaledes lydende:

Her ligger begravnen erlig oc velbyrdig Mand, Herr Peder Schram til Urop, Ridder, som udi sin Thid hafver veret 4 Kongers Admeral udi Oester oc Wester Søen. Mod Rigens Fiender, oc døde Aar 1581, then 11. Dag Julii. Med sin kiere Hustru, erlig oc velbyrdig Frue El-sebe Krabbe, som var Tygge Krabbes Daatter af Bustrup, oc døde paa Lauholm Aar 1578, then 8. Martii. Gud gifve dennem baade med alle throe Christne en gledelig Opstandelse paa den yderste Dag.

Amen.“

Odin Wolff, der ogsaa slutter sin Levnedsbeskrivelse af Peder Skram med ovennævnte Gravskrift, tilføjer:

„Der hviler da det Dødelige af Peder Skram en af de sieldne Mænd, som Naturen kun udstyrer nu og da; selv indtil Dødsstunden fulgte Overordentligheden ham, da han, efter saa mange udstandne Krigs-strabadser, saa mange Saar af Skud og Hug, opnaaede den høje halv-femsenstyve Aars Alder. Velsignet være hans Minde hos enhver Dansk Patriot, hans Daad hæver det over Forglemmelse; og aldrig savne Danmark hans Jevninge, hvor det gælder om Vaabenhævd for dets Nationalvel og Selvstændighed“.

Jens Nørregaard skriver i Fortalen til sin smukke Levneds-skildring af Ægteparret følgende:

„De mellemliggende over 300 Aar har naturligvis hos den nær-værende Slægt udvisket Billedet noget baade af selv disse to Person-ligheder, der er blandt de smukkeste i vort Folks Historie, og af de Begivenheder, som danne Baggrunden for deres Liv“; og han slutter sin Skildring med følgende Ord:

„Og med Æren ligger han i sin Grav. Thi denne sin Ære satte han i at være en redelig og trofast Mand, gammeldags i Sæder som i Paa-lidelighed, og denne hans Redelighed stod sin Prøve i et vanskeligt Øjeblik. Han havde af sin Fader lært et Ordsprog om „Ulven ofte løber ud, hvor Svogeren burde at staa“, og hvor han erfarede Svig, særlig hos dem, som ved Slægtskab eller Venskab burde været hindrende i saadan Færd, der kunde han bryde ud med dette Ord. Og han satte sin Ære i ikke at hidse Mennesker op mod hinanden, men i at forlige de usamdrægtige.

Og frem for alt satte han sin Ære i at tjene sin Konge og sit Land trofast og uden at skaane sig selv som en brav Riddersmand. Derfor fik han Mod og Lykke til at vove, hvad ingen Mand i den Tid havde turdet: knække Stormasten paa Lybækkernes Orlogsfartøj. Dette er — lad det atter blive sagt — hans Livs Hovedbedrift, der taler til kommende Slægter om, hvad en tapper, modig og dygtig Mands Færd kan udrette til at vende Bladet i et Folks Skæbne.

Men al denne Ære lagde han og hans Højsindede Hustru for den almægtige og barmhjertige Guds Fodskammel, at det dog altsammen kunde blive til Guds Ære!“

Ogsaa flere af vore nationale Digttere har paa forskellig Maade be-sunget hans Ry. I Anledning af Afsløringen af den Mindesten, der den 22. August 1886, altsaa godt og vel 300 Aar efter Søheltens Død, blev rejst over hans og hans Hustrus Grave paa Østbirk Kirkegaard ved Horsens, havde G. Ploug skrevet følgende smukke Digt:

C. Ploug

Saa fage Vikingslægterne glemte de dristige Fædres Spor.

„Saa fage Vikingslægterne glemte
de dristige Fædres Spor;
naar op til Leding dem Drotten bød,
de mødte paa fasten Jord.
det donned under Ros, de danske Hovmænd
der de uddroge.

Paa Havets Strømme Hanserne sværmed
og hentet sig Guld og Magt;
at raade myndigt i By og Land,
det var deres Hu og Agt.
Og Lybeck spilled med, da Tærning rullede
om Danmarks Krone.

Den tredje Kristjan, af Jyden kaaret,
 han skjønnede Nøden bedst:
 „Vil Folket værge sit Fædrehjem,
 da sadle det Bølgens Hest“,
 Saa kaldte Kongen frem de danske Hovmænd
 til Søs at stride.

Sin Flaade gav han Herren til Urup,
 den frygtløse Peder Skram.
 At Valget var godt, fik Hanserne lært,
 dem voldte han Last og Skam.
 Det donned fra hans Dæk i Svendborgsund,
 til Sejren var vunden.

Den lybske Vælde paa Nordens Have,
 den brast for hans haarde Kno.
 Man kaldte ham „Danmarks Vovehals“,
 thi Lykken hun var ham tro.
 Saa stolt og sadelfast, som før i Vange,
 red han paa Vove.

Tre Hundred Aar i Graven han sover,
 hans Ry dog ej Skade tog;
 det lever, saalænge Dansken slaar
 endnu under Danebrog.
 „Det donner over Sø, det lysner under Ø,
 mens Tiderne skride“.

Men ogsaa O. C. Lund har givet et Bidrag til Peder Skrams Minde i det smukke Digt, der i 1871 er optaget i „*Danmarks Mindekrands*“ blandt dens henvend 200 Digte til Minde om afdøde fremragende Personligheder og mærkværdige Begivenheder i Danmark. I dette Digt, hvori Lund giver en allegorisk, omend uhistorisk, Fremstilling af Peder Skrams Død, sammenligner han den danske Søhelt med Epaminondas og lader ham, dødeligt saaret med et Spyd i Brystet, begive sig i Land fra sit i Kamp værende Skib til sit sidste Hvilested i Sanct Nikolai Kirke. Her lader han Helten ligge og lytte til Kanonlarmen fra Søslaget, som stadigt vedvarer; men da han fornemmer, at Kanontordenen fjerner sig med den flygtende Fjende, drager han Spydet af sit Bryst og udaander.

O. C. Lund

Om Peder Skram, kaldet „Danmarks Vovehals“.

„Epaminondas lig han stod
 Med Spydet i sit Hjerter,
 Sit gode Skib han flux forlod,
 Igjennem Staden paa sin Fod
 Han drog i navnløs Smerte.

Et Skrig, et Suk undslap ham ej,
 Han gik med Sværd i Armen
 Fra Havnen til Sanct Nikolai,
 Mens Folket stimled om hans Vej,
 Og Spydet sad i Barmen.

Han traadte ind saa fast og streng
 Bag Kirkens malte Ruder.
 Der opredt stod hans Marmorseng,
 Der lagde sig den gamle Dreng
 Paa haarde Marmorpunder.

Der lytted han en liden Stund
 Til Kampens fjerne Toner;
 Det tordned over Øresund,
 Det Gjenlyd gav i Kirkens Grund,
 Af hundrede Kanoner.

Halv over Ende sad han tyst;
 Bort maatte Fjenden ile;
 Da drog han Spydet af sit Bryst,
 Og døende i Sejrens Lyst
 Han lagde sig til Hvile.

Han slumred ind, og Dybets Vej
 Sin Vovehals forliste.
 I Hvælvet af Sanct Nicolai
 Man hugged ud hans Kontrafei
 Paa Laaget af hans Kiste.

Der laa han længe stiv og kold
 Og stirred ud mod Havet
 Med Ho'det paa sit Vaabenskjold;
 Bag Gittret vifted Fanens Fold,
 Hvor Helten laa begravet.

Sanct Nicolai gik længst i Brand,
 Men Mindets Røst tør sige,
 I Danmark som i Grækenland:
 „Epaminondas var en Mand,
 Og Peder Skram hans Lige!“.

Indholdet af dette Digt har, som man ser, intet med den historiske Sandhed at gøre, da Peder Skram jo døde i sin Seng af Alderdom paa sin Gaard Urup over en Menneskealder senere; men man fristes næsten til at tro, at Digteren har forvekslet ham med Herluf Trolle, paa hvem Digtets Linier passer noget bedre, omend langt fra fuldstændigt.

Foruden i Prosa og Poesi er Peder Skrams Minde ogsaa blevet foreviget i de øvrige skabende Kunster, Maler- og Billedhuggerkun-

sten. Hans Portræt, malet i 1571 antagelig af den hollandske Maler Geert Corneliusen van Haarlem, hænger saaledes paa Frederiksborg-museet; og den kendte Kunstmaler, Professor Magnus Petersen, der for Nationalmuseet af tegnede Oldsager og historiske Mindesmærker, har i 1863 og 67 udført Raderinger efter dette Maleri, hvoraf der i den „*Hjelmstiernes Medaille- og Mynt- samt Skilderie- og Kobber-samling 1786*“ gives følgende Beskrivelse:

„76. Peder Skram, i en sort med Zobel foret Kappe, opstaaende Krave om Halsen og en treleds Guldkiæde med et Smykke udi Brystet. Ved venstre Side et Bord, hvorpaa ligger en Bog i rødt med Sølv beslagen Bind. Øverst i højre Hjørne staaer hans Vaaben, og derunder: Anno 1571. Ætatis svæ 68. Ved venstre Side Krabbernes Vaaben, og derunder: Hielff Gott zw Ewige Dage. Stykket er en Original malet paa Træ, fundet paa Borrebye blandt de gamle Skilderier, da Geheime-raad Berregaard købte den, er 16 Tommer høit og 11 Tommer bredt“.

Der tilføjes: „*Peder Skram var født 1491 . . . Men da hans Fødsels-Aar og Alders-Aar paa Stykket ikke passe, maae et af dem være urigtigt*“. Som vi tidligere har set, maa det være hans Fødselsaar.

Ligstenen over Peder Skram og hans Hustru, som oprindeligt laa over deres Kister inde i selve Kirken, blev, da deres Lig ved Kirkens Istandsættelse i 1856 flyttedes ud paa Kirkegaarden, indsat i Muren bag Alteret. Den smukke og monumentale Sten, der er udført i Marmor med Ægteparrets indhuggede Billeder i hel Figur, viser Peder Skram iført Harnisk med den fjederprydede Hjelm ved sin Fod og støttende sig til sit store Sværd, medens hans Hustru med korslagte Arme i Datidens karakteristiske, folderige Kvindedragt med Frue-kappen og den høje Krave staaer ved hans Side. Figurene er indrammet af 2 ioniske Søjler langs Stenens Sider, prydet med 16 Familievaaben, hvoraf de to øverste er Ægteparrets. Mellem Søjlernes Fodstykker staaer den i det foregaaende nævnte Inskription. En Afstøbning i Gips af Ligstenen findes paa Frederiksborg Slot.

I samfulde 30 Aar laa Ægteparrets Gravsteder paa Østbirk Kirkegaard „uden Mærke eller Værn“, indtil der i 1881 blev sat en Indsamling i Gang til et Mindesmærke paa deres endelige Hvilested. Dette bestaar af en 2¹/₂ Meter høj gullig Sandsten, foroven forsynet med et malet Relief af en for fulde Sejl staaende Kravel, og forneden med en Inskription. Mindesmærket, hvoraf der findes en Afstøbning paa Frederiksborg, er udført efter Tegning af H. V. Bissens Elev Otto Evens. Den paa Stenen udhuggede Kravel, der symboliserer

Peder Skrams Forfølgelse af Hansestædernes Flaade om Bord i „den store Kravel“, er af en sjælden Skønhed og Virkning, ligeledes de to enkle Linier paa Stenens Fod:

„Mens Snekkerne skride og Bølgerne rinde
Sin Vovehals Danmark ej taber af Minde“.

Desuden er der i 1784 i Slotshegnet ved Jægerspris af Arveprins Frederik rejst en Mindesten over Peder Skram, hvis Tilblivelse skyldes Billedhuggeren Johs. Wiedewelt. Stenen er, ligesom de øvrige ved Jægerspris opstillede Mindestøtter over fortjenstfulde danske Mænd, af norsk Marmor og meget enkel i sin Stil. Den bærer ikke anden Indskrift end Peder Skrams Navn, og under dette er en Laurbærkrans og et Sværd. Der findes en Tegning af Stenen paa Kunstakademiet, et Stik af J. C. Clemens fra 1781 samt en Akvarel af S. L. Lange paa Frederiksborg.

Endelig er Peder Skrams Vaabenskjold ophængt paa den danske Søofficerskole paa Holmen sammen med vore øvrige store Sølheltes; og Hovedstadens Beboere bliver mindet om ham ved den Gade, der paa Gammelholm bærer hans Navn. Men et virkeligt monumentalt Mindesmærke for „Danmarks Vovehals“ findes ikke.

Et saadant burde rejses i Landets Hovedstad, saaledes at Mindet om ham og hans Daad til Stadighed kunde staa lys levende for Størstedelen af Danmarks Befolkning, ligesom Minderne om vore øvrige Sølhelte: Absalon, Christian IV, Niels Juel, Tordenskiold, Iver Huitfeldt, Heltene fra Kongedybet og Suenson m. fl., der alle har deres Monument her; thi man maa ikke glemme, at Peder Skram vel nok er den af dem, hvis Indsats, dog maaske næst efter Absalons, havde den største Betydning for Danmarks Fremtid og Historie.

KILDEANGIVELSE

- Allen, C. F.: Haandbog i Fædrelandets Historie. København 1881.
— De tre nordiske Rigers Historie. København 1865—67.
- Arup, Erik: Danmarks Historie. København 1925.
- Brahe, Per: Krönika, i finske Universitets Aarsskrift 1898.
- Bruun, Karl: Københavns Historie I.
- Bruun, Nielsen og Birket Smith: Bidrag til Syvaarskrigens Hist. i Dansk Samling 2, R. III.
- D. K. Hist. 12: Læg i Geh. Ark., Instr. af 17. Maj 1532.
- Danmarks Adels Aarbog XXXIII 1916.
- Den svenska Fatburen, 1767.
- Domme og Tingsvidner 79: Rigsarkivet.
- Eden, Niels: Et Urval af Breve af Gustav Vasa. Stockholm 1917.
- Erslev, Kr.: Konge og Lensmand.
- Fahne: Die Herren von Hövel III: Reimar Korcks Chronik.
- Friis, Astrid: Om Peder Skram i Dansk Biografisk Leksikon.
- Garde, H. G.: Den Dansk-Norske Sømagts Historie. København.
— Efterretninger om den Danske og Norske Sømagt. København 1832—35.
- Gram, Hans: Om det gamle Ord Herremand, i Københavns Selskabs Skrift II.
- Grundtvig, J.: Bidrag til Oplysninger om Grevens Fejde, i Dansk Mag. 4. R, III.
- Gustav V.s Registratur X. 99: Handlingar rörande Sveriges Historia.
- Gustrow am Tage Elisabeth: Originalen i det storhertugelige Archiv i Schwerin.
- Hammarskiöld: Svenska Flottan under Vasakonn. i svensk Hist. Tidsskrift XI 1891.
- Heise, A.: Kristiern II i Norge og hans Fængsling. København.
- Heise, A. og V. Møllerup: Danmarks Riges Historie 1481—1588. København.
- Hildebrand, E.: Måns Svensson Some och Peder Skram, i Svensk Hist. Tidsskrift XIX, 1899.
- Hornborg, Eirik: Kampen om Östersjöen. Stockholm 1945.
- Hvitfeldt, Arild: Danmarks Krönike.
- Jydske Lov: 3. Bogs 8. og 11. Kap.
- Kall Rasmussen: Hr. Peder Skrams Levnet, fortalt af hans Datter, i Dansk Mag. II. Bd., 3. Rk., 1851.
- Larsen, Axel: Hvem anførte de forenede Flaader i 1535, i Hist. Tidsskrift 6. Rk. IV. Bd. 1892—94.
- Lind, H. D.: Fra Kong Frederik II.s Tid. København 1902.

- Ling, G. A.: Öfversigt af Dackefejden (Akademisk Afhandling). Stockholm 1869.
- Nørregaard, Jens: Peder Skram og Elsebe Krabbe. København 1887.
- Odhner, C. T.: Lärobok i Fädernelandets Historia Stockholm 1899.
- Paludan-Müller, C.: Grevens Fejde I. og II. København.
- Aktstykker til Nordens Hist. (Grevfejden). København 1852—53.
- Pontoppidan, Erik: Herr Peder Skram, hans Levnets Historie, i Københavnske Selskabers Skrifter II, 1745.
- Reckemann, Hans: Krønike 1619, Gert Korffmachers Beretn. om Lübecks Flaade-undsætning til København.
- Raagaard, Svend, Præst: Oplysninger vedr. Østbirk Kirke og Peder Skrams Gravsted.
- Rørdam, H. F.: Optegnelser om Peder Skrams Levned af Elsebe Krabbe, i Monumenta Historiæ Danicæ II, 1873.
- Schaffalitzky de Muckadell, C.: Haandbog i Nordens Søkrigs Historie, København 1911.
- Hvem var Peder Skram?, i Tidsskrift f. Søv. 1910.
- Schleytz, Marx von: Beretn. t. Markgreve Georg af Brandenb. om Søkrigen u. Grevens Fejde, i Norsk Tidsk. III, 1875 ved L. Daa.
- Schäfer: Geschichte von Dänemark (1563—1659) V. Bd.
- Der Flottenführer der verbündeten in der Grafenfehde, i Hansische Geschichtblätter. Gotha 1893.
- Secher: Peder Skrams Søartikler, i Corpus constitutum Danica I og II.
- Tegel: Kong Gustavs Historie — Stockholm 1622.
- Tegnelser o. alle Lande: 1535, i Dansk Mag. III, 5, 1857.
- Tengström: Hist. Afh. om sv. Sjömagten i äldre tider, i Vitterhets akademiens Handlinger, 1788.
- Tidander, L. G.: Sverges deltagende i Grevfejden. Gävle 1915.
- Tornqvist, C. G.: Utkast till svenska Flottans Sjötog. Stockholm 1788.
- Trap: Danmark V. — København.
- Tuxen, J. C.: Den Danske og Norske Sømagt. — København 1875.
- Unger, G.: Illustrerad Svensk Sjökrigshistoria. Stockh. 1909.
- Om Grevefejden i „Svenska Flottans Historia“. Malmö 1942.
- Westling: Det nordiske Sjuårskrigets historia. Stockh. 1879.
- Wolff, Odin: Levnedbeskrivelse over Peder Skram, i Journal f. Politik-, Natur- og Menneskekundskab. Kbh. 1811.
- Zettersten: Svenska flottans historia (1522—1634). Stockholm 1890.

PERSONREGISTER

- Aalborg, M. Hans*, Rejsehovmester for Niels Skram, 47
- Absalon*, Biskop, 195
- Adolf, Hertug af Holsten-Gottorp*, 133
- Albert af Mainz*, Ærkebiskop, 21
- Albrecht, Hertug af Mecklenborg*, 52, 59, 60, 61, 124
- Albrecht, Hertug af Preussen*, 63, 64, 70, 82, 84, 91, 95, 113, 116, 149
- Albrekt von Belzig*, Hovedsmand for Landsknægte, 70
- Ambrosius Bogbinder*, Borgmester i Kbh., 51, 53, 115, 116
- Anderson, Mäster Christopher*, 66
- Anna, Churfyrstinde af Sachsen*, 48
- August, Kurfyrst af Sachsen*, 146, 149, 150
- Baden, Hans Lauridsen*, dansk Admiral, 171
- Bagge, Jakob*, svensk Admiral, 71, 75, 80, 89, 136, 147, 154, 155, 170, 181
- Banner, Anne Nielsdatter*, Peder Skram den Ældres 2. Hustru, 5
- Beck, Jachim, tiill Førsløff, ko.matz. rentte mester* 126
- Bülle, Eske, tiill Vallden, ko. matz. Stad-holler*, 126
- Bild, Evert*, dansk Admiral, 171
- Bilde, Eske til Svanholm*, g. m. Niels Skrams Datter Elsebe, 7, 48
- Bilde, Frants*, dansk Underadmiral, 151
- Bilde, Hartvig*, Lensmand, 127
- Bilde, Jens*, Lensmand, 147
- Bilde, Klaus, til Bðhus*, Lensmand, 81
- Bilde, Ove*, Biskop over Aarhus Stift, 20, 21, 22, 39
- Bilde, Ove Eriksen, til Linved i Fyn*, g. m. Elsebe Skram, 48
- Bilde, Fru Sofie*, 48
- Blik, Mikkel (Michel Blick)*, Lensmand, 24, 38, 112
- Brockenhus, Birgitte*, 7
- Brockenhus, Frans*, Lensmand og Hærfører, 140, 141, 153, 172, 174
- Brockenhus, Jakob*, dansk Admiral, 135, 139
- Brockenhus, Lavrits Frandsen til Egeskov og Brangstrup*, 48
- Brockenhus, Michel*, dansk Skibshøvedsmand, 81, 110, 111
- Brun, Frederik*, lübsk Admiral, 25
- Bryske, Anthonius til Langesø*, Rigens Kansler, 121
- Bugenhagen, Johannes (Pommeranus)*, gejstlig Person, 118
- Bölja, Jöns Larsson*, sv. Adelsmand, 101
- Christian, Hertug*, 51, 52, 53, 54, 56, 59, 60, 62, 63, 64, 68, 81, 84, 90, 92, 94
- Christian II af Danmark*, 6, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 27, 28, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 38, 49, 50, 51, 52, 54, 57, 59, 60, 62, 64, 114, 117, 122
- Christian III af Danmark*, 2, 19, 38, 42, 55, 60, 70, 73, 81, 82, 91, 93, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 107, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 122, 123, 132, 133, 187
- Christian IV af Danmark*, 171, 195

- Christoffer III af Bayern*, 5
Christopher af Bremen, 21
Clement, Skipper, 21, 25, 57, 59, 65, 66, 78
Corneliussen, Geert van Haarlem, hollandsk Maler, 194
Dacke, Niels, sv. Bondeoprører, 122, 123, 124, 125
Dorotea, Chr. II's Datter, 114
Dyre, Iver til Aalegaard, g. m. Johanne Skram, 6, 16
Dyveke, 19

Elisabeth, Prinsesse, 14
Erik, Hertug af Sønderjylland, 4
Erik af Pommern, Konge af Danmark, 4
Erik XIV af Sverige, 133, 135, 136, 138, 172

Falster, Josep, dansk Skibshovedsmand, 67, 81
Fasti, Erik Christiensen, dansk Adelsmand, 5
Fleming, Erik, sv. Rigsraad, 69, 71, 97, 99, 101, 113
Fleming, Klas, sv. Admiral, 181
Franke, dansk Skibshovedsmand, 24
Frans I af Frankrig, 59
Frederik I af Danmark, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 32, 35, 36, 42, 46, 50, 51, 54
Frederik II af Danmark, 39, 118, 121, 128, 132, 133, 134, 135, 136, 138, 139, 146, 147, 149, 156, 157, 164, 168, 170, 172, 174
Frederik, Hertug af Holsten, 20, 133
Frederik, Phalzgreve, 114
Friis, Johan til Hesselager, Kansler, 121, 174

Gad, Hemming, svensk Biskop, 16
Georg, Markgreve af Brandenburg, 86, 92
Gersty, Jens, Foged til Ring Kloster, 22
Gervis, engelsk Admiral, 159
Giseler, Tile, dansk Admiral, 25, 26, 27, 28, 30
Giøe, Axel, til Klausholm, 42

Giøe, Birgitte, Herluf Trolles Hustru, 127, 128, 166
Giøe, Henning Andersen til Kjærstrup, 48
Giøe, Henrik, til Skjorringe, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21
Giøe, Mogens, dansk Rigshofmester, 32, 51, 54, 115
Glob, Anders, dansk Rentemester, 28
Gustav I af Sverige, 51, 60, 63, 64, 66, 67, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 85, 90, 99, 100, 101, 102, 103, 113, 115, 122, 123, 125, 126, 128, 132, 133, 134, 138, 183, 184, 188
Gustav Vasa, 16, 20, 36, 54, 63, 78
Güldenchrone, Vilh., til Vilhelmsborg, 7
Gyldenkroneerne, fhv. Ejere af Urup, 9
Gyldenstjerne, Christine, Steen Stures Enke, 18
Gyldenstjerne, Erik, Lensmand paa Agershus, 81, 98
Gyldenstjerne, Knud Henriksen, til Bustrup, udvalgt Biskop og Admiral, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 46, 50, 72
Gyldenstjerne, Mogens, dansk Rigsraad og Lensmand, 18, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 127
Gyllenstierna, Göran Eriksson, sv. Rigsraad, 101

Hack, Christoffer, dansk Skibshovedsmand, 98
Hans den Ældre, Hertug, 47, 51
Hans, Hertug af Slesvig-Holsten, 128, 130
Hans, Konge af Danmark, 14, 15, 25, 38, 65, 80, 133
Hansen, Mourits, 23
Hansson, Peder, dansk Skibshovedsmand, 81
Hardenberg, Corfits, til Skjoldemose, g. m. Mette Skram, 6, 16
Heidersdorf, Reinwald von, Rigens Øverste, 29
Henrik, Hertug af Mecklenborg, 36, 112
Henrik VIII af England, 59, 103
Horn, Klas Kristersson, sv. Admiral, 162, 170, 181

- Huitfeldt, Christoffer*, dansk Skibshøvedsmand, 81
Huitfeldt, Iver, Kommandør, 181, 195
Huitfeldt, Peder, Norges Kansler og dansk Underadmiral, 140, 161
Hvid, Rentemester fra Aarhus, 81
- Jenson, Arvid*, dansk Skibshøvedsmand, 81
Jespersdatter, Kirsten, g. m. Christen Skram til Matstrup, 4
Johan, sv. Konge, 172
Johan, Greve af Hoya, Svoger til Kong Gustav I, 60, 61, 62, 84
Juel, Axël, Frederik I's Sekretær, 33, 34
Juel, Ivar, dansk Rigsraad, 64, 69
Juel, Jens, dansk Skibshøvedsmand, 155
Juel, Niels, dansk Admiral, 1, 96, 181, 195
- Kaa, Per*, dansk Domsmand, 22
Karl, Hertug af Sverige, Admiral, 181
Karl V, Kejser, 59, 114
Kiil, Severin, svensk Hærfører, 67, 75
Knebel, Frederik, lübsk Admiral, 144
Knyphoff, Claus, dansk Admiral, 66
Kock, Jørgen, Borgmester i Malmø, 51, 52, 53, 104, 105, 115, 116
Korffmacher, Gert, lübsk Høvedsmand, 106, 108
Krabbe, Anne, Elsebe Krabbes Moder, 7
Krabbe, Elsebe, Peder Skrams Hustru, 9, 25, 31, 33, 38, 39, 41, 42, 46, 55, 56, 68, 73, 87, 89, 92, 93, 94, 111, 124, 126, 127, 128, 139, 160, 162, 163, 166, 168, 176, 177, 185, 190
Krabbe, Iver, til Østergaard, dansk Adelsmand, 112
Krabbe, Tyge, til Bustrup, Rigsraad og Danmarks Riges Marsk, Peder Skrams Svigerfader, 35, 38, 39, 40, 43, 56, 68, 90, 119
Krag, Ellen Iversdatter, Peder Skram den Ældres 1. Hustru, 5
Kristoffer, Greve af Oldenborg, 39, 52, 53, 55, 57, 59, 60, 61, 62, 68, 81, 84, 91, 113, 116
- Krumme, Nils, till Atvid och Örboholm*, sv. Skibshøvedsmand, 80
Krumpen, Otto, til Trudsholm og Højbygaard, Danmarks Marskalk, 17, 18, 19, 127
Kyszal, Frederich, sv. Skibshøvedsmand, 97
- Landgreve af Hessen*, 136
Lange, Erik, dansk Lensmand, 48
Lange, Hans til Brejninge og Kjærsgaard, g. m. Peder Skrams Datter Johanne, 48
Larsson, Kristoffer, sv. Skibshøvedsmand, 80
Lauridsen, Peder, Peder Skrams Tip-Tip-Oldefader, 4
Lauritsen, Jørgen, til Teell, Retsvidne i Peder Skrams Drabssag, 22
Lavritsøn, Hans, dansk Skibshøvedsmand, 153
Lunge, Ove til Tirsbæk, Ridder, Peder Skrams Plejefader, 13, 64, 69
Luther, 118
Lykke, Niels, norsk Rigsraad, 29
Lyscander, Claudius, Forfatter til Værket „De Scriptoribus Danicis“, 43, 46
- Madsen, Henrik*, Ejer af Urup indtil 1450, 7
Magnus, Hertug, 47
Maria, Enkedronning af Ungarn og Böhmen, 114
Marqvorsøn, Niels, dansk Skibshøvedsmand, 82
Mauridsen, Jacob, dansk Underanfører u. Dackefejden, 123
Merkere, Gerhard, Admiral af Flandern, 50
Meyer, Gert, Kapergast, Broder til Marcus Meyer, 114
Meyer, Marcus, Hærfører for tyske Landsknægte, 60, 103, 104, 114
Michel, Mester, Kongel. Majestæts Liv-artzt, 106
Mogensen (Galt), Ebbe af Tiele, dansk Adelsmand, 4, 5

- Munk, Christen Nielsen til Gjessinggaard*, 47
- Munk, Peder*, dansk Øverste Admiral, 171
- Nelson*, engelsk Admiral, 96, 159
- Nielsdatter, Jomfru Anne*, 56
- Norby, Søren*, Admiral u. Christian II, 18, 19, 21, 25, 26, 38, 40, 56, 65, 66, 78
- Olsson (Lilliesparre), Jöns, til Asa*, sv. Skibshovedsmand, 80
- Otzen, Tage*, dansk Rigsraad, 126
- Oxe, Peder, til Gislefeld*, dansk Rigsraad, 19, 174
- Pedersen, Niels*, dansk Skibshovedsmand, 81
- Pein (Peyn), Johan von*, preussisk Admiral, 82, 83, 108, 111
- Pentz, Ulrik*, tysk Adelsmand, 112
- Philip af Hessen, Landgreve*, 93
- Pouell, mø(n)ter i København*, 128
- Rantzau, Daniel*, dansk Hærfører, 172, 181
- Rantzau, Johan*, dansk-holstensk Hærfører, 2, 13, 21, 38, 53, 55, 56, 59, 61, 62, 81, 85, 90, 92, 96, 118, 133, 172, 181,
- Revav, Rasmus Johan*, Præst, 46
- Reventlow, Anna*, Peder Skrams Moder, 6
- Rosenkrands, Anders Stygge, til Høvingholm*, 48
- Rosenkrands, Kirstine*, Niels Skrams 1. Hustru, 8, 9, 48
- Rosenkrantz, Anne*, g. m. Tyge Krabbe, 38
- Rosenkrantz, Folmer*, Lensmand, 164
- Rosenkrantz, Henrik*, Lensmand paa Gotland, 64, 70, 81
- Rud, Otto (den Ældre)*, dansk Admiral, 26, 66, 162, 170, 171, 175, 181
- Saltensee, Edel*, g. m. Peder Skrams Tipoldefader, 4
- Schactius, Forfatter*, 46
- Schleytz, Marx v.*, preussisk Dagbogforfatter, 86, 93, 94, 103, 106, 109
- Seefeld, Agathe*, Niels Skrams 2. Hustru, 48
- Seefeld, Jacob, til Visborg*, 48
- Siggesson, Lars*, sv. Rigsmarskalk, 123
- Skeel, Albert*, dansk Skibshovedsmand, 153
- Skeel, Hans*, dansk Adelsmand, 48
- Skonebecken, Henrik*, dansk Admiral, 82, 83
- Skotte, Baruk*, tysk Kancelliskriver, Sekretær og Regnskabsfører paa Peder Skrams Admiralskib, 148
- Skougaard, Johan til Gunstrup*, Oversekretær hos Frederik II, 44, 46
- Skram, Anne*, Datter af Peder Skram 48, 168
- Skram, Anne Eriksdatter, af Hastrup*, 47
- Skram, Birgitte (eller Berite)*, Datter af Peder Skram, 48
- Skram, Børge*, Søn af Peder Skram, 47
- Skram, Christen til Mattrup*, Peder Skrams Oldefader 4,
- Skram, Christen*, Peder Skrams ældste Søn, 47, 131, 168
- Skram, Christiern, til Urup*, Peder Skrams Fader, 5, 6, 7, 161, 163
- Skram, Dorthé*, Datter af Peder Skram, 48
- Skram, Ellen til Voldbjerg*, Datter af Peder Skram den Ældre, 5
- Skram, Elsebe (I)*, Datter af Niels Skram, 7, 48
- Skram, Elsebe (II)*, Datter af Peder Skram, 26, 48, 110, 177
- Skram, Erik*, Peder Skrams Tipoldefader, 4
- Skram, Henrik*, Søn af Peder Skram, 47
- Skram, Jens*, Broder til Peder Skram den Ældre, 5
- Skram, Johanne*, Søster til Peder Skram, 6, 48
- Skram, Karen*, Datter af Peder Skram, 48
- Skram, Knud*, Peder Skrams Broder, 6, 16
- Skram, Knud*, Søn af Peder Skram, 47

- Skram, Margrete, til Arløse, Datter af Peder Skram, 48, 177*
- Skram, Mette, Søster til Peder Skram, 6*
- Skram, Niels, til Urup, Søn af Peder Skram, 7, 8, 9, 47, 48, 177*
- Skram, Olive, Datter af Peder Skram, 9, 39, 42, 43, 48, 55, 61, 118, 126, 139, 162, 163, 169*
- Skram, Ove, til Hammersgaard, Søn af Peder Skram den Ældre, 5*
- Skram, Peder, hans Slægt: 4, 5, 6, 7, 8, 9, hans Ungdom: 10, 13, hans Giftermaal: 39, 40, 41, 42, hans Børn: 47, 48, hans Person og Karakter: 42, hans sidste Aar og Død: 174, 175, 176, 177, 178, hans Eftermæle: 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 192, 193, 194, 195*
- Som Landkrieger: 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, som Hovedsmand til Søs: 23, 25, 26, 27, 28, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38.*
- Som Ridder, Rigsraad og Lensmand: 117, 118, 119, 126, 127, 128, 130, 131, som Øverste Admiral: 120, 121, 122, i Dackefejden: 123, 124, 125*
- Under Grevefejden: 55, 56, 58, 61, som Flaadefører: 63, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 81, 82, 83, i Søslaget ved Bornholm: 86, 87, 89, 90, i Svendborgsund: 91, 93, 95, 96, i Store Bælt og Sundet: 96, 98, 99, 100, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 111, 112, 114*
- Under Syvaarskrigen som Admiral: 132, 133, 134, 137, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 146, 148, 151, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, paa Lahlholm: 161, 162, 163, 164, 165, 166, 169, 170, 171, 172*
- Skram, Peder (den Yngre), Søn af Peder Skram, 47*
- Skram, Peder (den Ældre), Peder Skrams Bedstefader, 4, 5, 7, 22*
- Skram, Tyge, Søn af Peder Skram, 47*
- Sofie, Dronning af Danmark, 39, 174*
- Some, Måns Svensson, til Vesterby, sv. Admiral, 63, 71, 72, 74, 78, 83, 86, 87, 89, 98, 99, 100, 101, 102, 111, 113, 123, 180, 181, 182, 183, 185, 186, 187, 188*
- Sparre, Knud Henrikson, af Klogerup, dansk Hovedsmand, 21*
- Splid, Jens, dansk Skibshovedsmand, 82*
- Steding, Wilken, (Wilkenstede), Junker, 31, 32, 33, 34, 37*
- Stenbock, Gustaf Olsson, Vestergötlands Statholder, 123, 125*
- Stensøn, Jørgen, dansk Skibshovedsmand, 82*
- Sture, Steen, den Yngre, sv. Rigsforstander, 15, 16, 17*
- Suenson, dansk Admiral, 195*
- Sval, Peder, Skotte, 81*
- Taube (eller Due), Johan, til Gjedsholm i Skaane, g. m. Peder Skrams Datter Olive, 48*
- Tausen, Hans, gejstlig Prædikant, 51*
- Thomessøn, Hartvig, dansk Skibshovedsmand, 82*
- Thott, Ake Hanssen, sv. Hærfører, 38*
- Thott, Peder Klausen, til Boltinggaard, Lensmand paa Bergenhus, g. m. Peder Skrams Datter Birgitte, 48*
- Tordenskiold, I, 96, 181, 195*
- Tordsøn, Jep, dansk Skibshovedsmand, 81*
- Tot, Tage, dansk Underanfører under Dackefejden, 123*
- Trolle, Arvid, sv. Underadmiral, 170*
- Trolle, Gustav, sv. Biskop, 15, 16, 62*
- Trolle, Herluf, dansk Admiral, 3, 13, 14, 153, 161, 162, 170, 175, 181*
- Trolle, Ture, sv. Rigsraad, 101*
- Turesson, Johan, sv. Hærfører, 123*
- Tydemand, Marquor, dansk Skibshovedsmand, 81*
- Tymessen, Erik, til Engelsholm, 6*
- Ugerup, Erick, dansk Skibshovedsmand, 81*
- Ulfeldt, Jacob, til Urup, 7*
- Ulfeldt, Korfits, dansk Statsmand, 7*
- Ulfstand, Arved, til Lyngby, dansk Herremand, 42*
- Ulfstand, Byrge, til Glimminge, dansk Underanfører u. Dackefejden, 121, 123*

<i>Ulfstand, Jens Holgersen</i>, dansk Admiral, 26, 66 <i>Ulfstand, Truid</i>, dansk Lensmand, 60, 104 <i>Urne, Margrethe, til Søbo</i>, Peder Skrams Mormoder og Plejemoder, 13 <i>Wachtmeister, Hans</i>, sv. Admiral, 181 <i>Valdemar Atterdag</i>, 128 <i>Valkendorf, Kristoffer</i>, dansk Rentemester, 171	<i>Wandemann, Joachim</i>, hollandsk Over- skipper, 26 <i>Warnow, Klaus</i>, lübsk Admiral, 105, 108, 110 <i>Vinter, Anders</i>, dansk Adelsmand, 22, 23 <i>Wrangel, Karl Gustav</i>, sv. Admiral, 181 <i>Wullenweber, Jørgen</i>, Borgmester i Lü- bech, 49, 50, 51, 52, 58, 59, 61, 84, 104, 114 <i>Wynther, Jes, af Urienskoff</i>, dansk Adelsmand, 23
-

